Проза традиції

антологія
української
модерної
поезії
в діяспорі

CANADIAN INSTITUTE OF UKRAINIAN STUDIES PRESS
UNIVERSITY OF ALBERTA
AND
UKRAINIAN STUDIES AND RESEARCH ENDOWMENTS
UNIVERSITY OF OTTAWA

SERIES IN CONTEMPORARY UKRAINIAN LITERATURE
Editorial Committee
Oleh S. Ilnytzkyj (Chairman, University of Alberta)
Irena R. Makaryk (University of Ottawa)
Danylo Husar Struk (University of Toronto)

BEYOND TRADITION

An Anthology of Modern Ukrainian Poetry in the Diaspora

Editorial Board:

Bohdan Boychuk, compiler
Irena R. Makaryk, general editor
Danylo H. Struk
John Fizer

Canadian Institute of Ukrainian Studies Press and
Ukrainian Studies and Research Endowments, University of Ottawa
Kiev, Toronto, Edmonton, Ottawa 1993

ПОЗА ТРАДИЦІЇ

Антологія української модерної поезії в діяспорі

Редакційна колегія:

Богдан Бойчук, упорядник
Ірина Макарик, відповідальний редактор
Данило Струк
Іван Фізер

Видавництво Канадського інституту українських студій
Альбертський університет
Фонди українознавчих студій та досліджень
при Оттавському університеті
Київ, Торонто, Едмонтон, Оттава 1993

Copyright © 1993 Canadian Institute of Ukrainian Studies Press
Department of Slavic Languages and Literatures
University of Toronto
21 Sussex Avenue
Toronto, Ontario
Canada M5S 1A1

Canadian Cataloguing in Publication Data
Main entry under title:
Poza tradytsiï: antolohiia ukraïns'koï modernoï poeziï v diiaspori

(Series in contemprorary Ukrainian literature)
Additional t.p. in English
ISBN 0-920862-88-8

I. Ukrainlan poetry — 20th century. I. Boichuk, Bohdan.
II. Title: Beyond tradition.
III. An anthology of modern Ukrainian poetry in the diaspora.

PG3934.P68 1993 891.791 C93-093714-7

All rights reserved.
No part of this publication may be produced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise without the prior permission of the copyright owner.

Cover design: Yuriy Chayka

PRINTED IN UKRAINE by KOBZA INTERNATIONAL

Поза традиції

Зміст

Слово від упорядника 3

І частина

Наталя Лівицька-Холодна 8
Василь Барка 21
Вадим Лесич 38
Бабай - Богдан Нижанківський 52
Іван Ковалів 66
Марта Калитовська 77
Олег Зуєвський 88
Олександер Смотрич 104
Ліда Палій 118
Віра Вовк 127
Богдан Бойчук 141
Юрій Коломиєць 156
Емма Андієвська 170
Юрій Тарнавський 186
Богдан Рубчак 203
Патриція Килина 218
Олег Коверко 231
Марко Царинник 240
Мойсей Фішбейн 253
Роман Бабовал 263
Ірина Макарик 276
Люба Ґавур 287
Марія Ревакович 295
Джавег 306

Поза традиції

Зміст

II частина

Теофіль Ребошапка 315
Михайло Михайлюк 322
Степан Гостиняк 331
Іван Ковач 343
Петро Мурянка 353
Михайло Небиляк 364
Іван Киризюк 375
Микола Корсюк 388
Павло Романюк 401
Іван Негрюк 413
Софія Сачко 425
Тадей Карабович 434
Олена Дуць 445
Роман Крик 456
Юрій Гаврилюк 463

Слово від упорядника

Двадцять років тому, в 1969 році, була опублікована двотомна антологія української поезії на заході, *Координати*. В ній було представлено 68 поетів, різних за віком та стилістичним і естетичним спрямуванням. Більшість із них (за винятком наймолодших тоді адептів української поезії -- поетів Нью-Йоркської Групи) дебютували ще до другої світової війни: в Радянській Україні, Галичині та Закарпатті. В 60-их роках вони досягнули вже свого творчого зеніту. У той час дехто з критиків сприймав *Координати* не тільки як антологію, що підсумовувала тодішній стан української поезії на заході, але й як хроніку, що завершувала її існування. Ці критики віщували проґресуюче завмирання україномовної літератури в негостинному оточенні. Про українську літературу в діяспорі, на думку цих критиків, у недалекому майбутньому прийдеться говорити в минулому часі.

Таке пророцтво виявилося скорочасним. Творення української літератури в діяспорі, а зокрема поезії, не тільки не припинилось, але, завдяки саме чужомовному оточенню, чи, точніше, чужомовній поезії, -- здинамізувалося і вийшло поза традиції звичної прозодії і тематичної орієнтації. Те, що у випадку поезії Нью-Йоркської Групи було виїмком у шістдесятих роках, у наступних двох десятиліттях стало майже нормою для багатьох молодих поетів.

Існуюча думка про те, що кожний поет творить свій власний світ -- стилістично й концептивно -- загальновідома і прийнята. Світ поета будується за своєрідними, наскрізь індивідуальними ґравітаційними й кінетичними законами. Проте, поети живуть, так би мовити, під спільним небом, дихають однією літературною чи культурною атмосферою, існують у певних історичних рамках з певними людьми. Усі ці фактори впливають до якоїсь міри на світобачення і стиль поетів. І саме це дозволяє на загальне й умовне визначення стилістичних напрямків у літературі.

Виходячи із стилістичних властивостей творчости поетів, включених у цю антологію, їх можна поділити на чотири групи.

До першої групи можна включити таких поетів як Н. Лівицька-Холодна, Бабай, О. Смотрич, І. Ковалів, П. Мурянка і М. Михайлюк. Частково належать сюди теж І. Киризюк і Ю. Гаврилюк (хоча другою, більшою частиною свого доробку вони ближчі до четвертої групи). Творчість цих поетів тісно межує з традиційною прозодією. Загалом вони пишуть в установлених рамках поетики й уникають діяфоричної мови та радикального

синтаксичного експериментування. Незважаючи на це, вони не пасивні в межах вимог традиційної поетики: ламають рядки, зіставляють чи протиставлять оригінальні образи, використовують вільнішу фоніку, ритмічні нереґулярності, розговірну мову та поліфонічну музику.

До другої групи можна включити О. Зуєвського, Б. Рубчака та М. Фішбейна (хоча ранній Рубчак ближчий до четвертої групи). Творчості цих поетів характерна клясична евфонія, тональна організація та посилена увага до технічних нюансів вірша, тобто до удосконалення форми, до „співзвучности мовних категорій" та до дбайливого різьблення рядків. Поетична творчість для цих поетів -- це, рівночасно, інтелектуальний процес, щоб наблизитись до меж досконалости. А ракурси до літературної спадщини стають джерелом і стимулом до творчости.

Третя група -- це поети В. Барка, Ю. Коломиєць і Е. Андієвська. Спільним знаменником для цих поетів, попри всю їхню мовну і тематичну різноманітність, є те, що вони „автохтонно українські", закорінені в українську стихію і черпають з українських мовних, мітичних, фолкльорних і побутових джерел. Найголовнішим фактором у їхній творчості є мова: Барка перетворює звичну мову на свою, часто ідеосинкретичну, поетичну мову; Коломиєць черпає з сільського словаря, а Андієвська звертається до багатющих запасів маловживаних слів. Всім трьом властива самобутня метафорика, семантична закодованість символів та сюрреалістична образність. Назагал їхня настанова більше перцептивна ніж понятійна. В процесі творення вони послуговуються вільною, часто дуже далекою асоціятивністю, радше ніж логічною послідовністю чи індуктивністю.

Четверту групу становлять такі поети як В. Лесич, М. Калитовська, Л. Палій, В. Вовк, Б. Бойчук, Ю. Тарнавський, П. Килина, О. Коверко, М. Царинник, Р. Бабовал, І. Макарик, Л. Ґавур, М. Ревакович, А. Винницький, С. Гостиняк, І. Ковач, М. Небиляк, М. Корсюк, І. Киризюк, П. Романюк, С. Сачко, І. Негрюк, Т. Карабович, О. Дуць, Р. Крик та Ю. Гаврилюк. Група ця „автохтонно західня", вона відкрито розриває з традиціями усталеної прозодії і творить в системі західніх поетичних моделів і настанов. Центральним поетичним засобом більшости цих поетів є метафора: чи то сюрреалістично прозирлива, чи оригінально й несподівано співставлена, чи багатофункційна або ж подана в рядах метонімічних порівнянь. Другою головною властивістю є повна свобода по відношенню до поетичних форм. Більшість із цих поетів пише вільним віршем, хоча періодично не відмовляється від реґулярного чи півреґулярного вірша, прозопоезії. Характерний для них також інтелектуальний неспокій, чи навіть інтелектом контрольований процес

творення, відважне експериментування в образі, мові, ритміці, синтаксі, звукогрі та візуальних конфіґураціях.

В жовтні 1985 року в Оттавському університеті в Канаді відбувся симпозіюм української поезії в діяспорі під назвою „Поза традиції". Ініціятором його була Ірина Макарик, поетеса, професор англійської літератури в тому ж університеті. Симпозіюм виявив не тільки разючу відмінність цієї поезії від поезії попередніх періодів, але й від ідеологічно заанґажованої поезії в Україні. Отож і виникла ідея створити на цьому ґрунті антологію. Після симпозіюму упорядники цієї антології вирішили укладати її за такими критеріями:

1. Включити в неї тільки поезію, яка творилася поза межами Радянського Союзу;
2. Обмежити її до поетичної творчости останнього чверть-століття;
3. Включити в неї тільки тих поетів, які вийшли „поза традиції", тобто які манерою свого голосу, письма, чи новаторського світобачення поширили параметри української поезії.

Ці критерії, як і треба було очікувати, з одного боку, забезпечили за антологією певну поетичну когерентність, але, з другого боку, вилучили з неї багато добрих „традиційних" поетів -- поетів, які писали і пишуть на Україні, та поетів, що впродовж останніх двох десятиріч, в силу різних причин, не писали поезії. Саме тому ця антологія не претендує на всебічність та історичну вичерпність. Упорядники *Координатів*, як читаємо в їхньому „слові", вибрали 68 поетів із 368 імен за зовсім іншими критеріями. Їм, коли можна так висловитись, ішлося про горизонтальне, а не про вертикальне представлення української поезії в діяспорі.

Не включено в антологію також поетів Югославії, які пишуть русинським діялектом. Велика відмінність цього діялекту від української літературної мови не дала змоги для всебічного вивчення їхньої творчости, хоча часткова обізнаність з нею виявила в ній цінні поетичні досягнення. Через складні політичні обставини в Чехословаччині ми не змогли увійти в тісніший контакт з українськими поетами Пряшівщини. Це - і ніщо інше - є причиною того, що модерна поезія Пряшівщини представлена в цій антології недостатньо.

Кількість віршів того чи іншого поета в антології не є показником якости чи досконалости його поезії. Кількість ця визначалась виключно наявністю стилістичної різноманітности даного поета. В цілому, однак, селекція віршів відбувалася за досконалістю поетичної фрази, за оригінальністю метафори, за конфіґурацією вірша та за його збуджуючою

відчутністю. Ми свідомі того факту, що ці критерії не є і не можуть бути математично об'єктивними; через це наш відбір, у деяких випадках, може не є найефективніший. У випадку молодих поетів (як на заході, так і в соціялістичних країнах), яким важко, а то й часом неможливо знайти видавця для своїх збірок, ми, щоб засвідчити їхню наявність в українській поезії, відвели їм відносно більше місця, ніж поетам з усталеним реноме.

Критичні віньєтки в антології позначені ініціялами їхніх авторів.

Ми сподіваємося, що доброзичливий читач і шанувальник українського поетичного слова оцінять вагомість цієї антології і матимуть відчутне задоволення від її змісту та формату.

Б. Б.

Частина перша

НАТАЛЯ ЛІВИЦЬКА-ХОЛОДНА (1902)

П о е з і я :
Вогонь і попіл, Варшава, 1934
Сім літер, Варшава, 1937
Поезії старі і нові (включає нові збірки: *На грані*, *Перекотиполе* і *Остання дія*), Нью-Йорк, 1986

П р о з а :
Шлях велетня, біографічна розповідь про Шевченка, Нью-Йорк, 1955

Наталя Лівицька-Холодна народилася на хуторі своєї баби біля Золотоноші, на Полтавщині. В 1912 році вступила до Золотоніської гімназії, але через воєнні й революційні події не могла скінчити середньої освіти, бо в 1920 році мусила виїхати з батьком, який був міністром уряду УНР, до Варшави. У 1922 році поїхала до Чехословаччини і вступила до подєбрадської гімназії, яку закінчила в 1923 році. У тому ж році вступила на студії романістики в Карловому університеті в Празі. Наступного року одружилася з малярем Петром Холодним-молодшим. В 1927 році поетеса вернулася до Варшави, де у Варшавському університеті закінчила студії. У Варшаві була співорганізатором і активним членом літературної групи „Танк".

В 1944 році поетеса виїхала на захід до Оффенбаху, а після Другої світової війни опинилася в таборі переміщених осіб (ДіПі) в Етлінґені. В 1950 році еміґрувала до США. Жила в Нью-Йорку й працювала в старечому притулку, а потім на фабриці коробок. У 1957-1987 роках Холодні жили в Йонкерсі біля Нью-Йорку, а тепер живуть в гірському „українському селі" - в Ґлен Спей.

*

Творчість Лівицької-Холодної -- це безперервна лірична фіксація різнорідних станів душі поета-жінки: від романтизованої, з проблисками щастя молодости починаючи, -- і темною, з проваллям розпачу й трагедії старістю кінчаючи.

Перша збірка поетеси *Вогонь і попіл* (1934) містить головно лірику кохання -- дещо гіперболізовану, дещо екзальтовану. Лірична героїня адресує свої почування й видіння мужчині, в образі якого синтезуються властивості воїна, мистця чи поета. Відчуття героїні то глибоко ніжні, то палкі, жагучі й темні. Де-не-де, з'єднуючи фізичне й духове, земне й позачасове, поетеса

підносить кохання до рівня містики.

Увага другої збірки *Сім літер* (1937) зосереджена на громадській, або патріотичній ліриці. Властиво, це та сама трансформована любов (у цьому випадку - до України) -- така ж палка, пристрасна й глибока, як і в першій збірці. Кінцеві вірші цієї збірки позначені передчуттям трагедії, зловісности та „стефановичівської" кінцесвітности.

Друга світова війна спричинила прогалину в творчості Лівицької-Холодної. Вона повернулася до поезії лише у 1944 році. Вірші, написані після 1944 року, були зібрані в трьох збірках (*На грані*, *Перекотиполе*, та *Остання дія*), які в 1986 році були включені в книгу *Поезії старі і нові*.

Вірші у збірці *На грані*, написані між 1944 і 1967 роками, віддзеркалюють глибокі й темні настрої поетеси та її песимістичне відношення до світу. Жорстокості Другої світової війни, які до кореня зрушили свідомість світу, сколихнули й світобачення Лівицької-Холодної. Вона сприйняла світ і життя як „гірке питво" і „трагічний кін", відчула себе чужою в світі, „немов у труні". В непривабливій, чужій і сірій дійсності (особливо нью-йоркській), поетеса знаходить клапті світла й хвилини ліричних проблисків лише в особисто-інтимному кутку, або в звертанні надій до Бога. Поетеса, відійшовши від ідеалізованого минулого й не увійшовши в сучасне, наче зависає, опиняється без ґрунту.

Наступні збірки -- *Перекотиполе*, що охоплює 1968-1976 роки, та *Остання дія* (1979-1985), - підкреслюють відчуття передостанности. В обличчі „старости собачої, що дивиться в душу... пусткою бочки від сміття" розмова з Богом приносить поетесі прояснення душі. Однак строфи занурення в долю жінки, яка, незважаючи на старість, відчуває красу і тримається руху життя, виходять найбільш завершено. З ходом років усе, що було особисте, стає загальним; що було буденним, стає універсальним.

Лівицька-Холодна належить до тих поетів, стиль яких встановлюється від першої збірки. Він у неї традиційний, зрівноважений, з реґулярною ритмікою. В ранніх творах поетеса найчастіше вживає ямбічні катрени з перехресним римуванням. Рими її, точні чи приблизні, звуково вишукані, у гармонії з мелодійним порухом вірша. Найпомітнішою властивістю поезій Лівицької-Холодної є музичність, але не в сенсі інструментації, а в сенсі мелодійности і легкости, як у народніх піснях.

В пізніших віршах Лівицької-Холодної „традиційні версифікаційні шабльони зникли -- як писав Іван Коровицький (*Слово* ч. 10, 339), -- поглибилась вимовність... Змінено побудову вірша, зламано рядки... Мова набрала семантичної конкретности, музичність -- ускладнення". Крім цього, витончена але пряма образність її ранніх поезій стає драматичнішою і

внутрішньо більше напруженою. Фоніка, завдяки звуковій асоціятивності, стає вільнішою. Ритмічна структура рухається ширшим руслом і часто переливається в ритмічні нерегулярності.

Лівицька-Холодна є, мабуть, найчільнішим представником „жіночого" варіянту поетичної творчости. Вона понад 60 років, наче в щоденнику, нотувала глибину жіночої любови і жіночої відчутности життєвих протиріч. Цим її поезія унікальна, а її місце в літературі - особливе.

Б. Б.

*

Осінь малює стежки,
позичивши барв у Тебе.
Очі Твої, золоті жуки,
спливають промінням з неба.
Осінь співає псалом.

(*Поезії, старі і нові*)

Сон

Снилось мені:
  не засміченими,
не нью-йоркськими нетрями йшла,
а стеливсь мені заквітчаний,
не затоптаний шлях.
Снились -- пелюстки, як діти безгрішні,
рож, що розквітли вночі в садках,
і краплі дощу, великі, як вишні,
що спливали радістю по щоках.
Снився -- в руках, з хвилювання тремтячих,
жовтоблакитний стяг...
А вранці...
    дивиться в душу старість собача
пусткою бочки від сміття.

(*Поезії, старі і нові*)

Перед відходом

Замовкни, серце, замовкни!
Не жди! За вікнами ночі стяг.
Не вий голодним вовком
на стернях життя.
Уже дороги не в Київ,
уже не Дніпром Гудсон...
І мовчки Юрій над змієм
стоїть із мертвим списом.
Не злинеш уже шляхами
Телесикових птиць...
Бо ось відмикаються брами
не цього світу в'язниць.

(*Поезії, старі і нові*)

День за днем

В серці замкну уривки мелодій,
споминів клапті і фільми снів,
годі плакати, скиглити годі!
День прийшов, день шукає нових днів.
Ночі для мертвих, для незрячих.
Вдень дивись і живи!
Небо простромлене сонцем гарячим,
вітер лиже леза трави.
Чом же стою одна на порозі,
в очі вбираючи вулиці світ?
Там зустріне мене на розі
чорне дівчатко й ясний привіт.
Потім ітиму назад обважена,
тугу сховавши в торбі на дні.
Вітер прискочить до ніг і скаже:
день пройшов,
    день доганяє нові дні.

(*Поезії, старі і нові*)

*

Терпко в роті і терпко в серці, --
чи серцем це зветься тепер? --
Чорний птах відкриває дверці
в таїну останніх вечер.
Чи ж приймеш до свого столу
мандрами змучену вкрай?
Йду до Тебе спроквола
аж з-понад круч Дніпра.
Йду, щоб припасти в покорі
    Тобі до стіп...
Доки дух у постійній зморі
    не осліп.

(*Поезії, старі і нові*)

Весна

Дощ залізним гребенем дряпає
за вікном сосну.
Заслонили хмар кошлаті лапи
весну.
Заливає душу повіть
несказанних
  і
    неска́заних слів,
і гойдається серце, як човен,
на верхах лихих бурунів.
А сонця недожитих днів
        чорта роги
закривають з чорного літака,
і сплелись життя дороги
синіми взорами
    на руках.

(*Поезії, старі і нові*)

Дощ

Дощ мав прийти коло восьмої,
а прийшов о десятій,
тонкими пасмами дрібноросяно
впав коло хати.
А жінка чекала напружено,
виглядаючи кожну краплю.
І стогнали сосни так тужно,
що жінка заплакала.

(*Поезії, старі і нові*)

За вікном

Душа моя їсти просить,
душа -- пискля ненаситне.
А на небі зорі, як просо
на полив'яну миску розсипане.
Розчахнулись в вікні сосни-каліки,
пролітають за ним березні й лютні
і пливуть стрічками ріки,
як думки у моря незбутнього.
За вікном шляхи розбіглись,
розігнались на заворотах.
Чого ж ти, душе моя, скиглиш,
виглядаєш когось на воротях?
Не жди...
  Не прийде ніхто із серця дарунком,
не підніме тебе хоч на милиці.
Самота і старість -- твої опікунки,
старі панни з пісними лицями.
Але світ за вікном -- хороший-хороший!
розгортає у безвість свиту
і сипле світляною порошею
у твою пелену розкриту.

(*Поезії, старі і нові*)

На порозі

В кімнаті затишно й безпечно,
в вікні рогатий обрис місяця,
немов рогалик недопечений
на череп'яній неба мисці.
Навколо мене тиха змова.
І я слухняна бути мушу,
і я ні подихом, ні словом
святої тиші не порушу.
Душа у місяця на розі,
і всі світла в світах засвічені...
і я стою, мов на порозі
у Вічність.

(*Поезії, старі і нові*)

Безпричальність

Я не рватиму більше квітів
на землі моєї полях.
Але їх так багато в світі
для таких безпричальних, як я.
Я не сію і не збираю...
бідна хата в чужині моя,
але світ від краю до краю
належить таким, як я.
Сходить сонце щодня уранці,
заростає квіттям земля
для дітей, для бурлак, для коханців,
для таких, як я.

(*Поезії, старі і нові*)

Буря

Заберуть
останній тиші клапоть
вітри кошлаті, що женуть
із півночі,
і кострубаті лапи
смерек у вікна битимуть на сполох,
і скоро прийде ніч, і чорна й гола,
і серце самотою защемить,
і в вуха
    глухо вдарить
        чорний молот.

(*Поезії, старі і нові*)

Малюнок з вікна

Висипав Господь пір'я торбу
на оголену землі спину.
запнув обрій
теплою хустиною.
Заплелись ялинок коси
білими стрічками,
і кіт, босий,
сніг лапками
    ледве торкає.

(*Поезії, старі і нові*)

А тюльпани квітнуть

Вологою хусткою
паморока під сонцем зависла,
артритом пальці хруснули,

і біль до колін прокотився.
А тюльпани квітнуть ... і серце живе.
Весна фіялками плаче.
І життя у вічність пливе,
незадуману...
    непередбачену...

(*Поезії, старі і нові*)

Пробудження

Тяжко будиться зо сну весна.
протирає заплакані очі вітром,
на листочку крапля одна
весело вбирає сонця світло.

Це за вікном. Коло мене кіт,
лащиться муркотливо
так,
  ніби для нього весь світ
у моїй руці пестливій.

(*Поезії, старі і нові*)

Присутність

Присутність ... доторк руки,
очі,
  що дивляться крізь мене й не бачать,
і тепло, що за всі ці роки
трохи простигло наче...
Присутність ... і тільки.
Та коли її нема,
в хаті холодно й вільго
і на душу спадає пітьма.

(*Поезії, старі і нові*)

Остання дія

Я п'ю шовковість самоти,
як ніч спиває заходу останню червінь.
Я знаю -- прийдеш Ти
і знов ковток цілющого зачерпну.
Жовтяві маски вікон робляться ясніш,
а темрява в кімнаті все густіша,
з-за хмари місяць, -- мов татарський ніж,
і міряє удари серця тиша.
А я, я -- дух,
актор містерії нічної,
ще інші діють тут зі мною:
остання дія йде, кінчається вистава,
і я -- остання ява.

(*Поезії, старі і нові*)

Спека

Сонце розтопленим маслом в кімнату,
думки немов окуні на пательні,
і хочеться або заверещати,
або заснути десь у пітьмі костельній.
Невже ж це буде останній мій червень?
Серце затихло, природа не дише.
Догори ногами перевернене,
життя
спинилось в розпеченій тиші.

(*Поезії, старі і нові*)

Ще одна безсонна ніч

Улила б я свою печаль
в твої очі, що як дзеркала,
і душі своєї печать
до душі б твоєї приклала.
Щоб пізнав, що таке любов
і її нездійсненні мрії,
щоб хоч раз заридав і...
замовк
в безнадії.

Ще одна безсонна ніч,
іще зойк без відгуку в пустку...
не струсну тягару із пліч,
тільки пальці в заломі хруснуть.
Наче сльози з усіх очей
всього світу зібрала ніч ця,
і ріка їх тече
через мене у Вічність.

(*Поезії, старі і нові*)

*

Так душно в світі! Не чую стіп,
душа як в колючім дроті.
Лічу й не лічу цих діб,
що слізьми і потом скроплені.
І лічу й не лічу. А час,
наче кінь баский, утікає.
Б'є годинами час, б'є копитами чвал
на межі життя і відчаю.

(*Поезії, старі і нові*)

Бабине літо

Кульбаби одцвіли і мрією пухкою
із вітром пурхнули кудись у далечінь.
За ними серце злинуло у неспокої
стежками маячінь.
Минуло літо, тільки бабине горить ще,
спадає листя на траву, неначе кров,
і баня неба молитовно пнеться вище,
темнішає немов.
Весь світ стоїть, мов храм розсипаний штудерно,
весь Божий світ яріє барвами яси.
І хочеться благать: очисти нас від скверни,
Сотворителю краси!

(*Поезії, старі і нові*)

ВАСИЛЬ БАРКА, псевдо, [Очерет] (1908)

П о е з і я :
Шляхи, Харків, 1930
Цехи, Харків, 1932
Апостоли, Авґсбурґ, 1946
Білий світ, Мюнхен, 1947
Псалом голубиного поля, Нью-Йорк, 1958
Океан I, Нью-Йорк, 1959
Лірник, Нью-Йорк, 1968
Океан II, Нью-Йорк, 1979
Свідок для сонця шестикрилих, Нью-Йорк, 1981

П р о з а :
Рай, роман, Джерзі Сіті-Нью-Йорк, 1953
Жовтий князь, Мюнхен-Нью-Йорк, 1963

Е с е ї :
Жайворонкові джерела, Нью-Йорк, 1956
Вершник неба, Нью-Йорк, 1965
Земля садівничих, Нью-Йорк, 1977

Л і т е р а т у р о з н а в с т в о :
Хліборобський Орфей або клярнетизм, Мюнхен-Нью-Йорк, 1956
Правда Кобзаря, Нью-Йорк, 1961

П е р е к л а д и :
Король Лір, Вільяма Шекспіра, Штуттґарт-Нью-Йорк, 1969
Божественна комедія (фраґменти), Данте, Штуттґарт, 1978

Василь Барка народився в селі Солониці Лубенського району, на Полтавщині. Закінчив педагогічний технікум у Лубнях і деякий час учителював на Донбасі. Згодом переселився на Північний Кавказ, до Краснодару, де жив і вчився на філологічному факультеті педагогічного інституту.

Аспірантуру закінчив у Московському педінституті, в якому захистив дисертацію про стиль *Божественної комедії* Данте. Поет читав курс історії західньо-европейських літератур середньовіччя в Краснодарі.

Під час Другої світової війни був мобілізований, і при німецькому наступі - двічі важко поранений. Німці, відступаючи, взяли його як „остарбайтера" в Берлін на роботи. Після війни перебував у таборі переміщених осіб (ДіПі), в Авґсбурзі. В 1950 році виїхав до США. Спершу жив у Нью-Йорку, а останні два десятки років живе і творить в „українському селі", в Ґлен Спей, штату Нью-Йорк.

Василь Барка не тільки поет і прозаїк, але також есеїст і літературознавець, релігійний мислитель і перекладач. Крім Шекспіра і Данте, переклав у 1963 р. „Апокаліпсис" для нового видання Біблії в Римі. Неопублікованими залишаються ще такі поетичні твори Барки: *Судний степ* (епос), *Океан III*, *Царство*, *Висоти*, *Прочанин моря* (поема) та роман *Душі Едемітів*, перероблена й поширена версія *Раю*.

*

Підсумковий нарис шістдесятирічної літературної творчости Василя Барки не може дійсно вважатись її інтелектуальним еквівалентом. У цьому нарисі ми вкажемо тільки на деякі особливості його поетичного тексту, спробуємо виділити повторну домінанту і визначимо місце поета в українській поезії нашого часу. Чи Барка дійсно „найбільший поет нашого часу" (Рубчак), хай вирішує кожний його шанувальник особисто. Скажемо однак, що за оригінальністю і багатством метафор, за оригінальністю синтакси, за символічним навантаженням поезії, він, без сумніву, один із вельми цікавих українських (а можливо, й світового рівня) поетів.

В жанрово розгалуженій діяльності Барки поезія для нього була і продовжує бути центральною. Фактично, і його проза, і його есеї, і навіть його критичні статті рясно опоетизовані, сперті не так на суворо ліричних арґументах, як, у великій мірі, на „безглузду" вимову серця, на інтуїцію. Мова у цих працях неконвенційна, не зведена до реферативної ролі, а зумисно багата на спокусливу полісемію.

Від *Шляхів*, його першої збірки віршів, до *Свідка для сонця шестикрилих*, останньої, лежить великий проміжок часу. Творив він поезію у радикально відмінних умовах і вимогах. Цей факт, незважаючи на те, що увага його завжди тяжіла до трансцендентного, потойбічного, все ж таки віддзеркалився у його віршах. Однак, ці умови, ця історична безпосередність не були основним реґулятором його творчости. Вона зумовлювалась широкою культурою його знання української й іноземної літератур (зокрема Шевченка та італійського Ренесансу), інтимним відношенням до народної творчости, його стійким ідеалістичним, чи навіть містичним світоглядом, та понад усе -

його символічним розумінням сутности поезії. Одним словом, поезія Барки виникала то з творчо інтеріоризованої поетичної спадщини, української й іноземної, то з глибокої віри в містичну потужність Слова-Логоса, уособлюючи єднання з одвічним началом наявної дійсности.

Із двох можливих варіянтів символізму - одного, що знає, а другого, що шукає - Барка послідовно надає перевагу першому. Цей факт має показне значення як для формально-структурного, так і для функціонального аспектів його поезії. Конструкції його віршів, внаслідок цього, є виявом глибоко відчутної та інтуїтивно відкритої правди, а не випадкового, коляжного співставлення слів чи фраз. За нібито позірним сюрреалізмом цих конструкцій існує зумисний смисл, існує правда. Сам Барка говорив про пошуки „за словом вільним від пісків і намулів звички," але не за „святою щирістю," цебто не за правдою такого очищеного слова. Цей зумисний смисл, в його ранніх, „тичинівських" віршах більш безпосередньо наявний ніж, у його пізніших віршах. Наприклад, в *Океані* (на мою думку, вершинному творі поета) він чільно закодований у складній і гієрархічно збудованій конфіґурації символів, яка для збагнення вимагає від читача більше співчуття, ніж звичної конфронтації із текстом. Вірші такого типу, а в *Океані* зокрема, набувають сакральну вагомість і загадковість.

Шукання за словом, „вільним від пісків і намулів звички" не рівнозначне довільному експериментуванню з мовою. Мова Барки наочно народня, але морфологічно і синтаксично часто неконвенційна. Вона переткана емоційно насиченими здрібнілими словами, розмовними словосполуками, омузичена народнім мелосом. Вона майже цілковито вільна від елементів спеціялізованих (з науки чи журналістики), натомість нерідко послуговується церковно-слов'янізмами. Її семантичне донесення, однак, не завжди виникає синтаґматично, цебто горизонтально, але, як це часто буває в символічній поезії, вертикально.

В той час коли це донесення не завжди рівночасне із засвоєнням його текстової будови, а часто існує як спізнена і тільки провокуюча правдоподібність, ця будова, дякуючи її майже парнасівській формі, збуджує почуття звукової евфонії беспосередньо. Барка - майстер звуково-музичних прийомів, алітерацій, асонансів та всіх видів звукових повторів. Часто станса за стансою зливаються в одну музично гармонійну цілість; нерідко цілий цикл віршів скомпонований в одному музичному ключі. Весь *Океан*, наприклад, написаний п'ятистопним ямбом, позірна монотонність якого підсилює зорову тотожність його теми. В суто мовній іпостасі, поезія Барки, як і поезія Андієвської, має докорінно народнє звучання. За мелодією вона автохтонно українська.

І, накінець, яке місце посідає Барка серед сучасних українських поетів на Україні і в діяспорі. Зі сміливістю можна твердити, що Барка - це поет, котрий, як ніхто інший до нього, синтезував, або творчо перетопив, великі традиції европейської поезії, зокрема символізму, з українською літературною традицією. Барка сьогодні - либонь, єдиний український поет, який трансформує свою глибоку зачудованість світом (а то і всесвітом) в поезію, яка, хоч і надто близько межує з сакральними, зокрема християнськими текстами, не приводить його до слухняного епігонства. І нарешті, Барка є одним з небагатьох митців слова, що з'ясовує трагедію, химерність і чар життя людини, зокрема української, своєрідно філософською, а то й теологічною спрямованістю своєї поезії.

І. Ф.

Василь Барка

Свідок для сонця шестикрилих

(фраґменти)

Виправдання ченця II

6

„-- Е ні! як проти неба погойднулись,
то через власні змани і полуди,
що їм змальовані в очах.
Душа з неправди, з книжництва -- в подумстві,
на гадані верхів'я взір кладучи,
себе до горя зачиня...
чужіє для висот незримих, в чуді --
огнем любови Божої найдужчих,
висот святих: для всіх начал.
Бог -- там! неуявимий; Отча добрість,
нам з'явлена в Христі: з страждань Господніх
весь порятунок признача".

Монастирська гора

51

Високі кручі піднесли до зводів,
ось, дуб святителя, що -- чудотворний:
корою проганя недужість;
і проліски на зірковій збірноті,
і камінь -- лавкою: при них пригорбивсь,
для пари молодих послужний.
Відкрито краєвид, як вічність в обрис;
ріка, купаючи жалі вербові,
з віолів серебризну смужить.
А ген, весна завісу ткала теплу --
на браму безконечности для степу:
із безлічі ланів жемчужних.

Кривда нападених II

123

До колісниці виродків вельможних
Христову церкву припрягли, в безбожжі:
ось так, самі безвірці, роблять,
обвивши ватою казань книжкових
погасле серце! дурячи, до зжоги,
себе і людність на розбродах.
Всю піраміду зман людоворожих,
де хочеш, із кропила дощ обложить,
побризка! пошесть межигробна...
При роззолоті, прибраній з грабунку,
скрізь -- ревом слово в нерозбір догуркнуть,
а на душі поганській образ.

Мрія і морок з неї

356

„-- Я думала: квітник життя повиднить
аж за всесвітні межі непрозірні,
і стане радість без кінця! --
тоді ми, ластівками квітня щирі,
за руки взявшись, будем без границі
летіти; небо в рушниках.
А тут -- безодні горя розчинились
і всюди мучення людей без міри --
серця в комірки замика,
їх розриваючи щодня в розлуки;
і що ми виплачем? куди звернутись? --
як мур, нелюдськість кам'яна".

Часовня мертвих

524

Ржавіє огорожа при ясмині,
що з досвіта, галузками безквітний,
„мертвецьку" будить об шибки...
подивиться: при світлоті ячмінній,
лягла в латках селянська безгомінність --
для труноробів нешвидких.
Зійшло життя, як блискіт від мушлинки,
при морі, що, рвучи князівства димні,
в огні вітає слобідки.
Тоді ж -- до неміської скойки стежка,
де, мчавши, чайка звістить нетутешня,
що іспит наново відкривсь.

Скарлат синагоги II

739

З книжини, що -- мов дашик птахівнички,
вичитує плачі, рядки провидчі --
равін, в сивизну обдимілий.
Він -- видиво, він -- скорб! шапчині звичній
чорніти, й окулярні сочевички
взлотіли: сполохами з мислі.
За всіх, тисячосвічник слова -- відчит;
поломеніє в грудях та посвідчить,
що протьми прогріхів немилі.
Скрізь -- мірро сонця! дужний дім облився;
смуткує: з небесами, три століття,
прогомонівши в богоміллі.

Зоряний сад

1368

Обстали, ніби мури пренастирні,
похмурі хмари -- вкруг; і на „сокирки"
кривавить місяця сльоза.
Вгорі невисловимий жаль сповіривсь --
померехтівши в зірковім сапфірі:
стрілками серце пронизав.
І мов дитячий плач -- в небесній смирні;
і хвилями весь біль, як з моря, збірний
з життя! похитнув на низах.
Печаль палає в мовчанці надсвітній:
відчутно, наче зріст росин на квітці,
що скорб'ю світляною взявсь.

Поганський побут I

2016

Субота, -- в церкві й свічечка не служить! --
але гармошки, з розпачів недужих,
на пітьмі вулиць поревли.
Обклявся кожен двір, хоч і найвужчий;
і жили чорт горілчаний розпружив,
перекидаючи столи.
При лампочках шахтарських: осоружні
чіпляння, сварки, вбивства з-за жемчужків
дівчачих! місяць їх жалів...
та в небозводі золота пшениця
сльозами Божими тремтить -- ясниться:
до змерлих, як гроби, домів.

Джерело всіх

2696

Нам напрямки відкрито нескінченні
до Сонця шестикрилих: їх пророчність --
молитва їх, віки сповня,
при світлоті: зверхзаграві священній:
від трону неба, -- вічности невечір
їм звідти й дужість огняна --
живої правди, що й на нашу безліч
дарована -- як хліб життя сердечний
і жар цілющого вина.
Без неї серце, як ростина бідна --
без світла з неба: не цвіте в подіях,
але згнива, як тут щодня.

Справжня церква

3555

З вінком світил духовних -- наречена;
як лілія Христа, серед священства:
вся в сонці білім: благодаті.
Довічного світанку не вдаремнять
фуґасні вибухи і тьма яремна,
хоч „вождь" на вбивстві нагромадив.
Єсть вірні: сила в небесах блаженна! --
і ті, кого підсвітні прірви темнять,
і хто земного грунту страдник:
всі -- ка́мені в будові незнищимій,
і кров'ю Господа олтар між ними --
скріпивсь: освячувати завжди."

(*Свідок для сонця шестикрилих*)

Вранішня світлота

На звітрений пісок, на стежку пташу,
до сивих смутків: де покрилять! --
де й камінь, жду тебе; не перестануть
відсвічення в прозорих ріллях.

На берег бігши, вал одягся в дощик,
а блиск -- як жито колоситься.
Крайнебо коло рук твоїх хороших,
мов скойка, в розсвіти розкрита.

Та -- в вічності туман блакитний тоне,
та -- в ніжки чайці чудо плеще.
Де ти прийшла, сіяння ллють коштовне
сто скринь: і від ромашки легше.

Та зближуються пламенні пір'їнки
від них, -- сувора віє радість:
і сутінок розлуки перемінить,
мій цвіте! до човна збиратись.

(*Океан I*)

Надбережна грядка

Берези вбрали з полум'я сорочку,
при океані огник сіють.
Журба мені! але в жоржин щокроку
свідкую світлому весіллю.

І щиру, наче з ризи на іконах,
жаризну чорнобривці ладять...
Єдина, в їхній висвіт -- одинока,
прийшла: моєму сонцю рада.

Немов від дзвону відгомін прорветься:
над овид бризк палахкотить.
Моя -- дивинок нива, мати хресна --
казками в межах вікових.

Тут океан прозірно фіялковий,
що й пилом рушиться на берег.
Шляхи течуть: про стрічу місяць молить,
обличчя до троянд оберне.

І ти -- моя; негоди йдуть на грядку,
там відгорять круги пелюсток.
Але і смерть ні відкрику не вкраде,
як серце, мов цвітинне, любить.

(*Океан І*)

Глибока осінь

Земля: ні журавлів журби не видно;
на похорон згоряє небо.
Моє, в труні! згоряє сонце: вбито
його серед гілок погребних.

І чорні корогви дощів надходять
над лісовою кров'ю в бурю.
Нам нивку кораблів збива негода,
нам -- чи свічки страсні прибудуть?

З безодень ревами драконні пащі --
нам рушать хатку: скорбну білість.
Де палить блискавка, до серця впавши,
чи маки розцвітуть найближчі?

Земля -- мов кармазин! від горя трепет;
з огню завіси неба страдні.

Завії суджено: терпіти треба,
де й річка почина ридати.

(*Океан I*)

Невідомий відхід

Ти в тойсвітті! серце недосяжне
посмутніє з білих снів.
Чи від надвіконня спомин згасне?
вже в світильній стороні.

Мов до стрічі: лан дівочний, любий! --
з поля кличучи, в сім'ю:
легіт -- лан конвалій приголубить,
і сколише в тінь твою.

Чи істота рідна, з бурі чайка,
близиться в обвал зірок?..
Де з ночей пожежа нескричанна --
мчить: від звірів чотирьох.

Невидимо, -- чути кров'ю в листі
до пташин, як відсвіт, чути! --
блискавки на плечах пломенистих
рушать нари через тучі.

Там любов мина, на груди склавши
згаслі руки: галузки...
Шестикрилля горличинок, з ласки,
відведуть огонь близький.

Чи з години горя, чисту згадку
в книгу океан склада...
Чи забуто душу неспоглядну? --
що пройшла, в страшних садах.

(*Океан II*)

Вселенська оборона

Вієтьcя тобі листок відчаю
по ріллі течій смутних.
А крізь сон і явори читають
з блиску -- про святий світник.

Бо труну від поривання звіра
при безодні ватрок сизих,
потурбовану, мов човен вирвавсь! --
дужі зберігають Жизни:

Жизни! в пламінь крильми лебедині
при будівлі, що не вмре,
а на три господи розгодинить,
висотою: в білий хрест.

Він основою над смерть постанув,
аж до поля зоренищ --
від неспомного від океану
з прірви, де горіти зріс.

Та від перекладини -- руками
сили неба невидимі
хресно просіяли! й розмикати --
смертників кайдани з міді.

При верхів'ї розсуд просвітлівся:
при істотах, що з огню --
повіваючи в три пари крилля,
зором нас не проминуть.

(*Океан II*)

Місячний вечір

Горнуться тумани й сповивають
сон безвинний твій, твій гробик.
Помира пурпурністю без краю
вечір: вечір добрий, добрий!

На фіялках скатерті морської --
місяцева скибка хлібна:
в поминання дар! вінець подвоїть
при воді, щов смерть поблідла.

Ждатиму, аж доки знак небесний
з блисками почне скликати.
І в нетлінній течії присестрить
голуб, світністю крилатий.

Все при невзоримій глибочіні
ждатиму німіш від скелі:
звідси двері в зустрічі розчинить
погляд сонця -- двері теплі.

(*Океан II*)

Чиста прибережність

По карнизах світла -- дощик ходить,
сизими руками сіє...
Випити ж, душе! згубивши гордість, --
зілля моря невесільне.

Все -- злетить, над жовчну зеленизну,
вибух сивий: розбивати,
ніби в кару, кручу серця бідну,
з болями через обвали.

Всюди твій несплаканий пристанок
видно над ланами моря,
серед огнища плачів, що брано --
з бурі: в грудях відговорять.

І повтори кружністю поткались,
бігши -- скойку заливати.
До гробів горить небесна жалість:
обмива в собор посвятний.

(*Океан II*)

Вечірній відхід

Серпик звиснув! серпик найніжніший;
вкруг -- мов вії немовляти.
Звиснув серпик: мовою пшениці
до волошок проливатись...

З ними крівля стала, мов гранітна,
крівля мшиста на гробниці.
Хоч і, відгади ланів, ленійте! --
стала: горем відгремиться.

Скоро попросилися з рясноти,
грядкової -- рути любі:
жевріти! мов ляля в церкві вносить,
близько до пірця голубки.

Гонять горові багатства в черзі, --
моря прозелень прозора.
Чи розмечуться в обрив, де вчерствів,
трунний! -- і вали розорять?

(*Океан II*)

Сповнена доля

I

Мох -- руками старчими застеле
камінь, як забуту кару:
там, шипшино, висохлий скелете! --
впавши, сохнути до краю.

Віднесе потік, думками добрий,
десь на острові дотліти:
поруч, при відчиненому морі --
найсинішому тойсвітті.

Поприходять смерчі по глибинах,
колючки твої розточать.
А процвіття? -- де зірки любила,
не померти в їхніх очах.

Поведуть і образ твій кущами
в силі квітня проти снігу...
вже предвічне сонце провіщати:
брості з смерти провесніють.

(*Океан II*)

Водяна відсвітленість

Рудою кучерявістю глибінь ставкова,
колиханою, наче димно, -- заросла;
а верх прозоріший, ніж лілії сльоза
роситься вранці з бліднозолотого ока.

І прибережні гостролисто зеленять --
ввесь водокрай, ростини: в пбсвіт фіялков'я
з валків -- їх квіт! свічйнниця передіконна
на стеблах височіє, мов надземний злак.

І оспівали кожного жадані гості --
стихарні джмелики, снуючи переліт,
посвячені, як схимна, в труд тихоголосний:

відкіль здобуток, в сотах, споконвік не тлів;
відкритий з бальзамічного процвіття в чуді,
над течією, звідки -- зарості клубучі.

(*Сучасність* ч. 11, 1984)

ВАДИМ ЛЕСИЧ, псевдо, [Кіршак] (1909-1982)

Поезія:
Сонцеблиски, Львів, 1930
Відчиняю вікно, Львів, 1932
Різьблю віддаль, Львів, 1935
Ліричний зошит, Нью-Йорк, 1953
Поезії, Нью-Йорк, 1954
Розмова з батьком, Нью-Йорк, 1957
Напередодні, поема, Нью-Йорк, 1960
Крейдяне коло, Мюнхен-Нью-Йорк, 1960
Кам'яні луни, Нью-Йорк, 1964
Вибрані поезії, Нью-Йорк, 1965
Предметність нізвідкіль, Нью-Йорк, 1972

Мистецтвознавство:
Никифор з Криниці, монографічний нарис, Мюнхен, 1971

Вадим Лесич народився в Галичині, в родині вчителя. Там же здобув середню освіту, а Вищу журналістичну школу закінчив у Варшаві. Працював журналістом і критиком образотворчого мистецтва в українській та іноземній пресі.

Після Другої світової війни поет жив у Західній Німеччині в таборах переміщених осіб, ДіПі (Новий Ульм і Цуффенгаузен). В 1948 році переселився до Нью-Йорку, де працював у страхувальному бюрі.

Під кінець двадцятих і на початку тридцятих років поет друкувався під псевдонімами Ярослав Ярий і Ярослав Дригинич. Перекладав польських поетів, Т. С. Еліота і Х. Р. Хіменеса. Публікував статті з літературної й образотворчої критики.

*

Рання поезія Вадима Лесича (*Сонцеблиски*, *Відчиняю вікно* та *Різьблю віддаль*) виявляє молодечого ліричного героя, який прибирає вибагливі й усе нові чарівливі чи романтичні пози. В ній відбилися голоси інших поетів, українських та іноземних, патріотичні відгуки на події доби й любовна лірика - з часто підкреслюваним експресіоністичним драматизмом. Все ж домінантою в цій поезії є мотиви любовної лірики, що в дечому співзвучні з О. Олесем („і

знову ти, найперша, найдорожча, згадалася, мов сон, мені"), а в дечому - із зловісним савченківським настроєм. В той же час його поетичний голос поступово збагачується самобутніми елементами - вибагливішим словником, оригінальнішим словосполученням, сміливішими метафорами та „згущеною" алітерацією, -- елементами, які згодом стануть основними прийомами пізнішого Лесича.

Збірка *Ліричний зошит* включає поезії, написані між 1946 і 1953 роками, цебто після одинадцятилітньої мовчанки поета. В ній зустрічаємо вже не лише людину, яка вміє вникати в щоденності й поза щоденності життя, -- але й майстерного поета, який вміло різьбить свої рядки. Головною властивістю цієї поезії є кількафункційна метафора, яка, будучи абстрактною з одного боку, викликає почуття містерійности, а з другого боку, завдяки міцній асоціятивності, викликає почуття реальности, що у сукупності розкриває драму людини, завислої між проминальним і вічним.

Та найбільшу трансформацію в *Ліричному зошиті* пройшла любовна лірика поета. Тут любов не повисла вже десь у голубо-рожевому просторі, але, як складова частина людської долі, локалізована в її душі. В цьому зошиті продовжує переважати елегійний тон, який тепер передається філософським підтекстом.

Збірки *Поезії* та *Розмова з батьком* чимраз частіше пронизує мотив того, що людина мусить пройти крізь пекло жорстокостей і страждань, через гори „висохлих кісток", крізь регіт „кривавих голов", щоб досягнути духовного катарсису. Вірші цих збірок насичені драматизмом, експресивним ідіомом і метафізичним вглиблюванням у сутність існування.

Збірки *Крейдяне коло* та *Кам'яні луни* -- синтезуючі й підсумовуючі. Вироблені раніше стилістичні й тематичні спрямування проходять через чутливу призму сприймання, фокусуються, заломлюються в позареальне або освітлюються з нутра. Поета й далі тривожить питання суті існування і вічности, хоч сенс буття людини зачіпається помітно менше. Поет починає бачити людей наче дітей, які „граються в піжмурки з щастям" і за окраєць вічности платять життям.

Удосконалюються теж любовні й елегійні вірші. Особливо вражає ніжністю й оригінальністю тонко й глибоко скомпонована лірика природи. „При мікроскопуванні подробиць", - як ствердив І. Коровицький, - Лесич уміє „знаходити негайно символ".

Ранні поезії Лесича компоновані в традиційній прозодії. Тональність його віршів -- легка, мелодійна, подекуди майже коломийкова. Тільки в пізніших збірках поет починає ламати ритміку й розривати рядки, щоб витворити враження бажанівської гранчастости.

Елегійні ж поезії Лесича позначені тонкою інструментацією, вибагливим і ускладненим кольоритом, оригінальними метафорами та елементами позасвітности. Його драматичні поезії відзначаються, як визначив Б. Рубчак, „кубістично ламаною синтаксою, контрапунктною і виграненою ритмікою та тугішою дисципліною строфи". Поет найчастіше, справді, викликає напруженість і гранчастість образами і колізіями звуків.

З усієї багатогранности творчости Лесича різко вирисовується два його основні профілі: один елегійний, ліричний і філософський, вдумливий; другий суворий, драматичний і кутастий. Але ці дві контрастні, з першого погляду, властивості одночасно творять подиву гідну цілісність.

Б. Б.

*

Треба камінь класти на камінь.
Слова визбирувати з виру пустелі.
Із прірви очей добувати рожеву прозорість ранків,
що сіріють на дні
пам'яті.

Треба цеглу складати на цеглу.
Вигребувати з моху парості папороті.
Будувати треба: на зрубах тесати бервена,
в'язати сволоки,
-- із вітру, що виє,
термосить дерева, бушує пісками --
закреслити простір. І стихлим птахам,
що метані вітром поміж землею і небом,
з хворосту -- гнізда.
І бачити -- радість людини.

Дотиком пальців, пучків охололих, приторком уст
відчувати тепло, що тілом пливе.
Обплестися волоссям нервів, примкнувши очі,
і бачити, бачити ясно
крізь повіки гарячо закриті
-- як наростає будова.
Між шепотом слів, що несказано спурхують
в зграях пташиних,
між каменоломами серць
на рейках зеленого ранку.
Це буде -- день перший.

(*Кам'яні луни*)

Чорне і біле

Не викочуються ночі за обрій, не скресають
сивими смугами, березовою корою.
Гіркне горизонт, засіяний маковим вітром,
розсипається шумом дерев.
Не розгадати, що -- за полудою: полум'я полинів,
виплески плавнів, плач полонянок?
І лепехою і чортополохом
стелиться улоговина. Сплоска
сплигують ласиці між листвою:
ласиці далекого світанку...

І очі твої -- зелені, як листя,
тіло -- у сполохах ласиць,
виблискується, ласкавіє...
Належиш -- вчорашньому дневі,
дивині, дивдеревам.
Біле твоє тіло -- на грані ночі
біліше від полудня.
Спливає водоспадом -- у сон,
по скелях, зламах каменя.
Волосся розплелося димом
над течією. Блукаємо:
ближче, ще ближче нахилені,
навколішки,
стегнами,
раменами,
устами припадаємо,
де колує, колишеться крилами,
над брилами, над чорториями --
і перетинає стрілою блискучою
-- білий біль.

(*Кам'яні луни*)

La danse macabre

Останніх пристрастей простягнуті долоні
шукають давніх форм намарне, --
і лиш -- торкають порожнечу
врізьблену у простір --
примарну статуетку смутку і розлуки.

Її -- не бачити. Її відчути можна
лиш власним серцем, що із трепетом
тривожно стукає до брами виходу
невисловленим словом.

У карнавалі голомозих масок,
кощавих вивітрілих кукол
із підмальованими ямами очей,
із полиском ослизлим ґутаперчі
статевих органів, що сплетені
меандрами метеликових тремтів, --
в зміїному коловороті шолудивих
весельчаків і білих відьм,
двоногих вилупків блаженних, --
у хороводі конвульсійних лоскотів
тимпанів,
у голих виях труб,
у тупцюванні біснуватих
-- зашарілось слово,
зашарілось серце,
стоптане бездушним крутежем
скелетів вієоких,
тупотом жадоби ратиць і копит.

В'януть звуки флейти,
і скрипки -- мов труни
замкнуті навіки
мертвим голосінням,
-- лиш чорніє прірва,
розскрипілись мари

і піском впав мармур
в синяву пустинь.

Даремно б'ється серцем
невисловлене слово...
-- і руки розповзаються
у порожнечі натовпу,
і очі розпливаються
у океані вижидання,
і слово є знесловлене
і серце обезмовлене
і грубостволим вихрипом
-- розсипано, розвихрено
зсихається мовчанням.

(*Кам'яні луни*)

Б

Втікаємо від ночі
прискореними кроками
пов'язані руками
але вони тремтять
як ліс що його переходимо
і галуззя б'є нас по обличчях
а з листочків скапують роси
на очі
передираємось сліпо крізь ніч
не знаємо -- щб за лісом
на межі ночі
чи безмежжя рівнинне
чи урвища й пагорби голі й безбарвні
чи море

видираємось з ночі
щоб потонути
в теміні невідомого

у передранішнім холоді
цокають дерев'яно
наші розрушені кості
розпростаних ніг
і затиснених рук
тягар наших тіл
ми лишили потойбік ночі

(*Предметність нізвідкіль*)

Ґ

моїй Лесі

Чи прошептати тобі це слово
що грається бджілкою в просвіті листочків
на скраї відкритого квіту
між полум'ям червені
й прозорістю вранішніх рос
чи сказати тобі це слово
що хвилює в метеликових крильцях
плигає під голубінню переплесків вітру
блукає по твоїх очах
устах
по волоссі
торкається м'яко твоїх рук
твоєї шиї
немов поцілунком
чи прошептати тобі це слово

(*Предметність нізвідкіль*)

E

Під рінню попіл стлілих костей
із смуг наверствувань бурян
і проростає жовтий жостір
на вишляху троянд

пливуть за вітром в мерехтінні
сноярі квітні пелюстки
і плине день легкою тінню
над плюскотом ріки

так сцілилися із землею
пливучий час і змінна річ
і виливаються над нею
амфори облич

(*Предметність нізвідкіль*)

C

Знов розсипаються вишепти мушель пісками
листям зеленого моря матово білі і сині
в мелосі мев що на скелях чекання
вітром пригладжені прірвами голосіння

колом поблискує день і бражчать колісниці
в піні валів десь трублять рублені в дереві ґрифи
блимають ліхтарями видива таємничі
очі топільниць скляні місяця зжовклі обриви

ніч тоді білими тінями сплескує брижі
мушлі мовчать і підсвистують зябрами риби
і ти що заклятий стоїш
стаєш ближчий ще
ближчий
чорним марам воріт
що відкрились у привид

(*Предметність нізвідкіль*)

Т

Калюжі вздовж шляху обличчя дзеркал
тримаємо голову мов на долоні
у домику білому в домику з карт
тиші тривожна бездонність

і раптом стаємо над берегом круч
і очі у скресах неситі голодні
плетуться волокнами мотузи рук
образ ізвергши Господній

вздовж шляху навиряч вода без облич
лиш пам'ять вирує в розритій тривозі
і намулом спокій в калюжах розпливсь
розталлю заворожений

(*Предметність нізвідкіль*)

Страшна весна

Цих каламутних плес примари трупні,
і згарищ чад, димів безликі труби,
весь смуток днів, що розбрелись полями,
-- в очах застигли в посинілі плями,
в холодний відсвіт мертвої весни
-- й навік такими -- лишаться вони.

О, недаремно в непрозорих хвилях
котилась річка! І на обрії безкрилому
руділи заграви! Людина --
була як звір. Жорстока -- і безсила
опертись злу. А зло, як повідь туч,
ширяло, клубилось чимдуж!...

Жовтіли черепи. Людського м'яса
розірвані шматки клювало дике птатство.
Сопу́х розритих цвинтарів Европи

потьмарив зір. І хлань гнилих розтопів
засмоктувала рештки зимних серць
людських. Усіх перемагала -- смерть.

-- Ні, цій весні -- не перейти у літо!..
Їй -- метеором випасти з орбіти,
закреслюючи неймовірний профіль
блискучих видив катастрофи...
І впасти їй -- у власну тінь
в усій прозрілій наготі:

-- Це не весна була -- ця корчів хвища,
руді вогні на кам'яних обличчях,
ця смерть страшна ще ненародженого літа...
-- Це не весна була -- ця прірва чорного жахіття,
цей клекіт пекла -- свист і крик,
що біль у вічність нам прорік!...

(З архіву)

*

На вежах далечі будую мій світанок
потоптаний в покресленій у сутінки печері
розсипались піски де лиш я крок поставив
і перший крик виття вітрів прожерли

пересуваються горби і урвища й роздалля
лиш хмари стріхами з покрівлі неба звисли
і прискають піски де лиш мій крок поставлений
де перший крик мій у луні розплився

(З архіву)

Мала елегія

Прижмурений обрій -- за віями,
розвіяні бджіл рої:
у згустках прозорості спіє
день, що прозрів.

В уривках читаю пальцями
хвилясті обриси дня,
що котиться дальше, дальше,
безвороття.

(З архіву)

Спізнілі спалахи червневих барв.
На віття гойдалках -- прозорий вітер.
Це довгожданий, щедрий літа дар --
такий ласкавий і такий привітний! --

Яка глибока й медодзвонна синь,
і світ, мов океан доспілого спокою!...
О, земле, -- зеленій, цвітуй і колосись!
Радій і будь! Навіки будь зі мною!...

(З архіву)

*

Гори з'їжачені, замкнуте небо.
Втиснутий тулишся в щілину обрію.
Ніч тут чорніша, гора за горою,
гбру -- гора перегребує.
Місяць -- сова на замшілій дзвіниці --
позеленів і розлився в живиці,

тільки у лісі -- далекою мавкою
блудна лисиця між листям пом'явкує.
Стежка заплуталась з лісу до місяця,
і не знайти вже нікому тут місця
в померках хмурих, у жорнах розтління,
-- лиш біснувато снуватися тінню.
Очі примкнувши, оглухлим звіром
хащами дертися в місячну прірву,
в біле дно ночі, що ген над шпилями
перекотилося золотим каменем.
З хижих вертепів -- плаям зчорнілим
в січну ніч грудня, повз очі пустині,
вийшла зорею на шлях України --
нишком майнула тінь Боголюдини.

(З архіву)

*

Кожен день може бути моїм днем останнім
хай мерехтить поверхня під берегом тіней
а лататті причалу подзвінням кохання
без дзвонів похмілля й палахкотіння

Хвиля хай хвилю проносить роздаллям
над води зелені розлиті невловно
-- тремтітиме в подувах вітру кришталього
моє недомовлене слово

Кожний день може бути моїм днем останнім

(З архіву)

Вадим Лесич

Автопортрет

В маленькім світику, рибалок майже майстер,
в маленькім світику поетів -- підмайстрій,
-- а так -- незамітна людина, що за щастям
кудись іде, чогось шукає, із-під маски
трагічно кривиться, -- і нишком гасне,
задивлена у видива прозрінь.

(З архіву)

БОГДАН НИЖАНКІВСЬКИЙ, псевдо, [Бабай] (1909-1986)

П о е з і я :
Терпке вино, Краків-Львів, 1942
Щедрість, Реґенсбурґ, 1947
Вагота, Детройт, 1953
Вірші іронічні, сатиричні і комічні, Буенос Айрес, 1959
Каруселя віршів, Мюнхен-Нью-Йорк, 1976
Марципани і витребеньки, Детройт, 1983

П р о з а :
Вулиця, оповідання, Львів, 1936
Актор говорить, нариси, Львів, 1936
Новели, Київ, 1941
Свято на оселі, повість, Нью-Йорк, 1975

Богдан Нижанківський народився в Золочеві, в Західній Україні. Його батько, Амброзій Нижанківський, був актором галицьких театрів, тож у хлоп'ячі роки Богдан Нижанківський їздив з театром. Згодом жив з матір'ю у Львові, де закінчив освіту й був активним членом літературної групи „Дванадцятка". Після Другої світової війни перебував у Західній Німеччині, в таборі ДіПі в Берхтесґадені. На початку п'ятдесятих років переселився до Америки, де жив у Детройті й фізично працював на фабриці металу.

В літературу увійшов у 1933 році, друкуючи свої оповідання в газеті *Неділя*. На жаль, найкращі його оповідання -- „Я повернувся до мого міста", „Полювання на львівському ринку", „Поминки" та інші -- досі не зібрані в окреме видання.

*

Під кінець сорокових років поет Нижанківський почав перетворюватися в поета Бабая, автора вишуканих сатиричних віршів. Це перетворення спонукав Едвард Козак у берхтесґаденському таборі, замовляючи в Бабая вірші для свого журналу *Лис Микита*.

Перша збірка Нижанківського, *Терпке вино*, позначена впливами поетів Празької групи та українських радянських поетів двадцятих років. Але в тих поезіях, в яких він виявляє своє трагічне світобачення і коли стоїчно

призадумується над марністю й проминальністю життя, над смертю та марністю кохання, -- Нижанківський наглядно самобутній поет.

У збірці *Щедрість* зникають перегуки з радянськими поетами, але посилюється співзвучність з вісниківцями. Мотиви боротьби і помсти стають чіткішими, але, парадоксально, поряд з цим розвиваються мотиви самотности й порожнечі, жаху перед смертю та протесту проти антигуманности світу.

Збірка *Вагота* -- найбільш самобутня. В ній і далі продовжуються мотиви смутку, самоти, трагедії життя та всевідчутної смерти. Однак чи не найцікавішим у цій збірці є те, що після всіх цих пошуків поет приходить до своєрідного всеприйняття, до „гордої стоїчної резиґнації", як відзначив Б. Рубчак. Але з сьогоднішньої перспективи формальне трактування цих тем і мотивів навряд чи було в глибшій гармонії з Нижаківським-людиною. Його талант виявлявся далеко автентичніше в прозі, а згодом у сатиричних віршах.

Доробок Бабая (три збірки *Вірші іронічні, сатиричні і комічні*, *Каруселя віршів* та *Марципани і витребеньки*) -- далеко більший і стилістично значно довершеніший, ніж доробок Нижанківського. Хоч філософські роздуми над життям, смертю і долею людини наглядні й у віршах Бабая, але вони проєктовані крізь сочку своєрідного споглядального релятивізму. В українській літературі сатиричні й іронічні поезії Бабая відмінні тим, що вони доброзичливі, хоч їхнє витончене лезо йде глибоко в суть недомагань людини, і дуже гуманні. В них органічно поєднані, поруч з інтелектуальною іронією й сатирою, -- ліризм, почуттєвість і вдумливість. Другою помітною властивістю сатири Бабая є всеприймання: поет не судить і не осуджує, а тільки показує недомагання, слабості й неґативні властивості людини й життя як нормальний порядок речей. Третьою особливістю цих поезій є затирання меж між ремінісценціями й дійсністю, між живими й мертвими, між сучасним і минулим.

Композиційна манера Бабая -- непряма. Він заспокоює читача грайливими поетичними засобами, вводить його в „несерйозний" настрій, а тоді несподівано пронизує його гострою пуантою. Поет також вміло вживає діялектизми, що вносять у вірш особливий кольорит і динаміку.

Нижанківський творить у реґулярних чи півреґулярних формах. Першій збірці Нижанківського, *Терпке вино*, притаманна проста, але витончена словесна експресія; друга його збірка *Щедрість* складніша й сміливіша формою. В ній натрапляємо вже на цікаві, майже бароккові метафори, проте стилістичної зрілости досягає Нижанківський у третій збірці - *Вагота*. Наголос у цій збірці поставлено на ритміку, на ламання й фраґментування рядків та на гру словами і звуками.

Бабай не робить різкого формального відхилу від Нижанківського. Основна різниця хіба в тому, що його рядки більш плинні, без фронтальної контролі поета-Нижанківського.

Як було відмічено, сатира Бабая не висміює, а радше плаче сміхом над світом і долею людини. Б. Рубчак висловив здогад у *Координатах*, що, загостривши лезо іронії, „п'єро Бабай переживе серйозного поета Нижанківського". Його здогад, без сумніву, здійснився.

Б. Б.

Серйозна іграшка

Мій дім -- не дім. Він, може, трохи інший.
У ньому просто: темнота і ясність,
і тиша встояна й глибокий крик,
широкий сміх і плач приглухлий,
тонка усмішка -- лагода й ґримаса,
і дві невловності -- дві птиці вірні:
упертий гріх і боязка цнотливість.

Мій дім -- не дім. Він, може, трохи інший.
У нім ні вікон, ні дверей нема.
Виходжу
і входжу
комином.

Заходьте.

(*Каруселя віршів*)

Непрагматична риба

Сумна ж ти на тарелі, рибо!
Ніхто допомогти не хоче.
Не встане в гніві море диба,
Не вдарить грім, не зарокоче.

Та все ж комфорт! Вигідне ложе:
Цибулька з перцем і томати.
Не мрій стихією, не гоже,
А гоже те, що можна мати.

(*Каруселя віршів*)

Починаймо від курки

Не скубайте живої курки!
Гуманним чейже бути треба!
Вже стільки воєн, стільки муки!
Вже так тріщали душі й ребра!

Що курка винна? Бідна тютька,
То яйця зносить, то кокоче...
Хіба ж це неймовірна чутка,
Що курка жити також хоче?

Хай чисті будуть ваші руки!
Не скубайте живої курки!

(*Каруселя віршів*)

Утеча

У клунку зілля, хустка, горщик,
Білизна, ложка, черевики.
А скільки на обличчі зморщок!
А серце! -- для усіх велике!

Не знала -- може, це приснилось?
Останній зав'язала вузлик.
Життя! Життя! От покотилось,
Як урваний
ґудзик!

(*Каруселя віршів*)

Нереальна вимога

Застрельте солов'я,
Застрельте сукинсина!
Бо що ж йому земля,
Що зветься Україна.

Під стінку -- і прилюдно
Всі кулі з автомата!
Так робиться -- і трудно.
Розстрілювалось тата,
Розстрілювалось свата,
Розстрілювалось брата.
Ех, ваша мать проклята!

Розвіє вітер пір'я,
Розвіє вітер кості.
Пливи до тих, що вірять,
О Дніпре високості!

(*Каруселя віршів*)

Думи мої, думи

Чи з нікуди, чи з нізвідки
Прилетіли пітьпілітьки.
А між ними пітьпілітько,
Ніби янгол, ніби дідько.

Він сказав мені: „Ви рідко
Нюхаєте євшан-квітку!"
Я відрік: „Бо вже, до дідька,
Знафталінилася квітка!"

Відлетіли пітьпілітьки,
Пітьпілітько теж -- та й стільки!

(*Каруселя віршів*)

Втрачена ідилія політичного еміґранта -- Містера Селепія Бербенички

Ти гицкавсь радісно у нецьках,
Маланина рябіла кецка,
Над лавою в страшної Бозі
Порепані чорніли нозі.

Настуня вишивала квітку,
На неї з печі зиркав дідько,
Мамуня штрик! гачком у зуби,
А він сміявсь, що вже не буде.

Тереня розплітала кіски,
Татуньо їли мух із миски,
А кіт на припічку, Мурлика,
Тебе до себе митись кликав.

Ти б ще погицкавсь, кожний знає, --
Та щастя тільки раз буває.

(*Каруселя віршів*)

Сукня

Мама шила сукню.
Не собі -- а пані.
Гарну вшила сукню
На утіху пані.

Мама шила сукню.
Не собі -- а пані.

Мама шила сукню,
Та не шилось мамі.
Принесла для мами
Чорну сукню пані.

Вже не шила мама
Ні собі, ні пані.

(*Каруселя віршів*)

Те, що завжди

Я стрів її, не зупинивши миті,
І мовив я, не мовивши ні слова:
-- Хто ви?

Спинилася, не зупинивши миті,
І мовила, не мовивши ні слова:
-- Твоя любов, моя любове.

Я озирнувсь, не зупинивши миті,
І мовив я, не мовивши ні слова:
-- Вернись, любове.

Спинилася, не зупинивши миті,
І мовила, не мовивши ні слова:
-- Хто ви?

(*Каруселя віршів*)

Несвіжа страва

Горобчик на любовний віршик сів.
І зразу проковтнув дві крапки й кому.
Не вірите? Я, просто, остовпів!
Таке, либонь, не трапилось нікому.

Роздзьобував рядок він за рядком.
Коли ж добрався до слівця „кохаю",
Цьвірінькнув -- і заснув останнім сном.
Чи мучився? А мучився! Я знаю.

П.С.
Усякому, хто ще по світі ходить:
Несвіжу страву їсти -- дуже шкодить.

(*Каруселя віршів*)

Верба і коропи

При кладці, де лоза похила,
Верба у річці коси мила --
І раптом скрикнула: „Ах, що се?"
Два окуні вхопили коси.

У глибину тягли щосили,
Ось-ось були б вербу втопили.
Ах, як вона, нещасна, мліла,
Дрібненько плакала й тремтіла!

Молодший окунь рік до брата:
-- Пустім, вона стара й горбата.
.....
Вода спливає по волоссі,
Верба тремтить і плаче досі.

(*Каруселя віршів*)

День, що тліє довго

...І хвилі, авт -- і ні одної
Гіллячки із веселим листям,
І тиша, знуджена, в покої,
Де вицвілі фіранки висять.

У згарі мучиться повітря,
І чорт зна хто у небі сірім
Подерті простирадла вітрить
І сонце викачав у пір'ї.

Правдоподібно -- кінські жарти.
Але не жарт невдовзі буде!
Вже виють поліційні авта
І злющі мчаться смерті в зуби!

Напроти вікон група негрів
Про бокс і про футбол клекоче.
Веселі, на прокльони щедрі.
Пішки б куди! Ніхто не хоче.

У бездеревнім соннім сквері,
Де скачуть горобці та діти,
На лавці три пенсіонери
Сидять, бо їм уже сидіти.

В провулку, там де сміття повно,
Де пси кусають пса старого
І друть брудну із нього вовну,
Дотліє день, що тліє довго.

А жити треба -- хоч убого.

(*Марципани і витребеньки*)

А може буде чудо?

Іде в кальошах осінь.
Ворони крячуть -- босі.
Пенсіонер худенький
Сіренькі їсть підпеньки.

Віконце дня не бачить.
Поплакало. Не плаче.

Поза традиції

Над хатою поета
Летить стара газета.

Був день, зідхнув. Не буде.
А може буде чудо?

(*Марципани і витребеньки*)

Новина

З-під вій у неї смуток віє.
Хіба ж це новина? Усюди віє!
Крізь двері віє, з вікон віє.
Це, мабуть, час такий, що віє.

Лице щодня у неї в'яне.
Хіба ж це новина? Усюди в'яне.
У саді в'яне, в парку в'яне.
Це, мабуть, час такий, що в'яне.

Вона шепоче: „Зимно... Зимно..."
Хіба ж це новина? Усюди зимно!
В Нью-Йорку зимно, в Джерзі зимно.
Це, мабуть, час такий, що зимно.

Вона уже не буде з нами.
Ми так і знали! Амінь!

(*Марципани і витребеньки*)

Я, фіялка і корова

Ще смотриком, давно, так мовити, ізмалку,
Зустрівши у саду, я покохав фіялку.
І я тремтів увесь! -- І теж вона тремтіла!
Аж раз -- я бачив це! -- її корова з'їла!

Це був страшний удар! Та хто ж не хоче жити?
Почав я молоко, примкнувши очі, пити.

(*Марципани і витребеньки*)

Дівчина з білого каменя

Під парасолькою місяця
Жде -- та ніколи не стрінеться
З хлопцем, у серце не ранена
Дівчина з білого каменя.

Майстре, рукою умілою
Гріх ти з'єднав з безнадією.
Важко, ой важко цій дівчині
Жити невінчаній.

(*Марципани і витребеньки*)

Серенада

О, Донно Піндо довгольоля,
З'явися, вийди на балькон!
Срібляста місяця ґондоля
Пливе крізь неба тихий сон.

Я розіб'ю свою гітару!
Між нами -- непрохідний мур.
Твій батько -- грізний Попіярро,
А я -- нещасний трубадур.

Твій наречений -- Дон Хабалльо
На шпаги визове мене.
Хай станеться! Хай дзвонить сталлю
Остання ніч -- і хай мине!

У парку коло Купідона,
Там, де веселий б'є фонтан,
Впаду, як звалена колона,
Я -- підбальконний Дон Хуан.

О, Донно Піндо довгольоля,
Вже пізно, покладись до сну.
Срібляста відплила ґондоля...
Я теж засну.

(*Марципани і витребеньки*)

Історія

Прощав ліричний козаченько
(Під ним ліричний кониченько)
Свою ліричну дівчиноньку,
Бо на ліричну йшов війноньку.

Рубнув ліричний воріженько,
І вмер лірично козаченько.
Над ним ліричний кониченько
Іржав лірично, потихенько.

Лірично сохла дівчинонька...
Ось українська пригодонька!

(*Марципани і витребеньки*)

Любов

Історія стара й коротка:
Трагічно згинула стокротка.
„Не любить -- любить!" -- себелюб
Пелюстки всі обскуб.

А потім кинув босу й голу.
Вона звела чоло угору

І долю визвала свою:
-- А я люблю!

(*Марципани і витребеньки*)

Сходи

На стінах зморшки. Чорні близни.
Обсипавсь тинк. Скрипучі сходи.
Замовкли сміх і плач, і тризни.
Нема народин.

В куті мітла -- останній свідок:
Жили тут довго добра Мері
Та Джан-Іван, що до обіду
Пив завжди чисту, часом чері.

Хай сплять спокійно там, де кожний.
Я тихо йду в нічній годині,
І бачу, як мені побожно
Киває навстріч павутиння.

Хоч я на світ -- прийшов естетом,
Я, вибачте, я -- до кльозету.

(*Марципани і витребеньки*)

Майже молитва

За що ж мене карати будеш?
Якщо Ти добрий -- усміхнешся,
Нахилишся і приголубиш
І скажеш: бідна, бідна пе́ся.

За що ж мене карати будеш?
Якщо Ти строгий -- станеш хмурен,
Нахилишся, за чуб поцупиш
І скажеш: бідний, бідний дурень!

(*Марципани і витребеньки*)

ІВАН КОВАЛІВ (1916-1987)

Поезія:
Прелюдії, Краків-Львів, 1942
Три збірки (Триптих), Едмонтон-Торонто, 1986

Іван Ковалів народився в селі Підкамені Бродівського району, в Західній Україні, в родині священика. Середню освіту закінчив в Академічній гімназії у Львові. Студіював музику в Музичному інституті ім. Лисенка у Львові, а потім у Віденській музичній академії. Після війни поет перебував у Західній Німеччині, а на початку п'ятдесятих років переселився до Канади.

Більшість творчого життя Іван Ковалів присвятив своїй першій музі -- музиці. Поезія була його другою музою. Був відомим скрипалем, а від 1952 року до кінця життя -- керівником Музичного інституту в Торонті, а також диригентом оркестри при тому ж інституті.

*

Лірична поезія Ковалеву (а тільки таку він творив впродовж приблизно п'ятдесяти років свого творчого життя) не об'ємиста. Майже вся вона вмістилася в його передсмертній збірці *Триптих*. Як зазначено у біографічній віньєтці, увагу його полонила переважно музика. Цей факт знаменний у його поетичній творчості. Всі його вірші, де і коли б не писались, старанно омузичені, витончено оркестровані. Слухове чуття у творенні цих віршів відігравало основну ролю. Воно не тільки гармонізувало їхню звукову систему, але також породжувало синестетичну образність. В часовому перерізі, музика його далеко не статична. Вірші *Прелюдії* написані канонізованою прозодією, переважно чотири або п'ятистопним ямбом та неозначеною кількістю катренів. Зумисних порушень силабо-тонічної системи в них мало. Натомість в *Акордах і дискордах*, третьому компоненті *Триптиха*, цебто віршах із сімдесятих років, його музика уже наочно поліфонічна, хоч рідко атонічна.

Поетична мова Ковалева довільно метафоризована і визначена незвичними епітетами. В більшості вона йому допомагала, але подекуди і там також і перешкоджала наблизитись до сутности бажаного предмету. Тоді, коли певні рядки, станси і вірші, як, наприклад, вірші „В ті дні лиш ти й надхненний вітер" (1945) чи „Господь різбив твоє чоло прекрасне" (1969), максимально ефектні, то інші звучать штучно і непереконливо, як хоч би вірш „Небачена спинись за мною прісна." Синтетичні переставлення („Із вітро-

танець тут святкує зелень") часто-густо викликають почуття фразеологічної дивовижности. Загалом, однак, словник Ковалева багатий, а словосполука цікава і відважна.

Ліричний настрій Ковалева, говорячи метафорично, сезонний. Вірші сорокових років по- весняному життєрадісні, оптимістичні, а вірші сімдесятих -- по-осінньому елегійні, медитативні, а то й іронічні. В перших переважає емоційна ейфорія загадковою красою життя і природи, а в других -- „мертвецька мисль" про „пустку звільнену від слів."

Іван Ковалів -- поет не стійкої естетичної чи мистецької валентности, який, у різний період своєї творчости, зумів створити низку віршів, що збережуть свою тривалість в історії української поезії.

І. Ф.

*

Весна далеко. Ліхтарі
з руїн моргають більмами
і тьмарить місячний таріль
смерк вежами кадильними.

Підвівся міст, немов скрипаль,
над вищербами в хаосі,
смичковим луком сум припав
в скрипкову арку галузі.

Де над безоднею з проваль
міст грає міста ребрами,
крізь покалічені в ровах
дрізки перетереблені,

зла химородь, злий пустоцвіт
броститься з міста паростей,
лихого демона пристріт
скульптурить грішні нарості.

Об'явлення прийшла пора?!
Брости-ж-ся в лиха імені!
Хай всохнув обгорілий храм,
ти брезкнеш в серця дрімені.

(*Три збірки*)

*

Давно забувши трепети міцтерії
і психологій тонкий аромат,
ти буденнієш, тонучи в химерії
облуди й жаху перемінних влад.

Пусте даремно в соте перемелюєш,
жуєш салату й мрій ворожий тлам

щоб, зашморгнувшись туго долі шлеєю,
тонути в дикий світовий бедлам.

Безглуздий світе, хмурий і поплутаний,
як би у світло проростн тобі,
щоб нерозважно не мужніти смутами
нікчемности і дуру боротьби!

Як би... Тож ладен все, що предок вимріяв
нащадок вигребти і без образ
судити: чи не був собі він вирієм
той світ, що володів ним дикий сказ?

(*Три збірки*)

*

Розплелась журба,
мов зайве,
день шугнув з-над бань,
мов жайвір.

Парки в зливах, брость,
фортеці,
захрумтів хворост
на рейці

Передмістями
імлисто,
вітерець шумить
вітисто.

П'яні, від весни
п'янкіші,
тліють ясени
у тиші.

Полум'яний світ
за рогом,
вишнею пахтить
дорога.

Бризнула ріка
з полині,
в золотих нитках
тепліні.

Дме роса з тропи
повз кроки,
в заграв голубі
потоки.

(*Три збірки*)

*

Зрине в юний простір
весногривий шум,
ранок мов на простріл,
випурхне з дощу.

Яблунею в щастя
проросте зоря,
полум'ям квітчастим
милуючи ряст.

Сне глибокий вроди,
думо срібних врун,
ллє джерельні води
молодий бурун!

Риє вітер обрій,
в білий камінь дме --
радості хоробрих,
загравам безмеж.

(*Три збірки*)

Іван Ковалів

Симфонічна поема

Ти виструнчишся голосно із примів
осріблена вібратом, німбом бриж,
у вроди співності необоримій
струнного лісу тьмяний кипарис.

Клярнетами стікає сік із плоду
і флейтами томліє сон у сні,
і відьмить темна магія городу
в ґірляндах арф, у зіллі волосінь.

Із вітром танець тут святкує зелень,
в смичків голизні -- стегон і рамен,
де місяць контрапунктні арки стелить
в дев'ятитрубний сполох.
Океаноднем
гримить душа з мелодії чистіша
і віє вітром симфонічних бров
твій звукоглядний зов у ритми вірша.
як ним ячить моє сумне ядро.

(*Три збірки*)

Aber im Ruehmen, o Freunde, ruehmet den Schmerz auch...

- Rilke

Раз вечір від міських реклям відляже
І поповзе ужами автострад
не пітьми безшелесна сажа,
а біль твій трусить безіменну падь.

Людино лицарю! Людино ґноме!
Ти ж вірила в безсмертний ясний день!
Та ось гіркотні щупальця розгроми
приссалися і смокчуть, і ніде

не поведе тебе цей вечір з міста,
лиш зашморгне рефлексами гортань,
щоб блимав ти, як блимає за змістом
твоя нікчемна, смертна сліпота.

(*Три збірки*)

О, любі панії, о, дами...

О, любі панії,
о, дами,
за крилами від фортепіянів,
о, милі, чорні вітряки,
що ждуть лінивої руки!

Вітань бавовно конвенційна,
мов паморозь на дому стінах,
що клякне в химородь картин
з нещирих рамок навпростріл!

О, клявіші, що стогнуть Лістом
зубами в білій ненависті
і в люстра крізь пасажі б'ють
свого безсилля буйну лють!

О, смакослухи Паташона,
що розгубивсь блаженством тонів
і замішав злий солод вин
в пивниці із плитких глибин!

О, ніжні і побожні жони
із вухами мов телефони,
о, злих удів акордеон
у гімнах на прославу донь!

О, теми про культуру й дачі
і про поетів (всі ледачі!).

Хто б їхні вірші знов жував,
хіба селюх, чи пті-буржва?!

Навшпиньки, у ліричнім болі,
(гіперболічно), музі голій
тост піднести? Для поколінь,
щоб скинула серпанку тлінь?

Чи краще геть піти із хати
щоб ротом в дверях залатати
(бо не повірите очам),
останно дірку від ключа.

То ж поки дрябла плоть не згусла
в пороці дряхлім сластолюбства,
прийміть, о дами, цей дискорд
в ваш пряний підголосків хор

і в їдь солодку в приголосних мови
із ваших, панії, голов семиголових.

(*Три збірки*)

Тепла земля

(Уривок з поеми)

Рілля родила,
ріки бурували навздогін
вітрам
до обріїв. З відкритих навстіж брам
день росив огонь.

З відмеж
відморгувала блискавично вись у піль збіжжевих милях,
коли тебе земля корила
в теплі сугубім і ціпкім...

Кров ціпеніла на устах,
піт крапав кров'ю на ціпках
що ними підпирали ожереди

Рипіли дерева у роздолі
Із суховію сонце, обірвавшись в соковитих сливах,
оливою гусніло і на зіллі коропилось,
і день, селянський янгол,
орнітодзьобом ткнувши в яр могутні вила,
крилом гарячим мів понад пісочним ледом.

(*Три збірки*)

Сонце і янгол

Величнє сонце завинулось в ранок,
мов юний бог розприскує вогонь.
Обтемнений за деревом пристанеш
перехопити всю красу його.

Але даремно! Лиш маленький вогник
від нього взяв ти і несеш до піль.
То місто у п'янких алеях стогне,
то дзвонить в чавуні споруднім дриль.

Як радісно, як переливно всюди!
Як вогник твій хвилює в теплій хні!
То синь співає і стрункі споруди
підносяться у височінь вогнів.

Та як високо, високо до неба!
Напружуй тіло і душею млій!
Коли б мудрець ти, а не недотепа,
ти б радий небо знизити землі!

Бо ось твій янгол в золоті кадильнім
схиляє сонця полум'яний герб,
і вечір, зарудівши в сині крильми,
куйовдить святобливо гриви верб.

То ж вогник взявши свій із небосхилу,
всі ліхтарі із передмість гаси!
Крайнебо зорями його накрило
і чує присок шум незнаних сил.

То чахне у пахкій знемозі всесвіт
і топляться сонця у творчій тьмі,
Хоч час у просторі кінець їм креслить,
то не погасить він промінчик твій.

Бо зводишся у явних снах до раю
(то вогник твій не гасне навіть в сні),
і сонце з янголом на строфи краєш
і в скруті грієш ним свої пісні.

(*Три збірки*)

*

Соковита пам'ять в небо вмкнулась півгрудьми,
цвіркуни стрижуть смичками серпня вусики,
вухо місяця на вітрі липне з тьми
в яблуневу, теплу пропасть музики.

Плоть, (це друге вухо), завжди ще грімкий орган ріки,
(де іконостасно гори меркнуть спинами),
милий друг, нутро, що скроплює рядки
образами звукоовочно сновидними.

На ноктюрну кручі крекче й не наглить,
за жнивами озирнувшись прілими.
Глянь! в розвійнім захваті на мить,
зорі журавлями всокотились білими.

Поза традиції

Крізь розхилені рамена галузок,
крізь городи яблуками креслені,
Горна Журавлиця в щедрості безмірній,
кормом з матерніх сосок
сипле льон і смирну
в яблуневу, теплу чашу мислення.

(*Три збірки*)

МАРТА КАЛИТОВСЬКА (1916)

Поезія:
Лірика, Париж, 1955
Рими і не-рими, Мюнхен-Париж, 1959
Світлотіні, Мюнхен-Нью-Йорк, 1967

Марта Калитовська народилася в Стрию, в Західній Україні. Середню освіту здобула в Перемишлі. В 1944 році виїхала до Німеччини, а в 1947 році опинилася в Бельгії, де закінчила студії археології в Лєже. Після студій поетеса переселилася до Франції. Спочатку жила в Сарселі, а потім переїхала до Парижу, де працювала в бібліотеці та в міністерстві закордонних справ. Від початку сімдесятих років поетеса живе в Ля Ґерн'є, на мальовничому туристичному острові Нуар Мут'є.

Крім власних поезій, Калитовська перекладає з німецької, фрацузької та еспанської мов (Рільке, Бодлера, Рембо, Аполінера і Льорку). Пише також статті й рецензії на літературні й образотворчі теми.

*

Коли давній трюїзм, що лірика це Я, проза - Він/Вона, а драма - Ти, не завжди підтверджується сучасною літературою, то в поетичній творчості Марти Калитовської він має цілковите підкріплення. І дві попередні збірки з п'ятдесятих років, і *Світлотіні*, її найновіша збірка, зосереджені навколо її особистих переживань, мрій, марив, прагнень. Світ поза вимірами особистого життя - природа, люди, події - в її поезії позбавлений властивого йому онтичного стану. Він або заломлюється у її психічній призмі, або розчиняється у її метафорних перетвореннях. Одним словом, чіткого розмежування поміж об'єктивним світом і її власним немає. Цей перший є у повній залежності від другого. Коли, однак, така розмежованість є, то позаособистий світ виступає у її поезії тільки як відвідувач чи гість. У такому естетичному світобаченні немає і не може бути суперечливого відношення до того, що є, було і що буде. Тулячись „ящіркою у нагрітому скельному гнізді," цебто у самотності, поетеса до самобуття вдячна за зустріч, за стосунок з тим, що є поза нею. І є тільки або самотність, або переконання, що „обидва світи - це одне."

Світлотіні -- це монтаж чотирьох циклів поезій, об'єднаних, як вище сказано, ґенеруючою особистістю поетеси. Вірші циклу „З далекої пристані" рисують видимо оживлений і людськими властивостями наділений ноктюрний

краєвид, який фактично є розширенням внутрішнього пейзажу поетеси. Коли, наприклад, місяць і ніч, на переміну, просять одне одного розбити їхні серця, то лінія поміж цими двома краєвидами значно затемнюється. Вірші цього циклу написані верлібром, дво- або трьо-тактним павзником, поетичним ідеолектом. Дійсність у них твориться часто надто згущеною метафорною посередністю. Цикл „На світанку" зосереджений більш на людині, ніж на природі. Образність -- часто надто візуальна, дещо антоничівська. Тут лірична конвенційність першого циклу включає стилістичну манеру розговірної мови. Наприклад, вірш „Весна", типова прозопея, стоїть надто близько до стилістичної манери шестидесятників, зокрема до Івана Драча. („Бульваром ішла весна/ босоніж і закосичена./ несла небо на руках/ у стрічках./ Поліцай наказав/ іти подалі, не заважати. Смітяр замітив золоті далі/ і стрічку, що впала...)

„Спалах коріння" -- усі сім віршів -- це болючий спалах ремінісценцій про нескладне єднання з Богом нашого простолюду, про „правдивих апостолів," що „ходили від хати з розвіяним волоссям у свиті полатаній" і що „виливали правду без заплати." Мова цих віршів теж розповідна, чергуючо образна та прозаїчна. Кожний із них тематично завершений чіткою або дещо завуальованою пуантою.

Вісімнадцять „Мініятюрних поглядів", останій цикл -- це своєрідне, лаконічне схрещення гайку з афористичними твердженнями. Поетична й інтелектуальна дотепність деяких із цих мініятюр подиву гідна.

Марта Калитовська - поет вузького, зате глибинного тематичного діяпазону. Збірка *Світлотіні* переконливо доводить, що в межах цього діяпазону її творчість динамічна і невпинно самобутня.

І. Ф.

*

Всі приходять, залишають квіти
і відходять. Поспішають
отрясти пил смутку.
Тільки хмари залишаються,
і земля що пахне осінню,
втомлена посухою і літом,
у ногах лягає хризантем.
Ще прозора, срібносіра мла
павутиння кидає на квіти
і на плиту сіру і на хрест.
Ніхто з живих не загостить
на вечірню зоряную тризну...

Стоять Отченаші зніяковілі,
мнуть в руках намисто молитов.
На доспілих хмарах біла скатерть
і нікого за столом.

(*Сучасність* ч. 1, 1977)

*

Ти казала:
дерева садіть! Хай вони ростуть,
немов молитва між небом і землею...
Під твоїми руками виріс ліс.
Кожне з тих дерев пізнало ласку
теплої землі і твоїх рук.
Кожне з них стало молитвою,
що йшла з землі, тривкіша слів,
за нас сильніша, бо звільнена
від приземних турбот.
Кожне з них шукає обріїв
понад нашу ніч і сірий день.
Кожне з них живе життям

на інший вимір, поза нашим
простором і часом.

Тепер я ходжу у твоєму лісі,
і розмовляю з деревами,
і шукаю, тільки не знаю,
в котрому ти живеш.
Та прийде день --
і я найду тебе.
Впізнаю.

(*Сучасність* ч. 1, 1977)

*

Скільки несхопленого
оживає в ніч.
Скільки спогадів
у жмені ранку.
Медоясна свічка
на світанку
згоряє до самої рани...

Залишений месаж
у вазонику льобелії...
Синь вітражів катедралі
в Шартрі, виструнчені
в молитвах панелі.
І забута тінь
на соняшній руці,
що голубить білі
маргарити...
І відкрита рана
знов тече...

(*Сучасність* ч. 1, 1977)

*

Чайки розкричалися,
літаючи.
Хто кидав каміння
на сонце?
Воно впало в море
і втопилося.

(*Сучасність* ч. 6, 1983)

*

Час стояв розгублено
перед червоною плямою.
Йому рахували дні,
йому рахували ночі
так настирливо,
що сором було пройти.

(*Сучасність* ч. 6, 1983)

*

Ловлю себе,
як ніч ловить
свій погляд
на зоряних переломах.
Думати чи відчувати?
Йти поміж хвилями
і не знати:
біле чи чорне,
зелене чи завершене.
Ціла гама під зорями...
Облиш. Той сліпий чоловік
йде світами,
ціла симфонія біля його ніг.

Гріш упав непристойно,
нахабно, з другої планети.
Облиш. Вітер приклав
на його рукав сонет.

(*Сучасність* ч. 6, 1983)

*

Перегнулася ніч
на березу
безшумливим, чорним
жалем.
На вікно накришила вперше
зоря свою діядему.
Розгубилися:
смерть і вічність,
втративши свій маєстат.
На віконній рамі розбилася
загублена дрібна сльоза.
Ходять
незнаними стежками
хмари.
Ходять п'яними
мої спогади
без стежок.

(*Сучасність* ч. 6, 1983)

Втеча

Та стрічка на обрії
пригадала мені щось далеке --
Бранденбурзький концерт Баха
і ще один вечір.

Над двірцем клубились хмари
так п'яно, так несамовито,
що я поплила з ними
у пухнату безодню
і там, -- по сьогодні...
Був пізній вечір.

(*Сучасність* ч. 6, 1986)

Сумнів

Синь була розвішана
між двома домами.
То була синь
чи провулок у вічність?
Бо чому ясень
хилився вперто
раменами саме туди?

(*Сучасність* ч. 6, 1986)

Тривання

Є ніч,
де все ломиться
на скалки.
Їх не можна зібрати.
Треба поливати
холодною водою,
чекаючи ранку.

(*Сучасність* ч. 6, 1986)

Хвилина над вечір

Про що думала верба,
коли місяць
сповзав її хребтом?
Про що думала хмара,
коли вітер
замітав хвостом?
Про що думали очі,
коли тінь жаху
в'їдалась до зіниць?

(*Сучасність* ч. 6, 1986)

Холодний погляд

Заморозив мімозу вітер
на зорі.
Зім'яв, заворожив квіти.
Звела до молитви руки,
а пальці -- такі тонкі
знялись повільним рухом
просити ласки в землі.
Дерева стояли тихо,
п'ючи зимний вогонь
і спливав останній віддих
з тонких зів'ялих долонь.

(*Сучасність* ч. 6, 1986)

Майже злочин

Краплі бурштину приліпаються
до білої святині горя.
Невблаганний гнів застиг
холодним плесом.

Місяць в три дні зблід,
пошарпав тіні, убив зорю.
Танець жалю застиг під черемхою
квилінням загублених хмар.
Ніч нависла століттям,
а на стрілистій вежі
прокололося серце місяця.

(*Світлотіні*)

Щедрість і буря

Ти носиш золоті наруччя ласки.
Стеблинки її волочаться
і гріють сліди самотників.

Та мені ти приносиш її
оберемками зілля гірського,
пахучого.

З нього скапує ясна безжурність,
що теплом опоясує дні мої
на човні часу.

Моє серце тулиться ящіркою,
у нагрітому скельному гнізді
до невидимого багатства.

Не сердься,
що я забуваю про дяку.

(*Світлотіні*)

*

На бенкеті
втопилася дама.
Її напоювали
м'ятовим чаєм,
коли вона схитнулася
на межі двох світів.

(*Світлотіні*)

Струна з кришталю

Усе, що буде піснею,
всмокчуть янголи
до ясних труб.
Усе, що буде піснею,
приймуть дерева
до вух зелених.

Але ніхто не вчує,
тої єдиної для мене пісні,
такої місячно тремтливої,
немов би світ увесь тримався
на ногах з кришталю.

(*Світлотіні*)

*

Ліс ходить під землею,
а зеленими руками
молиться хмарами.
У головах вічність,
а гриби у ногах.
Мудрість снує
павутиння...
(*Світлотіні*)

Потрійний ноктюрн

Розбий моє серце --
просив місяць,
щоб ласкавішою стала ніч.
Розбий моє серце --
просила ніч,
щоб уся синь
вилилась у море.
Хто співав таких пісень?
Твоя тінь хиталася
і виросла мовчазним деревом
за одну ніч.

(*Світлотіні*)

ОЛЕГ ЗУЄВСЬКИЙ (1920)

Поезія:
Золоті ворота, Мюнхен, 1947
Під знаком Фенікса, Мюнхен, 1958
Голуб серед ательє, Едмонтон, 1991

Олег Зуєвський народився в Хомутці Миргородського повіту, в родині вчителя. Одинадцятилітнім юнаком переїхав до Лубен, а згодом до Харкова, де закінчив середню освіту і вступив до Харківського інституту журналістики; вчився там до Другої світової війни.

Під час війни, в 1944 році, нацисти вивезли його до Німеччини, де він змушений був працювати на фабриках і фермах. Після війни жив у таборі переміщених осіб (ДіПі) в Авґзбурзі. Відтоді починається його літературна діяльність. В 1950 році переїхав до Філядельфії, США. Там, працюючи фізично, студіював вечорами славістику в Пенсильванському університеті, де й здобув докторат. У США викладав у Фордгамському й Ратґерському університетах. У 1966 році переїхав до Канади, де до 1984 р. викладав у Альбертському університеті.

В доробку Зуєвського є дві невидані збірки поезій: *Парафрази* і *Кассіопея*. Зуєвський відомий також як один з видатних майстрів перекладу. Перекладає з німецької, французької та англійської мов (Ґеорґе, Рільке, Аполінера, Маллярме, Валері, Рембо, Шекспіра, Вайлда, Єйтса, Діккінсон, Іґнатова та Бладжетта).

*

Ігор Костецький у вичерпній статті „Як читати вірші Зуєвського", до другої збірки поезій Зуєвського, представив історико-літературний контекст, в якому Зуєвський творить свої вірші, описав його творчу манеру, з'ясував її залежність і рівночасну відмінність від клясицизму і символізму, переконливо довів її оригінальну іпостась: „Зуєвський не тільки знову зімкнув [ситуаційний та маґічний символізми], повернувши український символізм до того стану, в якому він виявився в найперших тичининських речах. Він бо спромігся й на наступний крок: витворення нової дистанції, нового пародійного аспекту символічного слова. Зробив він це введенням у дію первнів клясицизму. Зуєвський іпостасував символізм клясицизмом."

Стаття Костецького залишається вагомою по сьогодні. Правда, сучасна теорія поетичних текстів відкидає наявість стабільних компонентів у поезії, незмінних структур в її формальному бутті, а натомість настоює на постійних перетвореннях чи різновидностях тексту у мистецьких сприйманнях. Це означало б, що стаття Костецького -- це тільки одне із багатьох можливих прочитань поезії Зуєвського, і що повна згода з нею була б рівнозначною бракові власного прочитання. Без сумніву, поезія Зуєвського, як і вся інша добра поезія, провокує різноманітну уяву, але ця уява не є і не може бути її еквівалентом. Потреби, отже, на заперечення висновків Костецького немає.

Так само як і Костецький, стверджуємо, що Зуєвський - найповніший, найвиразніший представник українського символізму. Питання ґенези його символізму, від Філянського та Маллярме, на якому настоює Костецький, цікаве тим, що дійсно ці дві генетичні лінії у творчості Зуєвського то існують паралельно одна одній, то взаємодоповнюють себе, то створюють напругу поміж натяком і розкриттям предмету. Епігоном цих двох варіянтів символізму, однак, Зуєвський не став. Він „іпостасував" їх за допомогою сюрреалізму. Цей факт, при читанні поезії Зуєвського, створює враження щільно закритої системи, яка часто не піддається ні спонтанному, ні аналітичному розкриттю, але за своєю клясично стрункою формою примушує нас сприймати її як делікатно різьблене ебонове дерево чи емаль. Зате клясична евфонія його віршів, яка „кладе край сваволі змісту," не нівелює цілковито їхній семантичний вимір, але „викликує з нього моменти ясности, перекладає їх своєю власною мовою і вивершує все в самодатній виокругленій цілості" (Костецький).

Крім цього, не всі словосполуки в його поезії зумисно чи випадково діяфоричні. Багато з них, хоч надто незвичні, безпосередньо доступні читачеві. Наприклад, така фразеологічна сполука, як „у неростлінній розкоші спокою," чи „що білим світлом виткана зима," чи „зелені нездолані роки," -- нічого більше, ніж свіжа і збуджуюча метафоричність, яка поруч із езотеричною словосполукою, заземлює текст, діє як семантичний каталізатор, створює сприятливе оточення для символу чи прихованої пуанти. Клясична евфонія поезії Зуєвського не витримано тональна, цебто метро-ритмічна будова його віршів не завжди зроблена в одному і тому самому ключі. „Фактично і метр, і ритмічні комбінації, та й строфічні системи, а також системи рим і взагалі оперування співзвуччям закінчень у Зуєвського, при всій їх строгості, надзвичайно різноманітні" (Костецький).

Лексика і синтакса Зуєвського не назавжди засвоєні засоби поетичного вислову, але постійно змінливі і переосмислювані оператори, які зменшують небезпеку віршової тавтології. Саме це Костецький мав на увазі, коли назвав

Зуєвського „поетичним чорноробом і скупуватим хазяїном, який, бувши, з одного боку, природньо недовірливим до легких „новин", з другого -- ніколи отак собі, з доброго дива, не викине ані однієї дрібниці з свого творчого обійстя. Стертий шеляг слова він обов'язково ще багато разів оберне на всі боки і предбайливо прочистить".

В поезії Зуєвського радше строфа, ніж окрема фраза чи слово, містить в собі повідомлення, зміст, символ чи образ. Цей факт з одного боку зумовлює довготу і часту синтаксичну ускладеність його речень, а з другого, -- робить його строфу музично і семантично завершеною і зрівноваженою. Зміст строфи, майже як правило, завуальований, фраґментарний, важко вловимий, по-маллярмеанськи натякаючий. Предметної прозорости, контурної чіткости станса не осягає і не прагне її осягнути. Символізм, іпостасований клясицизмом, по відношенню до змісту поезії Зуєвського, залишається нормою.

І. Ф.

Контрасти

На спокій відповісти зможе
Увесь її шанобний вид:
Хай сонце криється погоже,
Де в зелені квітує стид.

Хай білими жабо стокротки
Свій гурт одсвічуть увись
І персами у них, як чотки,
Палкі бажання заплелись,

Не смітимуть і думи скорі,
Полотнам віддані чи склу,
В її недільному уборі
Знайти догану хоч малу.

Бо не черниць важкі обіти
До ковніра здіймали крій,
Щоб там покорою видніти
Вчудованій громаді всій,

А тільки мода розбуяла
Травневої доби, як дим,
Це торсо в сукні заховала
Для цноти прикладом простим.

(*Сучасність* ч. 6, 1969)

Згода

Не в підсумках шукати згоди
І не в меті, де тільки знак,
Що й темні дзеркала обводи
Твій не затінюють маняк.

Вона ж бо скрізь: і в тій картині,
Що поруч нього, мов трофей,

І в поглядах, які й донині
твоїх не стрінули очей.

Вона в ході, що повертає
Усю принадну мрію й сон,
З яких парабола одна є
У власнім виборі ікон.

Для неї не вчинили свята,
Як для обіймів крадькома.
Ти бачиш: дівчина ягнята
Пасе на вигоні сама.

(*Сучасність* ч. 6, 1969)

Ритм

Здіймають руки поваб свій
До неба в захваті без краю.
Коли його в красі палкій
Обіймами перемагаю.

Немов нестримний буревій --
Багате колесо розмаю,
Що розростається як стій
Рясною яблунею раю

І б'ється, б'ється без кінця
В далекі простори, шалене,
І щасним усміхом лиця

Знов повертається до мене,
Аби звільнити від потуг
Землі найвищий колокруг.

(*Сучасність* ч. 2, 1978)

Ева

I

Щоб утягти привабливу красу,
Плоди достиглі, яблуко червоне,
Дивись, тобі я втечище несу,
Аж кров у грудях збурена холоне,

Байдужа до обіцянок усіх,
Які встають, мов осени садками, --
Хай крізь віки отут щебече сміх
Над тим, що скоїлося з нами

І храмові окрасу подало,
А також чарівну пересторогу
Там, де вітражів полум'яне скло
Рясну молитву посилає Богу:

Воно у тебе міра для надій,
Що здійсняться, неначе день обнови,
І всепрощення клич підніме свій
Заради нас і нашої любови.

II

Він прилетить і буде з нами:
Це світло дня, це світло дня,
Твоїми звабними устами
Його зігріється бредня!

І весь безмежний шлях розливу
І хвилі смутку без країв,
Аби тебе й тоді щасливу
З одежі білої узрів,

Землею плідною постане
І знову щирий посланець --

Галузки мариво весняне
Покуту змінить під кінець

Для власних рук твоїх і втоми,
Що стільки втіхи принесла,
Оці розчахнені хороми
І їх дарунки без числа.

(*Сучасність* ч. 2, 1978)

Таємниця

Чи таємниця повторима
Серед заучених імен:
Їй, мов речам перед очима,
Байдужости зростає трен,

І тільки в щасті ненароком,
Як чистий діямант, вона
Уваги володіє оком,
Свої прибравши імена,

І без кінця їх вирізняє
Словами й карбами думок,
Бо в неї надміру немає,
В якому стигне холодок,

І, хоч прикмети ненастанні
В ті самі тиснуться слова,
Вона, як гімни на органі,
Росте в подяку божества.

(*Сучасність* ч. 5, 1979)

Дзеркало

Кентавра образом складним
Обійми там довготривалі
Гойдались, наче крізь порталі
В'їздив щасливий пілігрим

І вся увага перед ним,
Що дійсністю постала в залі,
Хотіла повторятись далі,
Не заворожена нічим,

Як тільки пристрасти снагою,
У нім поділена з собою
Без розрахунку і числа,

Щоб у ясні прийнятись плавні й
Рости, як музика росла
На Кітса урні стародавній.

(*Сучасність* ч. 5, 1979)

Місто

Ніхто речей не відібрав
З гостинних спогадів покою,
Куди вони зайшли рікою,
Мов дерева коштовний сплав

Або розгойдані човни,
Яким інвентаря немає,
Хоч місто з берега чекає.
Щоб до будов зросли вони

І повторяли там навхрест
Луною вікон без догани,
Як вигоїв останні рани,
Все, що затратив, палімпсест.

(*Сучасність* ч. 5, 1979)

Вершок

Береговим розлогам піль
Нехай дарує час одміни,
А в цій кімнаті звідусіль
Не зрадить люстро білі стіни,

Хоч після захвату в чужі
Вдивлялось погляди без ліку,
Воно, як неба сторожі,
Зорітиме з достатком віку,

Аби для світу зберегти
Вершок, подвійний китяг плоду
І найцінніші пашпорти
Тому, що поєднало вроду,

Здавалось, на коротку мить,
Як дивне сяйво метеору,
Що на відбиткові горить,
Не покидаючи простору.

(*Сучасність* ч. 5, 1979)

Камінець

Кинуті назавжди без надії
Там, де ланцюгами острови
Знають сонце й теплі вітровії,
Погляди, що їх плекали ви

Серед затишних притулків чуда,
Бачив я на сірім камінці,
Як мала заблукана приблуда
Виросла для мене у руці.

Щоб за дня тераси круторогі
І дороги до осель старих
Зводити, а ніччю -- ясні зорі,
Невгасимі спогади про них

І про думку, взяту на хвилину
Від майданів і будов-примар,
Начебто затаєну жарину
В облюбований довічний дар.

(*Сучасність* ч. 5, 1979)

Скельця

Я за ці скельця прочитав,
Про їхню червінь ситу
Посеред ліжка стиглих трав,
Нічного антрациту;

Я бачив повінь, що прийшла
Нежданою журбою
Поміж червоні сплети скла
Ледавою шорсткою;

Я бачив працю білих рук,
Мов сітку у рибалки,

Де в грудях полохливий стук
Через червоні скалки;

Я дозирав при ватрі їх
(На леза в неї схожі!)
Для інфатильних перевтіх,
Ці щирі скельця рожі.

(*Сучасність* ч. 10, 1980)

Вільха

Шорсткі у неї контури кругом,
З долонею на доторк у незгоді,
Де, схилене при кожному обводі,
Замкнулось небо голубим вінком.

І вгору загнаний легкий шолом
Гілками зачепився в небозводі,
Немов розвихрена коса насподі,
Лише подвійно вигнутим серпом.

А там, де завжди погляди у змові,
Хібащо зорі сяють вечорові,
Подобу вибравши округлих брів,

Як вітру ненаситного немає,
Бо він раз-по-раз, тільки б налетів,
Їй голову безоку обіймає.

(*Сучасність* ч. 10, 1980)

Олег Зуєвський

Хатем і Зулейка

Біля дзеркала красою
Тішиться моя надія.
Скрізь піду я за тобою,
В темне підземелля Вія.

Хай зірки горять до рання,
Їхньої снаги не шкода.
Задля вірного кохання
Серед них ти верховода!

Там, де з кручею розмова
В лунах відшукала згубу,
Ти свого не жалуй слова,
Вигадку зустрівши любу.

Поміж скелями, як діти,
Пустотливі водограї.
Тут нам затишку не стріти
До межі на небокраї.

А в густій дерев споруді,
За високими кущами.
Нашій радісній приблуді
Не погодиться з нами?

Хай же й цю болючу рану
Обіймає наша тема.
Як засмучену кохану
Віддана рука Хатема.

(*Сучасність* ч. 10, 1980)

Свята Сесілія

Стіна кругом очима поросла,
Як пострілів сліди відкриті
До голуба невтомного крила
І миру золотого в житі,

І до шолому: він її спасе
Не вітражам і для органа
За требником на покоління все
І не для віри Валер'яна,

Лиш для пісків, що душу опадуть,
Коли міцна світобудова
Замкне їй торсо і хвилясту грудь,
Крім рук -- обітницею слова.

(*Сучасність* ч. 6, 1981)

Гаданий мотив Д'Аннунціо

Поза плечима темні віядуки,
Але вона близька, немов портрет,
В якому птаха припинився лет
У наслідок щоденної науки,

І він гачком зміїним павича
Підводить голову свою в короні,
Та не торкнеться до блідої скроні
І до шовками вкритого плеча:

Його злякали кольори гарячі
На поясі й заплетені в стьожках.
І зграєю очей квітує страх,
Для спогаду, Юнониної вдачі.

(*Сучасність* ч. 6, 1981)

Олег Зуєвський

З Італійського герметизму

Та, що від неї зав'язався лік
Ночам приємним Страпаролі,
Лишила хитру загадку навік
Про злу мінливість однієї долі:

Почався в клітці день її тісній,
Де привела вона малого сина
В утробі заклятій він виріс їй,
Не бачивши, як сяє літня днина.

Однак він з'їв її усю дотла,
Хоч берегла б вона його особу.
І доля ця всього тільки й була
Солодкої сестри якогось бобу.

(*Сучасність* ч. 6, 1981)

Боротьба Якова з янголом

Побожна сила в їх руках
І в їх одежі білій,
Щоб умирав невдалий страх
Серед розквітлих лілій,

А без догідливих перил
Завори у екстазі в
Театрі глядачі до крил
Припали і до м'язів

Завважити, як до небес
Драбиною дорогу
Їм зводить блискавка чудес
На спільну перемогу.

(*Сучасність* ч. 5, 1985)

Китайський аґрус

Зелені нездоланні роки
У нім повернені назад
До еквінокса аж і доки
Не зацвітав ще виноград

І мосту не було обвалу
Ані в Нью-Йорку, ні в Перу,
До золотого карнавалу,
Що вигоїв любов стару

Чужими овочами з лісу,
Де чагарник голками цвів,
Легку здіймаючи завісу
Із плетива колючих брів.

(*Сучасність* ч. 5, 1985)

Ромео і Джульєтта

І птахи зупиняють літ,
І церква повна молитвами:
Отак стає великий світ
Слугою марним перед нами,

І все перестигання трав
Своїх ховає гойні ліки,
Бо час незвіданий настав
Прощання повного навіки,

Адже розлука тут сама
Однакові вдягнула шати,
В якій того у них нема,
Хто ще б зумів її згадати!

(*Голуб серед ательє*, з архіву)

Олег Зуєвський

Ювілейний запис

Ще ваші очі без кінця
У зорях світяться ночами,
І пломінь вашого лиця
Не розлучається із вами:

Як друзі в поле подались,
Так на змагання йшли спортсмени,
Де ластівок був лет колись,
Мов понад плесом Гіпокрени,

А ви схиляєтесь між квіт
Сорочки з посмішкою й нині,
Про їх розказуючи літ
У золотому ластовинні.

(*Голуб серед ательє*, з архіву)

ОЛЕКСАНДЕР СМОТРИЧ, псевдо, [Фльорук] (1922)

П о е з і я :
Вірші, I, II, Торонто, 1974
Вірші III, Торонто, 1975
1933, Торонто, 1975
20 коротких віршів, Торонто, 1975
Вірші, V, VI, VII, VIII, Торонто, 1975
Вірші, IX, Торонто, 1976
Лірник, Торонто, 1976
Ужинок, Нью-Йорк, 1985

П р о з а :
Ночі, новелі, 1947
Вони не живуть більше, новелі, 1948
Вибране, новелі, 1952
Буття, 16 нікому непотрібних оповідань, Торонто, 1973

Олександер Смотрич народився в Кам'янці-Подільському. Жив у Харкові, де здобув музичну освіту. Після війни опинився в Західній Німеччині, звідки переселився до Торонта, в Канаді.

*

Впродовж десятиліть Смотрич був відомий тільки як прозаїк (свої новелі почав друкувати в 1946 році в журналі *Арка*). В поезію він увійшов у 1974 році, коли драматично, під маркою „сам видав", почав публікувати серію збірок *Вірші*.

Збірки Смотрича *Вірші* небезпечно межують з політичною публіцистикою. Головним стимулом для них є ненависть. Найгостріше жало тієї ненависти спрямоване проти Росії і Радянського союзу (поет ставить знак рівняння між цими поняттями). І навіть у тих випадках, коли він пропускає ту ненависть через призму іронії, вона не злагіднюється, а, радше, глибше врізується в свій об'єкт.

Мова Смотричевих віршів буденна, розговірна й ляконічна, позбавлена незвичних стильових прийомів чи контурів; її завдання - якнайпряміше і якнайпростіше передати інформацію. Словник його ніби „непоетичний",

виповнений нецензурними й грубими прозаїзмами, які посилюють його загострену афективність.

Кожна із дев'яти збірок *Вірші* багата на ракурси до еміґрантських буднів, старости, самотности, поезії й поетів, але рівночасно творчу уяву поета пориває лють і ненависть до „кацапні". І в читача створюється враження, що Смотрич безупинно пробує звільнитися від цієї настирливої теми, але не може.

Таке звільнення приходить несподівано в збірці *Лірник*. Тут буденні чи злободенні теми супроводить філософська рефлексія над сутністю життя, минущістю людини та всього того, що людина творить („лишивсь лиш прах один з бабів та трохи пороху од ліри"). В наступній збірці *Ужинок*, метафізичне чи релігійне осмислення існування єднає страдально-земне з потойбічним. Рівночасно з цим тоншає іронія, приходить лагідніший тон і шліфованіші рядки.

Останню збірку поета *Ужинок* можна вважати центральною. Всі атрибути, які раніше виявлялися спорадично, синтезуються тепер у суцільний і оригінальний стиль. В основах поезії Смотрича стоїть українська традиція, особливо селянська, тяжка, життєва, *земна*. Метафори, якими поет послуговується скупо, творені на селянському етосі: думки в нього, „мов черепки розбитої ринки"; з дідом-калікою „достигали й репалися кавуни"; „білизною журилися на линві дні осінні" чи соняхам „порожні голови морочила злива". Навіть філософський підтекст у поезіях Смотрича ближчий до „селянської мудрости", ніж до академічної інтроспективности чи концептивности. Його метафізичні роздуми ефективно транспоновані в людські й земні координати. Коли, наприклад, до ліричного героя заходить Господь, то поміж ними нав'язуються зворушливо людські взаємини: „Ну як? -- промовив Він. „Та так собі, нічого". І вони говорять, як ґазди, як добрі приятелі. В такому заземлюванні метафізики -- людські недуги не лише простимі, але й закономірні.

Назагал, Смотрич послуговується реґулярною ритмікою, найчастіше ямбом; його рими не вкладаються в систематичну схему, а виринають, начебто, спонтанно і цим стають менше помітними. Поет не вживає строфіки, ламає несподівано рядки, -- і все це створює враження вільного вірша. Насправді ж, вільних віршів у його доробку нема. Як було сказано, Смотрич вживає нецензурні слова й брутальні вислови, щоб посилити вияв ненависти. Але, як відмітив Ю. Шевельов, „за фасадою кострубатої розмовности й виставленої на показ антипоетичности вірші Смотрича живуть недомовленням, натяком, притушкованими перегуками ідей і образів, вовчим вискалом іронії".

Починаючи збіркою *Лірник*, іронія з „вовчим вискалом" зникає, а на її місце приходить уже субтильніша, тонша і тим самим глибше проникаюча іронія. Стиль Смотрича залежний не від незвичайних образів, вибагливої ритмічної структури, чи музичности, -- хоч усі ці засоби поет скупо вживає, -- а від композиційного зіставлення чи протиставлення концепцій, думок і спостережень. Поет скупий на словесні декоративності, скупий на словник, що, в свою чергу, зумовлює його тенденцію до мініятюрности. Одинокий засіб алітерації починає висуватися на помітне місце лише в останній збірці. Все ж, в основах поезії Смотрича глибоко закладений ліризм, хоч поет часто зумисно невтралізує його „буденним" зворотом, іронією, а то й нецензурностями. Він і признається: „я у поезії і досі ще в боргу -- у зародку душу́ красу ще не народженої пісні й співаю все про гниди й воші... в заношеній до дір білизні".

Насправді поет не душить красу, а лише красивість. Він творить своєрідну красу, ближчу й співзвучнішу з буденностями життя людини.

Б. Б.

*

Він був дивак,
і вечорами, на гітарі,
любив він „Ще не вмерла Україна"
тихо награвати...
За музику таку
потрапив він за ґрати
і по дорозі в Колиму
навчився в мить одну
„Інтернаціонал"
беззубим ротом
муркотати.

(*Вірші II*)

В день первого мая

Діди були у городі на демонстрації,
і потомилися, як часом молоді баби бува,
мо' гріх сказать, від менструації.
А втім, сьогодні свято з свят,
хоча усіх святих давно повикидали
на смітник,
щоб не було в хатах дискримінації.
Вернулися та й випили діди,
і заспівали вдвох, хоча й співать
не мали дуже рації. Усе ревіли
про Дніпро, задля своєї власної
дрібної сатисфакції.
Навколо них міцний горілки фіміям
витав,
і ще смерділи бабині онучі.
І може справді вірили діди, що десь,
як і колись --
по-давньому реве ревучий.

(*Вірші III*)

З коротких віршів

Це, синочку мій, бандура --
погвалтована культура...
А це, синку, балалайка --
на ній грає геній-ванька!

Вірність

Нема мила,
моя мила...
Будеш мила
і без мила!

Остання пісня трактористки

Орден Леніна носила --
на цицьках пістряк нажила...

(*20 коротких віршів*)

Старий солдат

Він був красунь
і перший кавалер
у їхній роті,
що наробив дивізію,
сказати можна,
байстрюків...
Не згледівся, як став
не в моді,
облисів, втратив гін,
і, якби чорт який

хребта йому скрутив.
Тепер він хворів,
прів і млів,
і слину жуючи
в порожнім роті,
доходив висновку,
що не вернуть,
ані за які в світі гроші,
поїдених життям зубів.

(*Вірші VI*)

*

Концерт --
співає посланець
народу, що помер...
Співець у фраку чорному,
як для оказії годиться,
й обісраний
із голови до ніг
званням
народного артиста
есесер...
В бічній кишені
в нього партквиток,
і на душі -- доносів
нерозплутаний клубок,
а на устах --
все той самий затасканий,
дорогами чужими,
„Рушничок".

(*Вірші IX*)

*

На тихий стук
я тихо двері одчиню,
і увійде Ісус Христос --
не мертвий той,
що на іконах,
а живий
і зовсім безбородий
І я по-дружньому
Йому кивну
і ввічливо попрошу
до стола.
- Ну як? -- промовить Він.
Я відповім:
- Та так собі -- нічого...
І почнемо ми з Ним
розмову,
і говоритимем про все,
не похапцем --
помалу.
(Я більше говоритиму
як Він,
бож я, -- земний, а Він --
небесний,
отож я більше в курсі
справи).
І так ми пробалакаєм
із Ним аж до самого
рана...
Та накінець Він
підведеться
й подякує мені -- звичайно,
по-простому,
без викрутасів зайвих
А я скажу --
нема за що,
приємність по моєму боці,
Пане

Він скорбно йтиме до дверей
і буде боляче мені
дивитися услід Йому,
на збиті ноги босі --
рани.
За Ним я тихо двері
причиню
і стомлено присяду.

(*Ужинок*)

*

Наглядач десь в музеї,
одинокий,
здуває пил із мумії
їдкий,
вертаються додому
з кладовища
люди,
на них чекає урочистий
торт
і розкорковане вино.
Усі умощуються зручно
за столом,
і раптом колеться
земля
пополовині --
пів хати там,
пів хати тут,
і вже між ними павутиння
плете захоплено
павук.
Десь по дванадцятій
авто під'їде
і м'яко спиниться,
немов злякається
свого ж глухого гуркоту
мотора,

і світла фар,
що згаснуть десь
аж за сусіднім двором
Хтось тихо провідчинить
двері,
похапцем, нервово,
в надії --
не по нього...
А втім, лиш мотилям
нічним
дозволять бути свідками
арешту,
лиш мотилям
і більш нікому.

(*Ужинок*)

З барвистих віршів

*

Дзьобаті зерном
вола начинили
й одлетіли.
Ридма ридають соняхи
над тином --
порожні голови морочить
їм
осіння злива.

*

На пасіці каліка дід,
з ним разом достигали
й репалися
кавуни та дині.

І думав дід,
як примирить жорстокості
життя
з людяністю
людини?

*

Я парком йду --
дощу краплини
множаться,
я входжу в осінь, --
облиту смерти полум'ям.
На небі чорносиній
просвіт.

*

Білизною журилися
на линві дні осінні,
дощі допрали все
до нитки.
Гілки ламалися
на яблунях
із хрястом білої
сухої кістки.
Скрипіла щось знайоме
хвіртка.

*

День дожовував
останнє соняшне проміння.
Приходила темінь
на нічну зміну –
до ранку.
Місяць колискою немовляти
народжувався над парком
голим.
Сонце провалювалося м'ячем
за сіткою воріт футбольного
поля.
Старий сидів на лавці
порожнього стадіону
і рахував забиті ним
голи.

*

Вночі я буду словами
вагітний на останньому
місяці,
і місія моя така ж проста
і зрозуміла буде.
як у жінки,
що родити збирається,
і тільки.
Як ніч проколеться днем,
мої з ночі слова
тріпотітимуть, як риба
у верші.
І втікатимуть музи мої
дівками грішними
з моїх викиднів
віршів.

(*Ужинок*)

Дещо з недописаного

*

До неї бард навідувався
все ночами
й відгонило од нього
оселедцем
і перегаром горілчаним,
і вже нехай йому
простять
цінителі Ромео
та Джульєт --
жива людина, безперечно,
не сонет.

*

Хотілося б усе збагнуть
до дна
і записать усе оте
сонетом --
делікатним віршем,
та ось --
дівки танцюють
гопака,
цицьками трусять
швидше й швидше,
і думка проситься на світ
сама,
як оте біологічне
вічне.

*

Пісня пісна,
як маніжка старого

артиста,
що колись грав
царя,
і тепер найпростіші
слова
вимовля неспроста
урочисто.

*

Із кожним роком
дід старів,
а з ним старіла хата
й речі,
і дід до смерти
говорив
той самий жарт
все більше й більше
не до речі.

*

На небі Бог
розписує прогнози,
а на землі --
дівки,
засапані богині
босі,
у стужу й дощ
сапають буряки,
під спів дзвінкий
в не дуже музикальному
совхозі.

*

Я у поезії і досі ще
в боргу --
у зародку душу красу
ще не народженої
пісні
й співаю все
про гниди й воші
в світову війну
в заношеній до дір
білизні.
І все ж ніяк
не умовчу,
яка була краса,
які надії віщі,
як достигали й репалися
в нашому саду
сперва черешні
потім -- вишні.

*

І знов у місті ліхтарі
на вечір
воскресали,
і знову хтось
підсмажував картоплю
на старому салі,
і сонце не читало більше
гасла,
воно кривавило --
за містом
гасло.

(*Ужинок*)

ЛІДА ПАЛІЙ (1926)

Поезія:
Країна самотніх неділь (*Land of Lonely Sundays*), англомовна збірка трьох поетес: Л. Палій, Ґ. Купченко-Фроляк та Х. Гнатів, Торонто, 1988
Дивовижні птиці, Торонто, 1989.

Проза:
Мандрівки в часі і просторі, оповідання і нариси, Торонто-Едмонтон, 1973
Світла на воді, оповідання і нариси, Торонто, 1985

Ліда Палій народилася в Стрию, в Західній Україні, але ввесь час жила у Львові, де й закінчила середню освіту. Після Другої світової війни студіювала в Мюнхені, а у 1948 році еміґрувала до Торонта, в Канаді. Тут закінчила студії в Онтарійському коледжі мистецтв, і працювала як графік і проєктувальник.

Крім прози й поезії публікувала також рецензії на літературні появи, мистецьку критику, нариси та спогади.

*

Поезія Ліди Палій підкреслено інтимна, меланхолійна і ретроспективна. Її лірична потужність зумовлена вишуканою образністю, а синтаксична манера, хоч і підпорядкова віршовій дисципліні, не скута канонічною прозодією. Її словник вільний від новотворів, зате використаний неконвенційно, незвично. Монодрами цієї поезії в більшості представлені елегійно, погідно, без емоційних згущень. У фокусі цих драм -- туга за тим, що не збулося і що не могло збутися. У їх дійстві, як у казці, заанґажовані всі наявні явища й істоти. Всі вони наділені людськими прикметами і здатностями, і разом створюють оказковану, ненормативну дійсність.

Всі вірші Ліди Палій, включно з віршами-мініятюрами, відбивають її тягу до нарративної організації тексту, цебто до визначення часових меж даної теми чи сюжету. Мабуть, і тому більшість її віршів, як і її прозові твори, знаходяться у просторі минулого часу, в якому -- і тільки в якому -- таке визначення можливе. Це посилює їхню епічність і дещо загальмовує їхню ліричність, хоч одночасно зумовлює потребу, скоріше, верлібру ніж ритмічно оркестрованої строфи.

Ліда Палій

Ліда Палій – поет повторного самотворення. Вона не спостерігач довколішнього світу -- вона сама мікросвіт, який реалізується у власному слові.

І. Ф.

*

Хмари чавлять бузок,
він олов'яно важко пахне.
Несу тверді китиці на плечах
разом із спогадами чужих садів
із мряковинного прасвіту дитинства.

(*Сучасність* ч. 11, 1970)

Маґнолії

Старинна хата східнього побережжя
всотала чорну м'якість плюшу ночі
і тільки, коли ведеш мене по старих сходах,
світла стрибають у дзеркалах і скляних оздобах
античних меблів.
Ми підхмелені, а за вікном вже засвіт
і важко пахнуть маґнолії
пружкі, мов тіло молоде.
Тоді то ранні птахи нагадують про кінець
того, що ще не почалося.

(*Сучасність* ч. 6, 1974)

Провесінь

Верби помили русяві голови дощівкою,
цнотливі гілки
перешіптувались про те,
що в каштанових бруньках
повіддималися фартухи.

(*Сучасність* ч. 6, 1974)

*

Ти човен.
Торкаю твої гладенькі борти,
але ти невловимий,
гойдаєшся тихо на хвилях ночі.
Коли прийму тебе,
щоб стати рікою?

(*Сучасність* ч. 2, 1979)

*

Коли ми йшли містом,
ти держав мене одною рукою,
а другою відломив пів місяця
і сховав у кишеню.
А тепер я болію,
що більш не побачу повні.

(*Сучасність* ч. 2, 1979)

*

Ждучи тебе, наломила жасмину,
і вставила в грудях моїх у флякон.
Жменями начерпала запаху квітів,
держала для тебе.

Вчора, як ти не прийшов,
розгорнула долоні у розпачі,
розвіялись пахощі,
на місці зів'ялих квітів загніздився біль.

Прийди, як колись,
розсотай цей болючий клубок,
бо у тебе в руках ще кінець прядива,
тоненького, мов павутиння.

(*Сучасність* ч. 12, 1980)

*

Позавчора ти обіцяв приїхати,
приготувала літо й сонце,
а тебе немає.

Вчора ти обіцяв приїхати,
найняла хор пташиний і виростила квіти,
а тебе немає.

Сьогодні ти обіцяв приїхати,
я приліпила незабудьки до зіниць і погарнішала,
а тебе немає.

Завтра ти обіцяв приїхати,
сльозами красу змила,
не зосталось ні уст ні очей на обличчі,
а тебе немає.

Післязавтра ти обіцяв приїхати,
я впала на дно криниці болю в моєму саду,
бо вже не вірю, що ти приїдеш.

(*Сучасність* ч. 12, 1980)

*

Яким правом столочив ти квітник,
що вирощувала під вікном моїх очей?
Яким правом сягнув рукою в душу
І вибрав усі мрії, які засіяла весною?
Скажи, що мені тепер діяти
із грядкою паперових квітів?

(*Сучасність* ч. 12, 1980)

Ліда Палій

Осінні листи

(фраґменти)

Грайливий місяць виссав прозолоть дерев
й напужено коливався над нами.
А ми, мов діти, підняли долоні,
даремно ждучи ряхтливих краплин.
Місяць засміявся
і сховав голову під хмару.

Коли ти клявся, що залишився навіки,
я не збагнув, що ти говорив про тінь свою.

Іду шукати слідів наших на стежці,
та їх сніги замели.
Іду шукати облич наших в ставу,
та став льодом зашерх.
Іду шукати розмов наших у лісі,
а там тільки віття тріщить на морозі.

Усе, що нам зосталося,
це наші почування,
писані синім чорнилом
і складені вчетверо.
Наймім поштових голубів,
щоб швидше обмінятись ілюзіями.
А може, самі складемося вчетверо,
щоб полетіти з вітром?

(*Сучасність* ч. 3, 1984)

*

Хмара лизнула місяць,
і він почав виблискуватись.

(З архіву)

*

Місяць, мов старий єнот
у чорній масці,
волочиться помалу
по соннім небі.

(З архіву)

*

Дощ тупими цвяхами
розпинає кленове листя
на чорнім бруку.

(З архіву)

*

На ржавих циферблятах дерев --
тільки декілька хвилин до зими...

(З архіву)

Осінні листи II

Над опустілими столами
парасолі оперлися на лікті
й тужили за літом.
Туго напняте небо
пахло геранню.

Ніччю
ти прийшов крізь білі стіни,
як колись.
Погасивши
тремтливе світло реальности,
не питаючи
про завтра,
шукаючи
загублених днів,
місяців і років,
ми пройшли крізь дзеркало
у світ ілюзій.
Спершу місяць глядів скоса,
а тоді сковзнувся в кімнату
і мирно поклав голову
на нашу подушку.

Коли мені примарилась
чорноволоса жінка,
що завжди наводить лихо,
я несподівано втратила тебе.
Тоді на підвіконні між квітами
загніздився великий чорний птах.

Оставшись сама,
я бачила,
як люди стали деревами
й показували на мене
костистими пальцями.
Я бачила совині очі,
що осуджували мене.

Поза традиції

Упавши на коліна,
наділа шерстяну сорочку,
Тієї ночі місяць плакав
сльозами отруйної ртуті.

І знову наші стежки
тільки на мить перехрестились.
Цвітний пилок у мене на устах
перетворився в тлінь.

Тепер
окружена дзеркалами на білих стінах,
бачу тільки себе,
повторювану в безконечність.

(з архіву)

ВІРА ВОВК, псевдо, [Селянська] (1926)

П о е з і я :
Юність, Мюнхен, 1954
Зоря провідна, Мюнхен, 1955
Елегії, Мюнхен, 1956
Чорні акації, Мюнхен, 1961
Любовні листи княжни Вероніки до кардинала Джованні-Баттісти, Мюнхен, 1967
Каппа хреста, Мюнхен, 1969
Меандри, Ріо-де-Жанейро, 1979
Мандаля, Ріо-де-Жанейро, 1980
Триптих, до циліндрових картин Ю. Соловія, Ріо-де-Жанейро, 1982
Іконостас України, містерія, Ріо-де-Жанейро-Нью-Йорк, 1988

П р о з а :
Леґенди, Мюнхен, 1954
Казки, Мюнхен, 1955
Духи і дервіші, Мюнхен, 1956
Вітражі, роман, Мюнхен, 1961
Святий гай, оповідання до скульптур М. Дзиндри, Ріо-де-Жанейро, 1983
Карнавал, оповідання до картин Ю. Соловія, Ріо-де-Жанейро, 1986

П' є с и :
Смішний святий, драма, Нью-Йорк, 1968

П е р е к л а д и :
Зелене вино, антологія модерної португальської та бразилійської поезії, Нью-Йорк, 1964
Ґітанджалі, Рабіндраната Тагора, Мюнхен, 1966
Благовіщення Марії, Поля Кльоделя, драма, Мюнхен, 1968
Верхів'я Мачу Пічу, Пабля Неруди, поема, 1970
Гостина старої дами, Фрідріха Дюрренмата, п'єса, Мюнхен, 1974
Чотири драми, Федеріко Ґ. Льорки, Нью-Йорк, 1974
6 віршів, Шарля Бодлера, Штутґарт, 1978

Віра Вовк народилася в Бориславі, в родині лікаря, а дитинство провела в гуцульському містечку Кути. Середню освіту почала у Львові, а закінчила в Дрездені, де опинилася її родина після радянської окупації Галичини.

По війні вступила до університету в Тюбінґені, де почала студії германістики і славістики, які згодом продовжила в Мюнхені. В невдовзі поетеса переїхала до Бразилії, захистила докторат в університеті Ріо-де-Жанейро, де викладала порівняльне літературознавство.

*

Крім власної поезії і малої прози (*Вітражі*, *Карнавал*), Віра Вовк перекладає багато з португальської, французької і німецької літератур. Подиву гідна її перекладацька діяльність в Бразилії: на сьогодні вийшло 13 книжок португальською мовою з перекладами творів численних українських поетів і прозаїків. Звести жанрову, формальну і тематичну розмаїтість поетичної творчости Віри Вовк до якогось абстрактного і спільного знаменника чи узагальнення, навряд чи можливо і потрібно. Від *Юности*, її поетичного дебюту в 1954 р., до *Іконостасу України*, її останньої збірки в 1988 р., Віра Вовк засвідчила неабияку здатність творити в різноманітних жанрових ключах, шукати за темами і в містичній, і онеіричній, і історичній дійсностях та користатись відмінними стильовими прийомами. Віра Вовк -- поет, прозаїк, драматург, перекладач українських авторів на португальську і німецьку мови і навпаки -- іноземних на українську. Серед сучасних українських поетів на Україні і поза нею вона, мабуть, посідає найбільш поліморфний талант.

Творчий шлях Віри Вовк, від *Юности* до *Іконостасу України*, складний і нерівний. Він позначений швидкими темпами вперед, вдумливими поворотами назад, зупинками. Долаючи цей шлях, вона пильно вслухалась в голос тих, які пройшли ним до неї, засвоювала їхній досвід і ставала собою.

Уже в третій збірці, *Елегії*, читач почув голос поета, який не тільки засвоїв основи поетичної синтакси, але який уже по-своєму, без повторення сказаного, доводив наявність трансцендентного буття і єства. Тут форма передачі, тональність почуттів і центральний сюжет елегій вливаються в одну гармонійну цілість. В *Елегіях* Віра Вовк стверджує не тільки свою поетичну самобутність, але, передувсім, свою свободу від авторитетних голосів її поетичних менторів.

П'ята збірка (чи, радше, поема), *Любовні листи княжни Вероніки до кардинала Джованні-Баттісти*, є логічним завершенням двох попередніх. У відношенні до сюжету -- це бінарне співставлення (вірніше, протиставлення)

земного з небесним, людського з божим; а у відношенні до форми -- це сміливе поєднання трьох відмінних жанрових форм -- елегії, мініятюри та баляди -- використаних у попередніх збірках.

Меандри, сьома збірка поезій, яка є рівночасно і альбомом репродукцій картин Зої Лісовської, назовні говорить про міт Аполлона та перевтілення Дафни у дерево, а закодовано -- про меандри самої поетеси. Трансформуючи себе у дівчину-дерево, поетеса, за допомогою контексту власного життя, не тільки по-новому реконструювала стародавній грецький міт, але й знайшла в ньому своє власне відображення. Автобіографічний вимір *Меандрів* однак, захований так вдало, що говорити про очевидну зумисність тексту не приходиться. Тридцять шість віршів *Меандрів*, написані „поломаною" синтаксою, асиметричною фонікою, неконвенційною словосполукою, сюрреалістично скомпонованим образом. *Меандри* -- один з кращих творів Віри Вовк.

І, накінець, після двох наступних збірок, *Мандаля* та *Триптих до циліндрових картин Ю. Соловія*, в 1988 році Віра Вовк творить *Іконостас України*, -- іконне зображення України в її мітично-релігійній іпостасі. Мова *Іконостасу* -- молитовно-святкова, близька до фолкльорних жанрів, дум, ритуальних голосінь, церковного співу, колядок, і т.д.; тема *Іконостасу* -- трагічна доля України і її люду. Збірка ілюстрована співзвучними картинами Зої Лісовської, Марка Зубара та Юрія Соловія. Текстуальна близькість *Іконостасу* до народньої творчости робить його відмінним твором серед десяти поетичних збірок Віри Вовк.

І. Ф.

Баляда про хлопчика, що пішов у праліс

Ай, малий хлопче, не йди
У праліс шукати іграшок,
Коралівка тобі не сестра,
Не брат тобі чад диких квітів.

Ще вчора небом посухи
Бігла худа гієна,
Шкірила жовті зуби
І ссала матерям груди.
А потім прийшло те сонце
З чорним обличчям калюнґи.
Сьогодні плач немовлят
Тече по розколених скелях,
Сьогодні вітру турбіни
Мелють стежку на пил.
Сонце посухи близною
Сіло в імлі,
Шершаві струпи фавель
Липнуть до гір.

Ай, малий хлопче, не йди
У праліс шукати іграшок,
Коралівка тобі не сестра,
Не брат тобі чад диких квітів.

Твоя це мати в заулках
Бризкає сміхом отрутним,
В ліяни її волосся
Впилася біла рука.
Не йди хоч ти, малий хлопче,
Куди не треба ходити.

Коралівка тобі не сестра,
Не брат тобі чад диких квітів.

Гойдають жмені малят
Папіруси -- кропила

Над домовиною
З відгомоном голубінки
Серед випарів зілля.
Хлопчик лежить покірно:
Руки й ноги рядком,
На віях ще -- спів сабії,
На г бах -- кваскові ягоди.

Хлопчик пішов у праліс.

(*Каппа хреста*)

Баляда про маску на карнавал

Я вишиваю щоночі
Маску на карнавал;
В намистину тепло кладу
Покірне своє зусилля,
Пальцевих пучок дитя,
Щоб тільки раз у житті
Захлиснутися щастям,
Щоб по місяць дзвеніли
Мої браслети й серги,
Коли я своїми клубами
Розсуватиму довгі будинки
Тісних бульварів;
Щоб у розжарених жилах
Шаліла музика
Тьмарити пам'ять коханцям.
Хай потім скотиться сонце
В бездонну могилу
І черви хай точать його обличчя!
Мені байдуже!
Раз тільки, раз
Випити весь океан
І танцювати на бубнах
Під ворожбою сузір! --

Зболілими пучками
Нанизувала намистини
Щороку. Довгі роки.
Йшов карнавал, морщилось сонце,
Надходив піст, довшали ночі,
Вона ж колихала
В пісному серці
Свій карнавал:
Раз перевершити місяць!
Над вулицями зійти,
Як сходить полярне світло,
Чудом розквітнути в місті!
Перше -- пошесть прийшла,
Потім її карнавал.
Вона не була вже
Така молода:
Половіло волосся.
Донизавши маску з надій,
Так тихо зійшла з горба,
Мов чудотворна ікона.
Вулиці аж кишіли:
По пошесті в місті
Мерці танцювали з живими,
Але ніхто не угледів
Маски з чорних намистин,
Ніхто й не оглянувся
На дивного ангела в довгій сорочці
З плямами крашених щік,
Дехто думав: -- то смерть,
Тікаймо від неї! --
Інший: -- пошесть прийшла,
Хай дотанцює, як хоче!

Брук холоднів,
Кроки розбитими кахлями
Падали в ніч,
Місяць померк,
Утома бралася до костей,
Не було за чим страждати;

Життя стало раптом нечинне:
Шматкова лялька,
Маска з намистин.

Над урвищем віяла пальма.

(*Каппа хреста*)

Баляда про фіґове дерево

„Я -- біблійне фігове дерево,
Що не придбало плодів.
Не гойдаю на своїм тілі
М'якости листя, як інші,
Не опірююсь цвітом.
Часом своїм гіллям хороню:
Довгими пальцями, довгим волоссям,
Якесь молоде гніздо
І грію чужих пташат.
Часом манна мене покриває:
Мені здається, що це -- пелюстки.
Ірійні кличуть ключі:
-- Ти ростеш на пустелі,
Стелиш коротку тінь
І не знаєш, для кого.
Ти самотнє, -- кличуть ключі,
Але вони не пізнали
Вихра пустелі, що здатний
Поверхи зняти ліску,
Сараною затьмарити сонце,
Обернути тотемом з оніксу.
Вітер говорить зо мною,
Хусткою мені розгортає
Вісті з далеких кінців.
Є й подорожні хмари зо світу:
Небо висить повне кадильниць!
Є дощі, що підмивають коріння,
Щоб повалити мене. Такий їм наказ,

Бо я -- те біблійне дерево.
Що не придбало плодів".

Так говорило фіґове дерево,
Молочний Шлях простиралом
Висів йому на гілках.
Перед іконостасом сузір
Воно приклякло в дожиданні
Сокири святого окровлення,
В якому мало згоріти.

І в рані серця, болючій від ласки,
Зачався його перший плід.

(*Каппа хреста*)

Баляда про Дафну, що стала бузком

Ліні Костенко

Мої стежки повсякали в землю:
Я стала. Мова синицею відлетіла.
Засліпило золотобанне свято.

За мною шаліло сонце
З руками червоних медуз
З таратайками, дримбами, калаталами.

Але в мене ґазелині ноги.
Я бистріша, ніж думка.
Небесні дзеркала пливли
В Дніпрових сльозах...

Соняшники забрали сонце в полон.
Я стала в тіні, пробила корінням землю,
І бджоли збирають мій гіркий мед з кучерявих пелюсток.

(*Каппа хреста*)

Баляда про дівчину, що була осінь

Він зустрів її серед кладки:
Дзвоном гула ріка, злітали соняшні чайки.
„Дівчино, ти -- з чужого села,
Не вірю, що пальці
Мережали твоє плаття.
Ти -- відьма, заплітуєш павуків".
Повела зором, що був замороженим терном.
Одне око сміялося, друге трішки сльозило.
Він бачив срібні нитки в косах-розпусницях,
І пригадалися сріблом виткані плахти.
„Ти певно багата, дівчино,
Ховаєш у кутиках уст вередливу усмішку,
Що схожа на півзамерзлу калину.
Так усміхаються ті, що не мусять тіпати льон.
У мене синок, що стругав раз сопілку,
І вже нагнітив мозоль на долоні,
Твої ж такі, наче на короваях
Переплітали зозулені крила".
Розтулила шипшину на щічці,
Налила зіниці липовим медом.
„Ти з другого боку живеш,
Там, де згоряє синє каміння
Між островами дерев осетрових.
Бо я -- потойбік, де хата співає.
І шиби сміються очима любої жінки.
Ти ще й не промовила слова,
Хто ти, таємна дівчино?"
Вона мовчала. Дзвонила ріка,
Злітали сонячні чайки.
І він забув, хто він і де живе.
А дівчина, що була осінь.
Його крізь пекло кленів повела.

(*Каппа хреста*)

*

ніч
довга тополя
з брязкальцями зір
дає пити
я п'ю й сірію
до світанку
ще писанку для гнізда
на вітровій струні
і перебрести потік
що межує зо сном
втопити чоло в фартух трав
набрати вологости хмар
всякнути в землю
терпкістю дикого зілля
спросоння сопілка
тарпан погребе копитом
де були очі
сюди повір'я
гора ховає міти під ребра
учора й завжди

(*Меандри*)

*

цей вітер що перестрибує
цей дощ із довгим волоссям
подати руку

я випила плинну зорю
на кожний мій палець
сідає пташка з золотим горлом

(*Меандри*)

*

вії засипують море
по небі торочаться
райські птиці в полум'ї

ця певність мушель
ця тиша з шемору
в перламутрових вухах

я знайшла копаючи беріг
у чорних дзбанах любовні фігури
від світанків буття

море гналося й перегнало
на моїй плоті тисяча пальців
зачаття бога

(*Меандри*)

Дзеркало

Дзеркало питається
стрункої дівчини в мальованім одязі:
„Яка ти?"

По літах, лагідно,
бере в руку зморшку і сивий волос,
западає в утомлені очі:
„Хто ти?"

(*Мандаля*)

Самурай

Самурай учневі:
„Щоб стати майстром шпаги,
будь майстром гри мікадо.
Заки розколеш волос,
направ павутину.
Заки зруйнуєш царство,
збудуй себе."

(*Мандаля*)

Свята корова

Свята корова
стала в браму святині,
рогами прошила вічність
вся обвішана привілеями.

Паломник навколішках
не чув, як за плетивом брами
плакав непізнаний Бог.

(*Мандаля*)

Кассандра

беру своє звітріле обличчя
й занурюю в дзеркало
там світиться біла скеля
горять два холодні колодязі
над мовчазною брамою пісні
що шепче тільки прокляття
з любови

(З архіву)

*

Діти:
Пророк Ілля везе громи:
Дрижать дерева й хороми;
Пускає змії вогньові
Та святить леміші нові.

Іди, іди, дощику,
Зварю тобі борщику
Та поставлю під дубок
У мальований дзбанок.

Пророк Ілля на поле й ліс
Нам теплий срібний дощ привіз,
Щоб чорну землю до зими
Квітчала буйність озимин.

Іди, іди, дощику,
Зварю тобі борщику
Та поставлю під дубок
У мальований дзбанок.

(*Іконостас України*)

Жанна Д'арк

Не вдягайте мене в кольчугу:
мій прапор поле лілей
таїна в мене глибока
я стебло сон-трави
косогори моє посілля
я чабанка хмар
вістунка
випитую долю в зозулі

плачу з річкою
сміюся з дзвонами
всі крони кленів
мене палять
на кострі

я відьма
моє відьмарсвто
мої чари
такі міцні
що з бабиного літа
я виліпила
цитаделю

(З архіву)

БОГДАН БОЙЧУК (1927)

Поезія:
Час болю, Нью-Йорк, 1957
Земля була пустошня, поема, Нью-Йорк, 1959
Спомини любови, Нью-Йорк, 1963
Вірші для Мехіко, Мюнхен, 1964
Мандрівка тіл, Нью-Йорк, 1967
Подорож з учителем, поема, Нью-Йорк, 1976
Вірші, вибрані й передостанні, (включає нові збірки: *Вибрані дороги*, *Людина і*, *Любов у трьох часах* та *Передостанні вірші*), Нью-Йорк, 1983

Театр:
Дві драми, одноактівки, Нью-Йорк, 1968
Театр-Студія Йосипа Гірняка і Олімпії Добровольської, Нью-Йорк, 1975
Спомини, Йосипа Гірняка, упорядник, Нью-Йорк, 1982

Переклади:
Плятеро і я, Хуана Р. Хіменеса, Нью-Йорк-Новий Ульм, 1968
Чекаючи на Ґодо, Семюеля Беккета, п'єса, Мюнхен, 1972
Вінок цей - небезпека, Стенлі Кюніца, поезії, упорядник, Нью-Йорк, 1977
Здивований гість, Дейвіда Ігнатова, поезії, упорядник, Нью-Йорк, 1982

Антології:
Координати, том I і II, співупорядник, Нью-Йорк, 1969

Богдан Бойчук народився в селі Бертники (тепер Лісове), на Бучаччині. В 1944 році німці схопили його при відступі й забрали до Німеччини. До 1949 року перебував у таборі ДіПі в Ашаффенбурзі, де закінчив середню освіту. Звідти переїхав до Нью-Йорку. В 1950 році відкрили в нього туберкульозу, і він провів три роки в санаторії Стовні Волд. Там він, майже як у *Магічній горі* Томаса Мана, глибше познайомився з літературою й почав писати. В 1953 році винайшли антитуберкульозні ліки, і Бойчук повернувся до Нью-Йорку, де закінчив інженерні студії і включився в літературне життя: був співзасновником Нью-Йоркської групи та співредактором *Нових поезій*.

В 1989 році появилася його англомовна збірка *Memories of Love* (Спогади про кохання).

*

Крім поетичної та перекладацької творчости, поет проявляє себе і в драматургії: в його доробку зберігаються такі п'єси, як *Регіт*, *Коротка розмова*, *Друга смерть Лазаря*, *Ігрища в раю*, *Стародавні ночі кохання* та *Прийняття не відбулося*. Він -- невтомний редактор поетичних збірок, зокрема, сьогодні уже загально відомих *Координатів*, двотомної антології української поезії на Заході, мемуарів видатних людей, та поетичної спадщини померлих поетів.

В останній збірці, *Вірші вибрані й передостанні*, у короткій „апології автора", Бойчук окреслив свою поетичну творчість як „дорогу до себе". Це вдала інтроспективна характеристика власної поезії, бо вона, коли б можна так висловитись, справді сугубо соліпстична. Предметом його поетичної уваги є життєвий досвід його власного „Я", і як явище саме в собі, і в співвідношенні до навколишнього світу. Морально-естетична перспектива, з якої він бачить і осмислює цей авто-предмет, наскрізь трагічна, часто ґротескно-абсурдна. Співіснування очевидного жаху, нерідко „бошівського" видовища, з еротичною жагою (цебто поєднання життя і смерти) є постійною темою його віршів. Ця перспектива перегукується з екзистенціяльною філософією середини нашого століття. В ній (і через неї) формується поетична образність Бойчука. Вона, ця перспектива, не тільки формує його поетичне світобачення, але також зосереджує його увагу на трагічні події історії і людського існування. Його драми є безпосереднім виявом такого спрямування.

Іманентна траґі-абсурдність людського життя у поезії Бойчука поширена і на найбільш інтимні людські взаємовідносини -- любов. Вона, як і все інше в житті людини, будучи предметом біологічного вмирання і розкладу, -- швидко проминаюча ілюзія. Її завершення -- біль.

Поетична мова Бойчука конвенційно розповідна. Свого суб'єктивно-закодованого ідеолекту він не творить. Існуючі мовні системи задовольняють потреби його екзистенціяльних роздумів, його глибокої незгоди з закономірностями фізичного існування людини, а передусім -- мистецькі вимоги його віршотворення. Зате, відкинувши традиційну строфіку, він безупинно творить все нові і нові віршові конфігурації, які, крім чисто візуального ефекту, посилюють його реторику і дещо притуплюють нарративну функцію його віршів. Фонічна система Бойчука то наяву продиктована традиційною прозодією, то субтильно прихована в його верлібрах.

Мова ранніх збірок Бойчука більш метафорична, ніж мова „передостанніх" віршів. Читаючи *Вірші, вибрані й передостанні*, створюється

враження, що рання поетична незвичність бойчуківської фрази, як одна із естетичних функцій його творчости, поступово уступає місце семантичному донесенню, інтелектуальній рефлєкції, осмисленням сенсу життя. Діялектика „як і що" діє на користь останнього. Моносемія сприйняття „передостанніх" віршів стає нормою. „Ланчонетний триптих", наприклад, є уже надто обнажений від мовних тропів. Реферативна функція цього триптиху, як і низки інших передостанніх віршів, стає центральною. „Передостанні" вірші стоять впритул до літературної прози. Різноманітне прочитання цих віршів майже неможливе. Жанрова різниця поміж поезією та літературною прозою хіба візуальна. Поезія Бойчука уже не шукає більше „дороги до себе", а радше матеріялізує дійсність навколо себе. Як така вона надто уподібнена до сьогодні панівного у мистецтві „пост-модерн."

Комбінація настирливого і безпосереднього прицілу на предмет поетичної уваги, лексична економія вислову, висока емоційна напруга його тексту, межовий характер його тематики, надають його поетичному голосові автентичне і збуджуюче звучання.

І. Ф.

*

чорний ґрим топився на старім камінні церкви святого Северина і стікав у калюжі прохолоді під будинками; розсуваючи старинні ризи, розсуваючи святих і янголів, я пропихався краєвидами минулого і вслухувався, як стінами спливали шепоти забутих уст, немов засохлі квіти, -- аж нараз прорвалися по ґзимсах -- молоді крикливі фрески, і запульсувала в камені застигла кров: роздерши прохід в напрямі Бастилії, відкривши щілину до темних келій Сен Дені, в яких лежали на дошках нагі жінки, зуживаючись і западаючи в учора

я тебе жадаю
коралевою,
я тебе з устами
березневими,

хай проходять діви
з медальйонами,
хай холонуть в мармур
між колонами,

я тебе жадаю
наготіючу,
вічно вижидаючи
і надіючись

*

за річкою, по другий бік Toledo, в очі тиснеться крізь жовту рінь охляла зелень; ми, зелені, повертаємось до міста, блудимо завулками, які ведуть нас через спомини назустріч; оминаємо порожні панцири, що бережуть антикварят, де виливається з масивних обрамовань дзеркало, у пам'яті якого зберігаються обличчя й усміхи жінок, а святі крізь шпари досок пропихають руки й витерті суворі лиця; надворі молоді дівчата прилипають персами і стегнами до стін і мріють про коханців

чим зсувалося небо ближче
і голубіло,
ти ставала найближчою
і зрозумілою,

чим доходило сонце в літо
і золотіло,
давня туга зустрітися
знов заболіла

(*Вірші, вибрані*)

Краєвиди

крізь тебе переходять краєвиди
з правої сторони тебе затінюють гаї
з лівої місяць обливає холодом
знизу видовжують до обрію поля
поземо крають вулиці й канави
доземо височінь і світло

ти поділений усім що зустрічаєш
ти роззичений усім що любиш

(*Вірші, вибрані*)

*

Сліпі бандуристи
ідуть степами
і палицею дум
намацують дорогу
гупають
в тверду засохлу землю
нашого сумління
дивляться крізь ніч
великими очицями бандур

і нам небачущим
показують стежки до нас

(*Вірші, вибрані*)

*

Кам'яні баби
залізли по стегна в гроби
втискаючи тіні померлих
у землю

від білого дива кісток
їхня стать скам'яніла
не затремтить уночі
від дотику нашого тіла

(*Вірші, вибрані*)

*

Могили
обвалюються на століття
сплощують роки в тонкі дошки
поплямлені молитвами й надіями
вкриті воском
закидані вінками болю
могили
чорні рани на руках землі
чорні діри під ребром минулого
чорні очі під твоїм чолом

(*Вірші, вибрані*)

Любов у трьох часах

(фраґменти)

П'ять

1.
Перехилиться і пригорне
чорним чадом волосся,
і напоїть п'янливим голосом
в росах;

ти, зворушений, захлиснешся
білим тілом дівочим --
і вона заплете тебе
в косу.

2.
Перехиляється
мов сестра милосердя
і прикладає
до чола
проколені вікна
в очі
залітають зужиті лиця
обвислі груди
розхитані бедра
пронизують твою самотність

і так стоїш
у місті одкровення
захлинаєшся чадом
відлюблених тіл

3.
Вона перехилялася на вітрі і дихала на мене золотом свого волосся. Вода перетікала її пальцями, виполоскувала з них тепло і вони ставали

ще прозоріші, ніжніші. Форма її тіла відбивалася у плесі, розтягалася на хвилях. Губи дивно розпливалися під сонцем, і мені здавалося, що вона співала свою улюблену простеньку пісню про розлуку.

У проколених вікнах звисали ночами тулуби постріляних, видніли їхні ноги, руки і роззявлені роти, які без голосу кричали влюдську порожняву. Із завулків біля Миколаївської церкви проносилися стогони й харчання жертв, а ніч вкривала їх туманом і заливала очі рідиною скла.

Одинадцять

1.
Напне на грудях перкаль ночі,
обпарить губи кролом сосок;
знепритомнівши, неспокоєм
закропиш очі.

Зануриш голову у білу
гущавину грудей кипучих,
бажаючи ще раз вернутись
в жіноче тіло.

2.
роздерши на грудях перкаль
вона переходить times square
і віддається кожному
хто прагне кохання
за гроші

і ти
самотній
також злягаєшся з нею
бо не маєш нікого
ближчого

3.
Коли ми нарешті вибігли на гору, дівчина тяжко дихала, а присмерк прикривав її соски. Одягнувшись, ми стояли поруч і слухали, як внизу шуміла Стрипа, як над кручею німіли зорі. Ми були самі й щасливі. Але святі, які хапалися за побляклі рештки своєї вічности на мурах, випихали з-між каміння строгі лиця і не раділи з нами.

Після нічної акції на жидів, коли ґестапо ганяло порожніми варталами, доловлюючи і дострілюючи, я ішов униз Колійовою вулицею до торговельної школи, яка стояла напроти ратуші по другому боці Стрипи й одним плечем підтримувала горбок із старим кладовищем. Біля криниці Соб'єського я побачив жінку, яка лежала посеред вулиці, розкинувши руки. Її голова була розірвана пострілом, а з чашки тягнулася застигла кров і клапті липкого волосся. Збоку лежала відкрита торбинка, з якої сипались шпильки, коралі, гребінець...

(*Вірші, вибрані*)

П'ять віршів на одну тему

1. Хто має нюх
втягає запах кіс
і переймається лагідністю

втягає віддих
і його власкавлює
її весна

втягає запах статі
і гарячий сціп клітин
жахає тіло

2. Хто має смак
той пробує устами губи дівчини
її язик
наповнює його уста
як овоч

пробує губами очі
і рот наповнюється
теплими сльозами

пробує язиком тіло
і його залози проникає сіль
її життя

3. Хто має очі
дивиться поза себе
дивиться перед себе
дивиться в себе
хоче проникнути зором
всі часи
і поза часи

і бачить
наче споза рогу
своє життя
не буте
а лиш відбуте
мов чуже

4. Хто має голос
кличе
в напрямі дітей
та голос тоне
в їх тілах
і не вертається

кличе в напрямі батьків
та голос їх захитує
провалює у землю

5. Хто має уші
прикладає до дверей
і чує матір

що виплескує його
з утроби

чує
шепоти дівчат які

викохують його
з юнацтва

чує
напіви які
виводять його поза
старість

щоб чути Бога
прикладає вухо до труни
і глухне

(*Вірші, вибрані*)

Ще одно фото з летовища весною

З кожною весною
вигиби дівчат вабливіють,
та їхні усміхи до мене
вкриті плівкою
поблажливости.

Їхні талії
стрункіші цього року
і обтикані мелодіями.

Я, схвильований,
пускаюся бігцем назад
і, мов хлопчина,
перестрибую роки.

(*Вірші, вибрані*)

Рецепти проти самотности

(фраґменти)

1.

Твоя відсутність
всмоктує мене,
росте, --
і я тоді
втрачаю напрямок
і зміст
себе.

4.

Неспокійний,
скидаю з себе
самотність
і виходжу.

Жінки
прикривають мене
співчутливими поглядами,
а дівчата
відвертають лиця.

Глянувши в вітрину,
усвідомлюю,
що я нагий.

Бо моя самотність
була всім добром,
яке я посідав
без тебе.

7.

Всі знаки,
які останньо помічаю,
добрі:

час змінив свій хід
і рухається
в напрямі до тебе,

віддаль
від східнього обрію
вибілюється
і стає проглядною,

пам'ять
розпогоджується
і відтворює твої
найтонші риси,

навіть я
стрясаю з себе роки
й рухаюся
в напрямі до тебе.

10.

Як я тебе люблю, питаєш?

Як той тюльпан, що ледь
викільчується з цибулини
--якої серце
терпкістю
бентежать струмені
весни --
і відчуває,
як його болять крихітні м'язи

на приморозі ранку,
як тремтить душа
на чотирьох вітрах.

Мов деревій, що
протискається
крізь камінь,
і його клітини
терпнуть
в місячному сяйві.

Мов дерево, що
задихнувшись шумом,
гілля встромляє
в небо.

Мов чоловік,
який забрів у осінь,
а жовте листя
закриває йому
очі.

(З архіву)

Устні мої отверзеши

Відкрий уста мої,
щоб слова виходили
повні і чисті,
як сльози,
обдихані духом
Твоїм.

Щоб на галявині віддиху
Твого
зазвучали фіялково.

І заходили в душі
опущених,
наче надія на
Тебе.

(З архіву)

Воблекощення

Щоб зодягнутися в Тебе --
стягну тіло своє з рамен,
біллю вимию кості
й вибілю болем уста.

Щоб освятитись Тобою --
плоттю накрию вівтар,
залишу на ньому очі
і перейду за дочасність.

(З архіву)

Духа Твоєго не отіми

Не віднімай
духа Твого від мене,
щоб я не тремтів, наче голуб
без сизого неба
на тілі.

Духом правди натомість
надихай утробу мою,
щоб не вгасала в мені
спрага пити Тебе.

(З архіву)

ЮРІЙ КОЛОМИЄЦЬ (1930)

Поезія:
Гранчасте сонце, Нью-Йорк, 1965
Білі теми, Мюнхен -- Нью-Йорк, 1983

Юрій Коломиєць народився в Кобеляках, на Полтавщині. Після війни перебував спершу в Західній Німеччині, а від 1947 року жив у Бельгії, де працював шахтарем, а потім учився в інженерно-технічному інституті. Після переїзду до США, Коломиєць закінчив технічну освіту в Чікаґо, де живе по сьогодні, працює інженером-винахідником і творить.

*

Творчість Коломийця, зокрема віршів у *Білих темах*, попри всі її інші поетичні вартості, цікава тим, що часто, хоч не завжди, процес її виникнення спричинений не так логічними вимогами мовної організації, як сонорними якостями, вільною асоціяцією словосполуки, наявним роз'єднанням мовного потоку від знайомої нам дійсности. Внаслідок такого процесу, нормальне семантичне передбачування його поетичної мови або відсутнє або неясне. Отже, сприймання його віршів залежить, в першу чергу, скоріше від зовнішньої, ніж від семантичної структури їхнього змісту. Приклад: „Він був ровесником Адама, невдала пам'ять -- душогуб. Задушений дощами камінь. Амінь, і безхребетний вуж." Ця, ямбом скомбінована строфа, з тактометричною перервою поміж „камінь" і „амінь," безперечно, вагітна зумисним змістом, який, при незначному зусиллі, дешифрується. В первісному сприйманні цей зміст, однак, неодночасний з його значимими. Зіставлення за сонорним ключем таких слів, як „Адама, камінь, амінь, дощами, душогуб, вуж" деавтоматизує синтаксичну конвенцію поточної мови і переставляє увагу читача на незвичність цього зіставлення. Вірш, у первісному сприйманні, виступає як предмет сам у собі, а не як засіб предмету поза ним.

Так скомпонована більшість поезій Коломийця. Було б помилково твердити, що така неконвенційна комбінаторика його поетичної синтакси цілковито фривольна. Фактично, вона надто узгоджена, тільки не за розмовними штампами, а як вище було сказано, за фонологічними якостями мови, з одного боку, та мнемонічними потребами поета, з другого. В деяких

віршах, як наприклад „Чернетка із біографії," „Дитинство," „Батьківщина," „Живоглаз" -- зрівноважене сполучення внутрішньої експресії та зовнішного опису.

Коломиєць, в основному, поет ліричний. Епічних переказів, філософських міркувань, абстрактних роздумувань в його поезії немає. Вірш „Абстрактний речитатив," наприклад, нічого абстрактного в собі не містить. Навпаки, лексично він глибоко вкорінений в сільський пейзаж. Коли б визначити тематичну спрямованість Коломийця за перевагою урбаністичного чи сільського словника, то вона, без сумніву, тяжіла б до другої категорії. Таке твердження звучить дещо дивно, бо за формально-структурним профілем його поезія демонстративно сучасна.

Основним ритмічним засобом Коломийця є ямб та павзник. Традиційними катренами у *Білих темах* написано тільки два вірші.

Поезія Коломийця цікава ще й тим, що будучи наглядно ліричною, а тим самим зосередженою на моментах сьогодення, живиться, однак, ретроспективними запасами пам'яті. Оригінально, часто надто закодовано, вона усучаснює минуле поета.

І. Ф.

Із білих тем VIII

Наче почате літо,
а решта
так просто:
каміння теплим бути
проситься.

Скільки солодкої у весни
сили:
і вітер білий,
і земля вміла,
і волосся не проситься
бути сивим.

(*Білі теми*)

Добриня

У падаль обвинуться
літа.
Повернеться в падаль
трава,
а вітер залишиться
вітром
у пазусі саду
до дна.

І сонце, вигране
в карти...
Репіжаться губи
й слова.
Вже папороть вереснем
пахне,
з нами запахне
земля.

(*Білі теми*)

Дощовий настрій

Знову дощ латає черепицю
при місяці,
а ліхтарі носять синці
по вулиці.

Кажуть: мокра весна.

Гілля дерев похоже на
загорожу,
і там мучиться
вітер.

(*Білі теми*)

Мій Христос

Напередодні було
свято.
Я тихо ніс Христа
до храму.
Його привично знов
розп'ято
серед недільної
програми.
Де люди, ринок й
барахло,
де доживання цього
світу, --
і мою душу занесло
в благорозумний
стук копитів.
І наче я бешихи
частка,
а щастя в дереві
Христа.
Яке просте моє

причастя
у чашці білого
вина.

(*Білі теми*)

Наше спасіння

Ми наче всі
з одного дерева,
але
наше спасіння --
коли
зненавидимо
проститутку
старшого брата.

Тоді покуштуємо
тіла
власної гідности.

(*Білі теми*)

Пропасниця

Ціпи насукані з волосся
грому.
На бантинах завізна
осінь.
Чоло на цеглі. Місто
спить.
Блищить асфальту
постіль.
Все під рукою, на
руках.
Мерці дощу в ярах
долоні.
Кудлата ніч і мокрий
птах,

на кленах храп вервистих
коней.
Все під рукою, на
грудях...
Як тяжко мруть піщалі
грому!
(А мруть і падають чаклунні
птиці).
Простерся місяць, мов
мертвяк,
на друшляку каплиці.
Усе на вікнах, на
очах,
немов життя все на
долоні:
свічки та духи, ворожбит
і ніч убита громом.

(*Білі теми*)

На другий день

Я бачив, як буланий
вітер
в дощі вечірнім гриву
прав;
ламав ще голі
віти,
а в мене очі
випивав
червоний місяць.

І шпортавсь шелест
уст:
я хочу бачити
весну,
неторкану

ніким,
нічим.
пречисту!
Хоч буйна
буйна
ніч.

А він шалів --
баский
і норовистий
із ніздрів хмари
пряв
і прудко
натягав
весняні віжки
в галоп
об березень
беріз
і берег
лісу.

Я вранці тільки
вздрів
набряклі груди
верб
і думав --
дівчину-весну
побачу,
та вітер уночі
у сад
привів
вагітну жінку.

(*Білі теми*)

Осіння тема

I

Листок чолом на осінь
божевілля,
і гілля править утреню
зимі.
Дощі і дощ. Галуззя й трухле
зілля,
і ти ще раз позичений
в землі.

Ударять дзвони зябом об
зіниці,
з дзвіниці бевкне совість
і сльоза.
І що дала землі твоя
правиця,
тебе ж тоді землиця
віддала.

II

Але про інше я:
про вулиці й асфальти,
намисто вікон,
про любов...
Ця ніч тобою грає, наче
в карти,
ще раз позиченим в землі
добром.

Це не прощання
з кленом,
ані з літом.
Волає осінь тихим
рукавом.

І все життя спирається на
лікті
і п'є думки розчиненим
чолом.

І наче стигнеш каменем
і димом.
На диво зріє пам'ять
і трава.
В пучках роки ростуть
годинами.
Мов вбитий птах під п'ятами
земля.

В грудях голоморозь і осінь
всюди.
І мажі стін. І вікон повна
ніч...
І ліхтарі, немов торішні
зміни,
нізащо місяць змили з віч.

Облудою на камінь ляжуть
скроні.
Остання рунда.
Умруть петунії на підвіконні
і ти признаєшся, що ти
секунда.

(*Білі теми*)

Мій Єрусалим

На моїх долонях
плаче
білий голуб.

З очей упала гілочка
мірти
під самісінькі ноги
Воскресіння.

Ніхто не торкнувся
твоїх
уст
на Великдень.

Бог облачив тебе
у
поезію,
за яку ще раз
розіп'явся б
Христос.

Та сусіди,
із чорними ротами,
з'їли тебе
на забавах
солодких оргій.

Тоді розібрали
твої
золоті ворота
попід пахви
і без них тепер
голо,
як на долоні.

Нема на твоїй землі:
ні ослиці,
ні клечання з пальмових
віт.

Голою вербою
звикли вітати
свята.

Калина стигне
тільки у глибокі
морози,
на вцілілім камені
мого Єрусалиму.

(*Білі теми*)

Батьківщина перша

Хоч не часто
витаєш
у покоях моєї самотности,
а таки
найсолодша пам'ять
твого тіла.

Радили розстріляти
солов'я,
а куди тоді діти
спомини
твоїх блідих, але теплих,
уст?

Ворон кряче про
сумління
після смерти,
а добро чайки
тільки при битій
дорозі.

(*Білі теми*)

Коловорот ока

(Фраґменти)

I

Все неповторно
вигоріло
в латах, --
(перед дідами ще
старого роду).
Невгіддя,
в хаті пелехатій
не покидало
мене зроду.
    А сонце
    преобразилось
    і пішло:
    поза посохи кривди
    і гірчиці,
    де втоптане на місяці
    більмо
    на перекір закоханим і
    птицям.
Підкриллям вигрілась
зелена глина, --
то корінь пив
живу отруту.
Чи довго віку
ця причина
у світі птиць
заставить бути?
    Той світ:
    (причілок біленої
    хати)
    її, як сон,
    вікном нелегко
    стерти.
    Життя,

мов птах,
край прірвища
ізняте...
Ні сонць моїх,
ні тем
ніхто не стерпить.

III

До райдуги
присів причілок
річки,
де в позолоченій
позором
ноші
ти з долею --
з наперсток
вбільшки.

А око било
зранку
до узлісся, --
переполох зажуреного
поля.
Палахкотіло жменями
волосся
в преображеннім вітрі
долі.

І чей же світ,
немов
гніздо лелеки, --
торішньої западини
рогозу.
Із м'яти плід
невимовний,
далекий,

заплетений у сині
грози.

Прощай
несамовита пошесть
пнів,
щоб шелест уст
тихцем
пішов в успіння,
бо ще до вас
в манищі прадід
млів
на здивачілім полі
піднебіння.

(*Сучасність* ч. 5, 1987)

ЕММА АНДІЄВСЬКА (1931)

Поезія:
Поезія, Новий Ульм, 1951
Народження ідола, Нью-Йорк, 1951
Риба і розмір, Нью-Йорк, 1961
Кути опостінь, Нью-Йорк, 1963
Первні, Мюнхен, 1964
Базар, Мюнхен, 1967
Пісні без тексту, Мюнхен, 1968
Наука про землю, Мюнхен, 1975
Каварня, Мюнхен, 1983
Спокуси святого Антонія, Мюнхен, 1985
Вігілії, Мюнхен, 1987

Проза:
Подорож, новеля, Мюнхен, 1955
Тигри, Нью-Йорк, 1962
Джалапіта, Нью-Йорк, 1962
Герострати, роман, Мюнхен, 1971
Роман про добру людину, Мюнхен, 1977
Роман про людське призначення, Мюнхен, 1982

Емма Андієвська народилася в Донецьку, а згодом жила в Києві. Від 1943 року перебувала в Німеччині, де й здобула вищу освіту. В п'ятдесятих роках жила деякий час в Нью-Йорку, але на початку шістдесятих років знову виїхала до Мюнхену, в Західній Німеччині, де живе й працює.

*

Андієвська пише також прозу, новелі та романи, які визначаються казковістю та сновидним світосприйманням.

Еміґраційна критика зустріла поетичну творчість Андієвської, не дивлячись на її позірну герметичність, незвичну синтаксу, сюрреалістичну образність. Такі авторитетні критики, як Державин, Костецький, Райс, Рубчак, Костюк, Лавріненко не тільки привітали її появу, але (хоч і не без деякої дози перебільшення) розцінили її творчість у співвідношенні до творчости великих майстрів слова в західньо-европейській літературі. Можливо, Емма

Андієвська, за майже сорок років своєї творчости, не осягла рівня естетичної віртуозности Артюра Рембо чи інших майстрів, але сподівання своїх критиків вона не обманула.

В чому ж секрет такого тривалого росту і художнього ефекту її творчости? Секрет, здається, в тому, що її поезія, будучи радикально відмінною від усього того, що існувало в аналах української літератури до того часу, була рівночасно автохтонно українською. Своєю мовною фактурою вона відлунювала глибинний шар української стихії, витікали з єдиного потоку української колективної свідомости. Тоді, коли Юрій Тарнавський, як правильно зауважив Богдан Рубчак, „свідомо відмовляється від будь-яких особливостей, визначених національним корінням," Андієвська, поезія якої виникає з її багатющих мовних запасів, надто закорінена в національні особливості. Можна б навіть сказати, за сучасними структуралістами, що поезію Андієвської творить її мова, в якій існує своєрідність української дійсности. Не випадково основним творчим механізмом її поезії є скоріше асоціятивна, ніж логічно-раціональна комбінація речення, і не випадково її мова, зокрема в прозових творах, нагадує нам мову Гоголя, яка теж глибоко заякорена у ту саму українську стихію. Коли окреслити творчість Андієвської, як це часто роблять, ярликом сюрреалізму, то обов'язково треба кваліфікувати цей сюрреалізм як український.

Увага Андієвської до слова, чи, можливо, її інтуїтивна відчутність слова -- феноменальна. Вона оперує ним на всіх його реґістрах -- фізичному, музичному, знаковому, семантичному, метафоричному. Слово для неї -- не голий семіотичний засіб, а багатофункційний код, який в структурі вірша -- автономно і в сполуці з іншими кодами -- зумовлює його поліфонічність і полісемічність. Комбінаторика словесних кодів відбувається, в один і той самий час, за різними функціями, без врахування їхнього взаємодоповнювання. Наслідком такого синтаксичного плетива нівелюється спонтанна уява про значення фрази, увага зосереджується на фразі, посилюється цікавість до закодованого наміру поета. Ось приклад комбінаторики за музичною функцією: „Північчю перебите прядиво -- Повною пригощею душу придави. На сходах калоші світла залишені Калошами святих, що вернулися в ніші."

А все ж було б недоречно твердити, що намір поета відносно „значимого" мінімальний, цебто, що поетична комбінаторика Андієвської цілковито довільна. Вже самі назви її збірок вказують на семантичну зумисність їх автора. Ця зумисність то чітко інтерсуб'єктивна, як у деяких „піснях без тексту," то загадково моносуб'єктивна, як у різьблених сонетах, які, до речі, мають дуже ясні заголовки.

Такий характер поетичної творчости Андієвської не дозволяє нам редукувати її до певних світоглядних чи філософічних позицій чи шукати в ній певного ідеологічного підтексту. Андієвську не полонили і не полонять академічні „ізми." Коли вважати „Фази з оберненими спектрами" як її поетичний коментар на радикальне відчуження людини від людини, на тотальну неможливість комунікації, то наявність чіткої філософічної перспективи в її поезії була б суперечливою з самою сутністю її мистецтва. Однак, відсутність чіткого „ізму" ні в якому разі не означає байдужість Андієвської до світу. В „царстві самотности," де „всі Гамлети втупились у скриньку телебачення," оновлення світу можливе тільки через інфантильну, незайману безпосередність один до одного, до природи, до всесвіту. Поезія Андієвської і є такою незайманою безпосередністю.

І. Ф.

Краєвид з квітчастими левами,
або перевага зеленого

Квітчасті леви ходять по хмарині,
З легень -- струмки, з очей -- ботвиння й бабки.
Пливе погода на живих обрубках,
Пливуть мерці у трунах на пороні, --

У головах пучечки материнки,
А поруч -- зірку в мисці два дідки
Добу вже ловлять, хоч один й діткнувсь
Її мізинцем, та завадив ранник

Крізь нехворощ зорі із царства тіней, --
І зірка жаб'ячим стегенцем тане,
Зібгавши в зародку -- ще без хребців -- майбутнє,

Що молоком і медом мало бігти,
Та поковзнулося, -- і горілиць у ринві, --
Квітчасті леви ходять по хмарині.

(*Наука про землю*)

*

Сім східців і дві повивальниці.
Зруб на зрубі, а в грудях коралик
Із квіткою, замість вітрила.
Відкривають ніч для кволих і безногих,
Відкривають день: плаче гуска
Сльозами, довшими від конопель.

(*Наука про землю*)

*

Білять зір, будівлі, повітря,
Вікна, що продукують
Хмарини й жінок
З гусячими стегнами.
Сусідка на бальконі тримає конячу голову
Замість килима
Й питає Всевишнього:
Я кожного вечора майструю Тобі виступці
З яблуневого цвіту.
Чи Ти волів би,
Щоб я не літала на яблуці?

(*Наука про землю*)

*

Берег, тугіший від шкірки помаранчі.
Натовп без долі й призначення.
Ім'я з малої, ім'я з великої літери.
Із покоління в покоління
Передають, замість серця,
Ґудзики від старої камізельки,
Примовляючи:
Лише ми вільні від забобонів!

(*Наука про землю*)

Інше прояснення

Салатну душу равлик розгорнув, --
І попливли алеї, лоджі, клямки.
Під ринвою калюж боржомний плямкіт:
На хідлях ходить водяне горня

(Леггорни відляскiв щезають за дверима) --
Й веселку ловить, щоб у серце вкласти.
Не дощ ікластий, а самі вже клюски.
Оновлення заходить над дворами,

Вглиб шириться, хоч руку в потойбіччя --
Й намацуй, -- так речей пульсує живчик.
Прояснення. -- Ще вище, -- й ген -- межа вже, --

Світ на узбіччі в світловому друччі. --
Крізь цю прозорість вдарила прозорість.
Що стала видна, як не стало зору.

(*Наука про землю*)

Дещо поширена каварня

Ліванський кедр і толокá.
Пророк, -- у нього шлунок -- око, --
Замість драглів їсть залізяку.
Накресливши в повітрі кут,

Світи вирощує аскет,
На грудях -- в торочках -- фіранка.
По стелі, здутій, як фурункул,
Із Йоною -- в потойбік -- кит.

Ліванський кедр і толокá.
Красуня верхи на бику
У присмерку -- зубну рекляму.

Ліванський кедр і толокá.
Та повз голів прозорі клунки
Сопілка -- цівочку -- в незриме.

(*Каварня*)

Юнаки з фарбованими чубами II

Замість чубів -- кілків блакитний молочай,
Сорочка з черепів (із крему й цвяхів виряд), --
Молочногубий -- поруч з юнкою -- розвора
Одягся в меч (травички кущик на плечі), --

І -- з ліктів місяці дзюрчать, -- ланцюг з очей --
Оазу кочову, де б сам -- суддя і уряд...
Угору мури скла із чашки, що узваром
Доби, що ловить душі на новий гачок. --

Зелені ятірці з усесвіту висильні
У мозку -- плинні вежі -- й підтюпцем васальним,
Та марно на стільці марчіє неба дар.

Каварня -- колесо, -- зі спиць -- сургуч з веселок:
В повітрі поховали з почтом молоду, --
Аби серцями всі серветки притрусило

І -- просвіт там, де небуття вже пащеками з дір.

(*Каварня*)

Тим самим порожнинам,
обтягненим людською шкірою

Ти -- затичка продажна, хам, холуй,
Мерзенна воша, м'ясо засмерділе,
Клоака, що прибрала людське тіло,
Ковтаючи сциклини похвали

Донощиків. Усі твої діла
Тавром яснять на хрунячому рилі.
Гадаєш, що немає заборола
На всі твої паскудства? Віддали

Тобі усіх на вічную поталу,
Й ти питимеш їм мозок із потилиць?
Лайно собаче, гидяний упирю,

Ти, дірко з гузна, виблювку, байстря,
З начальником у кишці за підпору!
Твоїм знущанням прийде край, потворо,

Аж сідницями ляснеш у бистрінь!

(*Каварня*)

Гроза на малому відтинку

В повітрі ходить ядозуб,
Трикутник тягнучи з молюска.
Одягши зября василіска,
Грім скаче на одній нозі.

Жовтки покидавши озер,
В калюжі походжає плиска.
Крізь спеку, світла рихлий плоскінь,
Стегно просунула гроза,

І застогнало: яндола
Здолала янгола долин:
Все денце неба -- збите й -- долі;

Й луною далі злив педалі, --
Бо з пухирців зелених лому --
Кодолу світла по краплині.

(*Каварня*)

Улісс серед сирен

До рей -- кодолою. В блакитному пюре, --
Як в ополонку, в звук просунув тім'я. --
Хай спів сирен -- довкілля хомутами.
Горющі пуголовки й крижаний пирій,

Залишені після співочих зграй
У грудях, а в кістках наперстки втоми, --
Сліпучу дошку крізь провалля й темінь,
Де всі дороги -- в лихо і мару...

Щоб неба гнівом не скипів казан,
Богам підземним згодом він -- козу,
А покищо цей спів -- затони в жилах,

Бо щогла, живлений боржомом жолоб, --
Самі щаблі, -- у просвіти веде,
Де вже ні палуби, ні тіла, ні води.

(*Каварня*)

*

Я весь в Тобі, так ставши однооким,
Що й дихати мені, крім Тебе, нічим.
Все, що Ти, -- лиш тлін і порожнеча,
Між плівок з'яв я довго й марно никав.

Шукаючи Твоїх дорожніх знаків,
І от тепер я зупинився, -- й наче
На мене одягли прозорі ночви:
І я -- вже Ти, який мене спонукав,

Щоб все буття розкрилося, як жолудь,
Тієї миті, як із мене жили
Тягнули біси, ще й -- ножем кухонним!

Та попри зло, о Боже мій коханий,
Цей світ, де Ти створив струмки і кедри, --
Ні, -- не на друзки, як стару макітру!

(*Спокуси святого Антонія*)

*

Ти, Боже, ключ й водночас ворота,
А я, як безнастанний в Тебе -- стук.
Я все забув, відбіг всіх „ні" і „так", --
Цей світ для мене, як стара верета.

Тобою жити, -- як в Тобі -- вмирати.
Я весь Тобою, наче кров'ю, стік,
Я так -- без шкіри, мозку, без кісток,
Мене ж бо можна і в сльозі зварити.

А Ти, -- чи це для Тебе тільки жарти,
І Ти віддав мене гієнам жерти,
Аби бісища -- на всі кутні, -- й хитро

Мене, як мишу, що -- у вовче хутро? --
Єдиний Ти -- буття, де я лиш гість. --
Все знаю, та не доберу чогось.

(*Спокуси святого Антонія*)

Краєвид у межах квадрата

З рівнини витіка червоний шлик,
Який лишило -- з кременя -- гасило.
Де хідлі присмерку вже відгасали.
Й донизу -- небо, як м'який друшляк

Де берег був, осяяння зайшло,
Лиш де-не-де в повітрі -- купки соли
Самі хмарини, де ще -- мить -- оселі.
Й тополя, як димар, що іскри шле

Сам краєвид оголений по пояс,
Проходить в лузі голкотерапію.
В очеретах струмок тамує згагу,

Де обрії розсунув крильми гоголь,
І сонцеві розкраявши губу,
Червоне обернув на голубе.

(*Спокуси святого Антонія*)

Віґілії X

З'яв піктограми. Й кожна з них, як ремінь.
І тільки серце в грудях -- замість неба.
Шматками світ (Усе життя -- у набір) --
Скрізь віддає кінці -- по міліграму.

Хмарина, під пахвою бутлі грому,
Прочанам в світло -- вияви шаноби.
Замуливсь зір, а все нутро, що ніби
Вагалося, -- перетіка в незриме, --

Підземні ходи, що -- в потойбік -- вихід.
Не світ, а розтин лябиринту вуха,
Де тільки кулька ясновиддя біга,

І в затінку сидить душа-небога,
Загорнена в прийдешнє, як в халат,
Вже недосяжна тлінові й хулі.

(*Спокуси святого Антонія*)

Віґілії XXVI

Стоїть душа, забута в полі дичка,
Де -- скільки ока, Єрихонські труби.
Три обрії, де мороку сатрапи
На мозок вже накинули вуздечку.

Підперли небо титаніди-дочки,
Що світло ще виношують в утробі.
Вдягли подобу іншу -- без потреби --
І -- в колесі -- до повної віддачі.

Свідомість, що -- буття -- як узурпатор, --
Скляні і антрацитові копита, --
Аж лунами пішло у хромозоми, --

Самі струмки -- надземні і підземні,
І сад, де вічність ходить між морель
Й рукою -- серце, котре завмира.

(*Спокуси святого Антонія*)

Циркові ідилії II

Від кінських перегонів тільки схема,
В якій -- на коліщатах -- лева паща,
Що -- в інший вимір -- внаслідок упущень,
Де час і простір -- затягло мохами.

Цей світ захворів тяжко на трахому,
Заліг у лазню і -- чекає пещень.
З порічок -- небо, тільки місяць -- пищик,
Що крапле над провулками глухими,

Та обрію прозорий сальтисон,
Хоч -- крізь буття -- вже замашний стусан,
Щоб світ -- із лазні -- петлі -- й сальто -- в синь,

Де лиш тополя, сизо-білий термос,
Чекаючи в першоосновах штурму, --
На всю -- потужність і тональність всю.

(*Спокуси святого Антонія*)

Вечір із прочиненим вікном

Самі дірки лишились від потопу,
Де щойно глей котив плескаті гирі.
Минає щастя і минає горе,
Й час, що товче життя, як воду в ступі.

І знову людство -- на новім етапі
Хто зірку смокче в лопухах між гурій,
Хто -- навпростець -- по з'явах, як угара.
Та в домовину -- геній й недотепа.

Лиш там, де духа лінії фотонні,
На роздоріжжі знак пливе гортанний,
Й от-от -- із лялечки -- остання таємниця.

Все видиме, що на порозі мнеться,
На язиці -- по кришці ще -- тепло --
Був суходіл, -- і той пустився вплав.

(*Віґілії*)

Натюрморт з ускладненнями в часі

Айва і кілька фіялкових смокв.
І лютня -- струнами униз -- на рюшах.
І дзеркало, яке -- ледь-ледь -- пороша.
Перо і тиша, аж гірка на смак.

На радощах -- із пологових мук, --
Що -- грушу світла, котру -- тіні рашпиль,
Там, де ще -- плач і невідкладність рішень,
Дві миски зору -- нитку -- смик і смик,

Щоб заки світ заскніє і пониціє, --
На блюдечку -- єдину панацею --
У отвори, що -- вихорці зі скрипом...

Не дзеркало, а час, зарослий кропом,
Що ухопив буття, як чаплію, --
Й не знати, чи регоче, чи -- плює.

(*Вігілії*)

Народження

Все існування -- поглина діра,
Де за межею вже саме мовчання...
У мисці -- смокви, груша й жмутик чини --
На місці -- смирни й золота дарів.

Шляхи пішли під воду між дерев,
Що -- наче ложки -- краєвид-товченю.
Світ спить у діжці й досі не прочуняв,
Хоча із нього вже й паси деруть.

За кожну з'яву, що йому, -- як наклеп.
Буття так розпрозорилось, аж зникло,
Лишивши лиш уламок від пальмети,

Дві цибулини й вишні перемиті,
Щоб з віддалі, де ще -- нічний патруль,
Новонародженому в сіні -- першу трель.

(*Вігілії*)

Натюрморт в одноплощинно-історичному розтині

Покраяний на кусні білий хліб.
Айва й вино у склянці недопите.
В меандрах глек. Ланцюг з велосипеда,
Яким -- Давид, що Голіяфа -- в лоб.

Черга сточила передчасний шлюб.
Розкрали скарб нащадки конопаті.
Як оприсутнюється те, що досі -- потай,
І у рівчак -- недосконале й зле.

В нові гібриди -- світло, простір, води.
Єдине серце, ще печерний свідок,
Що руркою мав -- у вогонь -- негайно,

Нитки з клубка -- за вітром -- елегійні.
Не край стола, а дальній косогір.
Чотири світу сторони й суга.

(*Віґілії*)

Натюрморт з етичним ухилом

Три карасі, цитрина й барабан,
І півень, замурований в топази.
Кухонний ніж, виделка, кусник пемзи,
Де око зупинилося рябе.

Як мишу, закорковано рубін
В прозорій пастці, де -- намарне -- позов.
Линяє час (є шальки ранні й пізні).
Петрушка світла. Стрибунців табун.

Із сікачем на кухні ходить осінь.
Вилущує із нестійкої маси
Прозорість, що немов кістяк телячий.

У слоїки -- осоння утелющить
І -- на полицях -- розгляда товар. --
Не зір, а озеро, очищене від скверн.

(*Віґілії*)

Натюрморт з тінню

Потята шинка, хліб, овечий сир
Й волове око, мов яйце, з-під льоду
Напівобчищене, що кинув ледар
Із осудом: „Буття не перший сорт!"

П'ять персиків, розкритий несесер,
Де срібла тінь, що зазіха на владу.
І колесо, що -- вахлярі облуди, --
Відбитки м'яса залишив м'ясар,

Що -- мухою -- у фартусі -- в бурштині.
Порепані три печені каштани
Й горобини в кутастій вазі гілка.

Та у проміжках -- сторожко і гулко --
Не присмерку смугастий майонез,
А суть речей, уже без форм і назв.

(*Віґілії*)

ЮРІЙ ТАРНАВСЬКИЙ (1934)

Поезія:
Життя в місті, Нью-Йорк, 1956
Пополудні в Покіпсі, Нью-Йорк, 1960
Ідеалізована біографія, Мюнхен, 1964
Спомини, Мюнхен, 1964
Без Еспанії, Мюнхен, 1969
Поезії про ніщо і інші поезії на ту саму тему, зібрані твори (включає нові збірки: *Пісні є-є*, *Анкети*, *Вино і ропа* та *Поезії про ніщо*), Нью-Йорк, 1970
Ось, як я видужую, Мюнхен-Нью-Йорк, 1978

Проза:
Шляхи, Мюнхен, 1961
Meningitis (Менінґіт), англійською мовою, Нью-Йорк, 1978

Переклади:
Як кохався дон Перлімплін з Белісою в саду, Федеріко Ґарсії Льорки, Мюнхен, 1967
Остання стрічка Краппа, Семюеля Беккета, Мюнхен, 1972
Українські думи (Ukrainian Dumy), англійською та українською мовами, з Патрицією Килиною, Торонто-Кембрідж, 1979

Юрій Тарнавський народився в Турці Самбірського повіту, в родині вчителів. Хлоп'ячі роки провів на Ряшівщині в Польщі, а потім у Лубні й Залужному, в Галичині. Під час воєнних років (від 1944 р.) перебував у таборах праці в Австрії. Після війни жив у таборах ДіПі (в Новому Ульмі та Мюнхені), де здобув середню освіту. В 1952 році переїхав до США, закінчив інженерні електронічні студії в Нюарку; згодом жив і працював у Покіпсі, Йорктавн Гайтс, а від 1964 року проживає у Вайт Плейнс, коло Нью-Йорку. 1982 року захистив докторат з лінґвістики в Нью-Йоркському університеті.

Поряд з поезією Тарнавський перекладає з еспанської та англійської мов, а також не обходить увагою і прозу. В повісті *Шляхи* схоплює панораму післявоєнного німецького життя. Його короткі оповідання-притчі, чи параміти, стилістично й концепційно є новим явищем у сучасній українській літературі. В доробку Тарнавського зберігаються такі непубліковані твори англійською мовою: збірка оповідань „Sadness" (Смуток) та романи

„Hypocrite" (Гіпокрит), „Innocent in Paris" (Невинний у Парижі), „The Trip South" (Подорож на Південь) та „Three Blonds and Death" (Три бльондинки і смерть). Зберігається також недрукована збірка поезій *Їх немає*.

*

По Жовтневій революції український футурист Михайль Семенко, не без підресленого бажання „епатувати" тодішню творчу інтеліґенцію, радикально порвав з традиційною поетикою, тематикою та шанобливим відношенням до загально визнаних літературних авторитетів. В інших політичних умовах таке свідоме заперечення канонізованого мистецтва не було б позбавлене належної йому критичної апробати. У моторошні дні сталінського свавілля, однак, поетичні експерименти Семенка зі словом -- як лексемою так і ґрафемою -- довели його до особистої трагедії. Після цих експериментів, продовж наступних тридцять років, українська поезія не відважилась на їхнє продовження.

Поза Україною, в Нью-Йорку, в другій половинні п'ятдесятих років, жменька молодих ентузіястів поезії, згодом знана як Нью-Йоркська Ґрупа, озброєна знанням західніх поетичних моделів, теж розійшлась з поетичною традицією. Їхній відхід, у противагу до Семенка, не був зумовлений бунтом проти літературних авторитетів, а радше, сильним захопленням західніми зразками поетичного мистецтва, бажанням творити поезію по-сучасному.

З-поміж поетів цієї групи Юрій Тарнавський, мабуть, найрадикальніший у контрасті до попередніх моделів української поезії. Його підсумкова книга поезій, *Поезії про ніщо і інші поезії на цю саму тему*, в українській поезії нашого часу є унікальною за своєю дикцією, образами, творчою свободою та, передусім, упертим пошуком за сутністю предметів, явищ і подій, що зникли і без упину зникають під пластами словесних умовностей. Чіткість його образів, однак, позірна, бо сутности зафіксованого світу вони таки не схоплюють. Вони тільки, за допомогою порівнянь, відкривають нескінченні ряди метонімічних подібностей. Граматичним прийомом у творенні таких динамічних і структурно відкритих образів у поезії Тарнавського є конструкція на *як*. („Має рот, випуклий трошки, *як* на плямі фарби булька, має риси, випуклі, *як* на плямі фарби бульки"). У цьому пошукові поет не має оціночної ієрархії, власної чи набутої, за якою він робив би селекцію предметів сприймання. Це може бути жінка, яка курить; дерево, яке колишеться; чоловік, який кричить; слина, яка блищить в роті, і т.д.

Між поезією *Життя в місті* (1956) та *Поезією про ніщо* (1970), цебто між ранньою, проміжною і недавньою, є помітна різниця. Тоді, коли вірші першої

збірки у своєрідному речитативі сплітають факти довколишнього світу з інтелектуальним неспокоєм поета, то у „віршах про ніщо" цей неспокій не виділений як окремий компонент тексту (в них поет діє або як об'єктивний спостерігач дійсности, або як частина цієї дійсности); тоді, коли у перших віршах він, ще досі традиційно, перекладає бачене і підслухане на мову незвичних тропів, переважно метафор (гладка тиша, океан спокою, неділі, як келії-одиночки), то в останніх більш помітні метонімічні зазублювання одних явищ, часто надто відмінних, з другими. Іншими словами, вірші ранніх збірок ще тяжіють до лірики, а „вірші про ніщо" -- уже до описової прози. Але і перші, і другі (і в цьому є, мабуть, незмінна своєрідність поезії Тарнавського - і як тексту, і як письма), не зосереджені тільки на самих собі, як це часто бувало у випадку Семенка, і тим байдужі до речевої та взагалі трансцендентної дійсности. Навпаки, поезія Тарнавського напружено зацікавлена людиною і її світом.

Поетично створений світ Тарнавського, хіба тільки за винятком в *Ідеалізованій біографії*, трагічний, часто абсурдний, ґотично-шокуючий. Вірші *Без Еспанії* -- згущено ґотичні, бароккові. Зовнішня ґротескність світу в цих віршах у прозі транспонована у внутрішню площину поета засобами сюрреалістичних образів. Видіння жаху оптимальне.

Мова Тарнавського -- чи вона організована у вертикальні строфи, чи у прозові абзаци, чи у зовсім конвенційні катрени -- майстерно побудована. В залежності від теми, вона то спокійно стверджувальна, то, за допомогою реторичних повторів і асоціятивних сполук, вокально заворожуюча. Естетичну функцію осягає вона не так своєю фонікою, незвичною фразою, еліптичною конструкцією, як реторикою, оптимально спрямованою на створення чи то бажаного образу, чи емоційного шоку, чи навіть трансу.

Поетичне мистецтво Тарнавського сучасне в повному розумінні цього слова.

І. Ф.

В'єтнам

У В'єтнамі
колір
починається
в ліктях,
червоні праліси
трясуть
чорними квадратами
біля зубів,
зелені кола
зіскакують
із суглобів
і здоганяють
колір ям,
що тікає
до горизонтів
пальців,
і пальці
міняться,
як перлямутр,
хмарочоси
згинаються
між ними,
щоб витрусити
скалки скла
і сходи
зі своїх колін,
що прагнуть
лоскотання...

Ходім
до В'єтнаму,
кохана,
наб'ємо
рот твого волосся
моїм ротом,
знайдемо

білі та рожеві
квіти
між поверхнями
наших зап'ястків,
кинемо
зів'ялі
вінки
наших облич
на воду,
що вливається
в Південне
Китайське
море.
Запевняю тебе --
існує зв'язок
між перехрестями
подолків
і чисел вулиць
у Лондоні
і зморшками
на сльозах
цих жовтих
людей!

(*Пісні є-є*)

Діти квітів

По цім боці
дзеркал,
при болотах
скла,
біля рук,
що скриплять,
як двері,
живуть жовті
нащадки,
застібають

стокротки
замість ґудзиків,
на зубах
замість на сорочках,
спостерігають
ноги,
повні насіння,
як соняшники,
що слідують
за сонцем,
виривають пелюстки
із них,
щоб ясніше бачити
горизонти
і свою шкіру,
дивуються пальцям,
що витягають
безконечні
стебла
зі щік,
підливають імена
водою
з джерел,
яких ніхто
не бачить
під літерами.

Жовкнуть дзеркала,
як папір,
і кров місячки,
повна блискучих
ножиць,
тне їх,
щоб позбутися
слідів
дитячих ніг
з іржавих плям
на собі

і на висячих
мостах.

(*Пісні є-є*)

Фіялки

Фіялки теж
мають життя,
ім'я
для пашпорту,
наповненого проваллям,
шлунки,
що травлять
те, що лишається
з душ,
кишки,
форму яких
наслідують
пальці,
нерви,
що з насолодою
в'їдаються
в м'ясо...

Фіялки теж
ставлять якнайвищі
будинки,
щоб важче
було жити
тілам,
кохають
з затисненими
зубами,
мріють
про фіялкові
моря,
ідуть на війни

під фіялковими
прапорами,
і вмирають
на фіялкових
багнетах!
(*Пісні є-є*)

Зима

Приходить зима з дощами
і з теплим воском відлиг,
і вже ґумовими полами, а не крилом,
б'є ніч у шибку вікна.

І не виписують вже кроки луною
прямокутньої каліграфії міських вулиць,
тільки серця, немов цибулі, пускають
паростки між іржавим корінням матраців.

І коли, спухлі дріжджами снів,
ростуть у черепах мозки, неначе тепле тісто,
із-під підлог свідомости худі щури сумління
вилазять гризти черстві буханці душ.

(*Вино і ропа*)

Україна

Не степами і не горами
простяглася твоя географія, --
на півкулях мільйонів сердець
і крізь невидимі простори пісень.

Не створила тебе історія,
а туга за твоєю красою.
Ти народилася в душах, як поезія,
і твоє поняття звучить, як метафора.

-- Країно зі стогонів і молитов,
важливий продуценте смерти,
недаром своєю формою
нагадуєш розжоване серце.

(*Вино і ропа*)

На смерть моєї матері

О. Т.

Цей дарунок смертельности, який ти дала мені,
я зберігаю досі, після стількох років,
і любуюся ним тільки потайки,
відчинивши насамоті серце, мов шкатулку.

Як пишний барокковий клейнод, я пришпилюю його
до простого одягу мого життя,
і, наче самоцвіт колір, він підхоплює
один із виразів в моїх очах.

Дивуються люди, чому я приходжу
таким самопевним, майже зухвалим, крізь життя --
бо знаю, що одного дня мені дістанеться в спадку
решта тих багатств, які ти посідаєш під землею.

(*Вино і ропа*)

Вівісекції

Розіп'яті на цинкових столах,
у ґолґотських долинах лябораторій,
вони віддають своє життя
щоб спасти не душі, лиш тіла людей.

Тому, що не дано їм дару мови,
вони тільки підносять до неба свої очі, забрискані кров'ю,

хочучи сказати Богові, звертаючися на ви:
„Простіть їм, хоч вони знають, що роблять, пане".

А опісля їхні маленькі душі (вони існують), ще брудні
від крови,
як за мурзані сільські діти, товпляться біля небесної
брами,
щоб дати прохід процесіям великих людських душ,
що, в пишних строях, сунуть під голлівудські співи
янголів.

(*Вино і ропа*)

Рана має ім'я

Рана має ім'я, право
на здобування щастя,
прибуває на поверхню
тіла, займає собі
місце, розв'язує важкі
клунки, засідає до
вечері, коли проїжджає
смерть на олив'янім
вельосипеді, вона махає червоною
хустиною, щоб ти не
забула про неї.

Незалежно від того, чи
світить чи не світить
сонце, довга тінь падає з
неї і має тулуб, голову, кінцівки, і
біографію.

(*Поезії про ніщо*)

Чоловік лежить

Чоловік лежить з
руками, білими
й відкритими біля
тіла, як кишені,
вивернені назовні, біля
одягу, з зубами в
роті, білими,
як кишені в темнім
нутрі одягу, з очима
напіввідкритими, з
яких, як із набитих
валіз, визирає синій
одяг їхнього кольору, з
тілом пласким, як дещо
завеликий, темний, і
щільно застебнутий одяг на
тілі, що лежить.

Зшитий нитками власної
природи, повний
швів, він є,
як одяг, єдиний
на світі, створений
на те, щоб носив сам
себе.

(*Поезії про ніщо*)

Чоловік вмирає

Відвертається від своїх
рук, як від друзів, що прийшли
його відвідати, і скоро
вийдуть із кімнати, немов
картини, здіймає сліди

зацікавлення світом зі
щік, доземних, наче
стіни, як постіль, яку
треба випрати, зв'язує
віддих у великий клунок у
грудях, змітає із
очей блиск і навіть частину
їхнього кольору, як багато
малих предметів зі
столу, забуває всі
болі і приємності, які
пережив, як справи, які
нарешті зумів полагодити, ще
раз розглядається по тілі, як по
пустій хаті, й виходить
крізь двері, крізь
які не пускають нікого ні нічого.

Поблизу, хоч і за
стіною, каміння далі
цвіте своїм цвітом,
що не в'яне, але й не
росте ніколи, і на трісненій
скелі неба зоря повзе
кудись, червона
і квола, як мурашка.

(*Поезії про ніщо*)

Телефон

Чому я так
чекаю, щоб подзвонив
телефон?
-- Слова
не матимуть
ніякого

значення,
як звук кроків
що проходять
мимо,
за хатою,
в дворі,
простір
завалений
велетенським
кістяком
вітру,
соняшне світло
блищить, біле,
як кості,
люди прагнуть, вмирають,
вкінці
не залишиться нічого
крім простору.

(*Ось як я видужую*)

Бджола

Я хотів
сказати їй
„Мої уста
є бджолою
на квіті
твоїх",
та я ніколи
її більше
не бачив.

(*Ось як я видужую*)

Les desserts (sic!) de l'amour

(Фраґмент)

I. Дівчина з бузковими грудьми

Раз, ще на узліссі мого життя, я зустрів дівчину з білим лицем. Вона стояла на рівні квітів і вони лоскотали її щоки. Квіти ці були білі, та все ж я її помітив. Її уста розломилися, як помаранча в моїх пальцях, і я почув, як її кров шептала моє ім'я. Це був початок нової доби в моїм житті, бо відтоді тільки те й було що ранки й роса. Я дослівно помолодів. Я посунув назад пальцями стрілки на моїм годиннику, і мої очі виглянули з-під них як лісові квіти. Велетенські отвори неописанної форми з'явилися над обрієм, і крізь них я побачив ліловий колір про який я снив тільки раз чи два дитиною. Ми говорили про майбутнє побіч відчиненого вікна, за яким шуміли високі клени, й вітер відносив вістки про наші клятви до ластівок та горлиць. Під вечір, я, бувало, мчав до неї, здоганяний бетоном і звуками нашого часу й помаранчові смуги на заході, від яких я тікав, вказували мені шлях до її хати. Вона нарікала що я не цілував її досить, та в дійсності я ледве мав час дихати. Та в цьому не справа. Вона не мала нічого злого на думці. Я певний, що вона справді кохала мене тоді, тільки була, мов дівчинка, якій сняться лиш каруселі й морозиво. До того часу я не вірив у янголів. Та відтоді я почав писати про них. Я знаходив їх у ваннах, де вони дихали під водою. Складки їхніх повних шат липли до їхніх тіл, роблячи їх синіми, як тіла змерзлих чи втоплених. Та все ж вони були чудові. Часами я не міг продертися крізь гущавину крил із гусячих пер що товпилися на тротуарах. А деякі були, як нетлі, пофарбовані на брунатно, помаранчово, блакитно й рожево. А ще інші були тільки довгими віями, і я засинав від їхнього лоскотання. Ми часто подорожували. Я особливо добре пригадую одну поїздку над італійське озеро. В готелі на краю міста й неба, при навстіж відчинених вікнах, ми кохалися безперестанку одинадцять годин. Холодні іскри, як бенґальські вогні, сипалися з отворів між м'язами позаду моїх стегон, і я боявся за своє життя. Та я дожив до світанку. Обнявшись, голими, ми підійшли до приязного вікна й погодилися, що світ наш брат. Тоді, горбані почали впихатися між наші душі, і я зі здивуванням помічав, що колір мого серця був зім'ятий у моїх грудях. Велетенські альґебраїчні формули, в формі старомодних зелених канап, постійно

нашаровувалися між нашими обличчями, і вкінці не можна було бачити нічого через стукіт сотень друкарських машинок. Тоді, одного дня, я лежав у ліжку з брунатного дерева. Тільки ми обоє були в кімнаті. Двері були замкнені на ключ. Єдине вікно було навстіж відчинене. Воно було европейського типу, з хрестами в рамах. Під цей час, її лице вже було, як багнет, що пролежав роками в землі, поїджений іржею, так, що я ледве міг її розпізнати. Та все ж, вона була красива. Вона була гола. Вона стояла на тлі вікна, обернена правим боком до мене. Її груди були конічні й бузкового кольору. Вони виглядали, як два мурашники білих мурашок молока. Від зарисів її грудей і, на диво, теж від їхнього кольору, боліли мої очі. Тоді, дослівно із повітря, вона дістала жменю калу в праву руку, замазала ним свої груди, вилізла на підвіконня, й ступила в простір. Він був без низу й верху, і мав запах та барву матіоли.

(*Ось як я видужую*)

Оперене серце

(Фраґменти)

5. Яким я був перед самим щастям?

Море
вживало
всі свої численні
пальці,
щоб уложити
свої пелюстки
в велетенську
блакитну троянду,
безмежний годинник
Юкатану
не тикав
і не мав стрілок,
пальми
стояли
мов римські цифри,

час лежав
білими купами
на узбіччях,
каміння цвіло
своїм блідофіялковим
цвітом,
іґуани
жували
свої сльози,
картини в фотоапараті
були мов бруньки,
мої руки
відбивалися від мого тіла,
мов блиск,
я не тужив
занічим,
біль
не мусить завжди
передувати
щастю.

7. Як було зараз по щастю?

Басейн
пускав коріння
зі своїх сімох
кутів
в сторону місяця,
обрій
ревів,
немов осел,
прагнучи волі,
тропічні птиці
вмостили своє яскраве
пір'я
в гніздах пітьми,
ром
блищав фосфором
на напитках,

зуби
дзвеніли,
мов лід,
у склянках,
мої руки
простягалися до місяця,
мов коріння
до грудки ґрунту,
я пригадав собі,
що мене було пхнуто
з цямрини
криниці
моїх уст,
щоб я потонув
у житті.

(*Сучасність* ч. 1-2, 1986)

БОГДАН РУБЧАК (1935)

Поезія:
Камінний сад, Нью-Йорк-Чікаґо, 1956
Промениста зрада, Нью-Йорк-Чікаґо, 1960
Дівчині без країни, Нью-Йорк-Чікаґо, 1963
Особиста Кліо, Нью-Йорк, 1967
Крило Ікарове, нові й вибрані поезії (включає нову збірку *Марену топити*), Мюнхен-Нью-Йорк, 1983

Антології:
Координати, том I і II, співупорядник, Нью-Йорк, 1969

Богдан Рубчак народився в Калуші, в Західній Україні. Під час Другої світової війни еміґрував з батьками до Німеччини, де спершу жив у Кауфбойрені, а потім у Діллінґені. У 1948 році переселився з матір'ю до Чікаґо, в США, де жив і вчився деякий час. Пізніше переїхав до штату Нью-Джерзі, здобув докторат з порівняльної літератури в Ратґерському університеті, де й викладав. Повернувшись до Чікаґо, викладає в Іллінойському університеті.

Крім поезії, Рубчак займається літературознавством і критикою; надрукував ряд праць з цих ділянок в українській і англійських мовах.

*

Подиву гідне в поезії Рубчака те, що час не міняє в ній її синтаксичної константи. Він поширив її лексичний вимір, збагатив її тематичність, поглибив її музичний тембр, але не заторкнув її основної структури. Поміж стансою 1950-их рр. („Дай руку, кохана, підемо звідсіль./Підемо шукати інших слів, інших садів") і стансою 1980-их ("Коли князь у костистій печері гас,/то гримнув прокляттям на білолицих") існує семантична відмінність: друга строфа створена в межах, так би мовити, колективної, а перша -- особистої семантичної конфіґурації. Але і перша і друга зберігають конвенційну форму речення. В цьому відношенні Рубчак послідовно традиційний. Його ориґінальність, однак, виявляється не так у зовнішній, як у глибинній структурі. Рубчакова строфа не має зумисних нововведень чи „спотворень", зате ритмічна і рифмічна; умовності, за якими він пише і з якими він змагається, роблять його стансу динамічною та незвичною. Евфонія його

станси побудована на співзвучності різних мовних категорій (годину/догодити, замало/протинало, білолиці/лебедиці), чергуванням багатих і бідних рим, гнучкими переносами, обережною алітерацією. Ця інструментація у Рубчака не стає домінантою, не робить його стансу „співучою." Будучи виразно інтелектуальною, поезія Рубчака не дозволяє на перевагу музики над її семантичним донесенням. Все в ній, включно з музикою, спрямоване на передання, чітке або завуальоване, якогось смислового донесення, незвичного ствердження чи заперечення. У Рубчака немає семантично „порожніх" віршів.

Інтелектуальність поезії Рубчака робить її також очевидно розповідною. Основною манерою його мовних актів, опису, враження, коментаря, внутрішного монологу -- є розповідь. Він неабиякий поет „raconteur." Розповідь, як манера мовного акту, у поезії Рубчака зумовлює її конвенційну словосполуку і фразу.

Важливим фактором у творчості Рубчака є його уявний слухач чи читач. Його він дивує або шокує тим чи іншим незвичним образом, але ніколи -- алогічним оксимороном, сюрреалістичним колажем чи просто мовою без семантичного навантаження. Текст його поезій насичений бажанням встановити розмову чи діялог з читачем. Поетичний ідеолект Рубчака багатий і оригінальний. Його поетичність зведена не тільки до його „означаючого", але також і до його „означимого." Іншими словами, це поетичність обох структур -- форми і дійсности -- яку він зображує.

Ця дійсність і широкопростірна, і багаточасова. Сягає вона до античної давности, до історії і міту, до факту і уяви, до текстуальних і позатекстуальних подій і явищ. У всій цій поліморфній дійсності наявні ракурси до літературної спадщини світового мистецтва. З українських поетів Рубчак найглибше заякорений у поезії Антонича.

В суто сенсорному розумінні манить Рубчака оказковане, омітизоване народне світобачення. З його мовного арсеналу він позичає і оновлює свій поетичний словник. Більшість його сарказмів та епітетів -- народні. В понятійному сенсі, однак, його поезія далека від цього світобачення.

І, на кінець: усе частіше у поезії Рубчака підкреслена абсурдність життя, метафізична порожнеча символічної дійсности, відсутність тривких підвалин раціонального уявлення про світ. Навіть його особиста Кліо, цебто його особиста історія, ніщо інше, як тільки „...корч історії... Злива на камінних плитах, хвилинний скорпіон на сталактитах -- анналах абсолютної історії."

І. Ф.

Віщун

Обачно! Не запитаєш нікого,
де починаються межі ці.
Навіть оленя зіркорогого,
ні гадюку, темну наложницю,
ні мухомора, що мружиться
на світлотінні грані,
ні журавля, що ножицями
перетинає світання.

Неначе перснями, брязкальцями
на спраглих пальцях жіночих,
очей гарячими дзеркальцями,
де блискають межі ночі,
русалчими, дикими танцями
слово тебе наврочить,
та не покаже під місяцем
підземним знаків пророчих.

Потрібен тут не з зозулинця вивар,
а голос іншою грою,
що говорить не миртом, а вивертом,
вивіркою, куною,
що відає з пущі вивести
бугайця до водопою --
тільки такий на ви́весні
заволодіє тобою.

Він учням на врочищах голубавих,
де відсвітилися за́світи
в білих борах з прозорими навими
заборонить говіти, --
та як світ уруниться нивами,
крикнуть з купави квіти,
заведе під кореня звивини
слово там засвітити.

(*Крило Ікарове*)

Мала леґенда

Корився він по норах і печерах,
та ніжности у камені замало:
старих світів коричневе череп'я
його безсилі стопи протинало.

Блискучі очі стер об голі скелі,
і вже йому нічого не боліло:
у гордості колючій та пустельній
прокляв, прогнав від себе кволе тіло,

І став всесильним. І зійшов він паном
від клекоту орлів у наші села.
Вона його зустріла з повним збаном
води -- м'яка, землиста і весела.

Так ніби з помсти за камінне жниво
свого життя -- блукання піднебінням --
забаг зачати свій камінний вивід,
засіяти її зірок насінням.

Неначе льодом, каменем зашерхли
поля, закляті в нерости коросту,
завмер в камінну тишу гілки шерех,
заклякли трави у кривлянні росту,

і все застигло без життя і смерти.
Вона ж стояла скелею стрімкою,
аж виплила з правод краплина вперта
і потекла камінною щокою,

немов сльоза. Пробіг по ріні вітер,
і вічне сонце вечоріти, дніти
пустилось знову. На камінних вітах
камінне листя стало зеленіти.

(*Крило Ікарове*)

Марену топити

В устах розкритих печери,
що дихають часу згагою,
де може шамкались чари,
тьмяно освічені здогадом,
де ночі котячі джури
(з місяця злобною згодою)
клали з лиликів шкіри
та срібні перстені гадини, --

в камінним лоні печери
набрякла рожева перла.

На слід напутивши чутку
шукали веселі лучники
майбутнішу від початку:
бичами з променів мучили,
зв'язавши в світання сітку,
прапредків козині чучела.

Неначе стиду печатка,
щеміли за́грав поличники, --

та в світ не збочили свідки,
не зрадили кровоквітки.

Росла, напувана словом,
годована теплим дотиком,
опуклість узявши в сливи,
з її опівнічним відтінком.
Приймала сонливі зливи
своєї темної Матінки,
давалась міцно-пестливим
рослин ліянових ротикам, --

далеко від лав крикливих,
навал неситих мисливих.

В устах розкритих печери
прощалась богиня з Ненею,
щоб вийти в наші кошмари
жагучою нареченою,
щоб звіяти чайму чвари
над чорним плесом-кончиною,
зрости царихою марив,
назвавши себе Мареною.

Та ловчі спутали бранку,
втопили в озері ранку.

(*Крило Ікарове*)

Лук Філоктета

Пропите вино і чари пробиті так скоро,
і ти вже, море, старе -- посниділи чари твої.
Лиш самотність кигиче, бо маску спопелив сором,
лиш миска крива і шмаття смердюче і сторож
знепружений і барліг, що біль його прогноїв,

біль, крик. Як смієте? Крик, біль і рана,
що й інший заступник на купі гною прийняв,
коли і його заструпила-спекла промениста зрада.
Наш крик колов сибарита і конокрада
і бранку дзвінку і лицаря і коня --

наш крик, не їх. Для них я напружував друга,
проколював персні хрящаті горлянок, і рук
жиласті зап'ястя. Тятиви нервова напруга
служила їм, як повії брудна наруга,
як срібла сміх, як жовтня брехливе „Умру!"

Я стояв за їх алюмінійове павутиння,
шпалери скляні та прозору шпаклівку зір.
Та гостро помстила остиста, густа господиня

за стіни палат, за пеанів тандитне тиння,
щоб знову я з вами у хащах ричав, як звір,

щоб знову з вами. Щоб знов у завітних ранах
крізь стопи, чоло і пуп, крізь плоті липкий лантух
червоно кричало. Щоб на нетесаних нарах
народжувався у вічних скорчах обрію ранок
червоною раною. І щоб біль ніколи не вщух.

Щоб розбігались на ради свої, як в нори,
за вітраж порохнявий інкрустованих небом слів
щоб лиця ховали від смороду й непокори.
І щоб врешті викинули мене на розхристане море,
бо я наболів. Налюдинив. Наскавулів.

Та друга бракує їм. Стане хто боронити
солодких коханців, сполохані стада самиць?
Спершу хлопець прийде, щоб серце своє покорити,
потім лис доріг, пошрамований, хитро скритий
заговорить до мене піснею срібних столиць,

і, мабуть, повернусь. Із смерти струнким нарцизом,
непомильним, блакитним. За біль і за шмаття хмар
дам відповідь гостру на сонця сердечний визов.
Плоскорізьбою на фризі застигну. Льодистим бризом
війну́ змінити кошмар на кришталевий кошмар.

А тепер я з собою. Мій кострубатий острів
шкірить щоранку порепані ребра скель.
Наді мною чайки танцюють, прозорі гості,
підо мною в старечій злості безчасний простір
корить гирла, джерела, оселі, корені, брості, --

а в мене моя гордість і сором; мій зліт і мій скем.

(*Крило Ікарове*)

Монолог Капітана Ейгеба

1

Ну нарешті, мій білий ките,
випливаєш з моїх глибин.
Я ж на тебе чекав -- на китицю
із кошмарів, з води, з імли.

Я на тебе чигав дитиною
в коралевих картинах книг, --
я ж тебе ще тоді гостинно
в серцежиллі своїм зберіг,

і приносив хлопчатком босим
теплі зграї нехитрих слів:
слав до тебе на темні зносини
безборонних своїх послів.

Все для тебе. Усе тобою.
Все тепер -- моредонна слизь.
Хворобливою біломлою
мислі згусли і затяглись.

2

Я покинув сторуку пристань
і поддався уплав, уплинь:
з-під гребінної піни пристрасти
зблисла видивом біла тінь.

Море вітром горить у венах,
серце душить мене, б'ючись:
мушу знати життя студене
вбивчохтивих щілин очиць.

Мушу знати тебе, о Пане
ненавйсний і навісний,

що в камінне із полум'яного
ти закляв мої дні та сни.

Хочу битися, білий ките,
розчахнути мертвотний штиль,
як гарпуну, свій жереб кинути
у кипучі провалля хвиль.

Як не влучу -- піду блукати
з білих привидів вантажем.
А поражу -- впаду з крилатим
у сновиднім плечі ножем.

(*Крило Ікарове*)

П'ятниця сам

Оцей наговорив багато хитрих слів,
оставив тьму дарів, що я їх не просив:
на погляд мій відвертий маску він надів,
як хутра на ебен тілесної краси.

Заразу жаху защепив у кров мені,
гріха гарячку та хандри липкий намул, --
не миготять уже боги в моїм вогні,
я мушлю роздушив, бездушну вже й німу.

Громаджу купи дум і сумнівів-жалів,
як ягоди сухі, що нагромадив він:
лякають день і ніч руїни кораблів,
корони королів, птахи чужих провин.

Відплив, як бог. А я звідному піску
злим хвилям прокричу його пісну мораль,
та й полечу зі скелі в хвилі хлань жаску --
хай зацілують біль макреля і кораль.

І хай йому тоді, в ту божевільну мить,
в таверні, де торги, гетери, ром і шум,
папугою знаття свободи зверещить
і випалить ущент проклятий, гордий ум.

(*Крило Ікарове*)

Вишенський

Земля ридає. Матінко, ридай!
Ксьондзи та здирці, подуривши раєм,
з ридванами, повіями, токаєм
на ввесь порозвертались руський край.

В церквах-руїнах, ой, не май-розмай,
а клечання з будяччя, молочаю.
Приблудні пси молебні в них співають
на хворий чад, на чорний урожай.

А ви? Полабзюкуєте почтиво.
Жлукаєте сегодня лядське пиво,
а завтра -- робачлиний русский квас.

Хай струп, гниль, мор, тлінь, щем навчає вас,
бо я іду од вас не батьком сивим,
а чорним круком у пропащий час.

(*Крило Ікарове*)

Декаданс

1

Осінь, наче в'юнка кокетка
з далеких днів,

що в протертім портреті предка,
на чарки дні

бачить очі палкі, протлілі,
і чує жаль,
і колише в закляклім тілі
свій перший вальс.

2

Осінь, наче крихкий вельможа
в бруднім бістро,
що покійним покоям, льожам
підносить тост.

Щось помітне в тендітних рухах,
як осад свят,
і як морок, бреде по бруках
його віва́т.

(*Крило Ікарове*)

Блиск і відблиск

Осиковий гай у січні:
у смерти скороченім струнні
затерпли звуки безлунні --
торішні листки калічні.

Не вчує його білокорий
потік, що німує нині
у зціпенілім спині, --
плинно його не повторить,

йому, про зелені свята,
не випере синє хустя.
З них двох уже не нап'ються
слів боязкі звірята.

Мара гіллястого лося
в закостенілій ристі
в люстрі зачахне імлистім
дочасности двоголоссям.

(*Крило Ікарове*)

Друга огорожа

Від безміру глухого світу
оборони, моя розквітла!
- Б. І. Антонич

Мережу я спорудив на межі,
куди вимови вже не досягають
крізь різьблені щілини просякають
рослини темні, мов слизькі вужі.

Ці візерунки візантійських брам
розсиплються, розпустяться, розтануть,
і у валах тривалого туману
розвіється оселя, Міріям.

Прийди, неначе первістка. Схились,
неначе вітки тінь на підвіконні,
щоб кровоколом білогриві коні
промчались знову. Як співав колись.

Сестрою милосердя пригорни,
накресли коло на піску під нами, --
перевинними знаками, як руками,
від первісного сну охорони.

(*Крило Ікарове*)

Свята і чорт

В коконах ікон заклякли вікна,
і в сукні всеношних сонні стегна.
Різноколірові миті квітня
в зблоті старих мозаїк стигнуть.

На безликий клен упали руки,
замість спати в сплеті рук жиластих,
у постелях кучерявокручих
жити, і на близни ласку класти.

Слів служниця ти і марив жниця.
Наче в нішах переполовілих,
у твоїх безвітряних зіницях
крила голубів закам'яніли.

Сміху скалками уста б калічив,
жмурами жури я б щоки клечав, --
бо погідний день твого обличчя,
як жахлива Божа порожнеча.

(*Крило Ікарове*)

Ескізи

1 Мадриґал

Крихітно пола
мана моя дама.

Тремтить дробина
очей а очах. Мана
уст на мені.
Дрижать.

Дотиків сніг за
сипав на сни --

на близнята задум
коханого тіла,
що мозку вощини

в його меду.

В призмі зору
її промінь роз
битий. В розчині ночі
блідо освітлений
плянеток рій:

чоло -- манастир,
стегна --
турецький рай,

волосся -- дощ,
долоні, сказано, сніг,
губи -- у сміх,
а очі -- чомусь у плач.

Так дивно пола
мана моя дама.

2 Нарікання на грудень

Трудно вмирає рік,
як старовір.

Трудно грудень
холоднорукий
віддає мені спогади
погоди
очей твоїх
і брів
і грудей.

Старий скупар!

Дражнить
твоїм обличчям
в сухожиллі галуззя.

(*Крило Ікарове*)

ПАТРИЦІЯ КИЛИНА, псевдо, [Воррен] (1936)

Поезія:
Трагедія джмелів, Нью-Йорк, 1960
Леґенди і сни, Нью-Йорк, 1964
Рожеві міста, Мюнхен, 1969

Патриція Килина народилася в штаті Монтана, в американській сім'ї Кондрата Воррена. Студіювала середньовічну літературу в Менгеттенвіл коледжі біля Нью-Йорку; після студій працювала редактором у журналі *Рідерс дайджест*. У 1957 році, вивчивши українську мову, почала нею писати. Об'єктами її особливого зацікавлення і вивчення є середньосхідня мітологія, давня культура Єгипту та історія старовинних килимів.

Патриція Килина видала також кілька повістей англійською мовою; перекладала на англійську мову українську народню творчість, думи та короткі новелі Стефаника й Коцюбинського. В останніх десяти роках Килина не брала участи в літературному житті як в українському, так і в американському.

*

За ширмою лексичної і синтактичної невибагливости віршів Патриції Килини жевріє поезія високої напруги і потенціялу. Коли б за зовнішніми ознаками визначити її місце на осі поетичного експерименту та традиційної віршової прозодії, то, безумовно, вона містилась би по стороні першого. Однак, за її чітким символічним виміром вона знаходилась би ближче до поезії, вагітної зумисним семантичним навантаженням. Можна б навіть заризикувати дещо несумісним окресленням, що її поезія -- це комбінація поетичного „модерн" та субтильного символізму з використанням зумисно інфантильної та примітивної мовности як поетичного засобу.

В шістдесятих роках, після появи двох перших збірок Килини, на сторінках журналу *Сучасність* відбулася темпераментна дискусія на тему мітичности цієї поезії. Богдан Рубчак та Григорій Грабович висунули взаємовиключаючі твердження про наявність та відсутність мітичного підтексту у цій поезії. Йшлося в цій дискусії, в першу чергу, про те, чи поет здатний творити свій власний міт. Дискусія ця, будучи відкрито антитетичною, поминула третю можливість, цебто те, що поет, а в даному випадку Килина, не обов'язково творить власний міт, бо, як такий він був би колективно неприступний; але поети властивим їм способом, трансформують

у нові варіянти уже наявні міти у мовних системах. Думаю, однак, що в цьому випадку краще говорити про онеіричний характер поетичних образів Килини, ніж про їхню мітичність. Ці образи не є безпосереднім переставленням її снів, не є її психоаналітичною сповіддю, але, завдяки їй властивій реториці, -- перетвореннями міжсуб'єктивного значення. У мові -- і через мову, -- у творчо-інтелектуальному перетопленні, можливо, ці перетворення у Калини набувають мітоподібний вигляд.

На таке прочитання віршів Килини наводять нас відсутність у них тривкого й об'єктивного часу, несумісність явища емоційної реакції на нього, онтологічна флюїдність людей і предметів, макабричні візії, передані елегійним спокоєм, перетворення людини в тварину чи предмети („Я камінь, перетворилася на камінь"). Всі ці і подібні їм особливості поетичного світу Килини, як і сни людини, полісемічні, і власне тому незорієнтовані на певний філософський сенс. Найбільше, що можна сказати про ці особливості, є те, що вони, як і літературні символи взагалі, піддаються багаточитанню. Вони ні в якому разі не є приводом до якоїсь інтелектуальної чи філософської позиції. Це -- поезія в дослівному розумінні цього терміну.

Композиційно вірші Килини, від мініятюр до довших поем, продиктовані їхніми внутрішніми потребами. Щоб уникнути парадигматичного тиску на розвій образу чи теми, ці вірші в більшості вільні; щоб осягнути оптимального епічного ефекту їхній словник звільнений від емоційно насичених епітетів; щоб зосередити увагу на змінливому образі вони притишено ритмічні, а то й цілковито свобідні від зовнішньої мелодійности. Все це означає, що поетична мова Килини зовсім без ознак композиційної системи. Їй, поза всяким сумнівом, властива поетична реторика, яка визначує, згідно з сюжетною настановою вірша, свій власний тон і свої власні ритмічні межі.

Мова Килини, як сказано у вступі до цього стислого огляду, невибаглива. Тут і там вона виявляє деякі фразеологічні недоліки та іноземні кальки. Помимо цього, поезія Килини, в сучасній українській літературі -- явище гідне подиву.

І. Ф.

Granada

Арабески. І вузол мрії, немов нитка без початку і кінця.
Фонтани. І потік, біля якого кохана мрія юности
зникає досі, залишаючи попіл багаття.
Кипариси. І два вершники, хлопець і дівчина, приїхали
від далекої сосни, і я знала, що вони там кохалися.
А кохання таке: арабський палац на горі,
здалека виглядає, як мара з рожевого мармуру, складна,
розкішна,
та зблизька видно, що він з рожевого тинку,
крихкий, з тріщинами в тонких колонах і в стінах
арабесок.
Хай буде так, хай живуть, хай зникають у цім палаці
дика тінь юности і марні молоді сни.
Бо кохання таке: гарячка в тілі, а довколо тіла
марна свіжість фонтанів, болісна зелень кипарисів
і звуки поцілунків, які роблять золоті риби
у зеленім ставку, ніжні та пожадливі.
Арабески карбовані не в алябастрі, а в глині.
Даремно сухі рожеві арки Двору Левів
обіймають свої свіжі тіні -- хай буде так.
Кам'яні леви даремно стоять, з фонтаном на спинах:
стоїчні, чемні леви, що не ревуть і не живляться м'ясом,
тільки випускають з ротів марну, музичну воду.
Хай перетвориться Алямбра у мою нещасливу юність,
і даремно мої вже забуті мрії в Алямбру,
даремно у поцілунки золотих риб у зеленім ставку.
Тепер, коли приходить коханий до мене,
крізь безконечний вид дверей, заль, дворів, фонтанів,
тепер я розумію все, зрікаюся фонтанів і кипарисів,
стаючи фонтанами навіки, хай буде так.
Хай стає моя душа зеленим ставком,
хай обіймає мене коханий, неначе
рожева арка свою тінь.

(*Рожеві міста*)

San Juan de la Peña

Що а камінних горах, в Араґоні,
Та під червоною скелею,
Там стоїть манастир зруйнований.
Що в тій-то скелі ластівки гнізда мають,
То вони летять, руїни перелітають,
Жалібно квилять та щебетають:
„Ой ластівочки чорненькі і біленькі,
Братіки вічненькі,
Пригадайте, як утікали сюди святі монахи,
Втікаючи від війська мусульманського,
І в самоті гірській,
У замку камінним,
Великий манастир збудували,
Славних знавців і мистців приводили,
Щоб християнської правди і краси вороги не знищили.
Ой, ви, ластівочки,
Сторожі червоного каменя,
Пригадайте,
То не мусульмани то приходили,
То невидиме військо підступало,
З прапорами вітру,
З сурмами морозу,
З копитами дощу.
То ті монахи стали тремтіти і кволіти,
І той багатий манастир вороги приступом вз'яли,
Тих монахів невидимими шаблями повбивали,
Всю правду і красу вони знищили.
Ой, ластівочки вірненькі,
Голосіте,
Що смерть у чоловіка світу не забирає,
Бо цілість існування він по собі залишає,
А що смерть красу у всіх людей грабує,
Що краса, хоч не жива, більш від чоловіка поживає,
Що чоловік у красі більшу вічність має.

Правда, що гріх тисячі людей убивати,
А також гріх один старинний рукопис рвати,
Одну церкву запалити,
Що у вогні статуя теж буде кричати,
В розумі похованого міста буде бракувати.
Оповідайте, братіки,
Оповіщайте,
Що душогубці краси страшний суд будуть мати,
Навіть буйний вітер і дрібний дощ треба буде карати".
То ластівки плачуть, руїни перелітають,
На останні арки кляштора сідають,
На останні камінні фігури поглядають:
„Ой, ви, духи, камінні та ніжненькі,
Гірка ваша доля,
Ваші очі широко відкриваються
Від дивування або від страху.
Ви добре знаєте,
Якщо згинуть ваші тіла живії,
То згинуть люди, що дивилися б на ваші душі яснії.
Ой вони смирненькі, невтомно ораючі,
Ой коні і леви, невтомно стоячі,
І ти орле, з Святим Іваном у кігтах невтомно відлітаючий,
Людям говоріте,
Бо навіть звірі приведуть чоловіка до раю.
І ви, рибалки, невтомно на човнах плаваючі,
І ти, мати, від воїна невтомно сина захищаюча,
І ти, Христе, невтомно Лазаря зі смерти збуджуючий,
І ти, Адаме, швидко листом себе закриваючий,
Невтомно здивований гріхом первородним,
Живіте,
Переживіте,
Учіте полки мандрівників,
Що пішки та колесом приходять тепера,
Що знищити не хочуть, лиш гадати
І знову в розумі манастир збудувати.
Та ще учіте полки будівників і грабіжників
З копитами парових молотів,
З невидимими шаблями атомових ракет,
Бо живе чоловік не тільки хлібом,

Не тільки святим письмом,
А й вами, милими невольниками
У червоній тюрмі краси,
На многая літа,
До кінця віка!"

(*Рожеві міста*)

Тіє

Нічого із тебе не лишається
лиш мармурові губи,
та ними ми міряємо твоє кохання, знаходимо
твої поцілунки, загублені по коридорах музею.

Не лишається нічого живого,
лиш мармурова шия, але тепер
ця шия більше досконала, ніж живе тіло,
ніж твої пестощі, загублені по коридорах готелів.

Не лишається нічого, лиш ти,
живіша ніж життя, красивіша ніж краса.
Тобі не треба ні історії, ні смерти, ні намиста.
Цілуєш або всіх, або нікого, або себе.
Не шукаєш душі по довгих коридорах.

(*Нові поезії* ч. 11)

Нефертіті

О, королево, різьби і заліза,
зі своєю електричною лютнею,
так довго лунає твоя пісня в льоху,
в каварні, повній диму.

Поза традиції

Пливе твій корабель з неону
поміж лотосами, немов лейзерами,
і так поволі вітрила гасять себе в світанку льоху,
притишають себе в тунелі, повнім грому.

Є коромола смерти,
співаюча під щебенем і асфальтом.
Твоє сонце розбиває саркофаг, мов спис,
розбиває твою тишу, мов гудок
за містом, заповним суму.

(*Нові Поезії* ч. 11)

Сменхаре

Приходиш до нас анонімно,
питаєш, „Скажіть мені хто я --
бо я так давно забув моє ім'я."
А ми: „Хто ти?"

Чекаєш на нас невидимо:
„Дивіться на мене, бо моя краса
була зірвана задавно, немов квіт із золотої бляхи."
А ми: „Що таке краса?"

Хочеш нас обняти не надаремно:
„Приношу все кохання із царства тіней.
Смерть -- ріка екстази, каскади снів."
А ми: „Запізно. Ми вже не віримо в кохання."
І дзвонять твої сльози: золоті суди.

(*Нові поезії* ч. 11)

Кінь з зеленою гривою з вінілу

Чвалає кінь з зеленою гривою з вінілу,
у царстві тіней, за залізницею,
переганяється з потягом, обтяженим червоними кістьми,
чвалає, чвалає, як апокаліпсис карусель;
він має шию, подібну до саксофону (поле стає барабаном)
і чвалає, мов джаз, який має ніздрі і хвіст;
кості чують його, стають червоними бальонами,
вилітають із потягу в небо, вільні, співаючи:
„Немає Бога крім Бога,
і цей кінь -- його пророк,
кінь з зеленою,
кінь з зеленою,
кінь з зеленою гривою з вінілу!"

Чвалає божевільно, радо, зелено,
скаче по будинках і автобусах,
тягне вулиці в калейдоскоп,
тягне місто в жовту парасолю --
старі баби танцюють, диктатори їдять суниці,
і Єва йде задом у невинність.
Поважні банки кидають гроші замість конфетті;
червоні семафори перетворюються в троянди,
часописи -- в золоту бляху; падає роса, немов дощ;
звільняють в'язнів, діти слухають матерей,
і жінки лежать з піднесеними ногами --
що за свята фривольність!
Чвалає кінь,
перемагається з сонцем через океан (хвилі стають
цимбалями),
і за конем війни перестають на хвилинку,
і Де Ґолль цілує прем'єр-міністра Англії,
і прем'єр-міністр Радянського Союзу цілує папу.
Замість каменів -- хліби: замість гіркоти, мед,
і кати грають на скрипках,
і крематорії перетворюються в цирки.
На кілька хвилин страшний світ стає тістечком,
і янголи ходять догори ногами в метро.

Все є добро! Все є краса!
Іржавий міст виглядає, як сніжинка,
Фабрика відлітає, немов зграя лебедів,
щури носять циліндри і йдуть на баль,
і навіть сміття блищить, як сапфіри.

Кінь з зеленою гривою з вінілу
чвалає вперед, чвалає через всесвіт (плянети стають
    піянами);
його сліди є галактиками,
його пирхання -- нові зорі,
його тінь -- червоний пересув,
що переганяється зі світом до кінця існування,
та весело кричить саксофоновим ротом:
„Гей, Боже добрий, вже час знищити світ,
бо мені вистачає мій рай з зеленого вінілу!"
І лунає його іржання, мов гудок потяга.

Ах, як шкода, що не існує цей кінь,
шкода, що він не чвалатиме ніколи,
кінь з зеленою,
кінь з зеленою,
кінь з зеленою гривою з вінілу.

(*Нові Поезії* ч. 12-13)

З мініврішів

11

Співай мені, чоловіче,
старомодні пісні ні ні ні ні ні,
та співай мені теж
про атомні краси.
Оксамит і вініл ніл ніл,
золото і хром ом ом ом ом ом,
електрична гітара

лунає мов арфа фа вже невидима.
Помер романтизм,
хай живе романтизм зм зм зм зм,
ні ні ні.

(*Сучасність* ч. 4, 1970)

17

Я пропоную собі загадку:
інфрачервона хвилина напроти моїх вій,
двадцять два мікрони напроти моїх днів,
нові сині зорі напроти моєї долі,
всесвітня таємниця напроти моєї таємниці:
котра з них більша, страшніша? -- питаю себе.
Та немає відповіді, бо я сама є страх.

(*Сучасність* ч. 4, 1970)

18

Автопортрет, зроблений лазером:
моє лице червоне, мов червінь;
брови -- зелень, і вії теж.
Тінь біля мого носа -- жовтість.
Одна щока -- синь.
В моїх очах навіть бажанням безсмертности
стає спектром: рухається від синього до червоного.
Я легко пізнаю себе, коли зникаю.

(*Сучасність* ч. 4, 1970)

34

Я -- інфрачервона.
Речовина -- біла, а я інфрачервона.
Червона спрага, помаранчовий жах,

жовта уява, зелена розпач, та
синя пам'ять, і може фіолетна смерть.
А я -- інфрачервона.
А я -- невидима собі, хоч свічу в своїй власній темряві.
Мені треба спеціяльних окулярів,
щоб бачити себе в дзеркалі.

(*Нові поезії* ч. 12-13)

38

Про що буде моя баляда?
Вже не існує праліс. Або, Якщо існує,
ми вже не вміємо жити в нім.

(*Сучасність* ч. 3, 1972)

43

Дитино моя, світ має для тебе
дарунок на твої уродини:
нову каруселю, не з кіньми,
а з рожевими та синіми бомбами.
Не журися -- бомби не справжні.
Так весело вони обертаються під музику -- чуєш?
Не під забутий вальс, а елекронний писк.
Каруселя така нова, дитино, що немає на ній
ні одної плями дитячих пальців.
Що ти питаєш? Ну, ти приснилася
якомусь доброму роботові
і він збудував тобі
каруселю зі своєї фотографічної фата морґани.
Навіть рбботи колись були дітьми.
Скакай на каруселю, дитино, і не бійся --
мені сказали, що ці бомби, це іграшки.

(*Сучасність* ч. 3, 1972)

56

Я вас впускаю в таємний світ.
Там немає нічого цікавого,
лиш електрони, очищені від емоцій.
Не гріхи, тільки лишаї
гризуть камені.
Ні сонце, ні самум не має
нічого спільного з нами.
Комета сама, і я сама --
ми обоє чужинці, краї без краю.
Навіть уран невинний,
бо нічого не знає про бомби.
Я впускаю себе
в правдивий світ,
де не існує навіть поезія.

(*Сучасність* ч. 3, 1972)

Спомин

Колись давно, темної літньої ночі,
блискавка дивилася на мене
через вікна спальні,
наче страхіття, наче мандрований мрець
з полум'яними очима.
Й я, дитиною, тремтіла на ліжку
і мало не вмерла із страху.

Але пізніше, коли я мала тринадцять років,
одної темної літньої ночі,
блискавка сіла коло мого ліжка,
на крісло моєї прабаби,
і стала читати мені казки.

Її довгі спідниці мене сліплять.
На пальці вона носить прадавній
жовтий діямант.

Вона мені дає свіжу гілку калини
і білу тигрицю,
каже „Многая літа!"
і цілує мене.

На стіні спальні висить
велике бароккове дзеркало із срібла,
в якім я бачу дні своєї душі,
і дні всіх моїх споминів,
і всі мої ясні страхи,
і всіх моїх полум'яних ангелів,
і всіх товаришів незабутних снів.

Многая літа!
Це моя доля -- бути коханкою блискавки.
Це моя доля -- бути блискавкою
і сліпити себе, щоб бачити.

(*Сучасність* ч. 1, 1979)

ОЛЕГ КОВЕРКО (1937)

Поезія:
Ескізи над віддаллю, Нью-Йорк, 1966
Втеча, Нью-Йорк, 1969

Олег Коверко народився на хуторі Веселівка, біля Підгайців, в Західній Україні. Середню освіту здобув у Нью-Йорку, а вищу -- в Чікаґському університеті, на факультеті літературознавства. Коверко живе в Чікаґо, де вчителює і працює директором Українського інституту модерного мистецтва. Від половини сімдесятих років Коверко не виявляється творчо в літературі.

*

Якою проникливою не була б критична аналіза поетичного тексту Коверка, добратись до його глибинного змісту вона таки не може. Справа в тому, що, не дивлячись на його позірно описову зовнішність і позірно умовну синтаксу, він, як цілість, зображує явища чільно моносуб'єктивні. Говорячи сучасним жарґоном, наші припущення про ці явища, як правило, „деконструктивні." Це в ніякому разі не означає, що спілкування з цим текстом проходить у повній порожнечі нашого сприйняття, як це часто буває у зустрічі з радикально новим предметом або радикально невідомою конфіґурацією предметів чи їх елементів. У Коверка все нібито нам знайоме, але його цілість залишається семантичною загадкою. Візьмім, для прикладу, такий вірш у його *Втечі*, як „Перелетні птахи." „Перелетні птахи, повільні птахи, ніжні птахи, то розплутали крила пташиної пам'яті, то втиснули гладкі долоні почувань, то залишилися вічнозеленими мощами на бурхливих рисах безжурних дерев юности." Ніякої сюрреалістичної випадковости у цій синтаксі немає; все нібито в ній нам знайоме, але її реферативна роля не розкриває нам того семантичного відповідника, який спровокував цю синтаксу. Такого розкриття, однак, і не потрібно. Фактично цей вірш, як і більшість віршів Коверка, не викликає у нас потребу відповіді на те, що вони означають, бо така відповідь виникає не на закінченні вірша, а в процесі сприймання його окремих образів. Внаслідок цього ми інтуїтивно відчуваємо, хоч раціонально не знаємо, що становить предмет його намірів.

Чим зокрема цікава поезія Коверка? Передовсім, своєю образністю. От хоч би в тому самому вірші: „птахи-дивні ворожбити неба," „луки пустотливих обіймів," „запорошені шпихлірі пам'яті," „повислий пил минулого," „безжурні дерева юности." Ця, в більшості оригінальна образність, становить кістяк його віршів. Тут і там, однак, її густота усуває необхідну перспективу для сприйняття. Образно вірш стає перевантаженим. Філігранність його образних компонентів затьмарюється їх згущенням. Загальна канва вірша робиться рококовою. Тут і там, у пошуках за все більш свіжим образом, Коверко попадає у штучну і непереконливу синтаксичну словосполуку. Наприклад: „небуденні вітри моря перебендями перебивали двомовні думи нектарної ніжности і заливали її у круглі крила синіх незабудьок."

Фонічна композиція Коверка стишена, позбавлена гортанних, фрикативних вибухів і зударів. Ритміка -- зм'якшена, недомінантна. Лексика -- старанно вишукана.

Езкізи та *Втеча* віщували появу цікавого лірика. Невже ж його десятирічна мовчанка рівнозначна його зникненню?

І. Ф.

Олег Коверко

Пісня про жінку

Гарна жінко,
у тобі я знаходжу
вогкий туман червоних чарів,
що сідає трепетливими барвами нетлі
на розпурхані заглибини тіла,
творить гаптований гін
із пересяклих потом пестощів,
сковзається вогкою ласкою
по нагих схилах ніг
і випаровує м-ром ритму
на задиханих зідханнях розшарпаної бурі.

Приваблива жінко,
ти магнетом тіла
розкриваєш тайну моєї особистости,
заклинаєш її в закляття розстріляних вітрів
і твориш поле суперечности
на дні бездонних почувань.
Ти тугою силою наструнених мостів
поєднуєш розпатлані береги поцілунків
і надаєш їм напрям,
причалюючи їхні вагання
до порома блакитних снів спокою.

Ласкава жінко,
ти захватом розкоханого цвіту
упокорюєш мене
після скошених покосів палаючого гніву
і рікою повільних персів
розриваєш береги моїх рамен;
ти зрошуєш стовбур мого білого тіла
розлиплими судорогами пливучої течії
і тягнеш на дивне дно любовної данини
де немає дня, немає ночі,
лиш пливуче пасмо часу
на розлогих смугах коливаючого лібідо.

(*Нові поезії* ч. 11, 1969)

На дюнах

На дюнах, запашних дюнах,
дюнах – що вперлися рапавими пальцями
у смерекове підгір'я млосного лісу
і витиснули розтоплений смак сирої живиці
із напружених ніздрів розпаленої зелені.

На дюнах – що розчісували
праліси соняшного волосся
і розтягнули наші тіла лінивою формою
на мільйонних зернах спраглого піску;
вкорінили наші зволожені пальці
у шорстку радість розлиплої втіхи
і зсувалися золотом рапавого задоволення
із спітнілої поверхні прісних рук.

Дюнах -- де, серед куряви мілких виприсків пилу
розпалені залози сонця
проникли крізь поверхню сирого сорому,
розтопили мокрі окрушини наготи
і насунули безмежні вали пустинної пристрасти
на рухомі парапети пересипаючих захоплень.

Дюни стали ще більше запашними.

(*Нові поезії* ч. 11, 1969)

Втеча

Сьогодні я люблю,
бо вся моя уява в квітках,
твої долоні в пелюстках.

Ми вийшли з міста
на оболоню запашних лісів
і з смаком соковитої зелені
на розцілованих губах

зустріли весни
привабливу присутність.
Вона розложила свої зелені стегна
перед сонцем зору
і втягнула нас
похапливими обіймами віддихів
у червоне гроно теплих ягід.

Сьогодні ми квіти.
Ми похилили свої голови
перед жагою сонця
і начали сповідь
про сочисті барви почувань.

(*Нові поезії* ч. 10, 1968)

Невимагай

Краса росистої промежини не одинока.
Є ріки янтарних смерек,
є стосунки розлогих лезо-трав,
є затоки запінених примх,
і є чорні сонця
на білій березовій корі.
Є.
Невимагай.

(*Нові поезії* ч. 12-13, 1971)

Ікона часу

Щоб завершити
пророчі непевності цілістю,
ікона часу
накладає щоденне тавро
на м'які трави хотінь

і творить зносини,
обережно скриваючи
холод землі
і пору
зміни обличчя.

(*Нові поезії* ч. 12-13, 1971)

Цирк

бундючий крик дивовиж
на докучливій арені пих.

натовп мужчин
під галасливими звуками
розцебрених жінок.

візерунки задумів
саркастичних акробатів,
що кружляють швидко центрофуґою
на гладких кобилах людських примх.

(*Нові поезії* ч. 12-13, 1971)

Маляр і натурниця

Улесливі промені
хтивого світла
порочно всмоктуються
у захват
білого волокна канви;
притаєна пристрасть
лагідно злягається
із лінією
соковитих почувань
натурниці.

(*Сучасність* ч. 6, 1971)

У кімнаті

Коли
знайомі
прийшли у кімнату
вони застали
втечу стін
і шорсткі очі
стелі.
Не спостерегли
скрито схрещених
почувань,
що ще
хвилево барилися
на абстрактнім взорі
покривала.

Рот
відкритого вікна
нагадував
втечу.

(*Сучасність* ч. 11, 1972)

Дотик

Дотик, лагідний;
неначе скошений льон
лежить його присутність
на наших змучених тілах.
Ми в уяві мандруємо
нескінченними плаями
втомленої втіхи
і шукаємо кволих слідів ласки
на розтяглих променях усміхів.

Дотик теплий;
немов літепла вода
розкішного водограю
заливає нас його солодка втома.

Він грається у піжмурки
із розлиплими серпанками губ
і накликає пестре хвилювання
дивних приблуд ірію,
що пролітають леготом лебединої ласки
на вигладжених шиях шепітливої втіхи.

Дотик, він,
мов м'який листок зелених дерев
розколиханий теплим нітром радости
лоскоче небо наших споминів.

(*Втеча*)

У лісі

у лісі дерева сонцем
у лісі
змучені уяви
заснул
під старовинним
мохом
на гладких полосах
зелених віддихів
і
снять про
соняшні дерева
у лісі дерева сонцем
сняться
сині очі
твого неба
дивляться на мене
зором
невинного листя хоч
я знаю
що твоє галуззя
уже
давно
зрубали лісоруби
снилися

(*Втеча*)

Баляда про втомлене тіло

Надворі мрячний ранок,
і промені сонця
ще не встигли зніяковіти
на білих брижах дня.
Моє тіло ліниво лежить
на м'якім покривалі ночі
і догоряє жовтим полуменем
віддаленого маяка.
Думки плиткими альбатросами
кружляють розгубленою дугою
довкола щілин янтарного світла
і розбивають свої глибинноокі лоби
об масивну глухоту черепа.
Тоскність непевности злизує
неспокійний стовпчик цікавости,
питає:
була ти зі мною вперше?

(*Втеча*)

МАРКО ЦАРИННИК (1944)

Марко Царинник народився в Берліні. По війні перебував з батьками в переселенчому таборі ДіПі, в Авґзбурзі. В Філядельфії, в США, куди переїхали його батьки, Царинник скінчив середню освіту й вищу школу. Студіював англійську літературу в Пенсильвенському університеті. Під кінець шістдесятих років переїхав до Торонта, в Канаді, де живе й працює як перекладач і публіцист.

Крім поезії Царинник пише літературознавчі й фільмознавчі статті та багато перекладає на англійську мову. Він автор книжки *Олександер Довженко: поет як фільмотворець* (англійською мовою), Кембрідґ-Лондон, 1973. Досі переклав і видав: *Більмо* Осадчого (1976), *У карнавалі історії* Плюща (1979), *Тіні забутих предків* Коцюбинського (1980) та поезії Василя Стуса. Зредаґував також збірку поезій В. Стуса *Свіча в свічаді*. В його доробку зберігається збірка поезій *Падіння світла*.

*

Серед сучасних українських поетів Марко Царинник, мабуть, чи не найрадикальніший у звільненні своїх віршів від семантичного співвідношення поміж означаючим і означимим. Можна б навіть сказати, що у його поезії перше є другим, що перше не виконує функцію засобу чи посередника, а тим самим є ціллю самою в собі. Коли б взяти його широко знаний вірш „Суньголов додому" як синекдоху його поезії у цілому, то ця зосередженість першого на самому собі стає надто наглядною. Вважати, отже, його вірші логічним чи інтуїтивним збудником якогонебудь значення чи змісту не потрібно. Кажучи дещо технічно, коррелятивна семіотика тут не придатна. Це, однак, не значить, що ця поезія, щось на зразок „заумної" поезії російських футуристів, семантично стерильна. Кручених, Хлєбніков та інші футуристи не тільки ставили наголос на означаюче, але вони також намагалися творити поетичну мову, радикально відмінну від існуючої. Царинник цього не робить. Він користається наявними ресурсами української мови, з тим однак, що свідомо, чи можна б сказати, інтелектуально, відмежовує слово як фонему від слова як семанти. Але, користуючись існуючою мовою, він, у той самий час, не в змозі контролювати її естетичну сприймальність, так що, не дивлячись на його творчі наміри, його поезія все ж таки провокує різноманітний зміст. Мистецька вага цієї поезії, однак, зумовлена цими намірами, цебто творенням певних словесних структур за принципом мови як емпіричного, а не як понятійного факту. Тим-то вірші

Царинника стоять ближче до так званої „конкретної" поезії, ніж до поезії російських футуристів.

Як і треба очікувати від такого роду віршотворення, основними його прийомами є, в першу чергу, сенсорні складники слова, цебто звук та вигляд. Тому звукогра та візуальна конфіґурація у поезії Царинника і є основними засобами їхньої побудови. Ось перша строфа „Суньголов додому": „Первинно п'яне чадо, /чадровий невід водиш, /незайману гробницю/ різких і мрячних чварів/ із мого твориш червня,/ бо сім'я заперечень/ між нас вмирає в чвані/ зеленим ваготінням/ непринятої брані,/ що інок з'їв почварний." Звичайно, можна б, за допомогою парафрази, перевести цю стансу на такий чи інший загально доступний зміст. Мабуть кожний допитливий читач робить це для себе. Але навряд чи така парафраза мала б загально зобов'язуючий сенс. Ціллю поезії Царинника і є позбавити його вірш від таких семантичних узагальнень. Чисто емпіричний аспект цієї станси є, отже, значно вагоміший від її евентуального змісту. Вона ефективно алітерована, клясично ритмізована; її лексичний склад різний, її слуховий ефект гіпнотизуючий. Вона близька до музичної фрази. Вона є мистецтвом у чисто сенсорному значенні.

Не всі вірші Царинника зумисно позбавлені спільного семантичного відповідника, оскільки він творить не окремими словами, але часто уже існуючими словосполуками. Фактично, до поезії як чисто емпіричного предмету він дійшов не зразу. Його ранні вірші вагітні, хоч і не завжди чітко, реферативним змістом. Ось, наприклад, вступна станса із „Солоних снів:" „Я в синь засну і сину напишу, /Що сон -- це віщий дар і кін усіх/ Тривань і стовп на древнє луб'я." Готові словосполуки Царинник бере із різноманітних сфер мовлення без уваги на будь які суспільні табу. Цей факт зумовлює в його віршах наявність вульґаризмів та прозаїзмів, які, однак, у контексті його поезії не обов'язково виконують обумовлену їм функцію.

Поетична творчість Царинника для української літератури цікава тим, що вона відкрито антитетична до її традиційно позамистецької заанґажованости що вона відмовляється стояти на сторожі життя поза мистецтвом.

І. Ф.

Орат вертається з півдня

Головач: Брами рік зачинені
Громада: Зачинені брами рік
Головач: Духи мерлих пурхають
мов громаддя комах у навечір'я
Громада: Що танцюють у навечір'я
Головач: Громаддя комах що танцюють у навечір'я
коли ніч поночіла
коли сонце зайшло
коли сонце поночіло
танець комах -- вихор мертволистя
коли бур'я заричала
Громада: Коли бур'я ричить
Головач: Ждемо того, що прийде
Громада: Того що прийде
Головач: Того що скаже: ви -- ходіть; ви -- ідіть геть.
Громада: Що скаже: ходіть; ідіть.
Головач: І він прийде до своїх дітей
Громада: До своїх дітей
Усі разом: І тут кінець

(*Нові поезії* ч. 12-13, 1971)

Озброєна любов

ти дуже проста
і вірш мій про тебе
мусить бути простий
коли ми наближаємось
до отвору вулькану
узбіччя якого
заросле короткою травою
ти шепчеш мені на вухо
що знала дівчину
яка боялась
що коли хірурги
розріжуть їй черево

звідти випурхнуть рої бджіл
і вона опиниться порожня
це ніби просто
це було б дуже просто
якби не те
що ти маєш себе на увазі
і що в моїм вогкім кулаці
холодніє стерилізований скальпель

(*Сучасність* ч. 5, 1973)

*

що робити коли знати що не робити
написати на воді роман із заголовком
що робити коли не знати що робити
намалювати на повітрі картину з назвою
що не робити коли знати що робити
вирізьбити з вогню скульптуру з назвою
що робити коли не знати що робити
зліпити з глини людину з іменням
що робити коли знати що не робити

(*Сучасність* ч. 4, 1974)

Падіння світла

Марті

Ma pensée se pense.
- Mallarmé

за мною променіє
завтра
мов сьогодні

око оглядає
думка думає себе
беззмінно змінна

удосвіта крізь двері
дерева спершу голі
тоді брунькують

насіння коріниться
проростає гине
овоч падає
гниє

ліжник збивається
і стіна поруч ліжка прохолодна
коли торкають мокрим плечем

нагору й наниз
наниз те що падає
нагору те що росте

але повільніше
повільніше
поля порожніють
пізне листя темніє

розчісуєш косу
і вікно що дзеркалить тебе
теж за мною

насіння коріниться
проростає
несеться нагору й наниз

туди й назад
туди те що вмирає
назад те що народжується

нагору те що падає
наниз те що росте
нагору й наниз туди й назад
у відбитому світі все що доходить

спускається несеться
рука що підношу до сяйва
повниться

що ж я даю
тобі
крім того що світло

дає
але швидше швидше
ніж світло
чи повільніше

(*Сучасність* ч. 9, 1973)

Коловорот

(Фраґменти)

I stand at the back of a room
and you have just entered.
- Strand

1. Розкол

C'est faux de dire: On pense.
On devrait dire: On me pense...
Je est un autre.
- Rimbaud

а я спинивсь в кутку кімнати
із сну очунявши мерцем
на березі пам'яті й бажання?
крізь око проколює сяйво

студене павутинну оболонку мозку
пульс скритовбивчо б'є в скроні
кірка снігу пружинить під ногою

мульке ліжко гнеться
наче ніжка розколена
горобці й голуби клюють
покриті послідом брили

і я засуваю пожовклу фіранку
підземні води муляють надри
ожеледь облягає обгризлу кору

сунеться в розколини та скелі
чорна крижана охиза
гофрує склогостре море
вода у склянці колишеться

присутні хвилі морять кругляки
підмивають коріння пісок і криги
каміння гладшає сливе прозоріє

уздовж обочин і каналів
пляміє сніг сажний
павучиха снує павутиння
речі старіють снядіють

збирають намул і стають непотрібні
балькон лежить розвалений у ламані
на статуях Венеції відламано члени

шельф то меженіє то січе
і смокче морозяну кручу
і тьма колеться в абісалі
що ж тоді лишається

коли твій голос ниряє в нурти
і мій голос лягає поруч нього
нирець в ополонці арктичної затоки

що полює за потонулим криголамом
і усе що я кажу
ллється таємним потоком
із твоїх скляних кісток?

по вузьких в'язких пасажах річки
швидшають косяки шуги через
сутки піщані коси й шлюзи

розливаються широкоутробні водойми
обмивають зелені лишаї
обліплюють стіни м'якушкою
з лушпиння помаранч і калу

абісальне тиснення таке натужне
у заплющеній пратві твого ока
і я так багну проплисти до неї

що не вбагну що ти думаєш
і звідки ти прийшла
холод пронизує пах
у пролизнях гойдається волосся

незабаром ти скинеш туге пальто
та білі босоніжки і сонна кімната
стане кесоном для моєї крови

нетля гніздиться в червоній
сукні що кільчиться під столом
світло глазурується і гусне
у шарудкий лискучий цельофан

літепло дзюрчить з іржавого крана
невмите обличчя тороситься під паком
ти тільки щойно увійшла

4. Злагода

Хіба ж не всі ми - єдности луна
В скороминущій і пустій відміні?
- Плужник

і я спиняюсь у кутку кімнати
грім спить у плавні
червотока шовковиці вгинає
оболонку набряклої ночі

пастух безплідних місяців що вирушив
до гирла довгої ріки й назад
до витоку до джерела Лі Бо

веде твою кістляву руку
в зруйноване вагітне місто
оточене колючим дротом
де пісок пахне гноєм

шукавши дружбу писавши листи
дітям що пропали чи дітям дітей
хлопчина гребе картоплину з жару

стерня коле йому ноги
коли він біжить за матір'ю
для каркасів згорілих бомбовозів
і нам що пропали писавши

персиковий квіт тече за водою
отакий лишив він лист
писав? при якому світлі? каганця

місяця сонця? скажімо
що світло змінилось скажімо
що незмінний час став
постійний як постійна зміна

по тугій шкалі до рожевих цикад
до гнилих медуз у спеку на пляжі
морська вода від них стає темніша

ніж уява мертва що снить
про дітей що пропали коханців
що пропали друзів що пропали
але хтось таки лишається

коли вимпели вогніють над аеропортом Єрусалиму
і сухотрави на узгір'ї займають вмить
і в невигубнім вогні: блискуча мідь

сяйві крила і колеса
очей що не мають кінця
як і ми не маємо кінця
у злагоді без кінця

обрій темніє низьке небо
висне над пустелею заводь
чекає припливу води і риби

хробак гемблює гори
кріт корпається в мулі
павук шкутильгає по бузунах
міль повзе до полум'я

розчепірені пальці суховію розплющують
левад і піль ороговіле око
і пам'ять колесує у долоні часу

лискучий паркет павутиниться
боса нога шпортається
на сонній почовганій плиті
і зслизає по лабіяльній магмі

говоривши зі мною ти завжди казала
що без косогору немає рівнини
без рівнини не може бути повороту

говоривши з ним ти казала
що без повороту немає відходу
без відходу нема косогору
у русі безрухомі у безрусі

рухомі ми завжди починаємо з кінця
і кінчаємо завжди у початку
ти тільки щойно увійшла

5. Проливень

Не говорить мла, де смерть з початком
спить в одній одежі.
- Осьмачка

і Лі Бо спиняється в кутку кімнати
дощ облямовує кам'яниці
білим прапором струмує
на підлогу шорстке простирало

хмари гуснуть над сіверким світлом
що б'є підошви й гребні хвиль
повітря гусне в кисле молоко

просочується в ніздрі й горлянку
Лі Бо ланцює струмінь
слідкує за поплавцем розмотує
волосінь спльовує в долоні

Ізар шліфує бетонні брили
жене торішнє листя лебідь
ледь тримається проти бистрини

у сусідніх кімнатах знову
грюкають шухляди й двері
я ж не знаю нічого
склянка падає з стола

крім сніжних верхів'їв Альп що біліють
намистом черепів і тазів потоплеників
у густому глеї глибинних рифтів

і тихої впертої мжички
що роз'єднуючись у хмарі і тайкома
єднаючись у річці хилить
нас до осереддя і віддиху

що вгинаючись навколо наших слів
нас вгинає і згущує навколо смерти
мов обшарпані фіранки навколо вітру

бо ж любов ані не знає
хто п'є її
ані не перечить
чи це лишається

коли мій голос виринає з нуртів
і твої груди колують медузами в несписанім
кільватері і розстібаючи ґудзики знову

й знов ти знизуєш плечима
і скидаєш туге пальто
в кімнаті де нікчемна правда
пружить хмари й дощ

і зшиває зарубцьовані тканини
м'якіші ніж гладкі здорові пасма
над довгими слизькими губами кряжів

і проливень урізує нігті
в спину і нутрощі виснуть
і гарячі калюжі тіла
розливаються в розкошланій мерві

і задиханий вугор борсається в бережині
і проміння порскає у скляніюче око
і він в'юниться й гризе свій хвіст

і водорості вплітаються у зябри
і підвішавши його мотузком Лі Бо
обрізує опецькувату шию
здирає шкуру й оголює
рожевосіру плоть і бачачий

і бачене зливаються в єдине сяйво
що тьмяніє і тьмяніє мов чумацький шлях
а тоді в коловороті тоне й щезає

і одне стає двома
і два стають трьома
в споконвічній круговерті світла
у невидному свічаді що є богом

а в трьох виходить одне як четверте
і лишається лиш те що поза сяйвом
і ти тільки щойно увійшла

(*Сучасність* ч. 2, 1985)

МОЙСЕЙ ФІШБЕЙН (1946)

Поезія:
Ямбове коло, Київ, 1974
Збірка без назви, Мюнхен-Нью-Йорк, 1984

Мойсей Фішбейн народився в Чернівцях. Спершу вчився на факультеті економічної кібернетики Новосибірського університету, згодом перейшов на філологічний факультет. Там же почав писати й перекладати. Відбувши військову службу на Далекому Сході, переїхав до Києва й закінчив філологічний факультет Київського педінституту. Працював у головній редакції (літератури) Української радянської енциклопедії. Почав публікуватись у 1971 році в журналі *Вітчизна*. В 1979 році еміґрував з Радянського Союзу. Тепер живе й працює в Мюнхені.

Фішбейн багато перекладає. В київських виданнях публікував переклади Гайне, Бодлера, Неруди, Арґезі, Блаґи, Аді та інших. Як журналіст друкується в українській, німецькій та російській періодиці.

*

Судячи по поезії *Збірки без назви*, звести творчість Фішбейна до одного чи навіть однієї спорідненої групи визначувальних критеріїв неможливо. Коли б погодитись з припущенням, що поетичну творчість збуджує і визначує поетична творчість, а не буття, то в його творчості можна б помітити наявність взаємовиключаючих впливів радикально відмінних поетів. Отже, йдеться тут не так про естетичну чи поетикальну погодженість його тексту, як про його здатність поєднати ці впливи з власним голосом, покорити і підпорядкувати їх власній творчій настанові. У тій же збірці поміщено 56 перекладів, коли можна назвати їх перекладами, а не переспівами із 11-ти мов. Більшість із них, фонічно й образно, радше тяжіють до його власної творчости, ніж до їх оригіналів. Цей факт підказує нам думку про те, що тоді, коли поезія Фішбейна відлунює різновидну поезію несумісних поетів, то творчість цих поетів, в його озвученні, у багатьох відношеннях, стає сумісною.

Така концепція поетичної творчости унапрямлює і його власну поезію. Сорок шість поезій у цій *Збірці* розмаїті за своєю тематичною доступністю; вони то семантично відкриті, то герметично закупорені, то експресивні, то кокетують з сюрреалістичними співставленнями. Фонічно, однак, вони залишаються в межах тональної організації мови, переважно ямбу та подекуди анапесту; строфічно, як висловився Юрій Шевельов, -- в межах сонеїдности.

Поезія Фішбейна, як і поезія поетів, яких він перекладає (мабуть, і тому він їх перекладає), завжди вагітна зумисним змістом. Порожніх віршів або семантично невтральних, з перевагою звукової оркестрації, у нього немає. Цей зміст, як було уже сказано, або доступний, або закритий, але ніколи не відсутній. Він торкається то чітко особистого світу поета, то загально людського. Без підкресленої емоційности, драматизму, але майже завжди вдалими метафорами, Фішбейн говорить в своїх віршах про незбагненність буття, про його повторність, про його ілюзорність, про його вічність. Рятує цю тематичну абстрактність від небезпеки перетворення її у віршову метафізику образна система його віршів. Її він творить із слів і фраз поточного лексикону, і тим самим не тільки її конкретизує, але також надає їй образну видимість. Філософія стає поезією. Вічність, наприклад, щось як Гераклітівське „панта рей," тече рікою із небуття правічности, час точиться повільно, по краплині, життя -- це спекотна, споконвічна мить. Вузько суб'єктивні теми, як еротика, -- елегійно стишені, заховані у спокійну тканину елеґантно різблених слів („і коли спекота й сік в сполученні палкому заграють -- над знемогу над утому"). Взагалі, музична тональність віршів Фішбейна клясично витончена, позбавлена неочікуваних контрапунктів та звукових зударів. Вона не навантажена семантичною функцією.

Десять „віршів про тварини та про весну," призначених для дітей, мають амбівалентний характер. Хоч вони створені манерою дитячої поезії, але, в той самий час, піддаються символічному прочитанню. Їхнє включення у *Збірку без назви* не треба вважати випадком.

Фішбейн-поет-поліґлот. Впинившись поза Україною, а тим самим втративши українського читача, він може вдатись до творення поезії іншою мовою. В такому випадку, українська поезія стала б біднішою. Сподіваймось, що цього не буде.

І. Ф.

Кол нідрей

І вчуєш голос. Горня білина
І білина пустелі. І між ними --
Той голос, та мелодія сумна.

Торкнешся й мариш звуками сумними.
І та сльоза під пучками твоїми --
Мов до небес натягнута струна.

(*Збірки без назви*)

Пам'яті Павля Целяна

В нічній пустелі дитинча самітне.
З води у безмір голос тихо квітне,
І звуки тінню линуть по воді, --

Нечутна тінь маленьке місто вгорне,
Крізь небуття відчужене і чорне
Вдивлятимуться очі молоді.

(*Збірка без назви*)

Ріка

Із небуття правічности текла,
І спека відбивалася у плині,
Точився час повільно, по краплині,
І кожна з них торкалася тепла.

І птах ширяв у білій височіні,
І тінь його завмерлого крила
На плин лягала, і вода несла
Не тінь саму, лише відбиток тіні.

Оту спекотну споконвічну мить,
Оту густу, повільну крапелину,
Завмерлу в білім просторі юги,

Ріка несла крізь темряву століть,
І вже не чути нам отого плину,
І в безмірі зникають береги.

(*Збірка без назви*)

Ab antiquo

Заходять очі -- смеркне у світах.
Торкнула ніч одежини роздерті.
Пошерхлі губи. Кружеляння смерті
Чи десь невидно кружеляє птах.

І пилюга, і присмерк на вустах,
І присмак виноградини і крові,
І молитви пошерхлі вечорові,
Що вже за мить обернуться на прах.

І зрана ні притулку, ні оселі,
І тільки безмір білої пустелі
І виднокіл -- одвічні терези.

І це блукання краєм, завше голим,
І завше там, десь там, за видноколом
Видіння виноградної лози.

(*Збірка без назви*)

Ab antiquo II

Виднокіл розхитала юга,
І зотліли знебарвлені рядна.
Полуднева спекота нещадна
На розпечене горло ляга.

І осліплого птаха політ,
І спекотою спалений ранок,
І знесилені порухи бранок,
Від яких відмовляється світ.

Спеку птахові в очі налито.
У пустелі висиджує літо
Недолугих сліпих пташенят.

Пташенята вигнань невидющі
Полишили свої шкаралущі,
І натішився бранками кат.

(*Збірка без назви*)

*

Коли мій спраглий зір, моя жага воскресла
Навпомацки ведуть мене за виднокіл,
Де спека, де смага торкнула тіні тіл,
Де розгойдали день жаждиві стиглі чресла,

Де хвиля тишину до безвісти понесла,
Де тишина росте із предківських могил,
Де порухи крила вкриває вічний пил,
Де в чорну праглибінь лягли солоні весла, --

Вчуваю, як летить за мною навздогін
Крізь віхолу сльоза моя осиротіла.
За спиною полон холодних білих стін,

За спиною полон холодного світила
І скрижанілий світ засніжених долин.
Оглянутися... ні, оглянутись несила.

(*Збірка без назви*)

*

В пульсуючі години віщих слів,
Години вищих вибухів -- пречиста --
Крізь німоту, крізь календарні числа --

Медову млость і пахощі плодів,
І темінь зародка, і ту напівпрозору
На тлі спекоти лінію бджоли,
І тінь зела зволожену, коли
Її в завмерлу полудневу пору
Перетинають риби,
смак вина,
Що набирає мить передосіння, --

Несе мені, немов благословіння,
Ця гомонами повна тишина.

(*Збірка без назви*)

*

М. Л.

...а тоді це була корба,
вона більше не співає з тобою
в хорі рідних голосів...
- Павль Целян

... ще корба, ще колодязний спочин,
Ще пітьми прямовисної принада,
коріння ночі, колихкі свічада
з відбитками прадавніх порошин...

... ще корба, ще забутий перстю слід,
ще голоси, загублені у персті,
ще погляди, проваллями розверсті,
ще кров, яку перейдено убрід...

... ще корба, човен, перелітний птах,
забутий спис у вічному розгоні,
юга, понтійський вітер біля скроні,
ще німота молитви на вустах...

(*Збірка без назви*)

Яр

I

У вранішню тишу
б'ються крила птахів.
Самотній голос.
Самотня зірка.
Ще не зітерті
вчорашні сліди,
вечір без колискової.
Ще з люстра не зникли
вчорашні обличчя.
Ще спить
Рохеле без дірки в скроні.
Самотній голос.
Вже зірки нема.
Птахи дивляться на землю
з холодного неба.
Човгання. Гамір. Рипіння. Тупіт.
Вони йдуть
холодною твердою бруківкою,
тисячі люду
йдуть між твердих невблаганних стін,
вони несуть
Рохеле без дірки в скроні,

ось вона, скроня,
дитяча скроня без дірки,
вони несуть її туди, до кулеметів.
Човгання. Тупіт. Рипіння. Гамір.
З неба
на землю
дивляться птахи.

II

Понад Бабиним Яром летять журавлі --
вересневе ридання.
Понад Бабиним Яром летять журавлі --
як надія остання.
Чорні тіні летять у важкій тишині,
у своїй самотині,
понад осінь летять, понад ночі і дні
ці тіла журавлині.
І несуть недосяжність на кожнім крилі,
і зникають у мреві.
Понад Бабиним Яром летять журавлі,
ці плачі вересневі.

(*Збірка без назви*)

Бджілка

Туди, де гречка біла,
В солодкий білий світ,
Мала бджола летіла,
Пахкий лишала слід.

Лиш під моє віконце
Той слід пахнув медком --
Його злизало сонце
Рожевим язиком.

(*Збірка без назви*)

Півні

Півні співають опівдні,
Співають опівночі півні, --
Які ж то годинники дивні
Мають вони в курнику?
Чуєте: -- Ку-ку-рі-ку-у-у!..

(*Збірка без назви*)

Вуж

З усіх вужів найвужчий вуж
кудись повзе між двох калюж.
Найвужчий вуж повзе чимдуж,
і так собі міркує вуж:
-- Де б я не був, де б я не жив --
я найпринадніший з вужів,
найсимпатичніший з вужів!

(*Збірка без назви*)

Верблюд

У верблюда -- перестуда,
Ну й халепа у верблюда...
Хоч верблюдова оселя,
Хоч верблюдова постеля --
Це розпечена пустеля,
А не поле снігове --
Він невдахою живе...

(*Збірка без назви*)

Про чаплю та їжака

І не важко
анітрохи,
аніскільки,
на одній
нозі
стояти
довгоногій чаплі.
І не важко
аніскільки,
анітрохи,
анікрихти
на маленьких
ноженятах
їжакові
бігти.

(*Збірка без назви*)

Ведмідь

Він був простий собі ведмідь
І жив серед ведмедів,
Та мріяв блискавку зловить,
А зблиснула -- не вгледів.

Лиш літо листям відшумить --
У меді, у живиці, --
Знов до весни засне ведмідь,
Бо жде він блискавиці.

(*Збірка без назви*)

РОМАН БАБОВАЛ (1950)

Поезія:
Навіщо про те згадую?, Лювен, 1969
Подорож поза форми, Нью-Йорк, 1972
Омана молока і листи до коханок, Бельгія, 1985
Нічні перекази, Брюссель, 1987

Роман Бабовал народився у бельгійському місті Льєж. Середню освіту здобув у Малій папській українській семінарії в Римі. Від 1968 до 1975 року вчився на медичному факультеті Лювенського університету в Бельгії, де захистив докторат медичних наук. В тому ж університеті спеціялізувався згодом у ділянці ядерної медицини. Тепер працює лікарем у Шарлеруа.

Крім оригінальної творчости, Бабовал займається перекладами з бельгійської, французької та італійської літератур на українську мову, а також перекладає на французьку українських поетів (Голобородька, Калинця, Воробйова).

*

У першій збірці *Навіщо про те згадую?* Бабовал, шукаючи власний поетичний шлях, потрапляє то на ґрунт традиційної поетики, з якою перегукується регулярними віршами, то на ґрунт шестидесятників, з якими перегукується образами. Іван Фізер у рецензії на цю збірку відмітив, що „вірш Бабовала -- це радше мозаїка різних понять, різних образів, різних, часто незінтеґрованих, лексем". Але згодом крізь цю мозаїку все частіше проривається власний голос Бабовала, що позначився емоційно наснаженими і глибоко проникливими метафорами природи та інтимно-внутрішніх краєвидів душі людини.

Збірка *Подорож поза форми* -- це серія верлібром скомпонованих мініятюр про людське кохання на тлі ометафорених і оказкованих лаштунків природи. Вишуканими тропами поет змальовує складне відношення ліричного героя до своєї коханої, до природи, до щастя та смерти. З іншої перспективи ця збірка становить суцільний цикл віршів про життєвий шлях людини від перших кроків до її останнього порогу. Поза поріг цей поезія Бабовала не проникає.

В *Омані молока і листах до коханок* -- збірці стилістично вивершеній - поет заглиблюється у дві головні теми, властиві всій його творчості: кохання і природу. Природа Бабовала представлена метонімічно: хмара, наприклад,

„зависає на плечі сосни", „осліплі соняшники ходять по саду", „бджоли строять медяні весілля", а синиці „тишею полощуть горла". Розділ „Листи до коханок" тематично й композиційно сукупніший. Це цикл любовних віршів, написаних верлібром і прозопоезією, в якому ліричний герой епістолярно розкриває своїм коханкам містерії природи і разом з ними проникає в природу. Йдеться в цьому циклі про сутність кохання, коли стежки, які „ведуть поза виміри кохання" стають чужими, а закохані, вмираючи, не мають навіть часу розпитати, „за якими урвищами -- щастя".

Збірка *Нічні перекази* своїми поетичними засобами, візією і образністю відмінна від трьох попередніх. Все у цій збірці, наче в калейдоскопі, в динаміці, що, в свою чергу, витворює враження дивовижно-сновидного світу. Поет ніби „входить у сон" і занотовує спостережені й пережиті там дива. Ця збірка, як зауважив І. Фізер, „зосереджена на алогічних, раціонально не контрольованих пережиттях ночі". В ній, як і в попередніх збірках, найбільшим „дивом" для Бабовала є природа. Він надає їй онеіричний характер: деревам птахи „звивають гнізда в обіймах", для горобців підводять „драбину до осінніх виріїв", а птахи залітають в ока ліхтарів і „клюють щасливі сни". Але насправді вся ця метафоризація і феєризація природи веде до символічного зображення людини -- до ілюзорности її щастя, до нестійкости її кохання, до її самотности і смерти. Поет бачить людину слабкою, яка в темряві шукає себе впомацки, -- „у найнятих совістях" та з „підлими радостями". Тільки в коханні вона з'єднується з природою і робиться незвичайною. В акті кохання людина і природа самоутверджують себе і переходять поза власні межі.

Бабовал висловлює себе головно метафорами, вільним віршем та подекуди прозопоезією. У вільних віршах поет майстерно перериває рядки в несподіваних місцях, посилюючи цим почуття дивовижности, не перериваючи при тому плину ритміки. Все ж основним прийомом стилю Бабовала є метафора, за допомогою якої він поєднує реальні елементи з надреальними. Його метафори часто викликають враження сюрреалістичности, але такими вони насправді не є, бо, маючи символічний вимір, вони ведуть до світу природи і людини, а не до надреальної царини.

Хоч творчості Бабовала характерна безупинна зміна, все ж його поетичний доробок зберігає властиву йому стилістичну самобутність.

Б. Б.

*

день
наче сливка
з небом розмальованим
на спині

в мілкій калюжі
розпечена щока
сонця

губи заростають
зеленим
віттям спраги

голубам
під сніжні крила
поприв'язані конвалії
весни

долоня
як незвично
свіжа шлюбна
постіль

блакитно стигне час забутий
мов іграшка
з попсутою пружиною

день
наче сливка
з сонцем розмальованим
на спині

(*Навіщо про те згадую?*)

*

я досі не спромігся угадати
чим пахне льон і
чим смакує попіл
ти розпустила в морі літо мов
розплетене волосся
альбатроси мимоволі випили
дощенту
твоє тіло

(*Подорож поза форми*)

*

ми перестали довіряти
казці
у криницю кинули
останню крихту
місяця
присіли
край світанку й
стали звільна кволе щастя
лущити
немов квасолю

(*Подорож поза форми*)

*

слова твої
твоє волосся
мила
пахнуть то дощем
то смертю
вітер осінню мені засипав жили
я розтрощу морю голубий хребет
і стану говорити голубам про хліб
про шкіру віку

(*Подорож поза форми*)

*

хмара,

що зависла на плечі сосни, щодень розказує мені, як хвильоребре море таїть розпач раненого альбатроса.
як осліплі соняшники ходять по саду, хапаючи за білі поли вітер: вже віддавна-давнього забувши форму сонця.
як по вуликах бджола самотня строїть медяні весілля.

присяде завтра хмара ближче, на долоню ляже: і, мабуть, розказуватиме привітніші новини.

(*Омана молока*)

Досвітнє

затріпотів ще півень мимохіть:
ковтнувши знехотя останню

окрушинку сну. осінь віддала
леліяний листок вітрам: взялися
сурмами вітри до вирію скликати
в'яле листя. задрижала аж земля
спросоння, як зіницю хмари
проколола нагла блискавиця.
дубам примарилось на мить
вигнання пахідермів.

коли собі синиці тишею
полощуть горла: сонце
стає таке подібне до
клубочка павутиння,
що -- жах!

(*Омана молока*)

Поезія про кохання - 1

над ранком, як
серед життя,
побилися пляшки залиті сміхом.
ти босоніж прибіжиш,

загорнена в легеньке літо,
припадеш мені
до тіла
теплою провиною.

: між нами ширші
відстані, як між
двома зернинами
секунд.

(*Омана молока*)

*

коли кохаєш.

ні! ні! -- не наддирай ще пальцем обрію!
ще не буди птахів, які гніздо
сплели у наших грудях, не полохай
    зачарованих птахів.
    не роздирай солом'яних
усмішок нігтем полум'я.
не говори про сірі віддалі,
закинені за день.

коли кохаєш.

(*Омана молока*)

4 січня

як полюбив я, панно, вас!

пси гавкають звуки дрібні, як зорі.
для вас я викрав у подруги осени кольорові олівці та накреслив: дитячий сад; вухо місяця, що висувається з-під ночі; й коней вогняних, що поза хижі дебрі відвозять снопи пригорілого літа.

над нами -- розстелені сувої, пошиті з крилець метеликів. і небо свіже, свіжіше від білого хліба, чваниться широкими плямами ваших очей.

як полюбив я, панно, вас? не знаю.

(*Листи до коханок*)

11 червня

мої слова не долетять до тебе.
між відгомонами і призабутим морем розстелилося густіше павутиння; вітряки вітрам зовсім обгризли крила, ноги.

сни про тебе -- кругліші від овочів, що родяться на дні леґенд.

мої слова не долетять до тебе.
стягну до стіп тобі зубами небо: напрочуд м'яке. і море тьмою занімілих риб наповниться. чуйним прокинусь деревом. скажу дупляво, що люблю люблю люблю твою примару і тоді найпершому прохожому хрестом ляжу на плече, щоб хоч на мить самотність заперечити.

до тебе пишу неадресовані листи.

(*Листи до коханок*)

25 липня

я приніс тобі - в рукав сховавши - місяць вкрадений і пару золотих зірок. для тебе позбирав усі розсипані уламки дзеркала,
за яким щезла твоя перша
усмішка.
коханко ранішня!
коханко довечірня!

чом
ти не дозволила мені тебе перекохати?

хто ж завтра твої коси розплітатиме в солом'яній імлі?
хто ж завтра роздягатиме твоє ім'я між двома краплями дощу,
від яких іржавіють уста?

механічно в'януть паперові квіти на стіні.

(*Листи до коханок*)

11 грудня

так страшно забути найпершу
так страшно забути останню
коханку
однісінької ночі.

так страшно назавжди забути сонце, з неба випадково блискавицею видерте: чужі стають від віків протоптані стежки,
що ведуть поза розміри кохання.

так страшно у труні почути вістку про власну смерть,
на роздоріжжі років загубивши пам'ять.
не розпитавшись вчасно за якими урвищами -- щастя.

(*Листи до коханок*)

Жалобна пісня

співай!
я не вмиратиму іще
хоч майже привітала вже
мене земля хоч вже й
чорнозем приголубив душу хоч
зів'яли квіти намальовані
бджолою восени.

про мене ще гудуть (співай!)
ліси довірливі й ріка
на тисячі струмків роздерта.

хоч вже лягла
навколо пам'яті глибока тьма.

співай! ще може
виживу.

співай!

(*Нічні перекази*)

В моїм селі

1

в моїм селі на дні криниці
досі зберігаються для божевільних
місяця відламок,
а води немає,
не було.

2

тисячами вимирали у моїм селі
птахи,
коли ти вибиралася безповоротно
за покоси, і донині
в нас птахів немає.

3

в моїм селі дідам зів'ялу пам'ять
розгризає
вогке
літо. і
запродується за порогом ніч.

4

в моїм селі
безсила --
навіть смерть.

(*Нічні перекази*)

Білі ночі

птахи влетіли
в око довгих
ліхтарів й
замовкли.

(повз нас,
крізь нас --
мов табуни осліплих коней, що
в пітьмі чвалають навмання
несамовиті по степу --
крізь нас,
повз нас:
секунди мчать).

птахи закрилися
по ліхтарях і неутомно
кожному клюють -- один
по одному -- щасливі
сни.

(*Нічні перекази*)

*

заснули райдуги у теплоті твого волосся
і серце розірвалося від музики.
проникливо так не гляди на мене! :
душа моя -- немов в амебній оболонці.

зажди!
пройшли крізь нас дощі -- розгнуздані казкові коні.
зажди!
ми ж добрели лишень до берега години,
що визначає невиразну межу між
кінцем ілюзій та початком споминів.

зажди!

нехай доп'ю до краплі твої хтиві очі.
не розпинай вітрів, що мимрять про кохання леґендарні.
у сонця викрав я один ще день горіховий і сміх
кульбаби: небо знов над нами, як твоя роздерта сукня.

зажди!
бо прийдеться завчасно нам умерти.

(*Нічні перекази*)

*

павук замотує густі ліси
росою й сонце меркне на
розхитаній стеблинці.

палахкотить
солома небосхилу: в заграві
червоний кінь скубе
березовий листок і шум
пом'ятої трави.

ти на ніч роздягаєшся
до самоти,
до розпачу.

дарма тобі лякатися:
сова безсонна
    твою цноту буде
    стерегти до ранку.

(*Від острова до острова*)

*

перша пташка
море від землі відрізала крилом.

друга пташка
дзьобом відтяла його від небосхилу.

третя пташка
море безборонне випила до дна.

(*Від острова до острова*)

*

росте щораз густіший ліс між нами,
коли непрошений на лезі самоти
навпомацки підходжу до твоїх воріт.
дрімає між твоїми персами

великий загадковий лебідь, що --
годуючи мене своєю плоттю --
ніколи, кажуть, не умре.

(*Від острова до острова*)

Безсоння

Щоночі між грудьми твоїми
Умирає літо. Ходить вітер
В чоботах огню по пам'яті.
Вистукує хтось палицею
Час. Щоніч гуде комахою
Безсоння. Заростає бур'яном
Вузенька стежка, що веде
До сну. Щоночі умираємо
Безпам'ятніші на границі
Пристрасти і ранку.

(*З подорожніх записок* -- з архіву)

Облуда

Коли до молока домішую
Отруту, я -- найбільший
Серед ворогів своїх.
Уранці розбиває тишу
Птах крилом: тоді ми
Божеволієм. Коли тебе
Заманюю під шкірку помаранчі,
Ти - нечутно медянієш і
Година тане. Я тоді
Собакам твою душу віддаю.

(*З подорожніх записок* -- з архіву)

ІРИНА МАКАРИК (1951)

Ірина Макарик народилася в Торонті, в Канаді. Вчилася на факультеті англійської літератури Торонтонського університету, де в 1980 році захистила докторську дисертацію. Від 1981 року викладає в Оттавському університеті.

Поезії Макарик друкувалися в *Сучасності*, *Нових днях*, *Жіночому світі* та інших журналах. Вона також є автором двох наукових англомовних праць: *Комедійна справедливість у Шекспіра (Comic Justice in Shakespeare)*, 2 томи, Зальцбурґ, 1980 та *Слово о збуреню пекла*, українська драма 17 століття *(About the Harrowing of Hell; A Seventeenth-Century Ukrainian Play in Its European Context)*, Оттава-Едмонтон, 1989, і головним редактором-упорядником двох інших: *„Живий документ" („Living Record": Essays in Memory of Constantine Bida)*, Оттава, 1992, та *Енциколпедії сучасної літературної теорії (Encyclopaedia of Contemporary Literary Theory)*, Торонто, 1993. Крім цього друкувала літературознавчі статті й рецензії українською й англійською мовами. Мешкає в Оттаві.

*

Із чотирьох основних джерел поетичної творчости -- сенсорного сприймання, нескутої уяви, сноподібного переживання і висновкого мислення - поезія Ірини Макарик є, переважно, продуктом першого. Цей факт має всебічний вплив на її творчість. Вона, по-перше, відбувається в межах наявного факту, то спостереженого, то пережитого; по-друге, вона відтворює радше ніж створює дійсність; по-третє, вона передає цю дійсність синонімічними порівняннями радше ніж важко доступними метафорними замінами. Наслідком такого творчого процесу є вірш, вільний від семантичних двозначностей, без зосередження на словесній незвичності, без експериментування словом як акустичним фактом. Відтворення того чи іншого факту є чи не основною функцією її поезії.

Про яку дійсність йде мова у поезії Макарик? Про довколишній світ; про особисте щастя, що „просякає кожну клітину тіла"; про неспокій душі; про Тутанхамона в „темниці саркофагу"; про народження дитини - одним словом, про те, що знайшлося в діяпазоні її світобачення. Дійсність ця, передана дійсним, а не умовним способом, не є, однак тільки реферативною довідкою чи тільки автобіографічним фактом. Чому? По-перше, вона передана за допомогою службових часток „як" або „наче" вишуканим порівнянням („наче галуззям самітних дерев,") та орудним відмінком („свіжим дощем доброти,"

„замороженими усмішками"), а, по-друге - майже щоразу зіставлена з відповідним узагальненням. Наприклад, остання станса вірша „Дас евіґ вайбліхе" (Das Ewig Weibliche) зіставляє „розрите болем і втомою тіло" матері після народження дитини із „силою тисячолітніх жінок;" у відкрито автобіографічному вірші „Наталі в рочок" – невинність власної донечки з первородним гріхом. Така конструкція у Ірини Макарик є майже домінантною.

Пише Ірина Макарик вільним віршем, ритмізованим синтаксичною реторикою, радше, ніж звичною прозодією. Мова її святково піднесена і вільна від манірности та афектації. Зосередженої уваги на власному голосі або пародіювання інших поетичних текстів у її поезії не помітно. Голос її звучить вірогідно і переконливо.

І. Ф.

*

Поковзнулася в минуле,
де палахкотіли мідяні плями
поміж золото-бронзовими деревами,
де розгукане листя замоталося у вітрі,
а невидима рука заганяла
стада диких хмар,
де гірський пейзаж укритий
живими, невтишимими красками, –
а ти все слідив за дорогою,
що стелилася перед нами.

(*Сучасність* ч. 5, 1971)

*

Відкрила тобі стежку, щоб не заблудив
у самоті.
Розгорнула шлях, бо вже осінь,
а осінь завжди смутна.
І я хотіла крізь вічність розвіяних споминів
З'єднатися з другою душею через пустиню.
А ти і так заблудив.
Не знайшов стежок, слідів осени,
не помітив їх ніжне зідхання.
Ти дивився на землю і загубив небо, --
І полинув в забутті моїх думок.

(*Сучасність* ч. 5, 1971)

*

Різнобарвисті думки зливаються
в осінь.
Любов палає жаркими красками,
смуток криється в бронзовім,
а тут і там жовте листя самотности.

(*Сучасність* ч. 5, 1971)

*

П'янію від повного келиха щастя,
що обливає мене свіжим дощем доброти,
пульсує, просякає кожну клітину тіла,
до самої істини мого буття,
де сяє та зірниця,
яку ти мені подарував.

(*Сучасність* ч. 5, 1971)

*

Сивіє день
перед тьмою ночі:
Наче галуззя самітних дерев,
Здержує похиле небо
Від дотику
Людських душ.

(*Сучасність* ч. 7-8, 1972)

*

Неспокійна душа
Прагне жевріти
У вічному слові.
Життєва снага,
Притоптана
Запорошеними усмішками,
Палає в сухому чорнилі,
В точності неточних слів.
Неспокійна душа
Втікає
Від попелястих облич
І горнеться до спокійних обіймів
Гарячих слів.
Переливає думки
В дзбанок вірного паперу.

І, спочивши там,
Кричить своєю силою краси.

(*Сучасність* ч. 7-8, 1972)

Катакомби

Була тиша померлих століть
хоронена плісню і мурами,
була тиша мовчазних мученників
відділена філігранними маками
від живих душ.
Була тиша -- свята, смертельно-спокійна.

Гроби відкрито, таємниці зраджено,
тиша зронена.
Отець в чорній беретці
провадить гурт овець,
а на їх питання
живий порох святих
відповідає -- тишиною.

(*Сучасність* ч. 3, 1973)

Груднева ніч

I

Шматок зблідлого місяця
наліплений на замшово-чорному небі
зазирає з-поза тенетів дерев.
Смуги сивих хмар сунуться
черепашим темпом
і замотуються в лісі хмародерів.

II

Ніч -- безсонна, довга ніч.
Коли ж моя барка знайде притулок
від мозкожерних слів?
Коли фантазія сна своїми хвилями
магічно обвине
мої замучені очі?
Коли прилив спочинку
лагідно заллє людську пам'ять?
Ніч -- безсонна, довга ніч,
впала тягарем на мої зіниці
і хитро моргає на відпругу сна.

(*Сучасність* ч. 3, 1973)

Пристрасть

Це мене ведуть до того пекла --
табір людожерів -
скорчі мозку: Дахав.
Це я дивлюся на великий гриб --
моя Гірошімо --
це я дивлюся на безглуздя галокосту,
на рани твоїх нелюдських сиріт.
Це мене закопують
в кістяну землю
Бабиного Яру.
Це я згодом засліплена
роздираю свою подобу.
Це мене вивозять на Сибір
за красоту чистої думки.
Це я без братів
за братів сумую,
це я бездітна,
за своїх дітей страждаю.

(*Сучасність* ч. 3, 1973)

Базиліка

в спокої стухлої древности
безсловний мармур --
холодно-білі святі,
заціплені Пресвяті Діви
в кольорах Рафаєля,
вирізьблені чудеса --
затаєні шпари світла,
похмільно-високі вітражі
шепчуть
прославляють
людину,
її силу й духа,
віддані
тому, що живе у всіх хмарах

(*Сучасність* ч. 1, 1975)

Тутанхамон

Молодий княже,
Ти пішов назустріч смерті,
обдарований
золотом, ляпісом, алябастром
і китицею любови
від княжни-подруги.
Тебе положили
в лоні єгипетських скель,
в темниці саркофага,
щоб ти вічно грався
в молодого короля.

Тутанхамоне,
далеко поза берегами
всеродючого Нілу,

чи не дивно тобі нині,
чи не дивно?
А може ти і вгадав,
вказав легкою усмішкою,
що все зрозумів:
ми тобі поклоняємось, --
ті, які ще не гралися
в примирителів
сучасного з вічністю,
придивляємося в твої
зіниці праісторії,
щоб впізнати свій власний
легкозапашний порох.

(*Сучасність* ч. 9, 1984)

Дисидент

Ґолос Івана Хрестителя
з пустині страху і порожнечі,
кричить, остерігає, засуджує
    тих ополохів солом'яного мозку
    тих носіїв гнилизни духа
    тих плазунів льодового серця
які знизують плечима,
ховають голови.

Новий апостол пророкує,
здушивши іскру власного страху,
скинувши кайдани своїх бажань,
забувши про власну небезпеку.

А тоді, коли голова розталася
з тілом,
коли на срібній мисці
стала жертвою для жирної лукавости,
для жадібної Соломеї,

коли вуста неохоче перестали
розгортати неспокій,
тоді, в глибині безголосої порожнечі
постають ще інші голоси,
відгомони заграви слів
неживого,
і родяться нові апостоли.

(*Сучасність* ч. 9, 1984)

Наталі в рочок

Ти нас сотворила наново,
не промовивши ні слова, --
отак,
сама собою.
Твоє народження нас відтворило.

Ми граємося в твойому Едемському городі:
здивовані, вдячні, захоплені.
Для нас оновились
світло й темрява,
суша,
тварини,
найнезначніша пташка.

В твоїм городі ще нема змії,
і ти своєю невинністю
стираєш нам пам'ять
про вигнання і гріх.

(З архіву)

Das Ewig Weibliche

I *Вагітна*

Тяжка,
як паркий літній день;
приземнена,
як доспілий гарбуз,
обличчя наповнене материнством,
потіхою і страхом.

II *Невидиме*

Стукає з темряви,
з-поза світу, в світі,
без свідомости -- свідоме,
лякаюче й чудне.

III *Розлука*

Довгий день муки:
хвилі болів приходять,
    відходять,
приходять
    відходять,
в ритмі
симетричного страждання.
Нарешті кров
і нестримане тремтіння:
огортаючі, все сильніші хвилі
підносять, кидають, ламають
незнайоме тіло.
На хвилях притомности
в крещендо блискавиць
вислизає дитина.

IV *Дитя*

Великими спокійними очима
тужно
дивиться на заясний світ.

V *Матір*

Розрите болем і втомою тіло
радується,
радується,
радується,
силою тисячолітніх жінок.

(З архіву)

ЛЮБА ҐАВУР (1957)

Люба Ґавур народилася в Клівленді, Огайо, в США, куди у 1949 році еміґрували її батьки. Вищу освіту здобула в Кент стейт університеті. В 1986 році вступила на факультет словянських мов і літератур у Торонтонському університеті, в Канаді, де здобула ступінь маґістра. Від 1988 року живе й працює в Нью-Йорку.

Поезії Люби Ґавур друкувалися в журналах *Сучасність*, *Термінус* та *Каспер-Вайомінґ стар трібюн* (англійською мовою). Ґавур перекладає з української мови на англійську і навпаки.

*

Люба Ґавур писала англійською мовою і лише нещодавно почала писати також українською. В основному, її поезія зосереджена на внутрішньому світі. І навіть коли поетеса зображує зовнішню дійсність, то вона, як правило, відбиває емоційний стан ліричної героїні. Наймаркантнішою властивістю її поезії є тяжка, згущена емоційність. Поетеса передає її або безпосередньо, або посередньо, -- чи то, наприклад, зображуючи музику, яка вібраціями стікає по спині й звуком всякає в кості; чи то описом кімнати, в якій „схил стіни -- білоглухий, жарівка -- глупосліпа, нерухомі завіси -- німі"; чи описом природи. В образах природи, щоб передати свій емоційний стан, Ґавур часом вдається до паралельного зіставлення: зима, наприклад, „ховає спомин червня в мошисте зимне ложе скель", коли в'яне любов коханців.

Але найчастіше природа своїми властивостями передає стан почуттів людини: „ягодами кривавиться потік", або осінь „пекучими смугами пряде солодкий смуток з гіркими піснями". Природа ніби стає нервовою системою людини, відчуває її болі, страждання, смуток, любов і радість. Часом Ґавур єднається з природою, наприклад, у вірші „Нині я рослинна" занурюється в груди дерева, обгортається листком і лежить „в ложі страти", п'ючи вуглеве вино, переціловуючись з камінням. Це не є метаморфозність, а, радше, вчування себе в природі чи вчування природи в людині.

Зрозуміло, що так насичена емоційністю поезія є відкритою до теми взаємин жінки з мужчиною. Ґавур трактує цю тему дещо амбівалентно: з одного боку, жінка відкидає настирливе залицяння мужчин, їхні жадібні погляди, як „голі вужі", а з другого боку - знає „цю палку тайну тіл у погляді минучім, у скрутах крови".

Ґавур пише в дусі модерної чи, радше, пост-модерної поетики. Образність її співзвучна з сюжетом; вона густа, емоційно насичена й

динамічна: „колом застигає лушпиння крови", каламутним сном „стигне любов", а небом розтягається „жилаве хитання галуззя". Поетеса має добре відчуття мовної евфонії, яке спостерігається в ритмічному поруху її віршів.

Творячи на грані свідомого й підсвідомого, Ґавур вносить в українську поезію незвідану тему психічної відцентровости.

Б. Б.

Вінцем

Багряними іскрами
січе
місячний серп
підморсьві ниви.
Вінком
білого вогню
сковує самиць-русалок
у водяній свічаді.

Луками пливе
місяцем змотане латаття,
ллється орбітними звенами
струм.
В шари багнистого надра
падають зорями зерна.
Гнеться у хвилях
світило.

Ягодами кровавиться потік,
багряніє білий біль.
У вічному вінчанні --
місяць, вода, вона.

(*Термінус* ч. 2, 1987)

Саксофон

Тягне тугу
ланцюгом єдиної ноти.
Вібрації
топлйна
стікає
по спині нагрітій.

Звисаючий звук
солодким димом

обвиває
незасиченого,
чадить кадильним
чаром,
розмотує вузли,
шовком по шкірі
купає душу
і всякає в кості
розгойдані.

(*Сучасність* ч. 2, 1988)

Сущий

А. Винницькому

З кишені розсукав хребет,
через ліве рамено кинув тінь.
Простяг зір по сузір'ї й
уп'явся в краєвиди тьмяноясні.

Примаривши предвічне зело,
рачкував по круглих могилах
розтрушеного вітру,
стрибав по стернах діравих суден...
В п'ястуках -- ключ без дверей,
в трепетних клітинах -- тягота століть.

Чисто-оким, біложаристим
прокотився стрімголов
між лезами життєсна.
Прокормившись на обручах
блискавиць, плоди слів
літерами згинав...
З каменякінетики ліпився,
струни розбіжні
напругою сплітав.

Стовпами, рейками
Стопами, точками
Звенами телеграф --
розплющилось око
язика.

Загубив своє
Забув себе
Здогнав його єси --
Реве, рве
Є, стає.

Зап'ясткою хапнувши всесвіт,
приклав вухо й
відмірює кармазинний
ритм.

Ранений ангел,
Проколенобілопомазаний.
Пилом, полетом
Цеглами, рулетами --
біліє.

(*Термінус* ч. 3, 1988)

Нині я рослина...

Нині я рослина --
в грудь дров'яну занурилась,
клітиною вросла.
Обгорнулась листом,
змоклим перецвітом.
Нині я рослина --
покорена, гнила.
Платтям глини
скорчилась з корою
в пневу домовину.

Нині я рослина --
стовбурів сестриця.
До худого хащу хилюсь,
захищаюсь пусто віттям,
вітрів кислих сіллю.
В'ялим волосом склонилась,
лице осиріле
розсипалось струччям.
Листопадна я, росою
всохлий день
затерла...
Сонцем не п'яніла,
не розлила соків.
Лежу в ложі страти --
вуглевого випю вина,
перецілуюсь з камінням.
Нині я рослина,
в кільці держу насіння.

(*Термінус* ч. 2, 1987)

Міражі

Скорчилось над білиною
сонце --
Стесана стиґмата.
Тінню -- чорний ключ птахів.
Млистим небом -- жилаве хитання галуззя.
На дно очей
сипляться сльози спалені,
чорніші від чорного.
Гар.
У краєвидах сну,
як мені полум'ям біліти
до ливня яснини?

Розгортаю побляклі картини,
змітаю почорнілий поріг.

Рум'яним колом
застигає лушпиння крови.
В сновидах невгасимих,
як не патосом чорніти?
Як не скорбіти шрамами?

Дном очей,
мовою мрії --
видніти,
виднітися --
мета.

(*Термінус* ч. 2, 1987)

Майже зима

Горнеться до затвердлої,
змерзлої землі
вогкий, гірко-солодкий
запах
гробокопного листя,
змитого дощем
в розмоклі криївки
прогнилого коріння
і в пітьмі
ховає спомин
червня
в мошисте
зимне ложе скель,
саме коли
наша любов
в'яне.

(*Сучасність* ч. 2, 1988)

*

Лягла циганська тінь
і сповиває світло.
Шестикрила осінь

пекучими смугами
пряде
солодкий смуток
з гіркими піснями
і тає, тає
в сутінках тиші.

(*Сучасність* ч. 2, 1988)

МАРІЯ РЕВАКОВИЧ (1960)

Поезія:
З мішка мандрівника, Нью-Йорк, 1987
Шепотіння, шепотіння, Нью-Йорк, 1989
М'яке Е, Польща, 1992

Марія Ревакович народилася в Лідзбарку Вармінськім, у Польщі. Середню освіту здобула в Ліґницькому ліцеї, де вчать українську мову й літературу. Вищу освіту почала на факультеті української філології Варшавського університету. В 1981 році виїхала з Польщі до Італії, а звідти, у 1982 році, еміґрувала до Канади, де спершу студіювала в Саскачеванському університеті в Саскатуні, а з 1984 року - на факультеті слов'янської лінґвістики в Торонтонського університету. В 1988 році переїхала до Нью-Йорку, де в Колюмбійському університеті закінчила студії бібліотекарства.

Ревакович працює в галузі поетичного перекладу.

*

Чим знаменна поетична творчість Марії Ревакович і чим вона переступає межі української поетичної традиції? В контексті сучасної поезії, яка або розходиться з канонічною прозодією, або притуплює зумисну чіткість семантичного донесення, або закривається в ідіосинкратичному світі поета, -- її вірші, напевне, належать до першого ґатунку. Не зв'язуючи їх римо-ритмічною системою, вона звільняє свою поетичну мову від фонічної реґляментації, від системного словаря і від непередбачених змін змісту, які часто нав'язує традиційна форма. В параметрах такої свободи, вона пише вірші подиву гідної ліричної інтимности.

Отже, за своєю формальною будовою, її вірші нетрадиційні, хоч за їхньою увагою до смислової комунікативности -- прямі. Вірші *З мішка мандрівника* - наче натюрморти, метафорично згущені і предметно статичні. Натомість, вірші другої збірки, *Шепотіння, шепотіння*, завдяки своїй спрямованості до визначеного адресата, стансовані і прозаїчні, не стільки стверджувальні як розповідні. Адресатом першої частини є батько, якому поетеса пише „листи", долучує „фотографії" й „листки з календаря", тобто спомини, і в цей спосіб створює композиційний коляж емоційної історії переселених родин у Польщі. Адресатом другої частини є Бог, до якого вона намагається проникнути шляхом метафізичних інтроспекцій. Образна, часто на самій собі зосереджена мова віршів першої збірки уступає тут місце

прозорій, майже епістолярній мові. Любовна й еротична лірика *М'якого Е* подана не фронтально, а приховано, лірично. Позначена проникливою уявою й загостреною спостережливістю, вона знову повертає до творчої манери першої збірки, але в ще більше згущеній, здебільшого у мініятюрній формі.

Марія Ревакович - майстер деталі та вишуканої форми. Либонь, невипадково приваблює її увагу японське гайку. Досьогочасна її творчість зосереджена на загадковості власної персони та її повсякчасному спілкуванні з безпосереднім оточенням. Сміливих порушень нормативної мови вона не допускається. Діяфоричної випадковости уникає.

І. Ф.

*

корабель змінив курс
а ти стоїш
безлистим деревом
на березі сліз
самотність вітру
заплелася в твоє волосся
і стрічка стомленого дня
хвилюється
хтось пройшов мимохідь
простягнувши
клапоть
дірявого милосердя

(*З мішка мандрівника*)

*

Сонце спливло
на поверхню осени.
Осиротілі дерева,
простягнувши кістяки пальців
до синього неба,
ридають золотими сльозами,
благають зеленого Воскресіння.

(*З мішка мандрівника*)

*

мандрівки
зав'язують вузли
на шнурках стежок
аж намисто досвіду
загойдається на шиї
прилипне до горла
й задушить спомином
зелених трав

(*З мішка мандрівника*)

*

сірники домів
запалили горизонт
і погасли
а місяць зареготав
прикурив цигарку
пустив жмутик
синьосивого диму
збаламутив небо
розлив чорнило
та ліг спати

(З мішка мандрівника)

Третя картка з календаря (1956)

На волю

хтось
зігнув кути
твого життя
й кинув
як засмальцьовану картку
в смітник

ти
був засуджений
на довічне мовчання
твої слова
відбивалися глухо
від стін і стелі
і верталися
у в'язницю
твого тіла

ти збагнув
що таких стін
таких грат і стель
ніколи
тобі
не побороти

не кожному
помилування
відкриває
двері на волю

(Шепотіння, шепотіння)

Як молитва

точка
що містить у собі
всі дороги
якими мандрують
тисячі облич
несучи
у долонях
ланцюжки сліз

точка
що містить у собі
дім
вагітний голосами
що бачать Тебе
як сонце
що торкають Твій віддих
як цілющу воду
в надії
що видужать
і
не видужують

точка
в якій Ти
об'являєш себе
в сплетенні дерев
мовчазних
що тільки часом
вишіптують Тебе
своїми спрацьованими
кістлявими руками

точка
яку сприймають
як тишу
що зроджує
раннє і вечірнє
світло
як молитву
на цей
останній
супокій

(*Шепотіння, шепотіння*)

Шепотіння, шепотіння...

проникаєш
у мої клітини
таким тихим шепотом
що хочеться мені
вирізьбити в собі
вухо
і повісити його
як образ
на стіну серця

мої очі
перестали б бачити
лише відчували б

найтонші звуки
накладали б
шепотіння на шепотіння
як фарби
у пошуках

правдивого
світла
(Шепотіння, шепотіння)

Гість

якщо колись
почуєш
що хтось стукає
тихо у двері
не відкривай
скажи --
мед ще не зібраний
тоді
годуй бджоли
найкращими своїми
споминами
наче квітами

якщо колись
почуєш
що хтось стукає
тихо у двері
не відкривай --
бджоли
відкриють їх квітами

і
заліплять
своїм медом

(*Шепотіння, шепотіння*)

*

Чи хтось коли-небудь
взяв доторк
у руки,
мов зернятко,
розлупив його
на дві частини
й витягнув
сім'я ніжности?

Це -- я
збираю твої доторки,
мов зернятка,
розсипую їх на
лице, волосся, груди...
Кожне зроджує хвилю,
що розходиться
круглим променем
і сягає
непорочних місць.
Я хочу заповнити їх
сім'ям
твоєї ніжности.

(М'яке Е)

*

в день весни
купи мені
кусень синього неба
й зроби з нього
стелю
над моїм ліжком
хай зеленіє

тоді я
принесу тобі дарунок:
рожеву квітку
з твоїми очима

(*М'яке Е*)

*

говориш до мене
музикою
гірського потічка
тому я
ціла мокра

(*М'яке Е*)

*

розтулюю для тебе
спрагу
але місяць
не ти
скривленою лійкою
вливає в мене
трохи
срібної роси
й засипаю
вогко
несповнено

(*М'яке Е*)

*

коли пристрасно
цілуєш
моє тіло
не знаєш що

у ньому пливе
ніч
замість крови
тому я
темнію з кожним днем
ще й тобі
краду останки
ясности

(М'яке Е)

Стилізовані гайку

*

припливи до мене
на росі ока й звогчи
мені уста

*

у вусі -- шкірка
твоєї пісні прилипла
і голубить

*

мою шовкову нагість
прикриваєш
ранковим віддихом

*

пробуджуюся
в музиці твого тіла
я -- його струна

*

в моєму лоні
кругліє твоя мрія
мені вагітно

*

без тебе -- ніч
заходить мені у вічі
й заливає зір

(*М'яке Е*)

„ДЖАВЕГ" [АНДРІЙ ВИННИЦЬКИЙ] (1963)

Андрій Винницький народився в Монтреалі, у Канаді. Студіював англійську літературу й політичні науки в Торонтонському університеті. Живе в Торонті, займається перекладацькою роботою. Виступав у виставах Авангардного Українського Театру (АУТ). „Джавег" друкувався в *Термінусі*, де Винницький був одним з редакторів. Готує до друку збірку *Саффади*.

*

„Джавег", як пише Андрій Винницький, „це не псевдо, а ім'я персони, яка говорить коли „містер Винницький" собі відповідно радіо наставить і почує на етері якийсь балак у формі вірша." Коли б читати поезію „Джавега" з наміром розкрити в ній чітке і логічне об'єднуюче значення, то її зовнішню, цебто синтаксичну структуру, треба було б обов'язково піддати складному семіотичному декодуванню. Але, подібно до аналізи снів, таке декодування не обов'язково виявило б її остаточне значення. В чому ж тоді річ? Поезія „Джавежа," як і всі асоціятивно творені тексти, не унапрямлена кінцевим чи телеологічним донесенням і тому очікувати від неї певного узагальнюючого змісту чи сенсу навряд чи можна і чи треба. Натомість, її семантична вагомість є розкинена випадково по всьому тексті без будь-якої зумисної стратегії. Тим то вона позбавлена семантичного сподівання, і тим вона незвична. Це, однак, не значить, що семантично вона порожня, що вона тільки принагідна сполука несумісних слів і фраз. Навпаки, вона густо насичена різноманітним змістом, який виявляється не за принципом лексичного додавання, але радше за принципом фразеологічного поділу. Ось приклад із довшого вірша „Відкриття." У першій стансі поет мріє про те, щоб зробитися білим і, як таким, почав говорити не словами, а казками; у другій -- він передчасно з'явився з нареченою у церкві, де хлопчаки й дівулі закидали їх льодом; у третій -- він відбивається від напасників білим крилом, що виросло з рамена; в четвертій -- оглядає пораненого хлопця, якому він пом'яв чуприну. А в решті вірша мова тільки про химерні самоперетворення то у качан у горлі, то у м'ясиво яблука, то тільки в голос, що кликав „один-два, один-два".

Психоаналітичний критик обов'язково старався б дешифрувати цей текст чи за ключем кастрації, чи -- колективних архетипів. Можливо, таке „відкриття" і було б співзвучним із „Відкриттям" поета. Справа тільки в тому, що його „Відкриття" є віршем, а не психоаналітичною сповіддю, і що, крім

евентуального травматичного змісту, він наділений зумисною поетичною реторикою і структурою. На його „зміст" треба подивитись як на творче заперечення насилля логіки, як на тріюмф поетичної мови над ясно сформулюваною думкою, як на словесну гру, яка не підпорядковується вимогам семантичної прагматики.

Поетична мова „Джавега", не дивлячись на її онеіричний характер, далеко не сюрреалістична. Фактично немає в ній ніяких діяфоричних словосполук, властивих сюрреалізмові. Його речення „логічно" представляють „нелогічну" і сноподібну дійсність.

„Джавег" пише виключно верлібром. Конвенційна ритмічна система, коли така і є наявною („Мріяв раз, що став Я білим") не застосовується в його поезії методично, а, радше, спорадично. Інтертекстуальність його віршів -- сучасна, переважно англо-американська. За своїм тематичним спрямуванням, образністю та напруженим зосередженням на суб'єктивних переживаннях ці вірші, без сумніву, понадетнічні, а тим самим у контексті української поезії - оригінальні.

І. Ф.

Білий сон

Снилось чорним вечором, що сидів при ріці,
виловлював рибу і клав назад приятелем.

Трусив рукавом, бо щось прилипло,
а то смерть в рукаві, як вугр із річки,
притаїлась.

Рубає руку на пні,
щоб смерті в вічі глянути,
сорочку з пня піднявши.

А там тільки біль і біль
і з рукава ріка текла.

(*Термінус* ч. 2, 1987)

Відкриття

...but it is impossible that it came to be other than
I plus the new I of mating of something and nothingness of two or love...

- Charles Mingus

Мріяв раз, що став Я білим.
Таким білим, що не говорив більш слів, лише казки.
Таких слів-казок тоді наплів Я,
що й причащатися не потрібно було --
лиш слухати.
Таким білим,
що Дантова сатанва стелилась килимом
для непотрібного вже плоду Еви...

З'явився на порозі церкви, куди привів наречену
передчасно, на Понеділок,
і хлопчаки і дівулі

розлючені, що ліз із щастям в хату,
кидали на неї льодом.

Я вибіг ізза дверей церкви
на відсіч хлопцеві з льодом в кулаці
і замахом крила, що біло виростало з рам'я,
здув його з ніг.
Він скорчився
і здивовано схопився за бік.
Розгублений, Я підніс кістку льоду,
а вона м'яко їздила по пальцях
і морозила їх.
Я зігнувся, капаючи над хлопцем
і бадав його очима.
„Нічого," сказав той спокійно.
Пом'яв Я йому чуприну --
„Ти ранений вояк," шептав.

„А ти, ранений ангел,
не уцілений, хоч ціляєш.
Клячиш і втираєш кров свою в моє волосся."

Не знати, чи тоді Я йому ввічі подивився,
чи тільки голову назад закинув,
бо побачив таку блакить,
що став качаном у горлі,
натягнутим до сонця.

Червонів Я в світ, білів Я в світ,
як вкушене яблуко.

Білів так, що ставав укусом, зубами,
м'ясивом яблука.

Став таким білим,
що Дантова сатанва стелилась килимом
для непотрібного вже плоду Еви.

І чорне небо сіяло в зорях,
без зернини і без болю.

Я танув у яскравій пустинній млі над водами.

Став тільки голосом
і кликав

Один
Два
Один
Два

і пізнав парадокс односкладового Слова

Два
Два
кликав

Сміявся
і білів

бо всі загадки відгадіні

(*Термінус* ч. 1, 1986)

Scissere

All your damn horses climbing to heaven
- Kenneth Patchen

Правдо:

Будеш стояти сама
при білім вікні,
обнімати світ м'язистими раменами,
забудеш дні, коли вони худо теліпались від ліктя,
бо в голосі гратиме оргія бубнів і плес обпінених...

Джавег

Послухаймо, щоб почути пісню червів,
концертово, без кашлю;
забудьмо про тисячі вмираючих сонць,
і замкнімо очі...

На капаючій пащі міста,
на обсніженім даху палаючого будинку,
пожежник танцює.
Глибокий повільний голос мікрофонно скалить
ікли в'язниць позичених:
-- в злодія на затриманім трамваю футер і годинників;
-- в ґвалтовника, пійманого в ґаражі і задушеного у зимній оливі.

Правдо:

Забудеш про жінку
яка вийшла ізза зеленого листя.
А вона якраз мала поцілувати дитину...

З білого вікна буде видно сліди,
де колони пари тремтіли,
гриміли й свистали,
простягались в далечінь,
немов пальці Геракля, які вже не дозволять
Антеєві торкнути землю.

(*Термінус* ч. 3, 1988)

Henry MillerЛіто

I am merely a receiving station
transmitting to the blue
-Henry Miller

У псячі дні
наліпки крутяться в пальцях,

падають, липнуть до підлог серед трачиння
і крики побитих здіймаються над бійками.

Перед царями являються ллами --
монахи у вовняних спідницях,
у високих обцасах, розмальовані шмінками --
і б'ють поклони безвісті.
Вміжчасі, пишу епоси недосказання.

Мені потрібні тільки фароси
які міняються з грец ких
на сині,
на червоні,
на білі, на стіни, до яких їхнє світло липне,
на крісла, об які стіни спираються,
натягаючи вигнуті спини і сфінксові руки зложені на столах.

Більше вказівок не потребую.

Вже ніколи не вгаватиму крику слів,
зліплених з не-мов посинілих муринів при мікрофоні.
Маститиму голову мови оліями
доки не обросте густо рудим волоссям

і вже ніхто її не впізнає.

Братів не пізнаватиму --
цуратимуся вночі післядовгоїрозлукиприїзду,
бо такі сльози
вже давно у себе випивав,
вп'явшися іклами чесності.

Тепер, ссу корені блискавок
і вжилними голками шию вишивані сузір'я.

(*Саффади* - з архіву)

*

При дорозі
Бог з болота виліпив глека-небелицю
і поставив глек догори ногами наповнений водою.

Жінка прийшла, підняла глек,
і слухала як ревів з нього водопад
аж поки врешті
в глеку Божих слів
і без води
ревло при дорозі порожне море.

(*Термінус* ч. 2, 1987)

Епіфаламіон

Руті, Микиті

Водня день, лиця палають.
Нафтовий дощ помжичив по тліючому щастю,
й полум'я зриваються із річищ:
танцює Венера.

День днем
дзвонами випийте водень
з плес океанів.
З добра світу
салтатимуть блискавки
й-із-за-Пах-у електроненого кисню
спливатимуть із вас
нові води

Дишіте вибухами.
Вкривайте світ потопом щастя.

(*Саффади* - з архіву)

Частина друга

ТЕОФІЛЬ РЕБОШАПКА (1935)

Поезія:
Крила мовчання, Букарешт, 1986
Біль коріння, Букарешт, 1989

Теофіль Ребошапка народився в Дарманештах Сучавського повіту, в Румунії. Закінчив філологічний і філософський факультети Букарештського університету і працює професором філософії при Академії сільськогосподарських наук „Ніколає Билческу" в Букарешті.

*

Поетична біографія Ребошапки така ж скупа й таємнича, як і його особиста біографія. Десятками років він не друкував своїх віршів у періодиці і нікому їх не показував, лише в своє п'ятдесятиліття видав першу збірку *Крила мовчання*. З її появою, критика заговорила про Ребошапку як про дозрілого й вартого уваги поета. Михайло Михайлюк казав, що стиль поезії Ребошапки „чіткий і строгий... раціональна пристрасть, з якою обстоює в системі розгорнутих символів та метафор роздуми над сенсом буття, неминущими категоріями-полюсами добра і зла, правди й неправди, над субстанцією часу, життя і смерти, -- породжує значущість, глибину художнього бачення й образного мислення".

Назовні Ребошапка - раціональний поет, але під поверхнею його рядків нуртують болючі й драматичні струмені, де „говорить вічність землі", „ходять предки ... до своїх синів", „віддзеркалюються світлом причини нашого існування". У поезіях Ребошапки наявне болюче намагання людини знайти дорогу до себе через себе, відчувається відчайдушне шукання себе в минулому, в „глибині земної душі", у переродженнях природи і навіть у незбагненності вічности. Однак, у той же час, поет вірить у вічне відродження й переродження природи, й тим самим - людини як частини тієї природи: „коріння горить, сяючи у глибину земної душі, щоб відродити її"; листок пробуджується борозною, „де впало зерно його життя, щоб народитися знову".

Ребошапка не вживає ні метричної ритміки, ні римування. Його поезії викликають враження білих віршів, хоч такими вони не є. Таке враження зумовлюють, мабуть, зрівноважено пливуча дикція, ваговитість думки та речитативний хід ритміки. Метафори Ребошапки скупі, згущені й семантично трудні не лише своєю складною асоціятивністю, але й тим, що в них завжди інкрустована нелегко зрозуміла думка. Грім, наприклад, тріскає „у свою білу

надію", сік дерева людини „тече в глибину своїх літ", а в стіни гірко плаче тиша, немов чекання.

Ребошапка має особливу здатність, за словами Михайла Михайлюка, „пильним зором бачити підтекст, філософську суть кожного явища".

Б. Б.

Ту прозоро-білу тінь

Ту прозоро-білу тінь
я виряджав
у першу дорогу, до першого порога,
до тебе.
Це приблизно правда.
А в мені квітує щастя білої ночі --
воно раз на день покриває мене,
немов лелеча тінь,
але не може доторкнутись мене
своїм крилом.
Хтось сповіщає мене:
„Ти моя жива тінь!" --
і питає мене знову:
„Хто ти?"
Відповідаючи, подих у мені каже:
„Благослови мене в серці
твого безсмертя!" --
криниця, з якої я буду добувати
і пити чисту воду
серед моїх зелених лісів,
які чекають нас,
щоб ми вирядили в першу дорогу
білу тінь --
птаха твого в моє я.

(*Крила мовчання*)

Нічний птах

Нічний птах настійливо
клює серце своє
серед білого дня,
око викльовує ночі
і не може доклювати
останню її мить.

Чути в тиші,
як шукаються
очі пташині
серед небес,
а птах,
вертаючись в минуле,
ніби свій час
несе туди,
де я з тобою шукаємо його.

(*Крила мовчання*)

Білі бруньки моїх дум

Якщо вас ще не болить
Глина живої душі,
Прислухайтесь,
Як ріжуть споконвіку
Садівничим ножем
На чорних гілках
Білі бруньки моїх дум.
Б'ють несподівано вони
У небесний дзвін весни
Руками всіх дерев,
Бо їх коріння знов горить,
Сягаючи у глибину земної душі,
Щоб відродити її знову.

(*Крила мовчання*)

Ніч у білій сорочці

Ніч у білій сорочці
збирає своє родюче поле
серед плечей моєї долі

і щохвилинно ховає
зернину моєї душі
під своєю борозною,
щоб не згасло на небі
їхнє сузір'я.
І, немов ті очі дівочі,
у зеніті моєї, зіниці
випурхають опівночі
серед неба наді мною
окаті зірниці --
аж співає життя
душі кожного зерна пшениці.

(*Крила мовчання*)

Приростання

З твоєю долею
навіки я зростаюсь,
неначе мить, серед якої
народилася правда.

Я вже пустив
коріння в грунт
твоїх плечей,
і наслухаю твої руки, --

як розростаються
й розтягають в мені
яскравобілу кість твою --
аж росте молод-ліс.

Я навіки приріс
до плечей до твоїх
червоним цвітом
болючого часу.

Вічна земле моя,
я проріс плодом в серці
родючих борозен,
щоб ти зустрічала мене

різноцвіттям року
в зорепадах весни,
проростати навчала,
щороку цвісти.

(*Крила мовчання*)

Сік дерев

Сік дерев мого тече
в глибину своїх літ,
мовби життям твоїм у себе затікає.
Заплакане його дитинство
жадає послухати хоч раз
тебе й твої бажання,
в які сік мого дерева тече
і палахкотить у жилах
моє я поруч з тобою.

(*Крила мовчання*)

Сон

На білих мурах свідомості
дрімає предобрий бог:
і сниться йому, що молодіє.
Мабуть, диво у мені
перетворює його в зірку мого віку
і світить, щоб снилося йому безжурно.
Якась сила вдаряє мою думку крилами
і грозить їй, як непокірний білий день.

Тому богу приснилася правда,
що б'ється в оці білого дня.
Той білий сон -- блукання в мить.

(*Крила мовчання*)

Коли

Коли лягаю горілищ
на груди ночі,
бачу серед сузір'їв
твоє обличчя.
Падуть,
запалюючись у серці,
буковинські зорі,
а я мовби забув,
що мій крок
у всесвіт увійшов
їхнім голубим полум'ям.

(*Крила мовчання*)

Вийди

Вийди на роздоріжжя.
Біля забутої криниці
я чекаю тебе.
Можливо,
підемо дорогою ночі
до кріпості ночі,
щоб там захопити
той час,
що пробуджує день
і запускає в небеса сонце
над зеленими скронями землі.

(*Крила мовчання*)

МИХАЙЛО МИХАЙЛЮК (1940)

Поезія:
Інтермеццо, Букарешт, 1971
Мурчик кіт упав з воріт, для дітей, Букарешт, 1975

Проза:
Біле-пребіле поле, Букарешт, 1974
Не вір крику нічного птаха, роман, Букарешт, 1981

Літературознавство:
Слово про слово, Букарешт, 1983

Михайло Михайлюк народився в місті Сереті Сучавського повіту. Закінчив філологічний факультет Букарештського університету; працює в редакції газети *Новий вік*. Крім поезій, пише також дитячу літературу, прозу й літературну критику. Його проза, в якій наявні інтроспективний погляд в психологію і будні людини та оригінальна композиція зі своєрідними переходами з минулого в сучасне і навпаки, є, либонь, центральною в його багатогранній діяльності. А його гостра літературна критика служить інтелектуальним каталізатором для української літератури в Румунії.

*

Михайлюка тривожать протилежності буття. Тому, як писав Є. Мигайчук, він вдається до „філософських роздумів над долею людини, життя якої діялектично прекрасне і, водночас, трагічне; прекрасне нестертими слідами на пройдених і непройдених дорогах і трагічне своїм кінцем". Люди для Михайлюка -- це наче „незрячі дерева у лісі", які, позбавлені духового зору, неспроможні проникнути в понадземну височінь; для них -- „непроглядна...голуба темінь у висі". Трагічний також зміст їхньої діяльности: вони будують храми і тчуть дороги тільки на те, щоб заблудитися „по дорозі до смерти". „Прекрасному", про яке згадує Мигайчук, поет присвячує менше уваги. Та коли він звертається до нього, то виходять оригінальні рядки, глибокі ліризмом і почуттями. Як наприклад: „не нанизуй слідів ти у сад, що давно солов'ями одцвів".

Поет, з нечисленними винятками вільного вірша, творить манерою традиційної прозодії. Він селективно і вдумливо добирає словник, різко карбує контури рядків і строф, а в підтекст своїх поезій ставить інтелектуальне зарядження. Свої, назагал усталені поетичні засоби, він усучаснює наскрізь модерними образами, які -- в контрасті до загальної тканини віршів -- драматичні, а то й експресіоністичні, як, наприклад: утроби гробів -- це „проти неба чорні рани", „від блискавок небо кололось навпіл", „камінь нидів на сухоти" і тим подібне.

Своє поетичне кредо поет підсумовує такою метафорою: „виловлюю здичавілі слова..., тамуючи до них ненависть і любов, виношу їх на п'єдестал". А п'єдестал тут - канонічна поетика.

Михайлюк (знову за висловом Мигайчука) „проникає поглядом у потаємні глибини власної свідомости, знаходить у своїй душі джерела наснаги, потім з їх витоків шліфує рядки, пройняті високими почуттями". У цьому, мабуть, сутність і значимість його поезії.

Б. Б.

Голгофа

Виловлюю
Здичавілі слова,
Як предки ловили
Диких коней
У скіфських степах.
Тепер від них
Там ідоли
Вишкірені і кам'яні,
Голублені долонями вітрів.
А слів
Гарячих і солоних
В душі --
Нестримний зорепад...
І я,
Тамуючи до них ненависть і любов
Виношу їх на п'єдестал...
Як ніч,
Напнута на рогах зірок,
Мужчини пестять
Своїх або чужих жінок, --
Тоді я приручаю
Здичавілі слова...
Виловлюю слова
Гарячі і солоні,
Виловлюю та заздрю предкам...

(*Інтермеццо*)

Марення

За мною назирці
Ідуть привиди,
Всміхаються єлейно...
В душу кидають
Дурманний трунок --
Замерзлі зорі

Білим вогнем...
Не можу сховатись
У жодній улоговинні
Мого єства...
...Лечу в безбарвний простір...

(*Інтермеццо*)

Застереження

Не сумуй, що забрали
Птахи з собою
Літо у вирій,
Що гребуть крилами небо
Стигле у сині.
Може, так воно й треба...
Не сумуй, що пливуть кораблі
Десь без тебе...
Може, ти ще не бачив,
На хвилях світанку
Зеленого місяця
З сиренами в танку...
Не сумуй, що не вмів гамувати
Тупіт коней далекий.
Ти, мабуть, ще не бачив,
Як квітує лілея.
Ще з твого ребра
Не народилася жінка.
Чом, як брила розлука,
Чом ламається гілка?
І, нарешті,
Що ти знаєш про себе?
Твій світ -- лиш в очах...
Чи пробував тримати його на плечах,
Навіть, якщо в людини
Одне плече вище?

(*Інтермеццо*)

Куди мене розум веде...

Куди мене розум веде,
Сині тіні розмотую з серця
І стільки стежок заросло
Травою розлук і забуття!
Сповзають дні у безвість,
Немов піски у воду...
Куди мене розум веде,
Божевільні коні димом стають...
Стигне тупіт їх
Стручками льоду
На гіллі моїх думок.
А скільки табунів я втратив
Весною-провесною...
Куди мене розум веде,
Там голос твій ніколи не лукавив,
І яблуні бризкали цвітом,
І кожного вечора кружінь
Місяця протікав мною.
А очі твої -- сонця зачаття...
Куди мене розум веде,
Відлига серця там,
Вітри -- недовітрені...
Роздум...

(*Інтермеццо*)

Дзвонар

В пучках його буяли квіти,
Вітри від дива никли ниць,
А хмари спраглі, непривітні
Вінком вітали блискавиць.

Сферично мідь косила тучі,
Бо дзвін органом рокотав,

Од леза грому нили кручі
І час камінний дибки став.

А він, зв'язавши туго серце
Із серцем дзвона, наче вісь --
Землі і неба в ньому терням...
Дзвонар
в Титана
переріс!

(*Інтермеццо*)

Розколоте небо

В очах зомліло
Крижанився біль.
Від блискавок небо
Кололось навпіл.
Морозно щеміло
В суглобах вино,
В агонії серце --
На піках тополь.
Лихоманкою тік
В судорогах озноб,
Я благав часу дзвін
І волав я тривог:
„Розлуко, не смій!"
„Далечінь, відступи!"
...Лиш на груди слова
Впали брилами тьми.

(*Інтермеццо*)

Білий вершник

Білий вершник летів дощем,
Списи дощу
На стінах
Ставали частоколом.
Час молов вітрила,
Ліхтарі горіли, --
Хоч був день.
І поки він домчав сюди, --
Я на хвилю раніше пішов.

(*Інтермеццо*)

Над гробом діда

Руки навхрест --
Схилений хрест,
Край і безкрай
Всіх перехресть...

(*Інтермеццо*)

Балада пронеповернення
(Упавшим за волю на полі бою)

Де-не-де неба просинь у хмарах.
Блукала осінь -- примара --
З червоною ружею,
Вогнем обпаленою, стужею,
Як губи пораненого солдата.
Був рів сорок п'ятий.

У селі самітність на кожному розі
Материнська, дівоча, в знемозі
Скрадалась від хати до хати.

Приходили листи,
Вертались й не вертались солдати.

Зорі -- замерзлі й червоні --
Знову і знову в неостиглому дзвоні
Будили тривогу,
Кидали у душу ятріючий трунок --
Ночей безсонних і білих дарунок.

У саду білим привидом -- дівчина.
Від учора з листом похоронним звінчана.
Забрела, заблукала під ранок,
Яблуко зірвала -- червоне, як рана,
До лиця притулила, присіла;
А над нею --
Зозуля вніміла. Не кує.
Над світом, над селом, над дівчиною
Сонце встає.
Гріється у бездимній пожежі садів,
Кому день провіща, а кому інші ночі без снів.

Блукала осінь з червоною.
Червоною ружою-квіткою,
А вуйко Іван під повіткою
Дерев'яну лагодив ногу.
Кому сьогодні вість?
Кому подасть підмогу?
На кут цілий -- лише жіночі руки.
Тут в хаті радість, а там муки...

*

Кривий поштар --
Із ташкою через плече.
В ній лист, як грань, пече.
Лист-безнадія.
Сьогодні він -- для житаря Ілія.
А завтра, може, для нього.
Дорога́ перемо́га...

А там, на роздоріжжі,
З могилою в підніжжі,
Із ягодами в крові
І над хрестом в безмов'ї
Калина зажурена, хоч листя ще зелене.

В кетягах -- гронах болю --
Червона сукровиця.
А як тобі, вояче,
Ще з тої світової
В її корінні спиться?
Чи приймеш ти сусідів
Для вічного спокою?

(*Обрії* ч. 5, 1984)

СТЕПАН ГОСТИНЯК (1941)

Поезія:
Пропоную вам свою дорогу, Пряшів, 1965
Лише двома очима, Пряшів, 1967
Вірші, Пряшів, 1972
Букет, Пряшів, 1979
Сейсмограф, Пряшів, 1982
Анатомія другого обличчя, Пряшів, 1987

Степан Гостиняк народився в селі Збудський Рокитів уменської округи, на Пряшівщині. Середню освіту здобув у Міжлабірцях, а вищу - на філософському факультеті університету ім. Шафарика, в Пряшеві. Крім поезій Гостиняк писав також художню прозу. Тепер працює в Музеї української культури в Свиднику.

*

В першій збірці *Пропоную вам свою дорогу* Гостиняк, з одного боку, випробовує радянські рецепти для „поета-речника народу", а з другого - захоплюється публіцистикою й політичною реторикою. Йому також імпонують моралізування („сантехніком своєї совісті будь! Епохи бруду будь смертельним катом") та „філософські" повчання („Є різні дороги. Найважча дорога -- крізь життєві перипетії"). Все це не було органічним голосові поета, але в той час мало якесь відношення до його захоплення світом *буденности*.

Паралельно з цим у цій збірці вже наявню ті властивості його творчости, які він посилить у наступних збірках. Це, передусім, вміння схоплювати нюанси щоденностей, розмовна манера вислову („два дні реалістично падав дощ") та іронія. Ці властивості найкраще синтезуються в вірші „Душа Т. Г. Шевченка за моїм нічним столом", в якому він фамільярно звертається до Шевченка: „Товаришу Тарасе! Їй-богу засмієтесь, мов дитина, коли скажу...". Викристалізовується також цій збірці метафора („На хрест світання півні ніч повісять"), якою поет щедро послуговується, хоч і не робить її основним засобом свого стилю.

В наступній збірці *Лише двома очима* наголос пересувається з суспільно-політичної сфери на людину та її щоденне життя. Ця збірка написана виключно прозопоезією, тому стилем вона найсуцільніша. Поет трактує солдатсько-казармений побут, любовні взаємини і сільський чи міщанський побут в усій їх буденності. На помітне місце висуваються гумор,

іронія та суперечлива грайливість, коли, наприклад, переконливі доведення доходять до самозаперечення чи сумніву. Поет часто висловлює свої спостереження розмовним тоном у формі казки.

Помітне місце в поезії Гостиняка займає еротика. Чи то байдужими репліками („не будь скупою, ну – додай себе до пива, пишностегна"), чи детальним описом жіночого тіла поет витворює еротичний настрій.

У збірці *Букет* Гостиняк робить різкий зворот до публіцистики й політичної заанґажованости, з усією системою реторично-повчальних прийомів: від сриймання Леніна і революції - до буржуазних безпорядків, чілійських піночетів та африканських преторій. Від збірки відганяє казенністю, яка в той час заіснувала в Чехословаччині.

Подібні мотиви продовжуються й у збірці *Сейсмограф*, хоч у ній Гостиняк уже не цілковито на послугах політичної заанґажованости. В ній найефективніше виходять любовно-еротичні вірші, тонко пропущені крізь призму іронії, як і роздуми про світ, життя та щоденні турботи людини. Юрій Винничук твердить, що Гостиняк намагається проникати в світ мітів і леґенд, „відділяючи гострою іронією казковий запис від пересічної уяви... хоче повірити в чудо, а коли це не вдається, тоді іронія перетворюється в автоіронію, міт осучаснюється, а світ функції осмішується завдяки його уреальненню".

Остання збірка *Анатомія другого обличчя* написана під цілковитим впливом публіцистики. В розділі „Сліди, або ж печатки домашнього сміття" домінують мотиви хабарництва, шахрайства, бюрократизму, підлабузництва та економічного нездужання. Подібні мотиви виповнюють також розділ „Зацні сторінки з історії міжнародного зброду". Помітно відсутня у цій збірці метафорика та іронія, а наявна публіцистична реторика.

Від першої до останньої збірки Гостиняк користується реґулярним і вільним віршем, реґулярною метричною системою, хоч вільно розбиває рядки, витворюючи враження вільного вірша. Це створює різкіші контури для окремих віршів і не дозволяє „буденним", антипоетичним елементам безформно розпливатися. Назагал, стилеві Гостиняка характерна розповідна дикція, буденність образів і „непоетичність" ситуацій.

Поетичний світ Гостиняка нагадує нам світ Нікарона Парри, з тією, однак, різницею, що Парра у своїх антипоезіях виключив почуття, і тим зробився темним, трагічним, безвиглядним; Гостиняк, натомість, ясний, життєрадісний і емоційно многогранний.

Б. Б.

Душа Т. Г. Шевченка
за моїм нічним столом

Товаришу Тарасе!
Завдання виконано:
Царі і царенята відійшли в казки.
Ну, іноді у спогадах пливуть ще,
Немов у горі вік ваш плив.

Життя кімната стала досить чиста,
Підкреслюю, не зовсім, тільки досить, --
Занадто накопичилось у хаті бруду!

Товаришу Тарасе!
Їй-богу засмієтесь, мов дитина,
Коли скажу: фундамент бозі
Тонами солі ми розбили
І бульдозером розуму. Їй-богу!

У нас в селі картоплю десь збирають,
А хмари з ластівками відлітають,
І тітці Ганні, тітці Зузці і Марії,
Дядькам Івану, Андрію, Михайлу
Ніколи в голову ніяк не влізе
Що є у світі важливіше щось,
за збір картоплі.

І ще ми язикаті стали дуже,
Питомої ваги словам не даючи.
Подумайте, „з ура!" готуємо атаки,
А на „ура!" самотнє сил не вистачає.

З великим правом всіх законів розвитку і смерті
Дерева роздягає жовтень,
Але з неменшим правом роздягали
в'язнів освієнцімських.

Погоджуєтесь, ні?
З великим правом на життя
Людина першим криком ріже голову повітря,

Але з неменшим правом ми собі
Присвоїли патент на розум! Ха-ха-ха!!!!

Товаришу Тарасе!
Мов яблука, довір'я до промови, опадає.
Знаєте,
Потрібно людям і живого слова, і живого діла.

Тарасе, я охочий на звання оскаженілого собаки,
Лиш змогу б мать гризти неправди тіло.
Подумайте, Тарасе,
Політику прядуть за спин кулісами народу!!
О, ще прийдеться вимітати хату!
Та й рукопотисків методику прийдеться ще опрацювати.

Товаришу Тарасе!
Не йдіть. Одну хвилинку.
Я вам забув сказати ну... та... неважливу річ,
Тарасе Григоровичу,
Вона мене лишила...

(*Пропоную вам свою дорогу*)

Літній вечір

Сором'язливість горизонту; хрущів найбільша швидкість;
і перша зірка у калюжі.
Палання горизонту -- попіл дня. Що тополі роблять?
-- Роздумують над нічним туалетом. Чому концерт не починают жаби?
-- Напевно хворий контрабас. Куди із вулиці поділись голоси?
-- Додому повели людей від праці п'яних.
Хрущів найбільша швидкість; друга зірка у калюжі; на роздоріжжі битого шляху й шляху в асфальтовій сорочці домінує самотність тітки Ракової.
Пасеться третя зірка у калюжі, тітка Ракова стрічається з: „Кого чекаєте, тітко?"; день остаточно схиляє світлу голову. На роздоріжжі битого шляху й шляху в асфальтовій сорочці засумував голос тітки

Ракової: „Кого ще ждать мені, окрім корови, синку?!"
Калюжа повна зір.

(*Пропоную вам свою дорогу*)

Про кермо і тих, що ним керують

Кермом зоветься все, чим (окрім іншого) і керувати можна. Зрозуміло, що топір або лоза в прямому слова значенні не є кермом.

Кермом керують руки, у які воно попаде, бо „...керуючим стає звичайно той, хто іншого керуючого вишле пасти вівці Аврааму чи його пов'яже у мотузочку" (цитата із ковбойки).

Можливість покалічення здорових пасажирів непрямо залежна від того, чи шлях керуючому кішка перебіжить.

О, не плачте – все іде та й буде йти нормально: хімік най собі культурою керує і надалі; агроном -- коли вже так за тим ридає -- най координує і керує запуском ракет; поет нехай дослідженням протонів трошки покерує (практику напевно в практиці здобуде); пастухові личить королівством керувати; філософією, думаю, найкраще керуватиме словобагач і т.п.

Керуючі з кермом в руках позначені старанням твердо довести, що задній хід неправом позабутий.

(*Лише двома очима*)

Читання за складами

Ду-же хо-чу по-зна-йо-ми-ти-ся з ка-том. Під-куп-лю йо-го, щоб дав мож-ли-вість як-най-швид-ше по-чо-лом-ка-тись зі смер-тю і пе-ре-ко-на-ти-ся на-оч-но, чи ї-ї ко-са гос-трі-ша, а чи мій я-зик. Суд-дя, я-кий ме-не сьо-го-дні з ка-том по-зна-йо-мить, зав-тра го-ло-сом чу-тли-вим із ме-не смі-ти-ноч-ку ос-тан-ню зні-ме. Жін-ці та діт-кам на ра-дість, роз-поч-ну я жи-ти ін ме-мо-ріям. То-ді -- то ста-ну не-по-миль-ним і у то-му, в чім не по-ми-ляв-ся, і у про-чо-му.

(*Лише двома очима*)

Оце воно у нас

Ото, що звуть рівниною – тут без коріння. Це воно
у нас.
А що торкається потоків: один до одного,
один до одного і стрімголов униз. Це воно таке.
Межа зустрінеться з весною – ненадивишся
на білу душу терня. Це воно, як є.
Із буком не розлучимось,
із ялівцем – так само. Це воно напевно.
І ярмарковий настрій не вміщається
до берегів ясного дня;
і розповіді вечорниць
женуть дівчат під парубочі крила;
і при допомозі лойової свічі
в півуставі бальзамує світ
рука монаша. Це воно давно.
Душа дивилася – дивилися на нашу дугову подобу
і сказала: „От, мій проводир!". Оце воно
наш здоровельний стан.

(*Вірші*)

Тиша

Між нічними гавкотами
номер сорок сім і сорок вісім,
між наказом й безхребетним морем,
між Марією і мною в часі гніву
простяглись кордони тиші.
Тиша.
Щойно вчора в гості місяць прикликала,
і грайливо думку в тіло одягла.
Це ж вона призначена
для грому п'єдесталом
у старому та новім завітах.
Ой на тиші зойкам сниться вічність
та й на ній розбійники
будують пам'ятник собі.

Я шалений:
між нічними гавкотами номер
дев'яносто сім і дев'яносто вісім
сподіваюся зустріти навіть
голос ангела із чистими вустами.

(*Вірші*)

Невідступні тріє царі

Тиждень тому (без одного дня)
лист мене покликав у чотирикінотеатральне місто,
де колись-то педагогіка вибринькувала
одноногу пісню.
Дим особи розчиняв, а збори плавали
у безбережних теревенях.
Ми весь день доходили до роздоріжжя,
щоб, нарешті, опинитися в нічному барі.
Абітурієнтки
щільним притисканням
перекреслювали всякі пута.
Неба не бажав ніхто;
лиш спраглих тіл. Це факт -- незаперечний.
Тут і там сиділи грошовиті лиси,
ловлячи очима запах молодого м'яса.
Слово друга в темнім піджакові
плакало, мов дощ,
бо у просторі меду не було ні краплі.
Нас об'єднував не стіл, не зміст його пляшковий,
а степ, тополі і Дніпро, то значить -- тріє царіє.

(*Вірші*)

В робочий час

Жага не знала, що це милосердя.
Василь був тої ж думки,
що від праці коні дохнуть.
Піддавшись впливу канцелярії, я призабув,

за винятком жаги, які на смак ознаки літа.
Не будь скупою, ну, -- додай себе до пива
пишностегна,
щоб під місяцем
пливли травою білі риби. Хе.
Ей,
не співаєм, не співаєм,
бо нема причини.
У склянках піниться універсальний лікар.

(*Вірші*)

Тебе у полі аж до йой

Ми підемо без того,
щоб нам хтось показував дорогу. Сонце буде
невідступним оком. Підемо.
Який би день не диктував листок календаря --
для нас це буде лиш неділя (та ще й першого
гатунку).
Черешні на узбіччі у цей день добігнуть
аж до рівня меду чи, скоріш,
до рівня твоїх вуст.
Оселя раз у раз, неначе на драбині,
вилізе до нас лінивим півнем.
Перейдемо кордон: розлучимось із меблями,
технічним рабовласником, а головне,
із інквізитором -- ура!
Крислата груша виконає роль шатра.
Трава, зелена ніби мавчин день,
повинна визволити з трафарету ліжко,
у котрім я так тебе, я так, що аж до йой.

(*Вірші*)

Данина

Монетою,
не будь якою -- золотою,

що не день розплачуюся ночі
за її гостинний прихід.
Недаремно,
бо безсонний час
безкомпромісно пише хроніку сплітання двох
контрастів.

(*Вірші*)

Дівчина моя нервується часто

Вона походить із сім'ї,
де три коти живуть, не нарікаючи на долю, --
чого не скажеш про сімейних членів.
Приїзди мої нейтралізують неспокійну атмосферу,
вчасно упіймавши перунів.
Державними коровами висмоктувана кров її вітця.
А мати, щоб не народитись одночасно з ним,
на кільканадцять літ пізніше вирішила народитись --
так постала прірва.
Голки, на які садовить прірва ця кохану,
з жалем незнайомі.

(*Вірші*)

Реферат но 1

Уяви,
мене тортурив сон до поту,
до голодної розмови гусенят.
Як-не-як, я страшно:
наче опинилася у місті, де ембріональні крила всіх
декорували,
де вода у роті не кричала,
де мій день хотів на гною вмерти.

Аж до поту, так, до поту сон мене тортурив.
О десятій колосився розбрат мами й тата.
Чув би ти, як падали мости!
Принеси мені хвилину без присутніх.
Принеси мені колишній смак до смаку.
Принеси мені, нарешті, хоч би прозу.
Тільки не зважай на слабосиле гальмування розпачі
моєї.
Господи ж, сусідонько ізнову
жер вишневі віти: бо його до небе, бо...
Дообіду я нічого не робила,
тільки з учорашньої розмови власну половину прала.
Ні, не сподівалася, що вернешся безхмарно.
Змайструвати шлункові твоєму щось хотіла --
щиро запротестував живіт із восьмимісячним коханням
в ньому.
Я здалася. Окрім сторінок сентиментального романа
ще й сама не їла я від сонної тортури.
Чуєш? То на спині вітру йде до нас церковна липа.
Баба Грункалиха з вуйком Грицем стрілись на
словеснім фронті.
Лайки запасні участвували також. Папа в нашому
селі іще не помирився із московським патріярхом.
Гох, стривай же. А до нас приїхав неформальний
закордонний гість.
Він тебе чекає у конверті.

(*Вірші*)

Інтерв'ю з самим собою но 1

-- Циганки припливають у містечко.
-- Так, зарплата засіяла серед дня.
-- Ти ідеш краватку закупити?
-- Ні, солідність.
-- Кажуть, що справлятимеш весілля.
-- Визволяю світ від дальшого гротеску.
-- Куди прямуєш з цим дівчам?

-- А я не знаю, факт.
-- Куди, хотів би?
-- В казку, та не можна.
-- Два життя за неї віддаси?
-- Лиш одне і більше ні одного.
-- Оберігай її від вітрів злих.
-- Я хотів би і від злого сну.
-- Кого чи що бажаєш бачити, крім неї?
-- Стару каструлю, повну листя, під старезним плотом.

(*Вірші*)

Границі піночетівських можливостей

Чи, може, хочеш стати членом тої або іншої комісії? -- Ставай.

Іди собі і випий у пивниці двоє, троє, десятеро пив, неоглядайся -- можна.

А, може, полюбив ти всі подоби, всі обличчя саду? Що ж, нічого в тім протизаконного -- люби.

Ніхто тобі не заборонить щонедень чекати на свекрушину поїздку у рогате царство.

Ніхто тобі не заборонить мати більше сорочок, ніж кожен із сусідів.

Коли бажаєш, щоб на похоронах кожної з твоїх надій дзвонили замість двох, скажім, чотири дзвони -- так воно і буде.

Для родичання з неуявним страхом теж не треба спеціяльний дозвіл.

Ти можеш вільно копирсатися в недоліках закордоння.

Ніхто тобі не стане боронити їсти ковбасу, галушки а чи власні нерви.

Але особа М дійшла аж до такого хамства, що хотіла навіть власну голову носити -- це вже ні!

(*Сейсмограф*)

Закодовано-відкодований вірш

В годину Г (котра є складовою частиною
командировки)
в місті М (нейтральна зона)
у ліжку Л (службовім)
К (Катерина експортних пропорцій)
О (обіймала; так, спочатку
тільки обіймала...)
П (Петра не свого).

(*Анатомія другого обличчя*)

**Емансипаційний протест жінок
проти народження дітей і догляду за ними**

Чого лиш ми,
а чом не ви?
Не будемо,
не хочем вже терпіти.
А ви собі робіть, якщо вам треба.
Щоб верещали тут і спати не дали?!
Не хочемо,
не будемо,
навіщо?
Самі собі робіть і доглядайте,
ще й штучну цицьку прикрипіть собі,
а ми на збори йдем -- союз жінок нас кличе:
програма буде там,
а після неї -- танці.

(*Анатомія другого обличчя*)

ІВАН КОВАЧ (1946)

П о е з і я :
Поезії, Букарешт, 1972
Рівнодення, Букарешт, 1975
Зав'язь, Букарешт, 1978
Диво, Букарешт, 1981
Життя без коми, Букарешт, 1986

П р о з а :
Явір, що в полі одинокий, Букарешт, 1974
Чуга, Букарешт, 1976

Іван Ковач народився в селі Копачеле Карашсеверінського повіту, в Румунії. Закінчив філологічний факультет Букарештського університету, працює в редакції газети *Новий вік*.

*

Перша збірка Івана Ковача, *Поезії*, спричинила в 1972 р. своєрідний перелом в українській поезії Румунії: від провінційно-консервативної - до сучасно модерної поезії. Був це, як писав Є. Мигайчук, наче вибух „сміливих, незвичайних нових метафор ... та несподіваних асоціяцій між словами", який зрушив творчу енерґію цілої ґенерації поетів. Ковач -- поет романтичного складу: його інтриґують загадковість і таємничість речей, явищ і людей. У своїй творчості він дає перевагу емоційному над раціональним, чим наближається до так званої „конфесійної" поезії заходу, з її трактуванням особистих почуттів та особистих вражень і проєктуванням власної особистости в світ. У ній відсутні широкі філософські узагальнення. Ковач, радше, творить з усього того, що спостерігає, і вірить „що навколишність від дотику слова відкриє для нього свої затаєні властивості", -- як висловився Михайло Михайлюк. Оскільки у ранніх творах Ковач основно піктуральний, -- його вірші сприймаються, як картини. Поет часто й багато черпає з джерел народної поетики, яка виконує для нього подвійну функцію: дає імпульс для нового метафоричного злету та служить як модель чи то для вишуканої стилізації („ножем осінь поре пісні солов'я", „сови випили місяць, наче кров"), чи для народньо-примітивної, в доброму розумінні, стилізації („кіт муркоче на білій хмарці, мов небо шиє, не нашиється").

Ковач вільно послуговується і традиційною і модерною прозодіями. Його найсильнішим і найавтентичнішим засобом є метафора -- багата на різногранну асоціятивність. Один рід його метафор передає пластичний образ чи до осени, що завішує літо на гілку; чи то білих, мов свічки, дівчат, що підпирають сонце; чи то місяця, що скаче босоніж у криниці. Другий рід метафор передає настрій - непрямо, через вібрації почуттів, як от: медом висвітлюється гай, коли відлетять бджоли; перса жінки вітріють кровнобіло; а весна навіює „травневих слів у груди". Метафори третього роду складніші. Вони створюють магічно-суґестивні образи з сюрреалістичними тінюваннями, як от „вирив олень рогами криницю і п'є смерть мою білу" чи „час заломився в скрипі вікон".

Після першої збірки, Ковач поступово тамує свою спонтанність, редукує багатство метафор, а усталену версифікаційну техніку посилює. В окремих збірках усе частіше появляються циклі громадсько-політичної лірики, з більшою дозою раціональности й контролі. Пізнішим поезіям Ковача характерна строфічна гнучкість, вишуканість словника, дещо посилена драматичність та відсутність метафоричної спонтанности.

Назагал, Ковач виходить повнозвучно „у тих поезіях, -- як відмічує Михайло Михайлюк, -- в яких співпадає висока концентрація думки, почуття і міра художнього образу".

Б. Б.

Баляда про коромисло

На мості стояла дівчина
з коромислом зір на плечах,
а сонце все бігало навкруг,
кусало їй тіло гладке....

На мості стояла дівчина
і сонце коромислом била,
воно розбивалось на прах
і знову кусало їй тіло...

На мості стояла дівчина,
у відра ронила свій плач,
мов скеля, повітря гриміло
і тикалось в пазуху білу...

На мості стояла дівчина,
вертіла коромислом ввись,
сама вона в білу троянду
на мості, мов біль, розвилась...

(*Поезії*)

Троянда

Коло тої чорної криниці
посаджу троянду,
коло тої.
Там збіглися
червоні сльози і дівчата.
Там.
Скрипить коромисло
на білих плечах,
скриплять глибини вод...
Ясен впав
дівчатам в руки,
мов склепіння вод.

Коло тої чорної криниці
посаджу троянду,
коло тої.

(*Поезії*)

Ой дівка, дівка голуба

На мості висклім, смерековім
танцює дівка голуба,
неначе кругле веретено.

Самісінька у колі суму
все чоботом -- об ніч, об ніч,
немов об глечик фарфоровий.

Шукає те, чого немає,
росте з зозулею в очах,
неначе рана пурпурова.

Танцює в тиші голубій,
цілує небо і співає,
немов гадюка стоголоса.

(*Поезії*)

Лечу

Політ -- яке щастя!
- Бринкуш

Лечу,
де
корінь зве любов,
де мрія
виплела світанок,

де камінь,
сльози ронить, кров,
де птах
вселяє в себе ранок.

(*Зав'язь*)

На дзвіниці

На дзвіниці висів місяць --
без умов,
сови випили той місяць,
наче кров.

А об небо бився сокіл,
мов огонь,
а той сокіл був не сокіл, --
кулі грань.

Ой чом гори нависають,
наче сни,
чом, ой пащу сонця крають
солов'ї?

Чом роса в повіки ллється
лоскотом?
Чом з грудей брунькує-тчеться
явором?

(*Зав'язь*)

Цілую самотність свою

Невже спогади -- білі сніги --
заростуть мою пам'ять навік?

Спопеліють безумні гріхи
розполоханих безвістю рік...

Невже сум моїх слів веде знов
до прихоплених снігом лісів?
Шаленствує в серці любов
і збуваються сни солов'їв...

Невже птахи, що тишу клюють,
не протчуться в заснулу весну?
...Цілую самотність свою,
як дівчину духмяну, сумну.

(*Зав'язь*)

Білі коні

Завернули в казку
білі коні
смутним, героїчним
галопом.
З ніздрів жмутом
вогонь виростав,
як із тої спиртівки.
Заблудили в казці
білі коні,
шукаючи мого дитинства.

(*Зав'язь*)

Коні вірні

Коні вірні, коні срібні --
у траві, немов у царстві, --
жре худоба світ зосібно,
смокче землю -- ту, бунтарську.

Снять вовків, дрижать вже коні,
наче срібло в епітеті,
і копитами в погоні
ударяють в небо в злеті.

І цілують землю коні,
наче радяться з віками,
їх побачиш на іконі,
де святий живе в рекламі...

(*Диво*)

Палали вікна

Палали вікна,
гнило листя...
Я малював тебе --
як вічність.
Я малював тебе --
як долю, --
росли дерева
на сорочці...
Зелене листя --
на сорочці,
червоний спокій --
на сорочці.
А руки --
на стегнах,
а птахи --
в волоссі...

Палали вікна,
гнило листя...
Я малював тебе --
як вічність.

(*Диво*)

Мов тіні зір

Мов тіні зір,
у темряві -- лиш ми.
І я, і ти.
Роса на скронях
неба.

Над нами --
блудник ночі.

(*Диво*)

О, птахи

О, птахи,
летіть ви крізь вуха мої
і золотом поле вкривайте!
Летіть, птахи, низько-високо,
летіть,
мої забуття забувайте.

Пороги, мов вузли,
а ви -- лише ви...
Летіть, птахи, сядьте
лиш там, де живе,
живе моя доля.
І в серце, і в серце загляньте...

(*Диво*)

Останні автографи

Останні автографи
літа
несе на крилі
мій лелека...

Сьогодні умру
і здалека
повернуться соки
у віти.

Останні автографи
крові
блакитної викину
макам...
Сьогодні воскресну! --
а лякам
дам осені, плачу
й по слову...

(*Диво*)

В колисці

В колисці плачуть діти,
а матері на місяці пелюшки
висушують, пелюшки...
І пари тіней, пари,
в очах -- лише примари,
гадюки -- там, де діти,
а диво -- там, де втіха...

(*Диво*)

Віч-на-віч

Віч-на-віч стоять
дві дороги,
при них моя мила
лежить,
в очах її темінь
діброви
і трав многовічність
живе...

В криницях очей --
хіба глиби,
хіба нетерпіння
ночей...
А там, де підніжжя
чекає,
там мила вмирає
на мить...

(*Диво*)

ПЕТРО МУРЯНКА, псевдо, [Трохановський] (1947)

Поезія:
Сухий бадиль, Новий Санч, 1983
Мурянчисько, Варшава, 1984
Як сокіл воду з каменя, Варшава, 1988

Петро Мурянка народився в Пархові Ліґницького воєводства, в Польщі. Закінчив у 1966 році православну духовну семінарію, а згодом студіював у Християнській богословській академії. В 1973 році, по смерті батька, займався сільським господарством. У 1977 році переїхав у рідні гори, де спершу був диригентом церковного хору в Сяноці, а в 1982 році переїхав до Криниці, де працює диригентом хору церкви Св. Володимира. Був солістом хору „Журавлі", а після відновлення діяльности хору „Лемковина" став її членом і солістом. Організував концерти церковної музики, театральні спектаклі та „Лемківські ватри".

*

Перші дві збірки *Сухий бадиль* і *Мурянчисько* написані лемківською говіркою (*Сухий бадиль* містить також паралельні польські переклади). Всій творчості Мурянки властива одна тема - Лемківщина, тривога за її майбутнє й любов до її краси, її минулого, її душі. Ця прив'язаність до Лемковини, наче до матері пуповиною, - сильніша, ірраціональніша й екзистенціяльно трагічніша ще й тому, що Лемковина втрачена.

Найчастіше ця прив'язаність до рідних сторін передана образами природи: лемка виховували бескиди, „потік учив [його] бесіди, а „душу плекали ялиці", -- тому-то лемко почуває повинність кохати Лемківщину, пам'ятати її й вірити в неї. Прив'язаність ця складна: вона -- синтеза фізичних, духовних й емоційних властивостей. Ліричний герой, наприклад, тужить за своїм краєм, бо буки вже давно молитов його не шептали, „не грішив камінь [його] гріхом". Все це, ні в якому разі, не є втечею в тугу за минулим. Поет різко усвідомлює, що його „вимріяний світ -- велика казарма", а він „над усе хотів би почути плач немовлячий народженої Лемковини". Він навіть у стилі „Слова о полку" звертається до сонця, щоб воно перше „виплекало квіти на рідній землі, вигріло його свобідний рід", а щойно тоді заходило. Отже, творчість Мурянки глибоко закорінена в ґрунт лемківської спадковости.

Всі інші теми й мотиви поезії Мурянки теж випливають із тієї ж *великої теми*. Релігійні мотиви, наприклад, які займають помітне місце в його творчості, існують в єдности з долею лемків та їхньою природою; відірвані від цієї єдности, вони наче гублять свою вагомість.

Для Мурянки релігія -- це, радше, життя і природа, а природа й життя -- це релігія. Шум зеленого життя буків -- це молитва людині й за людину.

Особиста лірика Мурянки теж сублімована загально-лемківською темою. Коли ж вона подекуди звільняється від цієї теми, тоді вона набирає дещо інших і глибших вимірів. У цій ліриці особливо ефективні образи природи, які віддзеркалюють душевний стан людини („зелена соснова тінь крилами яструба на душу падає„).

Петро Мурянка іронічно схарактеризував своє поетичне кредо у вірші „Втікання від абстракції". Він хотів би, мовляв, писати про стіл, та його стіл „по хаті не ходить"; хотів би писати про крісло, та воно само не колишеться; писав би про білу картку паперу, та „вона до перс жіночих ніяк не подібна". Іншими словами, він хотів би позбутись метафоризації і вкорінити свої образи в „справжній" ґрунт життя людини й дійсности. Більшість його образів відбивають цю його настанову; наприклад: „бескид.., як доля, горбатий", церква -- це „камінна вітців кирвавиця зі здутою людським конанням порожньою банею", а туга -- „чорніша, ніж каче болото". Ці образи не лише тісно сплетені з дійсністю: вони також глибоко народні й часто виконують символічну функцію, що, в свою чергу, дозволяє йому дещо відійти від цієї народности. Саме такі метафори виходять в нього найкраще й найориґінальніше.

Мурянка, назагал, тяжіє до традиційних поетичних засобів: подекуди римує, хоч регулярних схем римування не зберігає; вкладає свої рядки строфічно, хоч строфи його часто міняються. Відчутна в його поезіях ритмічна одностайність, хоч реґулярної ритміки він не дотримується, а визначує її силябічно.

Творчий процес Мурянки відбувається на грані між традиційною і сучасною поетикою, між фолкльорністю і новаторством. Факт цей посилює його творчі пошуки і відкриття.

Б. Б.

Вікно на світ

Через моє вікно в дверях
(котре є вікнодверями)
видно єден дах
з осмома коминами

За дверями з вікном
є дранчастий пліт
в котрым ніт отверанкы
через котрий скачу другій рік

В моїм кутику три на штыри
мийниця відро і басчата
желізна постіль младна жена
Христос на стіні розпятий

На моїм столі згідно лежат
Гарасимович Драч Гораций
в моїм языку кости неє
Неє і рациї

(*Сухий бадиль*)

Двоюрідны

По шыбі слеза тече
осени перша
зелений іщы світ
літо от-от
лем што
Капинка смутку
і перша осени
по шыбі тече
слеза

По лици капля воды тече
солена

затуманены очі
по шыбі
за тамтом
Бездоння смутку
і перша солена
по лици тече
воды капля

(*Мурянчисько*)

Заран

І знов мені не привезла
нічого пошта з України.
- Шевченко

Зас сіло сонце
на сині воды Сунду
іщы єден
надії ден
ґывтув пекупу гіркоту
як білий моря птах
крылами затрепотав
і гмер

А коли нічка згустне
втихне
зітхнеш
і думку вертаючу
диганяв будеш дармо
Што твій вымріяний світ
велика казарма

(*Мурянчисько*)

Серпен

Брату Ярославови

Помедже стіжкы оранины смужка
Свіжого смутку чорна стужка

Попри тобі зерна жовты
попри тобі зерна златы
попри тобі чрева повны

За верхнього єс в стіжку
од спекы і зливы
Гузерями догоры
колосьом долину

(*Сухий бадиль*)

Лемківський крест

Розпятий на сім стран світа
з криком вітру в стрямбах
поза тридесят три літа
уж ждеш

І певно єс уж призабыв
де десне рамя твоє
де шує
ду отец
а де син

Єдно не сходит з памяти
Амин

(*Сухий бадиль*)

Кольоры

Стыне над Вірхньом синій ден
зелена соснова тін
крылами астряба
на душу падат

Выросли росы з плаканя
борозды сухы почорніли
та думка як смуток завсе біла
ятрит ся і кланят

Зыйду уж дохыж
при вечері
глядав буду в очах краденых дни стежкы
як завсе не найду
як завсе і ниґда
не воскресну

(*Мурянчисько*)

Преображеніє

До пеленкы гмлистой молодости
тулю главу
ламлют мама голузку з яличкы
ангельского гласу слухам
С нами Бог

Мрій червене квітя арджавіє
джерельця жадно жданий черкіт
журбом жугре
С нами Біль

(*Мурянчисько*)

Молитва

Розвийте ся бучкы
вам не вшытко єдно
зеленым жытьом зашумте
Мі
і за мя

(*Мурянчисько*)

Жажда

Помедже пальці
водиця слів мі втіче
так жажду
так прагну
так хтів бым ся напити

Вытужам серця мязы
а все лем
єдна маленька
крапля остане
і тота ся
під языком
критыка
розмаже

Повідж мі джерельце
повідж мі серце
зыйдут ся даколи
зомлілы нашы штырбелі
Напєме ся жменьом
до сыта

(*Сухий бадиль*)

Жовна

Клює жовна
в мої груди
дни приколысаны
болі
што жартом гмерли
будит

Може выжре
хробачыска білы
што ся розплінили
як жытьом
тілом цілым

Клює жовна
та та-та-та не чути
Може ма дзюбу тупу
а може то
мягкы груди

(*Мурянчисько*)

Де вы

Верхы кучерявы
радосте боляча
проміньом душы горячым
спечена
потоком дум выплескана
вітром мрій выпещена
Радосте моя
кучерява

Доле горбата
онагре завзятий
Головосторч впівперек
стаєш
хащом тернинами

все під беріг
Доле моя
завзята

Небом болотом
роками милями
диганям за вами
правдом
як сокіл воды на камени
з серцьом як дзюба отвореным
не находжу
спраглий

(*Мурянчисько*)

Гуманітас

Бескиде мій
як доля горбатий
як воля міцнійшых
скамянілий

Болит мя краса твоя
в найметы взята
на експо світу виставлена
а нам
што ме єй вірно в серцях плекали
без вікы несли
до рівных дни
списами заставлена

Болит мя серце Бескиде
його битя
тобі
в книзі великій заказане
Імено їй
Гуманітас

(*Сухий бадиль*)

Мій верш

Гвойду до тебе мій вершу
і ворітцята затрісну
і нихто не буде видів
і нихто не зрозуміє
што ся в тобі діє

Роздертой душы чуганю
на тебе зашмарю
Од назрячого ока скотины
і од щырого Людины

І будеш лем мій
і ничый інший
Од найбільшого болю
найбільший

(*Мурянчисько*)

Кєд діжду

Ігорчыку
Демку
маленькы моі лемчата
як даст вам доля
няня
ци тата
памятати

Команичка буде зеленіла
черешенка ся осыпле
квітьом білым
Плакав буду мої сыны
кєд нам серця вкраде
Лемковина

В потічок очы оберну
я
ваш няньо
кєд діжду повісти даколи
Ігоре
Даміяне

(*Мурянчисько*)

МИХАЙЛО НЕБИЛЯК (1949)

П о е з і я :
Криниці моїх очей, Букарешт, 1972

П р о з а :
Лорана, роман, Букарешт, 1975
Любов до ближнього, Букарешт, 1978

Михайло Небиляк народився в селі Вишня Марамуреського повіту. Закінчив філологічний факультет Букарештського університету, і працює викладачем української мови в рідному селі.

Опублікувавши одну збірку поезій, Небиляк перейшов на прозу і лише вряди-годи поміщав вірші в журналі *Обрії*.

*

Головним рушієм творчости Небиляка, поета чітко особистої лірики, є неспокій та інтригуюча таємничість мандрів. Героєм його абстрактних мандрівок є постать „мандрівника", щось наче поетового двійника, який, відповідно до обставин і настрою, стає у різні романтичні пози: він, або мовчазний у натовпі, або сліпий і глухий до вимог довколишньости, або його роздирає туга за коханою. Його одинокою сталою потребою є вирушати в мандри. З огляду на це, зближення двох закоханих людей стає неможливим: „шукай мене там, де не буду ніколи". Взаємини між ними зводяться до безконечного ряду миттєвих зустрічей, розлук, туги та мрій про кохання і зустрічі.

Особливі взаємини в поета з природою. Його природа розташована на окремі метафори, в які розчленовується згадуваний мандрівник, -- входить у ріки, „щоб мрії текли"; ростить свої дороги в деревах і купає очі в пісках. Подібно тому елементи природи розчленовуються в мандрівку: дерева мішаються з його тілом, „в очах ростуть трави доріг", а ріки входять в душу.

Такі взаємовідносини витворюють у творчості Небиляка почуття скорботи й скороминучости. Бо мандрівник не лише минає усе по дорозі, але й одночасно минає себе в часі.

Небиляк послуговується усім багатством традиційної поетики. Його ритміка, тонація і станси сприймаються безпосередньо. Його рими часто „приховані", -- і цей факт невтралізує контури регулярности його віршів і

робить їх наче вільнішими. Все ж, засоби, які підносять поезію Небиляка понад і поза усталену традиційну прозодію, -- це згущені барви, контрапунктні епітети й особливо, метафори. З одного боку, ці метафори по-сучасному оригінальні, а з другого боку, прямо асоціятивні: „ридають дороги плачем кривавим", „століття гниє в камінні важкім" чи „вітри шалені гризуть сосновий небокрай". Либонь, найцікавішою властивістю метафор Небиляка є те, що їхнє дійство часто, так би мовити, відбувається внутрі людини, або в її тілі: „в кістках моїх багато тиші"; „в косах дівчата носять весну"; „з очей моїх стирчать гіркі кістки".

Поезія Небиляка -- це „поезія самопізнання і пізнання світу в його діялектиці через болючі запитання", -- як писав Михайло Михайлюк. Саме тому вона вагома для кожного читача.

Б. Б.

В ім'я Моє і Твоє, Подорожній

Сплять олені на променях світла
вмираючої думки,
трава стає полум'ям,
що згасає поволі...

Вечір встромляє копита в озера,
падучи із стогнанням залізним,
і смола застигає у соснах...

Я хочу жмуток світла,
але люди кричать до зір...

Якийсь чоловік приніс мені
жменю днів,
тримаючи в руці згашену свічку.

В ім'я Моє і Твоє, Подорожній,
хай стануть крильми наші кістки,
хай сон стане із предків
закованих землею.

В ім'я Моє і Твоє, Подорожній!

(*Криниці моїх очей*)

Мурований спогад

В кістках моїх забагато тиші,
очі собачі дишуть сіллю пустинь,
дорога плаче походи довгі,
запахом неба дишуть сиві степи...

Дороги довгі в криницях линуть,
лиця чудні вдаряють тім'я моє,
дитина родиться в сні цеглини,
тихо тепер в грудях сивих мурів...

Тримайте більше на сонці руки,
бурю і дощ до вас чим більш пригорніть,
бо в кожнім з мурів дружина Маноле
і кожна цеглина боліти вас буде.

(*Криниці моїх очей*)

*

Коли в ярах спіє калина
й дрімають птахи у кущах,
ти спиш безжурно, а малина
у тебе тліє на губах.

Ліси густі дихають дико,
і тупіт вітру чути скрізь.
Я йду дорогою й десь тихо
скрегоче з сіном чийсь-то віз.

І ніч лежить місяцем вбита,
і квіти родяться у сні,
а ти біжиш вогнем вповита
і снишся рожею мені.

Ти спиш безжурно, а калина
і зорі сплять в твоїх ногах,
коли в ярах спіє малина
й дрімають птахи у кущах.

(*Криниці моїх очей*)

Майже завжди...

Я майже завжди боюсь,
що втрачу руку одну,
коли очі мої осінню пахнуть,

А чоло моє не має піску.
Коли черепахи біжать берегами,
розкопуючи в насінні наші боління.

Майже завжди я боюсь,
що втрачу око одне,
коли падуть зорі
на престол морський.

Коли сіль просить води,
а рот просить крику,
я боюсь майже завжди
що втрачу один крок,
коли море бурі голодне,
а мати, плаче, щоб роки напоїти...

І боюсь я майже завжди...

(*Криниці моїх очей*)

Колумб

Кидаю якір
у пащі вітрів божевільних,
у пащі вітрів повних кісток
пташиних, тваринних людських...

Дощить ночами на берегах моїх,
дощить берегами у крові моїй.

І хвилі бушують повні кісток,
повні кігтів звірячих,
і людських,
і так тепло!..

Кидаю якір
у пащі вітрів божевільних
і п'ю з кожної хвилі

любов і ненависть,
жарти і болі...

Кидаю якір!..

Чую, як болять мене береги,
коли глянути хочу крізь води дикі
туди, де пропав голодний бог,
як забув свій сон,
напившись моря досхочу.

(*Криниці моїх очей*)

*

Болить мене твій погляд,
що біжить снігами,
болить мене твій сон
народжений уранці...
Дорога якось надвоє рветься
у твоїй наплаканій хустині...

Далечінь скалить зуби холодні
і плаче місяць на персах твоїх,
а на губах в тебе повість зрадлива,
коли виноградом пахне твій сон.

І я вірю очам твоїм синім,
і проходжуюсь гаями,
коли мене ріки болять,
і мрійливий птах помирає у мені...

Ростуть дерева із крові моєї,
коли вириваю крик із скали
і думаю, що дишу морями,
коли сон мій плакати хоче.

(*Криниці моїх очей*)

*

Там на горі стоїть могила
і хрест, покритий мохом, спить,
а біля нього ніч зогнила,
убита місяцем, лежить.

Вівчар колись загинув... Вранці,
коли виходить сонце з хмар,
вовки старій вівчарці сняться, --
в очах її димить пожар.

Там на горі вітри шалені
гризуть сосновий небокрай
і трави плавають зелені,
а з неба сиплеться розмай.

Я бачив -- дівчина ходила
туди на плай до вівчаря...
Де виросла з землі могила,
колись згасилась там зоря.

(*Криниці моїх очей*)

*

Дитина
доторкнула руками райдугу,
що пронизує тіло моє...

Із мене вилетіли птахи
і чую:
співають краплі дощу
на грудях спухлої глини
й малини палають в тиші своїй,
а я біжу,
щоб відчути,
як стікає березовий клич

на серце моє
пошматоване
польотом пташиним.

Дорогою обшитою соснами
біжить дитина із сонцем в очах,
із сонцем розп'ятим
і вітри палають,
і сосни горять край шляху,
де дитина паде,
піднімається і далі біжить.

Дитина впита весняним соком
й польотом пташиним...
Дитина --
із сонцем розп'ятим а очах!

(*Криниці моїх очей*)

Коли листя сухе...

Коли листя сухе
паде на дорогу вогку,
народжується в мені
великий замріяний птах...

Осінь завжди біжить
іржавим крилом
покривати душу мою,
і кожна краплина дощу
ранить втомлені
очі мої,
й тоді, на хвилину,
птах погибає...

Я з переляку біжу
нетоптаною дорогою

і смертельно плачу,
коли листя сухе
паде на дорогу вогку.

(*Криниці моїх очей*)

Фіванський вечір

По небі бігають зорі розплетені
кричить гіркий голод у пташиних грудях
і дощ напувати бігає по людях,
а кості у Фівах -- в кривавому морі.

А тигр закований гарчить у руїнах,
синя отрута кипить у плачі нічнім,
і перервана струна у ритмі тужнім
сном білим гадючиться на сивих колінах.

Боги сміються десь в нічних галереях,
тиша палає на іржавих алеях,
гірка спека навкруг і ворони плачуть...

Вилітають сови із моху гнилого,
мов слова погані із рота гіркого,
а камені тужать і пітьмою плачуть.

(*Криниці моїх очей*)

*

Ми йдем удвох дорогою
й малина
спіє далеко в ярах,
іній сонячний паде
на ніжність твоїх рук
і дикий біг коней
чуємо в наших ногах.

Сонце пасеться
в моїх схвильованих травах,
і лава твого шукання
мучить мене,
коли кохання
купається в наших серцях.

Гірко плаче мох
на очах зозулі,
води в намулі ховають
свій нестриманий крик,
а ми ідем удвох дорогою,
і сонце пасеться
в моїх схвильованих травах.

(*Обрії* ч. 2, 1981)

Зрубані тополі

Зрубав хтось ті стрімкі тополі,
покрились мохом білі пні,
а ті дрова, без листя й голі,
давно десь зникли у вогні.

Гуляє вітер полем сивим,
під сонцем здим горить земля,
а пісня гнеться в темні гриви
і треться знов, немов імла.

...Не чути шум листків тополі,
по голім полю вітер гне
траву рясну, якої болі
за серце шарпають мене.

(*Криниці моїх очей*)

Батьки

Можливо колись
щось буду шукати в цій пораненій землі,
тоді... із кожної потрісканої стіни
будуть падати на підлогу птахи
у невимовлені слова;
будуть падати на підлогу очі
і небачені портрети;
будуть падати на підлогу руки
і незнані предмети,
сльози будуть тікати до сонця,
слова кинуться врозтіч...
Поцілую ту поранену землю,
ту поранену глину,
де колись був батьківський поріг,
і буду шукати в цій пораненій глині
невимовлені слова,
незнану любов,
небачені портрети,
незаплакані очі,
невтомлені руки...

(*Криниці моїх очей*)

ІВАН КИРИЗЮК (1949)

Поезія:
Моя батьківщина, Підляшшя, Люблін, 1982
Пісні моєї сторони, Більськ Підляський, 1985
Моїй батьківщині, Варшава, 1986

Іван Киризюк народився в селі Крив'ятичі, біля Більська Підляського, в Польщі. Вчився в білоруському ліцеї в Більську Підляському, а згодом у будівельному технікумі в Білостоці. Продовж двох років працював будівельним техніком у Бескиді, потім повернувся на Більщину, де й далі працює в галузі будівництва. Його твори друкувалися в *Нашому слові*, *Нашій культурі*, *Трибуні земі б'єльскей*, *Нашому голосі* та в білоруській *Ніві*.

Киризюк заанґажований у діяльності Українського суспільно-культурного товариства й Товариства охорони пам'яток церковного мистецтва в Польщі. Понад десять років був членом хору „Васильочки" в Більську Підляському.

*

Іван Киризюк пише підляською говіркою та літературною мовою. Всю творчість Киризюка можна поділити на дві частини: вірші стилізовані під народні пісні (чи, загальніше, під народню поетику) і вірші висловлені більш індивідуальним, тим то й оригінальнішим, стилем.

Як вказують назви збірок (*Моя батьківщина, Підляшшя*, *Пісні моєї сторони*, *Моїй батьківщині*), поетичну уяву Киризюка полонить до великої міри тема Підляшшя. Майже всі вірші на цю тему народньо-деривативні („Підляшшя, сторононько рідна"; „Згадаю село рідне, той тихеньких милий кут"; „Підляшшя руське, вірне аж до скону, ти є вірним гніздом народу мому" і т.п.). Емоційна близькість до цієї теми не дозволяє Киризюкові віддалитись від неї, а без віддалення поетична трансформація предмету надто обмежена.

Друге помітне місце в творчості Киризюка займає любовна лірика. Знов же, велика частина цієї лірики є безпосередньою стилізацією під народні пісні („А в тім саді-винограді вишенька цвіте", „Ох, Марічко, серце моє, будь же ти моя"). Подекуди та любовна лірика, завдяки освіжуючим еротичним елементам, стає автентичною поезією, як от: „твоє тіло жаром розкоші розпалене" або „а я в її лице дивлюся, як в люстерко ... молода ... грудьми колише". Та Киризюк говорить власним голосом щойно тоді, коли образною мовою звертається до драматичніших ситуацій, як, наприклад, розлуки

(„відійдеш, несучи на шиї вінок з чужих губ, будеш згадувати тінь на призабутому ліжку") чи розпачу („дві овдовілі сльози переорали лице").

В ліриці природи Киризюк мініятюрно змальовує краєвиди, споглядно прості й знайомі: копиці сіна, що пливуть по зеленім; миготливі простуджені зорі осінню; регіт жаб; цявкання солов'я чи шнур крикливих журавлів. Дякуючи їхній безпосередності, ці краєвиди (щось як картини Ендрю Ваєта) наче переходять поза себе самих і набувають зміненого змісту.

Та найкраще вдаються Киризюкові поезії з мотивами трагічної, а то й фаталістичної сутности життя людини, де обличчя людини - це історія її життя, а його хроніка видрукована працею на її долонях. Цієї хроніки, однак, ніхто не прочитає, бо вона кінчається з людиною.

Релігійна лірика, хоч і не займає чільного місця в творчості Киризюка, -- автентична і збуджуюча; релігійність його ні догматична, ні ритуальна. Вона, будучи джерелом одуховлення („моя душа там", -- каже поет -- „де з почорнілих візантійських ікон пливе спокій"), є єднаючим чинником з душею й долею предків. Релігійні мотиви Киризюка людяні й зворушливі: босі янголята, наприклад, люляють неспокійну ніч, коли старенька бабуня „шепотом молитви хоче прикрити їх голі душі".

Варто відмітити ще один аспект таланту Киризюка, який найоригінальніше виявився в довгому вірші „Розчина". Це вміння давати перекрій історії в іронічному й водночас емоційно-психологічному пляні.

На формальний аспект творчости Киризюка, з одного боку, сильно впливає народня поетика, а з другого, -- помітний сильний нахил до несистемного вислову. Ці дві тенденції найчастіше існують автономно і не синтезуються. Основним прийомом його творчости є образи, які заякорені в фолкльорних джерелах („сміялися ... дині й соняшники беззубими ротами" чи „кострубаті верби глушать під корою терпкий біль старости й самотини"); вони, однак, творчо перетоплені й перевтілені.

Два головні напрями творчости Киризюка -- народньо-традиційний і новаторський -- починають синтезуватися в його найновіших віршах, і тим самим відкривати новий період у його творчості.

Б. Б.

Розчина

Під зрубом тесаним
Є клеймо крові
З ядром як доспіла вишня,
Блищить
У весняному сонці
Аж дерев'яніють пальці.
Під зористим дахом
з гронами винограду --
Пройшлись у повазі
Мефодій і Кирило:
Розсипали букви,
Щоб і наш Бог
Мав що писати-читати.
Лелека-друкар,
Брат весни,
Підкинув нам дітей розумних
Із мовою старослов'янською.
І наговорились ми
і наспівались ми
Рідної, задушевної -- досита.
.....
Оре плугатар ниву,
А з-під копит коня
Летять зелені слова --
Паростки доброї надії --
Довжезні як річка Буг.
Їх перечитувати --
Наше руське доказувати...
Архістратег Михайло,
Із списом в руках,
Стереже чорнило,
Щоби чужа сила
Латині не всадила.
.....
Розчеркотались празники
Мов горобці,
Із гори

З грецького Олімпу
Розлилось виноградне вино.
Розвеселивши душу,
Не впору скинули кольчуги,
Запахтіли льняні сорочки
І князь, з бородою сивою
Мов дим мужицької хати,
Загнав в одну пору --
І сіяти,
і воювати...
Від спеки, від двобою
Зігнувся хребет дугою.
Прасестра Либідь
Днями і ночами
Льон прала і ткала,
Щоб стомлені душі
Було чим прикрити.
Про льон;
Про сорочку хрестикову
Червоно-чорну
Вічна пісня зринала,
Осталась нам.
Піснею слово повторене
Не потребує
Ласки високонароджених.
.....
Кажуть: у пеклі
Випалюють, чистять душі.
Байдуже це нам простим --
Ми чисті.
Совість наша
У долонях,
На мозолях -- випеклась:
Чиста вона, мов кров новонародженого.
.....
Юр --
Русі патрон
Викопав нам колодязь --
З піснями-веснянками.

Приходіть: хлюпнем
На добре зачаття,
Щоб не захрипла глотка.
Гуде барабан і плаче скрипка:
Ой, зарано і не в той бочок
На Івана Купала
Пустила дівка віночок,
Хай приголубить її голуб
Квітом голубої надії --
І буде свято на Покрову.
Бо з нас вона --
Курноса такая --
З чорними бровами,
З обличчям свого народу,
-- Мудра як уся Софія.
.....
Є такий гріх --
Твердий як горіх.
Тіло -- калина з молоком,
Ой, не ламай калини,
Коли калина не цвіла.
.....
Наш прадід -- мужик,
Наш батько -- плугатар.
Володимир --
Граду Кия володар,
До серпа, до труда, до землі
Молитвою
доторкнувсь.
.....
До серпа доторкнусь
І гомін колисковий
Почую --
З дитинства літ
Заблукане диво,
Весняних русалок кадило.

Коли туга-печаль
Озветься під зрубом тесаним --

Прийду,
Де, до болю,
Рідне
Простягає руки,
Щоб не було розлуки.

(*Наше слово* ч. 29, XI, 1987)

Гострінь

Ніч -- яка
    сповнить
    і розв'яже
    у всьому світі
    любов
    твого світу
остається
    як гострінь серпа
під
    яким
        хилилось
                зелене.
І відійдеш
    несучи
        на шиї
                вінок
                з чужих губ.
Будеш
    згадувати
                тінь
            на призабутому
                ліжку.

(*Пісні моєї сторони*)

Щимить

Костропаті верби
Глушать під корою
Терпкий біль

Старості
Й самотини.
Бабине літо
Розмотує клубки суму
Одинокого вітряка.
Біжать
В осінній холоднечі
Останні стежки життя.
На почорнілих кроснах
З човником мов хрест
Тчуть павуки історію
Нашого ... рідного.

Щимить серце
Утоплене
    в глибокій кривді.

(*Пісні моєї сторони*)

Замкнули

Піднесена кров
    кошик думок
і засмучене життя
    затиснули верески
як косий місяць
    виплив з-під повік
    холодний
                смуток
дві овдовілі сльози
    переорали твар
    замкнули у серці
    як гробове віко
    тупий біль.

(*Пісні моєї сторони*)

Горич

Дощ
неначе крізь сито
полоще землю.
Воронячі гнізда
уже пусті.
По дорозі скаче
останній
опавший листок.
Уродила яблуня
в садкові
золотеє яблуко
А в душі моїй
осіння
горич --
завірюха.

(*Пісні моєї сторони*)

На колєду

На колєду
Високо над колишкою
Зористого неба
Люляют боси ангели
Зельону, неспокуойну пувноч,
Ждут нарожденія нового дня.
Їх голоси ростут
Як тростина
У топкому ольосови.
Моя згорбяна,
Старенька бабулька
Шепотом молітви
Хоче прикрити їх голи души.
Шукає у ПСАЛТИРОВИ

Несказане слово,
Которе світит через вікі
Своїм сіянійом...
Так мудро і дивно
Як пацюрка
Добреї надиї
На шиї чистої свободи.

(*Пісні моєї сторони*)

Чепит

Збанок мого життя
Чепит
Пуд пудляшською стріхою.
Збанок мого життя
Наповняний
    голубими пелюстками дворанинцю,
    білим пухом процвівшого молочаю
    і візантийськими псаломами.
Збанок мого життя порожніє...
Сьогодні радуюсь
Що серце
Не скребече ще по днови.

(*Наш голос* ч. 3, 1985)

Увоскресіт

На сірих
Як осень
Радках землі
Стоят беззуби
Соняшники.
Останні каплі

Поза традиції

Сьоголітнього сонця
Сіяють на нитках бабиного літа.
Щебет шпаків
Зліваєтьcя з шелестом листя,
Крила і листя
Махають на прощання.
Ждемо...
На новий берег,
Де новий час
Одмірить своє тавро.
Треба міти терпеливість
В пошуках кшталту
Правди і сенсу.
І вірити в одлітаючих журавлів,
В їх повертання.
Тож знов надійде жар сонця
І увоскресіт пісні,
    котори дзісь умирают.

(*Пісні моєї сторони*)

Відплили

Холодні,
Височезні камінні стіни
Ховають в собі
Староруські розписи
У спорохнявілих рамах.
Стоять лемківські святії
Нема кому їх напоїти
Співом церковного хору,
Тільки на бані,
Як на цибулі,
Сяде часом сірий пугач
І загуде...
Як дяк ударить в дзвони,

Скликаючи вірних
Щоб віддати честь
Силам всевишнім
І славним предкам...
Що вдаль відпливли.

(*Моїй батьківщині*)

*

Падає листя
на
болотисту
дорогу...
-- Осінь...
шнурок крикливих журавлів
пливе по небі голім.

(*Моїй батьківщині*)

На рідній землі

Весна...
луг покритий жовтим лататтям,
на кладці баба
полоще полотно.
Вечеріє --
жаби регочуть...
де-не-де цявкне соловей.
А літом --
жар ллється з неба,
і як солдати стоять у рядках
достатні стебла ... урожаю.

(*Моїй батьківщині*)

*

Снилось мені,
Що розцвівша
Білим цвітом калина
Колихала делікатно гульками
Як дівчина грудьми,
Що п'є холодну воду
З зимної криниці
У час жнив
-- Знаю,
  Не натішусь
  Я тобою,
  Рідна земелько...
До скону.

(*Моїй батьківщині*)

Розпалив

Бистрий
Весняний вітерець
Побіг
По зелених бровах трави,
Розколихав її
У скочному танці
Делікатно --
Як на чубках пальців,
Чеше молодий місяць
Розпущене волосся...
Пушистих хмар.
Стояв я з Тобою...
З гарною, молодою
Чорноокою лемкинею
У тую весняну пору.
Твої губи горіли
Червоною калиною...
А жар тіла

Розпалив в моїм серці
Кохання до тебе.

(*Моїй батьківщині*)

Сінокоси

Небо голубоє
як платтє дівчини,
без вітру,
без шуму --
так тихо усюди.
Життє спокуойне
як твої очи.
Навіть білоствола береза
Розпустила
    свої коси,
Схилила вершок
і приглядається

    як з-пуод куос
    пливут зельони ручаїкі --
                покоси.
Сонцє --
    фарбує груди
вистеляни
    поранком
        молодості.
Пливут
  по зельонум
        мори
Копиці сіна.
  . . . .
Прийди дзісь до мене...
        у вечірню
  пору --
  на розмову.

(*Пісні моєї сторони*)

МИКОЛА КОРСЮК (1950)

Поезія:
Нащадки сонця, Букарешт, 1972
Ворота, Букарешт, 1972
Монолог дерева, Букарешт, 1975

Проза:
Роздоріжжя, новелі, Букарешт, 1973
Сюжет для новели, новелі, Букарешт, 1977
Чужий біль, Букарешт, 1985

Микола Корсюк народився в селі Луг над Тисою Марамуреського повіту, в Румунії. Закінчив філологічний факультет Букарештського університету, тепер працює в видавництві „Критеріон".

Вірші Миколи Корсюка перекладалися румуською, мадярською та німецькою мовами. Як прозаїк-новеліст, він майстер згущеного й цікавого сюжету, тонких психологічних нюансів та оригінальної форми.

*

Корсюк -- „поет широкого інтелекнуального і творчого діяпазону -- і чітко окресленої манери та стилю", -- як характеризував його Євген Мигайчук. У своїй творчості він успішно поєднує інтелектуально-філосовські роздуми зі спонтанністю уяви та великою емоційною напругою. Таке поєднання випливає із його розуміння суті й функції поезії. З одного боку, поет повинен дарувати людям „вічну надію" на дорозі від життя до смерти та творити власні світи й міняти їх у самому собі, а з другого боку, поет, мов дерево, існує на те, „щоб заповнити відстань між серцями людськми" і вірити в свої світи, які водночас є його болем.

Життя в концепції Корсюка -- це конечність іти й не доходити туди, „де світяться прозорі мрева", і на дорозі цій зазнавати й пізнавати голосіння, смерть дерев, розриті могили, дітей, „що крізь наші черепи ростуть" та п'янку висоту небесних бань. Іншими словами, „спізнати світ, неначе власну совість..., щоб перелитись, наче цвіт, в плоди, а потім знятись понад тимчасовість". Таємничість і вічна нерозгаддність надчасовости постійно тривожать поета й проходять помітною ниткою крізь усі його збірки. Марева небесних висот кружляють прямо в людині, а жорстокий вир життя приводить людину до зустрічі віч-на-віч з вічністю.

Минуле, де „кожен хрест пахне землею і дідами", виконує подібну функцію і, парадоксально, має ту ж таємничість, нерозгаддність і зміст, що й позачасовість: „предки недожиті крокують у мені по сходах любови". Воно, так само, як і надчасове й метафізичне, глибоко закорінене в людині. У своїй тривимірній схемі поет зосереджений на минулому, сучасному й надчасовому, замінюючи при цьому майбутнє вічним.

У своїх творах, особливо ранніх, поет послуговується широкою гамою поетичних форм, -- від вільного вірша починаючи і канонічним кінчаючи. Корсюк часто мислить і творить схемами. Домінантною темою всіх його збірок є дерево з усіма його символічними варіяціями (однією з головних тем другої збірки, наприклад, є блудний син). У його схематичному мисленні часове й позачасове, минуле й сучасне пересуваються, як куліси, й заходять поза себе, створюючи при цьому незвичайну, нову реальність. Але спонтанність уяви Корсюка найсильніше виявляється в полісемній оригінальній образності.

Корсюк дуже рідко послуговується метафорою як цінністю самою в собі. В більшості випадків він творить тропи за принципом синестезії, концептивність з метафоричністю: „клюють тополь вершечки зорі кострубаті, завмерли пальці вітру на тілі божих сліз". Незвичайність Корсюкових метафор полялгає саме в тому, що вони навіяні філосовським чи метафізичним значенням. Корсюк -- складний поет, його тропи часто семантично закодовані. Поет часто черпає з фолкльорних джерел, особливо в другій збірці, при чому пропускає видобуте через подвійну призму -- інтелектуальну й поетичну. Внаслідок цього виходять суто індивідуальні й оригінальні вірші.

В другій і третій збірках Корсюка тенденція до підпорядкування його творчої уяви концепції твору, до поглиблювання інтелектуального зарядження віршів, до удосконалювання формальних аспектів та до обмеження метафорної мови. Це доводить його збірку *Монолог дерева* до строгої канонічности, яка своєю формою й словником перегукується з поезією неоклясиків двадцятих років, з тією різницею, що в ній і далі наявні свіжі й незвичайні метафори.

Поезії Корсюка властива „велика, аж болюча пристрасть, -- відмічує Михайло Михайлюк, -- проникнути в таємниці ж сутність світу, знайти той ракурс, який би зробив зримими сховані полюси речей, явищ, переживань." Це поезія нашого часу й позачасу.

Б. Б.

*

Кохана,
посади край дороги березу,
щоб наші діти
мали кому молитись.
Може нам із неї
витешуть хрести,
і вітер буде плакати
у наших іменах.
Знаєш, кожен хрест
пахне землею і дідами,
і в кожній літері,
що стогне на хресті,
в'януть краплини днів.
Кохана,
посади край дороги березу,
щоб по смерті було
в чому рости...

(*Нащадки сонця*)

Нащадки сонця

Розп'яті
лісом наснованих поем
горять:
горять нащадки
золотим сміхом
голосних.
Горять і йдуть
нащадки,
несучи на голові,
замкнуті в полум'яні обручі,
білі весни.
Ми йдемо,
а волосся скреготить,

немов замерзлі долоні вогню
перед смертю.

Білі ночі протікають
через листя заснуле
і скриплять, немов вози,
набиті сушеним світлом.
Ми йдемо.
Вгинаються!
Тріскають!
Пропасть --
Груди землі.

Ми йдемо, щоб впасти
і пропасти самі в собі.
Білі алеї вказують нам путь,
білі зорі злітають нам у волосся.
Ми пропадаєм білою блискавицею,
для того, щоб в наших слідах
горіло око сонця.

Ідуть нащадки сонця
із сонцем в очах.

(*Нащадки сонця*)

Ескіз розлуки

Птахи вмирають в словах
червоними сльозами,
Трава од вітру розкинула брови,
а орли тримають у дзьобах
конденсовані секунди.
Вітер завмер
у зморшках слюдяного неба.
Гнеться волосся від ударів сонця.
Серце, немов ураган,

розкидає слюдяні пелюстки
дрижачого смутку.
Я -- не я, а ти -- не ти,
і ми -- не ми.
Лиш наші контури
стоять, немов примари
синьої розлуки.

(*Нащадки сонця*)

Тінь

Між мурами дерев
забуті птахи,
немов забуті ікони,
падають і вмирають
у пальцях
забутих ночей.
Забуті криниці
затопили кінську шерсть,
загубивши погляди
в глині.
Голі жінки,
немов розбиті глечики,
качаються в повіках
сонячних тіней,
залишаючи в сузір'ї
свою тінь.

(*Нащадки сонця*)

Момент

Дівчата,
Не будьте сліпими, мов криниці!
Чого забуваєте рости?
На місяці похорон диких,
біле м'ясо дають дітям жінки.

Христос не зазнав мук,
Боги, як забудуть за себе, --
Упадуть....
Лавка захищає лише двох людей.
Плющ росте до неба,
але сам не знає куди.

(*Нащадки сонця*)

Балада краси

Білі коліна обліпилися тінню
ефірових фей.
Старі збирають жмутки
дівочого волосся,
щоб зберегти роки,
а їхнє волосся зачепилось
об землю, --
стару і дику.
Пробач,
я не знав,
що у твоїй красі
можуть порожні,
мов грона,
купатися птахи.

(*Нащадки сонця*)

Березова молитва

Кохана,
дозволь закопати у плечі твої
два зернята, що впали з берези...
Знаєш, деколи очі
бачать самі у себе.
І руки знімаються в землю,
мов птаха-фенікса крило.

Кохана,
дозволь закопати у плечі твої
два зернята що вплали з берези...
Знаєш, нам суджено розбитись надвоє
і після смерті...
Треба витесати березову молитву.

(*Нащадки сонця*)

Вітчизна

Вітчизна -- слово,
Вітчизна -- суть
віків віковічних вогненне вогніння,
слово -- не слово --
духу могуть,
звітрене вічністю вітрів вітровіння.

Вітчизна -- корінь,
генезис -- буття, --
пломеніє в пламені пламенне пломіння;
Очевидність істини --
в ній наше життя --
джерело джерельне джерел-джереління.

Міряний обрій --
річ для усіх, --
осонцене сонячне сонцегоріння,
монада століть, --
знак і звучіння,
клич покликаних з поколінь в покоління.

(*Ворота*)

Поверненна блудного сина

Ти не плач, що вечір так часто на скронях
Ниє кістками поіржавілих днів.
Син твій десь у біле грається блукання,
Бо руки розснились поза межі снів.

Твої очі пахнуть ладановим димом,
І тінь твоя сохне -- клепсидри пісок,
І сум лебединий згоряє, мов свічка.
У травах чекання проклятий мій крок.

Утретє як півні затужать по ночі,
Ти стіл весь своєю тугою накрий,
Твій син нерозумний вернеться додому,
Згорблений до ночі, старий і сліпий.

Але не спіши ти його обнімати,
Під спів божевільних і туманність фей
Його хтось так любить і так його кличе,
Що ти його очі клянеш, мов Орфей.

Утретє як півні затужать по ночі,
Ти стіл неповернення тугою накрий,
Й не проклинай сина, бо хіба ж він винен,
Що стоять дороги питанням німим?

(*Ворота*)

Молитва блудного сина

Коли тіні тополь,
дикі до смутку,
лежатимуть на наших колінах,
і дзвони ночі
росітимуть мовчанням
на краях божевілля,
ти, мамо,
єдина богородице,

народи мене ще раз
десь там поза слідами,
де лелія не сиплеться попелом
на наші шукання,
бо в моїх костях
довгих і тривожних,
мов твоя молитва,
плаче діва смерканням дівочим.
Ще ніхто не розчитав
відстань між слідами і серцем,
і тому
мати сумно так плаче...
Так сумно,
що між нами
родяться криниці.

(*Ворота*)

Мудрість

Спізнати світ, неначе власну совість...
Осмисливши його, й собі глади,
Щоб перелитись, наче цвіт, в плоди,
А потім знятись понад тимчасовість.

І розчинитись в ньому назавжди,
Продовживши життя твойого повість, --
І наче добра надвесняна провість,
Холодним цвітом понад ним зійти.

Є в тому суть висока і глибинна,
Як в радості просвітлюється сум
І воскресла красою журавлина

Печаль тривожна піднебесних дум,
І є краса у тузі безневинна, --
Як дерево у мудрості задум.

(*Монолог дерева*)

Передчуття лету

Мені хочеться в вирій злетіти,
Щоб торкнутись небесних роздоль,
Не стояти в степу безбережнім
Синім смутком безлистих тополь.

А летіти б, летіти із вами,
Розкриливщись в горнилі душі, --
Наче сон, над світанком снуються
Мого суму сумні вітражі.

І мов скрипка, розбившись в печалі,
Воскресає в своїм джерелі,
Так і лет починає землею,
Починається лет із землі.

І мов птах що пізнавши границі
Межичасся просторових брам,
Спалахну свого попелу суттю --
Свідком прагнень космічних і драм.

Я до неба тягнутимусь вічно,
Недосяжність -- у земнім житті,
А глибинність землі та скорботи
Затаю у моїй висоті.

І залишусь під небом шум-тінню
Одзозуленої висоти,
Ви з світами міняєте крила, --
У собі я міняю світи!

(*Монолог дерева*)

Немов гніздо...

Душа моя -- немов гніздо під осінь, --
Сумне, одцвіле на семи вітрах,
Його давно покинув срібний птах,
Прірнувши у безмірну неба просинь.

Воно стоїть ще й зараз на гілках,
Поїть надію й ранки дзвінкоросі,
Хоч не вернувся птах назад і досі,
Йому ще сняться крила по ночах.

Стремлінням зболене життя бездоле
Дрижить, мов павутини срібна нить,
Щоб птаха лет не обірвавсь ніколи.

Бо як крило в просторі задрижить,
Душа моя, неначе мінне поле,
Готова спалахнути в кожну мить.

(*Монолог дерева*)

Метаморфози

...як солодко грає,
як глибоко крає,
розтинає мені груди,
серденько виймає.
- Л. Українка

На прузі дня, немов на прузі світа,
Вслухаючись у музику небес,
Схиляюсь над собою, щоб воскрес
Час призабутий золотого літа,

Коли, про смерть забувши, білі коні
Із моря, наче з казки, поскакали в лан

Топтати зелен-жито і туман
Насненої у мріях оболоні.

Свідомості ущільнене безчасся
Вмить піднімесь, розправивши крило,
І потече у себе джерело,
І музика, що в тонах почалася.

Спливу до себе, мов до ночі днина,
Щоб в вирищі земної суєти
Спитать з життя і смерті висоти:
Хто ті єси? Самотня деревина,

А чи любов -- твоє мірило, часе,
Знак вічності й пройдешності краси,
Допоки світ у крапельці роси
Вигойдуватиме сумління наше.

Цей степ і ніч, аж до небес глибока,
Що раптом так відкрилася мені,
І скрипка місяця у вишині
В тремкій своїй печалі одинока.

І відчуття, що раптом станесь диво,
Яке усі границі спопелить, --
Й розкриється перед тобою мить,
Щоб видиво життя в ній скресло живо.

Новий рубіж, нова крутіж, загати...
І сумніви в новій подобі літ,
Щоб не змалів лиш в твому серці світ
Та вистачило сили запитати,

Звідкіль прийшло сюди, у дику глушу,
Сипнуло музикою у імлі,
Щоб все сповнялось трепетом землі
І гупав вечір у гіллясту душу?

Які тебе сюди вітри уперті
Пригнали? Дощ чи блискавка грози?
З чиєїсь вибуяло ти сльози,
Чи, може, на чиїсь зросло ти смерті?

Яким вогнем твої палають віти,
І скільки йшло до себе ти сюди,
Щоб знятися над урвищем біди
І зелено над світом зашуміти?

Ти випадку хвилинного чи, може,
Суворого закону віщий знак,
Що світ оцей -- великий одинак,
Та не усе у ньому лиш прохоже.

(*Монолог дерева*)

ПАВЛО РОМАНЮК (1953)

Поезія:
Замок перелітних птахів, Букарешт, 1976
Непорочність мовчання, Букарешт, 1979
Спектри, Букарешт, 1984

Проза:
Неповернення, роман, Букарешт, 1981

Павло Романюк народився в селі Рона де Сус Марамурського повіту, в Румунії. Середню школу закінчив в рідному селі. В 1968 році вступив на українську секцію Сілешського ліцею, після закінчення якого працював учителем у школах повіту. 1976 року вступив на факультет іноземних мов Букарештського університету. Після закінчення студій повернувся в рідний повіт, де спершу викладав українську мову в селі Поляни, а тепер живе й працює в рідному селі. Збирає також фолкльор, частину якого друкував у колективній збірці *Glosar dialectal Ucrainian*, виданій 1977 року Букарештським університетом. Співпрацював з газетою *Новий вік* та журналом *Обрії*. Викінчує роман *Сорочка Несуса*, який незабаром появиться друком.

Крім літературної творчости, Романюк займається музикою, грає на акордеоні, гітарі й синтезаторі. Деякий час керував українським ансамблем „Голубка".

*

Поетичний світ Романюка інтимний, звужений до рідного марамурського краю, а будучи глибоко людяним світ цей, тим самим, є загальнолюдським. Двома центральними темами творчости Романюка є людина й природа. З легким відтінком сюрреальности ці теми творять дивну, оказковану цілісність. Так, природа або входить у внутрішність людини й живе там її чи своїм життям („Друже, вирубай дерева в мені, щоб весною метелики душі могли вільно літати"), або людина перетворюється в природу, приймаючи її чи зберігаючи свої властивості („він ішов смерекою по бруківці і притискав вітами небо до щоки"). Природа проникає навіть в абстрактну сутність людини, в її творчість, і стверджує себе в ній („летів жайвір крізь ту пісню, посизіли крила").

Метаморфози людини в природу і навпаки найуспішніше передаються чітко окресленими образами. Щоб досягнути нового й дивного ефекту,

Романюк часто робить співставлення споглядно несумісних чи антитезних конструкцій: дівчина, наприклад, залишається на *трикутнику душі* хлопця, *птахи* снують гніздо *під оком*, чи ніч скупчується під повікою *скрипучого вечора*. У більшості випадків метафори Романюка дієслівні („птах напився білості дерева і злетів"), що сповнює його вірші відчуттям динаміки й вібрації.

Цікавою особливістю поезії Романюка є те, що вона заглиблена в локальні народні джерела й гармонійно інтеґрує їхні елементи в модерний вислів. Подекуди поет черпає надхнення із загальноукраїнських усних чи писемних джерел – з козацьких дум чи „Слова о полку Ігореві".

Романюк, з незначними винятками, послуговується вільним віршем, інструментованим під розповідний тон. Розповідність у його поезіях посилюється ще й тим, що він залюбки деталізує, тобто насичує свої образи чи ситуації найдрібнішими нюансами. На увагу заслуговує своєрідно рефренна композиція деяких поезій (наприклад, „Від 'А' до всесвіту", „Гра", „Історія Фріцакової березовості"), в яких поет компонує на канві повторень ключових слів, фраз, образів чи жестів або на дії ліричного героя. Ця композиція, будучи чітко музичною, перетворює ці вірші на своєрідні міні-увертюри.

Дуже рідко поет вдається до проблеми смерти, а якщо й трактує її, то, радше, намагається віддалити методом оказковування її зловісну суть („з мого тіла клубочиться біла смерть по стежці білих кісток"). Метафізичні роздуми про позачасовість теж рідко є предметом його поетичної уваги. Коли, однак, ця тема полонить його увагу, то не тому, щоб її збагнути, а радше, щоб віддалитися від неї („не ховайте мертвих під землю...щоб тайна посмертна не розцвіла травами, у квітах, в калині"). Іншими словами, поет відпихається від смерти й позачасовости, не бажаючи обтяжувати ними життя.

В його творчості, як відмітив Михайло Михайлюк (*Слово про слово*, Букарешт, 1983), зустрічаємо „поетичне ствердження життя як пізнання, творчої дії як складного і суперечливого буття. Його душа спрагла вбирати в себе якнайбільше з навколишнього світу, ніколи не задовольнятися здобутим і відкритим".

Б. Б.

Від 'А' до всесвіту

Айви починають свій ріст, свій всесвіт
від літери А.
Яблуко народжується від Я.
А птахи зароджують свій лет
у формі літери Л,
(інколи, весною, -- у формі трикутника),
А люди блукають людяно у літері Л,
(або ще в ненародженій літері).
Тільки серця ще не народилась літера,
а лиш таємна, нерозшифрована фонема...

(*Непорочність мовчання*)

Гра

Якось дитина з зеленим,
не знати ким зшитим капелюшком,
спинилася в тіні дерева
і стала кружляти навколо нього.
„Це гра!.." -- дивувався я -- прохожий...
Дерево розросталось біло...
Хлопчик крутився,
що аж у мені колесувала його круговерть!..
Я сміхом зайнявся, бо дерево розросталось біло,
а хлопчик все крутився,
мов в мені моє дивування.
Прилетів птах і присів на вершині дерева.
Небо плакало теплими сльозами дощу,
а птах напився білості дерева й злетів,
біло злетів...
Хлопчик все грався -- крутився,
не помітивши пташиної тіні.

(*Непорочність мовчання*)

Метаморфоз

Всі дерева, ставши у півколо у твоїх грудях,
перетворились в очі, – безліч очей...
А я (на пальцях), підвіяний твоєю чарівністю,
блукаю довкола твоєї тіні
і боюсь схилитись до тебе,
щоб я – звичайне дерево –
не перетворився в око
у твоєму півколі очей-дерев.

(*Непорочність мовчання*)

Тільки рушник, вишиваний тобою...

Ти біліша за рушник, вишиваний Мавками,
простелений на сходах завіту між мною й тобою...
В мріях мруть всі погляди Мавок.
Тільки ти залишилась на трикутнику моєї душі!...
Тільки ти (і твій рушник)
будеш пристанню і відстанню наших розлучань!...
Тільки рушник вишиваний тобою
простелиться весною на мою пребілість.

(*Непорочність мовчання*)

Друже...

Друже, вирубай дерева в мені,
щоб весною метелики душі
могли вільно літати...
Залиши тільки осику, –
десь на грані трикутного серця.
Перелетять, прилетять перелітні птахи
і заснують маленьке гніздо під оком...
Друже, вирубай всі дерева, залиши тільки осику;
Може, і я весною зазеленію!..

(*Непорочність мовчання*)

Похорон -- відпровадження

(казка-поема-реквієм)

Осінню, рано, о сьомій годині,
сьомій хвилині, о сьомій днині,
над моєю хатою (буває, але дуже рідко, --
і крізь, і повз відчинені вікна...)
потрикутнюють свій лет
перелітні трикутники лелек.
Тоді мати, батько і ненароджені діти
сплять сном прадіда.
Півні розпівнюються,
відчуваючи схід сонця на подвір'ї.
І я, від сну відтягнувшись,
мов від пелехатого чорта,
виходжу на подвір'я і плачу:
гуси-лебеді, гусенята,
не рвіть небом і ранком ваші крилята!..
Хмари і сонний ранок
росою плачуть на мій плач,
а лебеді летять, стогнуть і плачуть...
І так все помножується мій плач,
аж поки одного такого ранку
на мій сум лелече пір'ячко засніжилось,
побіліло над землею, мов думи в очах.
Відтоді я почав божевільно сміятись і
стиха кричати, (щоб не пробудити
прапрадідівський сон
моїх батьків і ненароджених дітей).
. . . . . .
... Я зібрав те пір'ячко,
і поніс у моє подвір'ячко,
а як сьомий мій брат повернувся
на коні воронім, -- з нічного полювання,
(він знав про мій смуток,
як я знав молитву і плач Ярославни),
му стали калиновим заступом гріб копати.
-- А для кого? -- питаєте, як і брат.

-- Сьомий брате,
із землі виструнчуються, мов на посміховисько,
дерева і трави,
а як покарбуєш їх, порубаєш, --
соками плачуть, клекочуть, ридають...
А птахи? І птахам, як і деревам, болить.
Літання небесне просить жертв,
як і наше неангельське ходіння по землі,
у травах, в калинах...
. . . . . .
Пір'ячко, без молитви,
загребім в першу труну,
на нашім подвір'ї закопаймо жертву небесну.
Може, і наше подвір'я злелечиться,
а ми станемо трикутниками осінню з птахами...
. . . . . .
Від тоді в мене душа пір'їною стала
і Дон Кіхотом блукає по білому світу.
(Ой блукає, боже, як блукає...чекає...
Ненаблукається і лелечіє.)

(*Непорочність мовчання*)

І перевізник хвилин...

...і перевізник хвилин,
крізь вуаль білої ночі промчавши,
хрипливим смутком
пробуджує карість твого сну.
Тоді
з мого тіла
клубочиться біла смерть
по стежці білих кісток:
із рук і ніг
розростається посмертне жало,
хоч смерть тільки розбрунькується,
мов лаврова непорочність
богині Дафни;

а я падаю словом
крізь твій смуток
на церкву дієслова,
допрядаючи світло
до твоїх зіниць,
і тишу, -- білу тишу
до твого сну.

(*Непорочність мовчання*)

Ми знову підемо до театру

Кохана,
бачиш білі плакати,
що їх за ніч
хтось наліпив?
Бачиш?
Кличуть нас,
мов білі спогади,
що з-зарання
я крізь мрії процідив?...
Ми знову підемо до театру,
і ти не забудь
знані,
скрипливі двері,
в які ми не раз входили...
Кохана,
бачиш білі очі,
що не зводять погляд з нас!?
Видерім їх.
Може,
так забудемо про театр,
про ті
скрипливі двері,
і повернемося крадькома
за безповоротність часу...
Там побудуємо
позачасовий театр,

і білі плакати
серцем напишемо
в наших
палаючих грудях,
і щополудня
будемо входити
самі до себе в гості --
у полудневий театр,
кохана, так,
в театр...

(*Непорочність мовчання*)

Автобіографія I

Я -- замок усмішки,
проданий болю
раненого
синього птаха.

(*Спектри*)

Волошкова туга

Вже сімдесят сім років протекло,
як шукаю волошкових очей.
Вечорами
берези обнебеснені
влягаю в узголів'ї
і синьо мрію
про симфонію небес
і надвечір'я.
Вранці
йду на ринок
з думкою про тебе
ув оці
(мов корінь калиновий

ще з потом землі в обіймах).
Маю все:
горіх і гріх
у п'ятах,
перстень лісу --
на правиці,
вітряк -- за ребром,
клепсидру -- в серці,
очі як терен,
й тільки тугу волошкову примовляю.

(*Спектри*)

Зустріч в серці

Година дев'ята спить
На моїй правій руці,
мов хвіртка при дорозі,
поскрипує знайомо;
Око дівчини спускається з портрета,
падає у дев'яту годину.
Маю руку-око, маю і руку, і око
в правиці.
Година дев'ята любовно схиляється
до ока,
моргають одне на одного,
пестяться.
Вибігає з храму слова
червоне серце, вальсує у жилах.
Око знає,
серце бачить і чує;
настає перерва,
і відстань
між дев'ятою годиною й
оком,
бо Рука ворухнулась,
вальсуючи червоно...

(*Спектри*)

Знак білості

Його вдарив білий хрест,
білий,
по синій постаті,
одеревілій на тому
задуманому асфальті.

Приходить година нуль, --
мов метеорит, --
він виструнчується
перед порогом своєї хати
і ронить невинні кроки
по нікудишніх дорогах.

(*Спектри*)

Коли розколеться сон...

-- Дам все тоді, все, що очі зібрали в собі, --
навіть кольори
весілля днів, -- а ти розколишеш ту казку ув серці
своїм. Накрию
єством моєї пісні твоє серце. І смуток і жаль
відокремлю.
Елєгії світлі й чорняві
хай ллються кларнетно,
а ти розкажи, як світ оцей я творив,
коли сон ще тільки кричати хотів
у муках народження.

(*Спектри*)

Пісні ночі

I.

І ніч припливає,
скупчившись під повікою
скрипучого вечора.

Танець вечора відбувається
під крилом нічного птаха.

Пісня твоя стереже
лебедину пісню,
що сном прокидається
між почуттям твоєї душі
і тобою...

II.

Любовниця гортає
волошки благання
під моє ліве плече.

Ячить серце
і ніч припливає,
скупчившись дитинно
під повікою
скрипучого вечора.

III.

Залишається тільки відгомін
довір'я народження -- невинного
творіння; --

IV.

Всі смереки
розпустили крізь ніч

свої довгі зелені пальці -- тіні, --
аж у нечуття простягнулись!
аж до зірок, -- і до моєї, яка в
райдугах божественного неба
сторожить невісткою
невідбутого весілля.

V.

Вечоріє темінь.
І ніч припливає,
скупчившись малятком
під повікою
плакучого вечора.

Гріє темряву симфонія очей,
вбирає в себе невиразні постаті,
мріє про народження
флояра ранку, ранку.

VI.

Ніч проростає крізь
темінь
до тендітного ранку роси.
Молитва ночі
стає болючою,
мов меланхолія згасання...

(*Спектри*)

ІВАН НЕГРЮК (195?)

Поезія:
Металеві квіти, Букарешт, 1983
Золотий браслет слова, Букарешт, 1986
Балади і екстази, Букарешт, 1986

Іван Негрюк народився в селі Іпотешти Сучавського повіту, в Румунії. Працює ливарником на заводі.

*

Іван Негрюк, робітник металургійного заводу, звернув на себе увагу своїми „металевими квітами" („закувались ви, металеві квіти, глибоко в оранці моєї душі"), достигаючою матерією, верстатом „закопаним по коліна в стружках", -- тобто намаганням перевтілити в поезію технічні елементи своєї праці. І коли прийняти тезу Магдалини Ласло-Куцюк, що поетичними координатами Негрюка є „взаємне пізнавання через взаємне віддзеркалення" себе і світу, то світ „металевих квітів" не є, справді, головним віддзеркаленням поета. Головним віддзеркаленням його творчості й у його творчості є природа і земля (в селянському сенсі), людина і рід. В поезії Негрюка перетинаються, чи, радше, сплавлюються пейзажі природи з пейзажами душі й минулого.

Найтісніше й найінтимніше пов'язаний Негрюк з природою, про що свідчать його автентичні, оригінально й глибоко відчутні образи природи. По долинах, наприклад, „іній страхає сон слив"; „місячний леміш на полях викопує криниці"; „пришивають дощі сіре небо до стерні"; а „місяць колише на розі нічне відро". Словник Негрюка скупий, як у селянина, „який, радіючи доброму ужинку, - як пише Михайло Михайлюк у передмові до першої збірки, - остерігається дешевої хвальби, аби не задіти необережним словом духа землі". Згадка про „духа землі" і селянина тут не випадкова. Психологічно Негрюк стоїть ще дуже близько до душі й системи вартостей селянина. Земля для нього є не лише джерелом урожайности, але й елементом тяглости, спадковости, коли людина, вертаючись у землю, стає ґрунтом для плуга нащадків: „можливо хтось пригадає собі про нас, і те, що ми у цій землі, та з любови встромить плуг глибше".

Тема людини й роду (отих „братів і предків") найглибше закорінена у творчості Негрюка. Попри всю свою увагу до модерности й оригінальности вірша, Негрюк, у першу чергу, пише для людини, хоче, щоб кожне його слово

було болючим ударом у дзвін світу. В його світобаченні субстанцією життя людини є любов. Навіть немовля, народжуючись, „першим криком дає світові вістку любови". А глибока сила джерела і струмка життя ведеться від „предків, приколінених під борозною".

В останній збірці на помітне місце починають виринати патріотично-громадські мотиви, в яких поет трактує проблеми сучасности, тривоги й сподівання людини нашого часу та висловлює свої почуття до батьківщини. Хоч Негрюк висловлює ці мотиви здебільшого характерними йому „поетичними валентностями образу", громадська поезія не легко піддається поетичному перевтіленню.

Негрюк пише виключно вільним віршем, без ефвонічних аксесуарів; інструментує його з позірною невибагливістю. Його метафора складна, багатогранна, з великою „суґестійною силою", висловлена скупим, але згущеним словником. Він щедро черпає з багатства селянського побуту та українського фолкльору, але переплавлює це в горнилі власної уяви і виливає з цього оригінальні й наскрізь індивідуальні форми.

Сказане можна підсумувати словами Михайла Михайлюка: „поезія Івана Негрюка стисла, лаконічна, скупа на описовість ... від чого, на перший погляд, творить враження *метафоричного скупчення* без усталених (але не менш дисперсивних, атрофуючих) пояснювальних аксескуарів .... Але він уміє подати малюнок, найчастіше не барвами, а вагомістю вкладеної думки, промовистістю образу." Тим-то поезія його особлива й до глибини зрушуюча.

Б. Б.

Уклін вам, високі гори

Уклін вам, гори
з вічною діадемою
сонця на чолі.

Світле небо
цілує струмочок,
з серця каменя розлитий.

Як гарно бути
у горах річкою,
піснею глибини.

Уклін вам,
сонячні гори душі і долі
моїх братів та предків!

Зелені свічники ялин
з вертикального старання
дрижать у водах.

(*Металеві квіти*)

Переконання

Пробивається через кріпость часу
світло історії.
Пшениця в борозні
повертається в напрямі сходів.
Уважаю,
що зорі вітчизни --
це поява з глибин насіння;
у сні посівів
округлюється хліб,
а дитя вимовляє „мама”,
а потім;

„принесіть білий рушник --
нинішний час застелити".

(*Металеві квіти*)

Можливо, хтось...

Можливо, хтось
пригадає собі про нас,
і те, що ми у цій
землі,
та з любови
встромить плуг
глибше.

Коли маятники курантів
стирають в тиші мить,
надвоє розрізують сон
і ранки народжуються
із мутними очима,
тебе знайде
ранкова пісня,
шепочучи казку
про долю каменя.

(*Металеві квіти*)

Осінь

Скрипучі вози
привозять осінь у село
із дібров,
де жовто-червоними вогнями
лисиці загніздились у вітах.
Листя дубове
зберігає дощі у жменях,
а потім лагідно тече до землі.

Прибудуть порожні,
немов несписані аркуші
білого паперу,
ночі, які не зазнали
любовних слів.
Прибудуть ночі,
коли дощові сльози
вмиватимуть віконні шиби
і наше кохання...
Довга пора чекання
стане з часом засніженою стежиною.

(*Металеві квіти*)

Горе

Розплетеними косами
шмагають верби небо по обличчю,
вдаряють сильно
темно-сірий край світу,
звідки не прийде
ні грім, ні зоря.

Чорні коні
паслись на місячній стерні
навколо озера
і страхали моторошним іржанням
води.
Тінь твою хотіли випити,
чи нічне чорне вино,
налите ув озеро,
неначе в бокал,
щоб потім його вдарити копитами,
як матері вдаряються
кулаками у груди?
Цієї ночі
жоден предмет не має тіні,
тільки, люба,

смерть подвоює все,
хоч все є нашим і своїм,
навіть коні
і непорушність лебедів у сні,
А верби шмагають віттям
береги озера...

(*Металеві квіти*)

Дзвони

Подеколи на полях
стоїть призабута дзвіниця
з велетенським висячим дзвоном...
І раз у раз --
під час бурі --
сильно дзвонять ним у небо
селяни.
Дощі ніколи
не голублять йому серце
своїми пальцями.
Ніколи у дзвін
не затече хмара,
а серце вільного дзвона
не ржавіє ніколи.
Та не це головне,
а те, щоб він міг коливатись
і серцем своїм
ударяти в небесний бубон.

(*Металеві квіти*)

Весняний подих

Димчасті сади
плекають блакитність,
стукають у вічі

зеленооких див,
а по долинах
зірчастий іній
страхає сон слив.

Котиться зелена
сила у гілках,
місячний леміш на полях
викопує криниці,
а сп'янілі бджілки
падуть у польоті
яблуневим цвітом
у відкриті пригорщі землі.

(*Металеві квіти*)

Пастель I

Босоніж перебігає літо
через стерні,
залишаючи за собою
пелюстки цикорію,
мов краплини поту;
від туманно-сумного лету лелек
по долинах замрячів
срібний іній.

Стукає осінь вітрами у вікна,
вдаряють віти яблуками
у шиби,
немов кулаками.
Скриплять небесні мости
від переходу хмар
і березове полум'я
гнеться до землі.

(*Металеві квіти*)

Добридень!

Пробачте,
що не постукав у двері...
Та ні, руки не зайняті,
бо в мозолистих долонях ношу
душі два чемодани дрібних речей!
Там погляд матері
біля кросен,
тчучи рушники
із червоними краплями
достиглої калини;
батькова сокира, долота,
клапоть газети, де пишуть
про перевиконання ним плану
кількома тисячами кубометрів дерева,
на якім він закарбував
кількасот кубометрів
палкого бажання
здобути мені доброго досвіду;
є там дрібні кільця, на яких висять
кулі першої чи другої світових війн;
ключі від древньої прадідівської правди;
якась непотрібна камінна печатка
і всякого розміру коробочки.
Пробачте,
не можу так швидко
описати вам кожну річ.
Та ні,
руки у мене не зовсім зайняті,
хіба що в лівиці несписані аркуші паперу,
а в правій -- шкільний олівець.
Прошу?
Чи вмію працювати?
Хіба що вхопити місяць за ріг
і встромити його
глибоко в чорнозем;
гострим смичком
на струнах смерек

виспівувати,
сталь гарячу ритмічно товкти
аж до кулястої форми;
у моїх коробочках
лежать вивчені листи труда
з важкою печаттю
мозолистих долонь.
Ні, ні,
кави не питиму, --
мене ще не втомила розмова,
та, пробачте,
я прибув
із душі двома чемоданами дрібних речей.

(*Металеві квіти*)

Сон матері

Мати розторочує самітність
при відчиненому у вічність вікні,
звідти -- ніякої вістки, --
від батькової скрипки
залишилась лише німа пісня,
вона її чує,
вона кружеляє в її спогадах,
з нею ночує.
Каганець димить павукам під підошви
і тче на їхніх грудях хрести, --
все закарбувалось у пам'яті,
немов білого воску світло
дитячих ніг,
а лебідь синьої хмари
пливе під місячних серпом
і матері назустріч кидаються
алмази зірниць.

(*Золотий браслет слова*)

Туга

Так довго сніжить
у небозір круками,
що тополя стала
тужливою піснею,
приголубилась скрипкою
до обличчя стежини.
  Із місяця
  сріблом сіється пороша
  під віконні каганці, --
  на зернини світла
  крізь стелю ночі.

Виття собаки
творить димар
між стінками твоєї душі,
а хата у наметах
тоне човнем.
  Все більше й більше
  вдаряються рибинами об паркани
  занімілі звуки...

Із цього океану
ніхто не винесе нічого,
безсила думка
не встані вертатися криком.
Рамена дерев утомилися,
колихаючи мертвих птиць.
Від стільки снігу
я теж згорблений,
а журавель криниці
припав до небесних грудей,
мов голодне ягня.

(*Золотий браслет слова*)

Іван Негрюк

Осінній візерунок

Б'ють підковані місяцем лошата
копитами у скроні моєї крові.
Зелень ридає, кидаючись кинджалом у ріки
та на розчесані віти верболозів.

Кружеляє орлами імла,
стає навколішки перед кругом сонця
і плутається в промінні,
мов у павутинні,
а поміж деревами
вітер мацає підсохлими пальцями листків
погляд зосенілих почуттів.

(*Золотий браслет слова*)

Балачка
Любове моя,
сьогодні запрошу тебе
на коротку балачку
у розкішний ресторан
весняного саду.
Нишком гратиме
бджільний оркестр,
нас огорне
зелений присмерк
і ми будемо прополювати
душевні грядки.

Ти лузатимеш
крихітні зернятка
любовних слів,
а я поливатиму
грудку заперечливого слова,
і невдовзі там
зійде барвінок.

(*Золотий браслет слова*)

Сиротою пісня...

Яка небезпека, тривога,
жахає полінне тіло флейти,
аж серце яворів
стає лебедем
і зморшки павутинять
воду дзеркал?

Цієї ночі сиротою пісня блукала,
торкаючись скронею
місячного рифа,
а каганця гадюче око
ще й досі горить...

(*Золотий браслет слова*)

СОФІЯ САЧКО (1955)

Поезія:
Пошуки, Білосток, 1982

Софія Сачко народилася в селі Вулька на Більщині, в Польщі. Закінчила факультет російської філології Люблінського університету, а тепер живе в Більську Підляському, де працює вчителькою. Почала друкуватися у 1972 році в білоруській *Ніві*, згодом друкувалася в *Нашому голосі*.

*

Софія Сачко пише виключно підляською говіркою. Її збірка *Пошуки* вийшла в перекладі на білоруську мову (лише один коротенький розділ у тій збірці поданий в оригінальній говірці).

Духовно й почуттєво поетеса тісно зв'язана з місцевим підляським світом, який вона трансформує крізь призму емоційности, а подекуди й гумору. В більшості випадків Сачко по-прустівськи зображує світ, „який минає". Це пасторальний світ села, де дим з комина „ще відьмами пахне", де „за бандурою в косах цибуля тихенько плаче", де люди вгадують весілля і смерть з цвіту яблуні й черешні чи з кування зозулі. Суть людського життя в тому світі така ж невибаглива й пряма, як і його краєвиди; така ж самозрозуміла й пройнята селянською мудрістю, як схід сонця, як проростання трави чи готування жінкою сорочки на смерть; така, „як треба доїти корову, дати їсти свиням". Життя людини хоч убоге тут, але цілеспрямоване: люди обробляють поле, і навіть, коли вже не збирають з нього, „все ж наслухують дощу". А дитя, яке „несе листок осені", визначає смерть батьків.

Зображуючи цей пасторальний світ, поетеса одночасно віддаляє себе від нього: „боюсь спокою, який не тривожить, замкнений вечір у замкнених сім'ях". Шукаючи особистої свободи, вона, парадоксально, завжди вертається до особистої порожньої клітки, в яку „приятелі кидають кість, щоб гризла, і лікоть наніч під голову".

Внутрішньо поезія Сачко напружена й емоційно згущена: жінка, наприклад, хоч і свідома невірности мужа, „бере тіло, як землю", тобто як субстанцію продовження життя, або спонтанно віддається коханню -- „бери вино і тіло й люби!"

Хоч поетеса звертається до традиційних джерел і змальовує традиційно усталений світ, вона висловлюється модерними поетичними засобами. Пише

вільним віршем, інструментованим на особистий лад, чи під народній мелос: „ой захіхочу і возом заїду, ой заїду в той сон". Її метафори свіжі й повно співзвучні з тим світом, який зображують: сорочка п'явкою впивається в плечі; нещире слово -- „як добра протеза", а дні прості, „як мікстура з рецепти".

Підляська говірка, якою послуговується Сачко, чудово відповідає світові, про який вона говорить, і стилеві, яким вона пише. Прастарі властивості підляської говірки звучать свіжо й модерно в її віршах.

Софія Сачко черпає з вірогідних успадкованих мовних глибин, і тому творчість її має особливе значення в контексті української поезії.

Б. Б.

*

як в сколочонуой водіе
завтрашні день откриває вчорайший
єслі ти живи
допускаецьця кажда встреча
і кажда хітросьць
помовчиш
-- тяжке слово
а у кого душа не ниє
день прости
-- як з рицепти мікстура
ти віер як хоч
шукай собіе подобних
                -- ошукуйся
несі стішка п'яну думку
переходь в паметь
                і в камень
примі лад сьвіета
-- і зойді с ума

(*Наш голос* ч. 3, 1985)

*

Як в сколоченій воді
завтрашній день відкриває
                вчорашній,
коли ти живий,
допускається кожна зустріч
і кожна хитрість,
помовчиш
-- тяжке слово,
а у кого душа не ниє
-- день простий
як з рецепту мікстура,
ти вір як хоч,

шукай собі подібних
-- ошукуйся,
неси стиха п'яну думку,
переходь у пам'ять
-- і в камінь,
прийми лад світу
-- і зійди з ума.

(*Наше слово* ч. 23, 1986)

*

боюсь спокою котори не тревожіт
замкньони вечур в замкньоних
сіем'ях
і день -- як біели поєзд

мінавшим в око
-- паперова натура тіела
голодним
-- маска збратана з тваром
і слово як добра протеза
.....
запасала на чорни лістопади
запах літнього сну
в вінках і медові
запасала -- зберегала

(*Наш голос* ч. 3, 1985)

*

гадаєш мою любоу
готови спроста осудіті
тут я не розберусь
куолько нас
і котора з тобою іде
тримауши руку на колишці

і вінець на головіє
пуод закритою церквою
ще десь лісток пробігає тіхо
-- вона уже
  чи ще буде
  дівісь -- бачу а не росту
  тіело беру -- як землю

(З архіву)

*

щеж є віетьор
што одчиняє браму сада
і потаємно як в теплум снові
                коло груді
вибігаєш ген в поля
би куонь по землiє пронесецьця
                на весну
би жаворонок коб обняті небо
-- не встидайся і плач
такая твоя піесня
слово невиважане несеш
злуосни
а не краснієш

твуой простор хай буде
                як сон
в снові ти добри -- ти свуой

(З архіву)

Пісенька
про любов коротку

Як час біелий об'явлюся тобіе
як тобіе руовна в біеді і в кровліе

не приглєдайся
-- сумленне понад намі
бери віно і тіело
і любі
Як час біелий об'явішся мніе
як мні руовний в біеді і в кровліе
.....
прозрачною розою махну
-- тебе в день введу
бери тіело і йді.

(*Наше слово* ч. 23, 1986)

*

хто робіу ціеле жицє
неконечне лічит гроши

жиуши -- якже не робіті
жиуши -- якже не любіті

іх полє вироб'яне як масло
іх рукі пахнут хліебом

хоч не збірают
всьо ще наслуховуют дошчу

на лавочках пуод плотом
-- осанна

(З архіву)

Вєршік бабці і внучці

з цвіета яблині і черешні
і з кованя шареі зазулі
гадаєте весіелє і смерть

напоуняюцьця сни неспокуойних
звони розколишут воздух
ще трохі
і всіе узнают

пока пальцьом читаєш
каменни крижиє діедуов
і не капне сльоза на зельони мох

ведеш за ручку
-- в безовіе закружився чміель

(З архіву)

*

ще спіш
і кажда думка гріеє долоню
муцніей
ніж ідущи дньом
а вже розвіняє перше слово
розпучаним лістком
ти знаєш як подобни дніе
і не ждеш
нема тебе
в кругу пісень природи
омінуло розпятіє
і Восккресшого хвалівши -- не хваліш
в твоюом домові
ни радосьці ни печалі
забота
-- воздухом і хліебом

(З архіву)

*

рика би другі раз вступівши
несе дуом і віноградом оплєтає

як вслухатісь
і золотим лучом скрипкі...

випадаєш з круга
а природа всьо ж тая
на своє спасеніє -- возвенисени обман
а тож смертельни ціели
в чиюом огньові

пуднімалася нуоч
о як смертельни

і чуткє серцє тупіцьця як нуож
ще б'ецьця
але вглєдішся -- би вода мутна
соглашаєшся бо утечи не можеш
махаєш рукою мружиш очи

-- ти біедни в своюой віери
провозчику луча

(З архіву)

*

є такі час
от которого не утечеш
і слово Саломона
напоуняє тебе огньом
чує его родяща
і страдавша взглядом над гробом
і нещасліво влюбльонним
здаецьця же то вони

(З архіву)

*

Дочціє Юстинці

їдем з сонцьом їдем
дорога спуод нуог
у діеда борода як їж
у мами пальці як шовк
туолько прасті тонку думку
як сіви швідконогі дерева
і ліес качнувся проважавши нас

ой віетьор віетьор -- гультаїско
і небо широке
-- а ви всьо з намі

(*Наше слово* ч. 23, 1986)

*

говору про свободу
а не признаюся до себе
люб'ю і жичу смєрті
і тим мойє ворогі
довго живут і здорови
а я перестаю віериті в Бога
ворочаюсь до пустеї кліеткі
а приятєлі вкідают кусьць
коб гризла
і луокоть на нуоч
пуод голов

(З архіву)

ТАДЕЙ КАРАБОВИЧ (1959)

Поезія:
Zapatrzenia, польською мовою, Люблін, 1985
Вологість землі, Варшава, 1986

Тадей Карабович народився в селі Савин, на Холмщині. Закінчив факультет педагогіки та психології в Люблінському університеті. Працює журналістом у *Нашому слові*. Друкувався в *Нашому слові*, *Нашій культурі*, *Українському календарі* та в польських періодиках *Literatura na świecie* й *Odra*. Перекладав з білоруської, польської й російської літератур на українську мову, а також українських поетів на польську мову. В його доробку зберігається поема „Кохля" та цикл „Атлантида".

*

Поезія Тадея Карабовича пройнята духом доброзичливости, лагідности і всеприймання. Поет поклоняється всьому сущому: „вітровій беззвучності, польовим мишам, дрібній ході куропатви", березам, травам і родові горобин. Все це синтезується у християнську вселюбов. М'яка мовна фактура його поезії природньо податлива на здрібнілі вислови, і це діє як відлуння народніх праджерел.

Одним з рушійних струменів поезії Карабовича є релігійність. Але часто метафізична інтроспекція поета звернена більше до земного, ніж до небесного. Він наділяє земні атрибути християнською символікою, кажучи, наприклад, вірити птахам, бо вони приносять *радість*; весні, бо вона приносить *сумніви*, чи осені, яка дає *терпеливість*, -- щоб прийти до узагальнюючого символу остаточности.

Тільки в „корені землі" добачає поет свою присутність; в ньому він відчуває біль і виявляє смерть; в такі межові хвилини він мусить забути про своє сьогодення і, „наче учитель, ... перейти через плесо" в позачас. А коли поет стає віч-на-віч перед вогненним обличчям Творця, то карою чи нагородою за його провини є „плач віршами", тобто творчість.

Другим струменем поезії Карабовича є тема України або його вужчої батьківщини, Холмщини. Однак вірші, присвячені Україні, не завжди підносяться до переконливої поетичної реторики. Далеко автентичніше виходять його вірші про Холмщину, оту поетову глухомань, „де історія ходу спинила" і де поет знаходить свої місця причастя.

Та чи не наймогутніщим струменем поезії Карабовича є природа, особливо природа Холмщини, з якою поет емоційно й фізично туго зв'язаний. Карабович змальовує природу або спонтанною метафоризацією, або фронтальним поданням оригінальних образів.

Карабович досить многогранний у поетичних засобах. Відповідно до потреби, він користується реґулярним, півреґулярним і вільним віршем. Цікавими є його метафори, що в більшості асоціятивно прямі. Але є в нього також складні метафори, побудовані на взаємовиключних компонентах („колись, неначе *хуртовина*, *заклякне* над тобою світло").

Карабович -- поет високої емоційної напруги, яка спалахами перетворюється в поезію.

Б. Б.

*

загострюються питання
присутності
моє тіло стає тканкою нігтів
проїздить повз мене годинник
показуючи дні і сторіччя

дивлюсь у глибину неба
і добачаю відсутність
заглядаю у корінь землі
і добачаю себе

(З архіву)

Біля вогню

1

Чи ступав у рідну молитву
згадати Арку вирію

а можливо слідами сяйва
не запалив цю іскру

і тремтів неначе осика
і боявся журавлиного затиння

2

Я народився навесні
обличчям додолу

ще чайка приглядалась у сніги
холодно було вертати додому

коли стану перед тобою Вогню
щоб зрозуміти твій меч безчасу

чим каратимеш мої провини
якими віршами заплачу

3

Переступити поріг своїх мрій
як рослина линути від морозу
Поринути у акварелі багать
І до тебе вийти на дорогу

(*Наше слово* ч. 52, 1987)

*

у руслах висохлих рік
віднайдеш біль
віднайдеш смерть
зустрінеш свій дзвін

не думай тоді про свої дні
наче Учитель
намагайся перейти через плесо

(*Наше слово* ч. 52, 1987)

*

черствіє в янтар брокат очей
за стіною
за жоржинами ти
а тут ще снігу біль перший
і довгі ночі

над моїми думками
до скону
безчас

(З архіву)

*

колись неначе хуртовина
заклякне над тобою світло
і понесуть тебе
до рідних місць причастя

пробуди нерозтрачену
похвалу
океану

(З архіву)

*

на захід від кольору вільшин
на кожний день і на рік довгий
підходить людина слідом журавин
в рідний край -- пісок вбогий

і хто зупинку сю перемагав
втікав від крони дунаю і вільшин
там він не вирій зустрічав
а терпкий холод журавин

чому і ти кидаєш
гаряче сонце і гарячі сльози
ніхто вже не розкаже так як ти
пісень
        казок
        минання неба
і сумно стає так
            до сліз
без тебе

(*Наше слово* ч. 15, 1986)

Тадей Карабович

*

Ви що спливаєте в безвість
світанки
ви ночі барвисті

вас проклинаю

Ви що відійшли
дні хороші мрії вечорові
ви весни найліпші

вас проклинаю

(я лишився сам
а в моїм серці горе і відчай)
я зістався один
і самота велика вбива мене)

(*Наше слово* ч. 52, 1987)

Обрії сонця

Виглядає мене моя мама
Божа мати
Холмської землі
Заспіває пісню
а вишневий цвіт
На скроні сіда
Зажуриться
а в очах
сльоза
Неначе Холмщина в дощах
Заплаче мати
ікона моя
А вітер цілує берези за селом

Кохає крилаті отави
І кригу на Бузі проганяє

(*Наше слово* ч. 23, 1986)

Говорило мені серце

Говорило мені серце:
багато доріг топтатимеш
люди тебе пригорнуть і обдурять
гоститимуть і проженуть

Будеш як дерево будеш як поле

Говорила мені мати:
дальня дорога перед тобою
нетоптана
сувора
стрінеш на ній щастя і журбу
жінка твоя спече хліб
з борошна запрацьованого тобою

Будеш як дерево будеш як поле

Мені говорили:
життя навчить тебе чимало
можливо більше ніж батьківська хата
на долонях твоїх залишиться
шлях буднів і свят
в очах твоїх закарбується все
побачене і почуте

Будеш як дерево будеш як поле

(*Наше слово* ч. 23, 1986)

Тадей Карабович

Сповідь

ти мене чекаєш
я на тебе жду і гаснуть
люстри небес над нами

всі зела від яких береться гріх
вирощуєш у своїм саду

напариш любистка і омели
і шепчеш слова
кохаю
кохаю

(*Наше слово* ч. 23, 1986)

Коричневий хоровод

Сестрі

(уривки)

2

Осінь корогвою сірою
Несе смуток по землі
Чорніє дубина
Чорніють явори

І туман повзе під небеса
І птах запізнений на обрії згаса

5

піду понад водою
понад берегом високим
під водопадом
задержу бабине літо
розкажу пісню про падолистя

про погоди кращі на жовтневі дні
про марення про сни

6

нездужа жоржина
м'ята нездужа та ромен
в струмках
осетер
ростиме великий
вдоволь
килимів
вдоволь
коричневих буде

(*Вологість землі*)

Осінний ранок

поклонюся низенько
вітровій беззвучності
польовим мишам
дрібній ході куропатви

ізбав мене від
проспаних ночей
ізбав мене
доле

поклонюся низенько
березам біленьким
травам на лісових галявах
роду горобин
ізбав мене
ізбав
доле

(*Вологість землі*)

Народжування ночі

Зарум'яніє небо
Засвітиться наді мною

Ще луги
Через мить любитиме

І за обрій
Похилиться сонце

Кануть перші каплі роси
На калині

Стане над шаром туман
Темінь огорне світ

(*Вологість землі*)

Весна

а соковитий луг
комишем голову вбира
Як же
спати мені

а сонце
у воді з лелеками бродить
як сумувати
тоді

(*Український календар*, 1986)

Вечір

і камінці
які втратили гостроту форми
і черепашки і янтару сльози

і юний вітер від моря
і крик чайок і хвиль пісня

і хрущі та скарабеї
котрі вдалося Господу
в янтар зачарувати
і знову оцей крик і оця
пісня знову.

(*Український календар*, 1986)

ОЛЕНА ДУЦЬ (1960)

Поезія:
В молитовнім блюзнірстві, Новий Санч, 1985

Олена Дуць народилася в селянській сім'ї в Уязді Ґурному, в Польщі. Закінчила факультети російської філології і психології в Яґеллонському університеті в Кракові, а тепер студіює історію мистецтва у тому ж університеті. Працює активно над розвитком лемківської культури в Польщі: підготовляє *Словник лемківської бесіди*, опрацьовує лемківську літературу та співредаґує *Лемківську ватру* і *Голос ватри*.

Поезії Олени Дуць друкувалися в *Нашому слові*, *Нашій культурі*, *Голосі ватри* та в польських періодиках *Politechnik* і *Życie literackie*.

*

Олена Дуць пише переважно лемківською говіркою, а останнім часом і літературною мовою. Її перша збірка *В молитовнім блюзнірстві* появилася, як і збірки інших лемківських поетів, в польській і лемківській мовах паралельно.

Духовний мікрокосм Олени Дуць складний і багатогранний. Деякі грані того світу накреслені у вірші „Вірую, Господи, і визнаю", в якому поетеса висловлює свою віру „в білість снігу, міряну тишею, вколисану в березовий лісок мрій", тобто віру у внутрішній духовний світ злагоди й інтимности, в якому поетесу особливо захоплюють нюанси порухів душі й почуттів, як і містерійні властивості природи. Все ж, у поезії Дуць не йдеться про злиття чи ототожнення людини з природою, але, радше, про її гармонію з нею, про вникання в природу й відчування її, зберігаючи при цьому свою ідентичність. Йдеться також про своєрідне поширення і посилення почуттів через природу, або, як висловлюється поетеса, про „затискання пальців на перлинці роси, щоб відчути, як серце ночі радіє в жмені". Але цей гармонійний світ поетеси може існувати й вібрувати тому, що в ньому є творчий неспокій, який вона береже, як найбільшу коштовність, і боїться, щоб він „не зник, впоперек перетятий логікою". До цього внутрішнього світу належить також дім, „побілений сивиною переживань", який є пристановищем, де немає зневіри.

Оберігаючи свій внутрішній світ, поетеса, однак, не відмежовується від зовнішнього світу. Вона ж бо бачить, що кожне лемківське слово котиться „на путь каменисту", і ступає тією дорогою. Вона не лише впутана в „барви творіння", але й у терпіння -- її „болить життя, як даровизна". Болить її теж

жорстокість і несправедливість історії, отой „крик бань ранених ... на хресті Візантії розп'ятих".

Олена Дуць -- поетеса модерного звучання. Її поетичне кредо схоплене в такому образі: „міцно стискаю розірване слово, як пацьорки ... букви зв'язую ... гарячою весною потрачені мислі збираю". Значить, наголос у її поезії поставлений на стиль -- на „стискання слова", на інструментацію звуків, на вплітання потрачених весною (тобто особливих, свіжих) мислей. Пише вона верлібром, у якому відчутна делікатна ритмічна тканина. Найголовнішим і найориґінальнішим засобом віршотворення Дуць є метафора. Поетеса однак не перенасичує свої вірші тропами, щоб втримати делікатну гармонію між образом і думкою. Метафори її -- свіжі й точні. Поетеса може розтирати сон у долонях, у пригорщах туги нести світ чи поклонятися неспокою; самота може обмотувати місяць бабиним літом, вірність пахнути північним вітром, а годинник колихати жах „в порожнечі старих дзеркал".

Як було згадано раніше, Олена Дуць пише лемківською говіркою. Традиційно, письменники вживали діялекти, щоб відтворити льокальний кольорит і зобразити життя людини у відповідному контексті. Дуць робить навпаки, переставляє лемківську говірку з локальних рейок на універсальні, або, висловившись образно, переінструментовує цю говірку з лемківської ліри на електронну гітару модерної поетики. І цим її роля особлива.

Б. Б.

Олена Дуць

Осамітнені

Пасмо прокльонів
в молитовнім блюзнірстві
пригорблене
зворушеннями розцвітаємо
з недомовок
у творіння барви спутані
крик бань ранених
несемо
на хресті Візантії
розп'ятих

(*В молитовнім блюзнірстві*)

Сами

пасмо прокляцтв
в молитовным блюзнірстві
згорблене
зворушынями выквитаме
з недоповіджынь
в творіня кольоры
спутаны
крик бань раненых
несеме
на кресті Візантиі
розпятых

(*В молитовнім блюзнірстві*)

Блиск

Коли надходить ніч
в порожнечі старих дзеркал
годинник в хвилин каплинах

колише жах
    такий чужий дім
проміння місячні збираєш
сумним думкам на добраніч
спиш визволена
    одержимі бувають світанки

(*Наше слово* ч. 30, 1984)

*

ганяє за хвилиною перепочинку
втопленою в краплині надії
мешкає у вечоровій правді
у фосфоричних секундах горіння
побожними піснями
вітаючи схід сонця
думає про сумерк

(З архіву)

Місячна туга

Самота
бабиним літом
місяць обмотує
келихи долі
промінням наповнює
гірко струшує
меланхолію блідості
неспокій
тиша
світлотінь
три кроки
у яблуневий запах
долонями
у захват

поринаєш
така далека його самотність
а ти тут
малесенька
гіперболею сліз
потрясена
світ несеш
у пригорщах туги
до місяця
самітного
як ти

(*Наше слово* ч. 30, 1984)

*

Для мільйона похвал
-- не буду
Для мільйона рацій
-- не хочу
Для мільйона прохань
не зупинюся
обіпрусь об тишу
почекаю
може хтось
сумнівами вирубцьований
відчує як зранив
слова
навіщо ж?

(*Наше слово* ч. 30, 1984)

Білянка '84

Помочі крок наперекір
атоми гомону над свічкою

в припічку задуму сховану
обнажає дим сигарети

дім
над тишиною
розмотаний беззвучно
набрякає врослий в землю
чужий зневірі
побілений сивиною переживань

час
мученик подій
ми

(З архіву)

Поза межами вразливости

ставляєш кроки
в напружений час непевности
схиляєш голову нестямно
в ожиданні відгуку
вразливість розтягаєш
над імовірністю

всі захоплюються
вродливістю безглуздя
самітно числиш кожний порух
нагого нерва котрий відбирає
підсвідомість любови

-- ви хворі на уяву
відповідає їм
вразливість тиші

(*Наше слово* ч. 30, 1984)

*

очі свічок
з ікони проникнули
в коливання хорової лавини
біль спалахів
із мертвих воскресший
голову схиляє

а не вміла ти

(З архіву)

Розмова якої не було

любов терпінням
терпінням любов'ю
годі
вкінці птахи
птахи вкінці
перестань
занепокоєння страшенне
пориви святі
не відходи
залишися

(З архіву)

Зачаруваны

пізно уж
білы птахы
лишают землю
вірніст наша
пахне
північным вітром
ближшіе пригорний

засмученіст далеку
веретено кроків босых
в лозинах
затисний пальці
на перлинці
росы
то серце ночи
так радіє
в жмени

(*В молитовнім блюзнірстві*)

Ворожба

На долони
три свічкы
ляв ся вечер
в поломні чорнявом
  ворожылам
на пут каменистий
катуляло ся
кожде
лемківске слово
  пішлам

(*В молитовнім блюзнірстві*)

*

Вірую Господи
і визнаю
біліст снігу
міряну тишом
вколысану
в березовий лісок
мрій

де прикучла
змордувана душа
жебы з оддыхом
землі
зышла
ярным жытом
зеленіцькым
спокойом плывучым

(*В молитовнім блюзнірстві*)

Апогей

перший раз
розспівала ся тиша
міцний акорд
зорваний блиску повньом
росний
в гадвабистій
мягкости ліса
в одуріню
молитовным
капель росы
одшмар свій спокій
ты дозріла
до крыл

(*В молитовнім блюзнірстві*)

*

міцно стискаш
розорване слово
як пацюркы
буквы звязуєш
вірна світу
в горячий весні
потратилас
мысли

корты гнеска
збераш

(*В молитовнім блюзнірстві*)

*

бідны люде
не знают
квитучых вышен
перед порогом
зберают застараніст

бідны люде
не звідуют ся
по што
бідны люде
подібны до птахів

(*В молитовнім блюзнірстві*)

Місто

1

Слезы -- ні
то в німоті дощ ся молит
Всевишньому дзвонит
Ніт ту дзвонів
і іконы такы новы
люди горстка смутна на цмонтері
місяць тишу -- гір теплоти глядам
они жытя претужыли глядаючы
горстка капель
розпрыснених по улицях
дощ осінній слезы миє
горе сущыт

2

Вістка одлету ластівок
лечу в тоту страну
лапати засхлы травы
во вныны
най не вмерают
не втиглам їх шепту выслухати
може о них напишу поему
-- каплі росы на травах блискучы
каплі поту
студит оссін в промияню

3

Отверам вікно
то не з той стороны
тот крик так болит
то „бабье літо" розпинают на кресті
а тот драньсміеся з мойой короны
зберам пристолы ягоды
сон розтерам в долонях
Биют дзвоны
не з той
з тамтой стороны
на трывогу

4

За том гором
люде носят сонечника в серцях
малюваных на дзбанах
білены стіны
мурчыньом кота грают
-- мешкам ту
о єдну гору за блиско
штоденно крок далі
з вершом під пазухом
спрагла

(З архіву)

РОМАН КРИК (1963)

Роман Крик народився в селі Гарш, у північно-східній Польщі, куди в 1947 році перевезено з Любачівщини його батьків. Студіює україністику в Варшавському університеті.

Крім віршів, пише прозу малої форми. Друкувався в *Зустрічах*.

*

Роман Крик, хоч друкувався мало, писав багато. Його поетичний темперамент -- неспокійний і сміливий. З одного боку, його уяву інтригує гама різнородних тем, а з другого, -- він сміливо з'єднує у своїх образах суперечливі поняття, експериментує з синтаксою і вживає незвичні слова. В такій творчі динаміці Крик натрапляє на повноцінні поетичні відкриття або на провали. Вірш „Бракує сну", може, найкраще схоплює властивості таланту Крика: в ньому почуттєвий підтекст, реальні атрибути (тато, сестра), оригінальні метафори („бракує зірки під вією", „долоня мне повітря") і цілком уявні елементи („голуби, яких нема, випорскують з-під ніг"), синтезуються в повноцінну, мініятюрну, поетичну сутність.

В життєспрямовану канву поезії Крика вплітаються також темні, трагічні нитки. Його болить доля церковці в Карпатах, „з якої все переселилося", болять також ікони, по яких не сповзає більше людський голос. Терен повисає „від місяця до отчого дому, як тіло давнього Ісуса", виповнюючи простір існування змістом розп'яття, а біг людини крізь життя -- це, наче, „перегони зі смертю".

В канву цю вплітаються й нитки любовної лірики, хоч поет підходить до цієї лірики нібито збоку, боязко. Любов „оболює невпевнені дні, боязко замаєні пальцями" коханця. Навіть коли він подає сенсуальний образ жару, який дівчина вигріла в спідниці, він одночасно невтралізує його „високим сміхом" та „устами, підданими вітру".

У верлібрі Крика відчутна також спонтанна і смілива ритміка. Але чи не найсильнішим засобом його поезії є метафора, яка діє безпосередньо і по відношенню до інформації („трупи порожніх хвилин кладуться тіньми під очі мої"), і до поетичного настрою.

Б. Б.

*

Бракує сну,
бракує
тата й сестри,
зірки під вією.

Бракує.

Права долоня мне повітря,
голуби, яких нема,
випорскують з-під ніг.

(З архіву)

*

Не знаю
що є біль Бога,
що є біль людини.

Проте
я бачив вітражі
поперебивані вдесятеро,
й ікони, по яких голос
не сповзав більше,
а тільки
бився об береги... і це боліло.

У нижніх Карпатах
є у мене церковця,
з якої все переселилося.

(З архіву)

*

Сміх на зубах
порухи-дотики
на волосинах пахких.
А я
біжу як в апокаліпсис.

На перехрестках
зелені лише світлофори вишукую
і біжу --
так снилося,
що біжу,
як в апокаліпсис.

Будять мене
пестощі голубів за вікном.

Та я -- незмінно --
до сміху на зубах,
до поруху на волосинах
відчуваю --
мій біг, як перегони із смертю.

(З архіву)

Колись була
у тебе бабуся

Сідає й молиться
у березовій клітці
з цвинтарних хрестів.
Вона, бабуся,
сідає й молиться.
Тоді із закутків вилазять,
кидають у неї недоїдженим...
Вона руки у жменьки стулила
серед березової клітки.

Потім жменьки
розцвітають, як лона,
і повітря вклоняється
тим, що вилазять.
На лицях -- нічого,
щойно ранком поростають травою.

(З архіву)

Дароване землі

Не треба
хвилин чвакаючих,
бо вже проминаєш,
як дерево.

Мить кожна
нехай зазублює душу,
гірку від чекання.

Деревом
вростати у квіття.
Прощатись, широко
обнявши лепту надій --
на очах землі згаснути.

(З архіву)

Субота -- день перший

Міг не прийти цей сон
(гибли шляхи небес)
і ти бігла б усю ніч

які так болісно
убгали у себе
твого чоловіка.

Ніяк ти не знала б
де зіллячко знайти,
яке загладило б
твою вертку юність,
щоб не оглядати
натужених стеген
і закляклих мислей
неподалік миски,
з якої кормиться
твій чужий чоловік.

Але не загибло
одухотворення
небесних поїздів,
і ти змогла снити
про п'янке тривання
на вершинах любові.
А завтра субота,
ти підеш у город
із-за сьомих доріг
червону калину
у казку прохати.

(З архіву)

Сни
що соваються

На білих пучках верболозів
сни соваються --
там і назад,
там і назад.

Хилитаються
пухкі ґрона,
прагнення їх єдине --
сон, хоч один, до кінця виснити.

Верболозам не взнати,
що під їхніми руками
звірі сплять --
онімблені звірі,
що ніколи
на людину не споглянуть.

У звірів
дзвінкі роти, видовжені до крику.
Так сплять,
на людину не споглянуть.

(З архіву)

*

Я живу між
кріслом та столом,
на очах ночі --
вона все зі мною
й ніяк не хоче
простити мені
букет сон-листя,
що його колись для мене
дівча принесло.

Ні,
не скучно жити з ніччю.

Завтра
сон-листя з-під віконня
перенесу на подушку,
може хоч сон усниться

і ранком
чорну постать
заколихаю.
У ліжку, з букетом.
Потім
розкажу їй,
яке було те дівча,
що букет мені дарувало.

(З архіву)

*

Коли на дні океану
кохана біжить
і дарує тобі жар,
що вигріла його
зодягненою у спідницю...
Роздасться сміх високий,
виходом вода випливатиме --
тяжка й вагітна,
із устами підданими вітрові.

Кохана біжить до тебе --
ти поглянь де її руки
й вуха травами нашептані.

(З архіву)

ЮРІЙ ГАВРИЛЮК (1964)

Поезія:
В непроминаючому поході, Більськ, 1986
Негербовії ґенеалогії, Більськ, 1988

Юрій Гаврилюк народився в Більську Підляському, в Польщі. Середню освіту здобув у ліцеї в Більську, а тепер студіює на історичному факультеті Яґеллонського університету, в Кракові. Його поезії друкувалися в *Нашому слові*, *Нашій культурі*, *Голосі ватри* та в польському журналі *Magury*. Крім поезії пробує також сили у прозі.

*

Перша збірка Юрія Гаврилюка, *В непроминаючому поході*, написана підляською говіркою. Вглиблюючись у минуле, поет відкриває його надра, і цим встановлює місце підляшан в сучасній історії. Друга збірка, *Негербовії ґенеалогії*, написана літературною мовою. Гаврилюка, студента історії, найбільше цікавить інтроспекція в глибини пам'яті історії. Його творчу уяву притягають зрада, насильство й облуда, що приходили ззовні, як і зрада, що виходила з нашої колективної свідомости.

Гаврилюк – концептивний поет. В основу композиції своїх поезій ставить думку, інформацію. Думка ця висловлена або чіткою дикцією, або образами. Образи його сконденсовані і, як сільські ікони, діють безпосередньо, несподівано. Гаврилюк не уникає метафорної мови, але коли метафора ускладнюється, стає надто абстрактною і починає послаблювати контури самої думки, він відразу заякорює її в конкретніший асоціятивний ґрунт.

Гаврилюк пише строго ритмізованим нерегулярним віршем. Крім сильного відчуття ритму, він компонує рядки в своєрідні ритмічні схеми: рядки часто падають один за одним, рвучко й каскадно, витворюючи враження регулярної прозодії.

Коли поет вдається до особистої лірики, його рядки м'якнуть, стають чуттєвими й контемплятивними. Те саме відноситься і до його лірики природи, яка, в додатку, має ще ознаки містерійности й казковости. Особливо вдало виходять Гаврилюкові поезії, в яких він вдумується в суть і закони життя („Положи на джерело камінь... змінять дорогу підземні течії більше з нього не зачерпнеш"), чи в самотність і тишу остаточности.

Гаврилюк -- поет-мислитель, який шукає за змістом і значенням речей і явищ. У пошуках нового поетичного вислову, він вглиблюється в символи минулого. Його поетичний шлях складний, але повноцінний.

Б. Б.

*

Зорі вимостили собі
Вигідне місце на небі
Коли тьма відступає
Бліднуть
Щоб не побачити землі
Сонце осліплює нас безугавно
На берегах чорноводяних каналів
І гниючих озер
Сидимо залякані в чужій одежі
Чекаємо Месії
А вітер насмішки
Шелестить у щілинах
Розколотої душі

(*Негербовії ґенеалогії*)

*

Про що ж співає птах
Коли гніздо спопеліло
Сіра пиль обліпила крила
Погасила очі -- обірвався голос
Які ж будуть людські мрії
Коли засихаючи на піску руїн
Липка кров ллється
Замість цілющого вина
В золоті чаші Евхаристії
Чом і чим тавровані душі
Засуджених на безглузду смерть
Кому й навіщо судилася влада
Абсолют володіння
В державі тіней і руїн
Час феніксів і янголів минув

Поза традиції

З перепаленої глини
Життя не воскресне

(*Негербові ґенеалогії*)

*

В галяктичному городі
Серед жмутів існуванння
Тернослив життя розцвітає

В водограї
В галяктичному городі
Пливе час
Наш час

І з-поміж зір блискотливих
На вікна хат наших
Янголи злітають

(*Негербові ґенеалогії*)

Дорога через тишу

З настромленим на вершині
Ядром сонця
Сумна ялина
Обіймає тишу
    Туман сріблистий
    Вечірній
    Стелеться м'яко
    Біля її ніг
Вибоїстими дорогами
До лісу від смугу
В колії життя
Котиться серце чиєсь

А тиша по всіх усюдах
Зміїно
Повзе
Огортає

(*Негербові ґенеалогії*)

Вієтьор

Шуміев і ревіев
Дер небеса
Штирома свієта криламі
Махав
Бури гнав
Ламав громи
Хмари спокуойни
Рвав вдвоє
Аж
Як з нас каждий
В ліета стариє
Ослаб
притіх
опав.

(*Наш голос* ч. 3, 1985)

*

Я князь
Князь без земліе
Без народу
Цвінтаром володіею
І тіенямі
Нехрищоних
І хрестом значоних
Всіех правовіерних
Історії нашої
І земліе

(*В непроминаючому поході*)

*

Колодязь у гущі
Всіма опущений
Забутий
Які ж таємниці
Сховалися на його дні
Що під зотлілим
Мліє листям
Може зоря серпнева
Притаїлась
Або яриться
Лице комет
Може лісні
Задрімали казки
І слова
Що ждуть поета

(*Негербові ґенеалогії*)

*

Від перегортання книг і слів
Я втомився
пройняла мене журба
Проминув ще один день

Мішмою радості й журби
Втомилось моє серце
Холод його окутав
Проминуло ще одне життя

(*Негербові ґенеалогії*)

*

Пішане узгір'я
Випадкова предвічна могила
Під плащаницею смерті
Скриває епохи

Пісок шелестить під ногами
Скреготить іржа застаріла
Не пристанувши
Не оглянувшись
Допчемо своє минуле

Земля по верху є тільки землею
Що зелену кормить траву
Не вглядаємо ж її глибину
Про своє боїмось заговорити
Відізватися мовою колишніх віків

(З архіву)

*

Книжок святих
Довкола
Хресним ходом
Останні з закону свого
Хрести хилились
Поринаючи
В століття що пройшли
Мішалась
Минулого гіркота
Надія

(*Наше слово* ч. 30, 1984)

*

Розмили наш берег
Нові хвилі часу
Піском він був тільки
І хвилини не стримав

Не тільки вода
Але й час
Не тільки пісок
Але й нас підмиває

Самі в собі
Піском ми є
Розсипним зерном
На життя площині похилій
Переконає ж нас про те
Ріка?

(З архіву)

Гетьманський триптих

Нескорений народ примовк
В ланцюгах тіло й дух його знітились
В кормизі рабства волів водить соб цабе
Зрабіла вся земля
Сонце слухняно лиже ґрати
Вітер наругою трусить в очі
Місяць роздзвонивсь мов карбованець
Трон величає

Сліз сіль гостра
Пожежу вихром розпалила
Схрестились шаблі подій
Кров сплила по лезах
Змивавши іржу страждань
Багрянородної козацької волі

Юрій Гаврилюк

Сліди її
На переяславській площі
Давно засипав сніг
І серця паморозззю лжегеродоти вкрили

(*Негербові ґенеалогії*)

*

Крин іржавов'ялий
Кривдою покритий
Морок кинув на лиця окрадених
Де край цього безмежжя
Де ділись
На іконі відрубані
Архистратигові крила
Перо повзе й рипить
По площинах паперу
Пергамен пожовклий
Блищить в пломінні напрестольнім
Мигаючи священний віск парує
Вино проймається соленим смаком
Виполоскує всі мрії
Обручання гостринню
Ржавливого заліза
Перекованого на спопелілому
Отчому порозі
Згартованого холодом надра вічності
Сповіщаної снігом кожнорічним
Скреготом криг на водах Дніпрових
Про мене не забудь
Під серпанком сірих димів
Пам'ятай прибрана в кумач
Палаючої стріхи
Обручання це вічне
Вінець спадає на всіх нащадків скроні
Родимося з тавром пекучим
Приносять нас хрестити
У церкви тризрубні

Поза традиції

Де з-під порогів з тесаного дуба
Б'ють джерела незатроєної віри
Тяжіють винограду грона
На грані Космосу й земного світу
Напружені райдужні луки
Вистрілити наготовані у свічало неба
А воно байдуже
Не боїться грому
Подихом часу трощить
Куполи й арки
Кам'яні колони
Солом'яні стріхи
Крик рожевий в'яне
Кривди блякнуть у мряці

(*Негербові ґенеалогії*)

Осет пам'яті

Кам'яний пень чотиригранний
Як палець минулого
Вказуючий в недосягле
Череп різаний
І крови краплі
А в верху
Квітка
Осет залізний
Хрест
Півмісяць найнижчий
Потоптаний
Як все що злом
Ногами Богородиці
На почаївській іконі
В церкві мельницькій
Над Бугом

Над ним сонце
Золотим волоссям
Оплітає світ
Іржавий образ свій
Між перехрестом рамен
Роздертих на весь світ
Встомлених
Кованим острієм
В минуле і майбутнє
Небо і душу

(З архіву)